T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

130281

YARGI HARÇLARI

130281

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Burak PINAR

Danışman
Doç. Dr. Yusuf KARAKOÇ

2003

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YARGI HARÇLARI

130281

Burak PINAR

Danışman
Doç. Dr. Yusuf KARAKOÇ

2003

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Yargı Harçları" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29../07../2003

Burak PINAR

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../2003 tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre Kamu Hukuku Anabilim Dalı yükseklisans öğrencisi Burak PINAR'IN "Yargı Harçları" konulu tezi incelemiş ve aday ...../...../2003 tarihînde, saat .....'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı..... olduğuna oy birliği.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: **Konu Kodu:** **Üniv. Kodu:**

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının
Soyadı: PINAR Adı: Burak

Tezin Türkçe Adı: Yargı Harçları

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Judicial Fees

Tezin Yapıldığı
Üniversitesi: Dokuz Eylül Enstitü: Sosyal Bilimler Yıl: 2003

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans: [X] Dili: Türkçe

Doktora: [ ] Sayfa Sayısı: XIX+211

Tıpta Uzmanlık: [ ] Referans Sayısı: 138

Sanatta Yeterlilik: [ ]

Tez Danışmanının

Ünvanı: Doç. Dr. Adı: Yusuf Soyadı: KARAKOÇ

Türkçe Anahtar Kelimeler:
1- Harç
2- Yargı
3- Mahkeme
4- Dava
5- İcra ve İflâs

İngilizce Anahtar Kelimeler:
1- Fee
2- Judicial
3- Court
4- Lawsuit
5- Execution and Bankrupt

Tarih: 22.07.2003
İmza:

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZET

Devlet, kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için gelire ihtiyaç duymaktadır. Bu gelirin elde edilmesindeki en önemli araç da vergilerdir. Ancak kamu ihtiyaçlarının önemli orandaki artışı, vergi gelirlerini yetersiz kılmaktadır. Bu bağlamda, devletin vergiler yanında yeni gelir kaynaklarına başvurması kaçınılmaz olmaktadır. Kamu hizmetlerinden yararlananları bedele ortak etme düşüncesi, bu yeni gelir kaynağı arayışının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, harçlar, kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığı alınan gelir kaynağını oluşturmaktadır. Gelir kaynağı olması sebebiyle, harç konuları da çeşitlilik göstermektedir. Mahkeme, icra ve iflâs, tapu, noter ve konsolosluk işlemleri bunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda inceleme konumuz olan "Yargı Harçları" da bu harç konularından biridir.

Yargı hizmetlerinden yararlanma karşılığında alınan paralar yargı harçları olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla, yargı harçlarının konusunu yargı hizmetleri oluşturmaktadır. İnceleme konusu olarak "Yargı Harçları"nın seçilmesinde, konunun teorik esaslarını ortaya koyan müstakil bir çalışmanın yapılmamış olması önemli rol oynamıştır. Bunun yanında harç uygulamasında birliğin sağlanmasına da hizmet edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada yargı hizmetlerinden alınan harçlar incelenecektir. İnceleme giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, kamu geliri olarak harçlar incelenecektir. İkinci bölümde, yargı harçlarının konusu mahkeme harçları ve icra-iflâs harçları olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise, yargı harçlarında yükümlülük ve sorumluluk, yargı harçlarının matrahı, yargı harçlarından istisna ve muafiyet ile yargı harçlarının ödenmesi ele alınmaktadır.

İnceleme, yargı kararları ile zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Konuya ilişkin yargı kararlarının özetlerine de yer verilmiştir. Elde edilen sonuçları ve bazı önerileri içeren "Sonuç" bölümü ile çalışma tamamlanmaktadır.

ABSTRACT

Government needs income to implement public services. The most important means of earning income is tax. However the increase of the public needs on a large scale causes insuffiency of tax. Because of this the government needs sources of income with tax. The view of inserting the people, profits from the public services to this substitute occures the result of searching new source of income. In other words the source of income which is taken because of profiting public services. The subjects of the fees have many sorts because of being source of income. The activities of courts, titledeeds, consulate and notary public, are some of these subjects. So the subject of the research, judicial fees, is one of these subjects.

The money which is taken because of profiting judicial services is expressed judicial fees. Because of this, the subject of judicial fees is composed of judicial services. The reason of choosing judicial fees as a resaerch subject is defiency of a study about this. In the other hand, it is aimed to provide unity in the practise of fees.

The fees taken for judicial services will be observed in this study. The research is formed by introduction, three parts and conclusion. In the first part the fees will be observed as being public income. In the second part the subject of the judicial fees is being observed at two main titles as the fees of courts and the fees of execution and bankrupt. In the thirth part the liability and obligation at judicial fees, the base of judicial fees and paying the judicial fees is being observed in the third part. In the other hand, the element of the judicial fees is being observed.

The resaerch is being unriched by verdicts. There are many abstracts of the verdicts about the research in this study. THe resaerch is completed with the conclusion part including the result obtained and some suggestions.

YEMİN METNİ.....II
TUTANAK.....III
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....IV
ÖZET.....V
ABSTRACT.....VII
İÇİNDEKİLER.....IX
KISALTMALAR.....XVIII
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU GELİRİ OLARAK HARÇLAR

I. HARÇLARIN HUKUKÎ NİTELİĞİ, TANIMI VE ÖZELLİKLERİ..... 3

A. HUKUKÎ NITELIĞI VE TANIMI..... 3
B. ÖZELLIKLERI..... 6
1. Kanunla Alınması..... 6
2. Yetkili Kurumlar Tarafından Alınması..... 7
3. Hizmetin Tîcari ve Sınaî Nitelikte Olmaması..... 10
4. Belirli Bir Hizmet Karşılığında Alınması..... 11
5. İhtiyarî Olması (İsteğe Bağlı Olması)..... 15

II. HARÇLARIN ALINMA AMAÇLARI..... 17

A. GENEL OLARAK..... 17
B. KAMU HARCAMALARINA KAYNAK SAĞLAMA AMACI..... 18
C. TOPLUMSAL ADALETI SAĞLAMA AMACI..... 19
C. KÖTÜYE KULLANIMLARI ÖNLEME AMACI..... 20

III. HARÇLARIN TARİHÎ GELİŞİMİ..... 20

A. MUKAYESELI HUKUKTAKI TARIHÎ GELIŞIMI..... 20

B. TÜRKIYE'DEKI TARIHÎ GELIŞIMI 23
1. Genel Açıklama 23
2. Osmanlı Devleti Dönemi 24
3. Cumhuriyet Dönemi 27
a. 5887 Sayılı Kanuna Kadar Olan Dönem 27
b. 5887 Sayılı Kanun Dönemi 28
c. 492 sayılı Kanun Dönemi 31
d. 492 Sayılı Kanun'un Yürürlük Sorunu 33

IV.HARCIN DİĞER KAMU GELİRLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI 35

A. HARÇ VE VERGI 35
B. HARÇ VE RESIM 38
C. HARÇ VE PARAFISKAL GELIRLER 40

İKİNCİ BÖLÜM
YARGI HARÇLARININ KONUSU

I. GENEL AÇIKLAMA 44

II. YARGI HARÇLARININ KONUSUNU OLUŞTURAN İŞLEMLER 46

A. MAHKEME HARÇLARININ KONUSU 46
1. Başvurma Harcının Konusu 46
a. 5887 Sayılı Harçlar Kanunu'ndaki Düzenleme (ile Karşılaştırılması) 46
b. 492 Sayılı Harçlar Kanunu Sonrası Başvurma Harcı'nın Tarihî Gelişimi 49
c. Başvurma Harcının Konusunu Oluşturan İşlemler 50
aa. Dava Açılması 50
bb. Davaya Müdahale Talebinde Bulunulması 53
cc. Tevdi Mahallinin Tayini Talebinde Bulunulması 56
dd. İhtiyatî Tedbir, İhtiyatî Haciz Ve Delil Tespiti Talebinde Bulunulması 58
ee. Çekişmesiz Yargı Yoluna Başvurma 61
d. Başvurma Harcının Alınmaması Gereken Haller 63

aa. Cevap Layihası Verilmesi 64
bb. Ara Kararların Yerine Getirilmesi 64
cc. Görevsizlik Veya Yetkisizlik Kararlarından Sonra Görevli Veya Yetkili Mahkemeye Yeniden Başvurulması 65
dd. Davanın Islahı 66
ee. Temyiz, Karar Düzeltme Yoluna Başvurulması Ve Hükmün Bozulması 68
e. Özellikli Bazı Durumlarda Başvurma Harcı 70
aa. Yargılamanın Yenilenmesi 70
bb. İşlemden Kaldırılan Dosyanın Yenilenmesi 72
cc. Ceza Mahkemelerine Başvurma 73
dd. Tahkime Başvurma 74
ee. Yabancı Mahkeme İlâmlarının Tanınması Ve Tenfizi Talebinde Bulunma 79
ff. İstisna ve Muafiyet Durumlarında Başvurma Harcı 82
2. Celse Harcı 83
a. Genel Olarak 83
b. Duruşmanın Taraflar Veya Vekillerinin Talep Ve Muvafakatları Üzerine Başka Bir Güne Bırakılması 85
c. Taraflardan Birinin Daha Önce Yapması Gereken İşlemi Yapmaması Nedeniyle Duruşmanın Başka Bir Güne Bırakılması 85
c. Karar ve İlâm Harcı 90
a. Genel Olarak 90
b. Nisbî Karar ve İlâm Harcı 92
c. Maktu Karar ve İlâm Harcı 100
B. İCRA VE İFLÂS HARÇLARI 103
1. 5887 Sayılı Harçlar Kanunu'ndaki Düzenleme (İle Karşılaştırılması) 103
2. İcra Harçları 104
a. İcraya Başvurma Harcı 104
aa. İcraya Başvurma Harcının Konusunu Oluşturan İşlemler 104
aaa. İcra Takibinin Açılması (Cebrî İcra Sürecinin Başlatılması) 105
bbb. Haciz Talebinden Önce Yenileme Talebinde Bulunulması 106

ccc. İpotek Alacaklısının Gaip Olması Veya Borcu Almaktan Kaçınması 107
bb. İcraya Başvurma Harcının Konusu Dışında Kalan İşlemler 109
aaa. Ödeme Emrine İtirazda Bulunulması 109
bbb. Takip Yolunun Değiştirilmesi 110
ccc. İhtiyatî Haciz Kararının İnfazı Ve İhtiyatî Tedbir Kararının İcrası 110
ddd. İhale Sonrası Gayrimenkulün Tahliyesi ve Alıcıya Teslimi 111
b. Peşin Harç 113
c. İcranın Yerine Getirilmesi Harcı 117
d. Tahsil Harcı 118
e. İcra Takibinden Vazgeçme (Feragat) Harcı 120
f. Cezaevi Harcı 121
3. İflâs Harçları 123
a. Takipli İflâsta Takip Aşamasında Alınacak Harçlar 124
b. İflâs Davası Aşamasında Alınacak Harçlar 125
c. İflâs Kararından Sonra (İflâsın Tasfiyesi Sırasında) Alınacak Harçlar .. 126
4. Konkordato Harçları 127

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI HARÇLARINDA YÜKÜMLÜLÜK, SORUMLULUK, MATRAH, İSTİSNA VE MUAFİYET, ÖDEME

I. YARGI HARÇLARINDA YÜKÜMLÜLÜK 130
A. GENEL OLARAK 130
B. ÖZELLIK GÖSTEREN DURUMLAR 132
1. Cezaevi Harcı 132
2. Konkordato Harçları 134
3. Re'sen Yapılan İşlemler ..... 13[illegible]

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

II. YARGI HARÇLARINDAN SORUMLULUK 135

A. GENEL OLARAK 135

B. YARGI HARÇLARI HAKSIZ ÇIKAN TARAFA YÜKLETILIR 136

III. YARGI HARÇLARININ MATRAHI 140

IV.YARGI HARÇLARINDAN İSTİSNA VE MUAFİYET 141

A. GENEL OLARAK 141

B. HARÇLAR KANUNU'NDAN KAYNAKLANAN İSTISNA VE MUAFIYETLER 143

1. Harçtan Muaf Tutulan Kişiler ve Kuruluşlar 143

a. Erler, Onbaşılar ve Çavuşlar 143

b. İşçi ve Çıraklar 143

c. Genel Bütçeye Dahil İdareler 144

d. Diplomat Muaflığı 149

2.Harçtan İstisna Tutulan Konu ve İşlemler 149

C. ÖZEL KANUNLARDAN KAYNAKLANAN İSTISNA VE MUAFIYETLER 153

1.Genel Açıklama 153

2.Muafiyet ve İstisnanın Kapsamı 154

a. Muafiyet Kapsamındaki Kurumlar 154

aa. Sosyal Sigortalar Kurumu 154

bb.Bağ-Kur 157

cc. 1606 Sayılı Kanunda Belirtilen Dernek ve Kuruluşlar 158

dd. Yönetim ve Denetimleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na İntikal Eden Bankalar 159

ee. Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri 160

b. İstisna Kapsamındaki Konu ve İşlemler 161

aa. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan Kaynaklanan İstisnalar 161

bb. Orman Kanunu'ndan Kaynaklanan İstisnalar 162

cc. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'dan Kaynaklanan İstisnalar 162

dd. Diğer Özel Kanunlarda Düzenlenen İstisna Kapsamındaki Konu ve İşlemler 163
3. Özel Kanunlarla Harç İstisna ve Muafiyet Kapsamı Dışında Kalanlar 163
a. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 163
b. T.C. Emekli Sandığı Kurumu 164
c. Kamu İktisadi Teşebbüsleri 165

V.YARGI HARÇLARININ ÖDENMESİ 166

A. GENEL OLARAK 166
B.ÖDEME USULÜ 167
C. ÖDEME YERI 168
D.ÖDEME ZAMANI 169
1. Maktu Harçlarda 169
2.Nisbî Harçlarda 170
E.HARÇLARIN ÖDENMESININ DAVANIN AÇILMA ZAMANINA ETKISI 172
1. Genel Olarak 172
2. Harca Tâbî Olmayan Davalarda Davanın Açılma Zamanı 173
3.Harca Tâbî Davalarda Davanın Açılma Zamanı 175
4. Harç Alınmadan Dilekçenin Esas Defterine Kaydedilmiş Olması Halinde Davanın Açılma Zamanı 176
F. HARÇLARIN ÖDENMEMESININ VEYA NOKSAN ÖDENMESININ SONUÇLARI 177
1. Harçların Ödenmemesinin Sonuçları 177
2.Harçların Noksan Ödenmesinin Sonuçları 183
3. Fazla Alınan Harçların İadesi 183

SONUÇ 186

BİBLİYOGRAFYA 195

KISALTMALAR CETVELİ

ABD.	**: Ankara Barosu Dergisi**
AD.	**: Adalet Dergisi**
Any.	**: Anayasa**
AÜHFD.	**: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**
Av.K.	**: Avukatlık Kanunu**
AYM	**: Anayasa Mahkemesi**
AYMK	**: Anayasa Mahkemesi Kararı**
AYMKD	**: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**
Bank.K.	**: Bankalar Kanunu**
BK.	**: Borçlar Kanunu**
Bkz./bkz.	**: Bakınız**
C.	**: Cilt**
CD.	**: Ceza Dairesi**
D.	**: Daire**
DEÜHF.	**: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi**
DİBK.	**: Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu**
Dş.	**: Danıştay**
dp.	**: Dipnot**
E.	**: Esas**
f.	**: Fıkra**
GGM.	**: Gelirler Genel Müdürlüğü**
HD.	**: Hukuk Dairesi**
HGK.	**: Hukuk Genel Kurulu**
HİGM.	**: Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü**
HK.	**: Harçlar Kanunu**
HUMK	**: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu**
İİK.	**: İcra ve İflâs Kanunu**
İKİD.	**: İlmi Kazai İçtihatlar Dergisi**
İBD.	**: İstanbul Barosu Dergisi**
İÜHFM.	**: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**

İÜİF.	**: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi**
İİTİD.	**: İstanbul İktisadi ve Ticarî İlimler Dergisi**
İz.BD.	**: İzmir Barosu Dergisi**
K.	**: Karar**
KDVK.	**: Katma Değer Vergisi Kanunu**
KVK.	**: Kurumlar Vergisi Kanunu**
m.	**: Madde**
MBD.	**: Manisa Barosu Dergisi**
MEK.	**: Maliye Enstitüsü Konferansları**
mük.	**: Mükerrer**
MTK.	**: Milletlerarası Tahkim Kanunu**
Orm.K.	**: Orman Kanunu**
RG.	**: Resmî Gazete**
s.	**: Sayfa**
S.	**: Sayı**
Sİ.	**: Son İçtihatlar**
TKHK.	**: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun**
TBBD.	**: Türkiye Barolar Birliği Dergisi**
VUK.	**: Vergi Usul Kanunu**
vd.	**: ve devamı**
Yasa	**: Yasa Dergisi**
YCGK.	**: Yargıtay Ceza Genel Kurulu**
YD.	**: Yargıtay Dergisi**
YİBK.	**: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu**
YHGK.	**: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**
YKD.	**: Yargıtay Kararları Dergisi**
Yön.	**: Hukuk ve Ticaret Mahkemelerinin Yazı İşleri Yönetmeliği**
Yrg.	**: Yargıtay**

GİRİŞ

Klasik devlet anlayışında meydana gelen gelişmeler sonucunda devletin sosyo-ekonomik nitelikte önemli görevler yüklenmesi, daha fazla kamu gelirlerine ihtiyaç duymasına yol açmıştır. Bu durum, kamu hizmetlerinin finansmanında, devletlerin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin yanında diğer kamu gelirlerinin de kamu ekonomisi içindeki rolünü ve önemini de arttırmıştır. Dolayısıyla devlet, temel işlevi olan kamusal nitelikteki hizmetleri yerine getirirken, bu hizmetlerden yararlananların, hizmetlerden kaynaklanan masraflara katılmasını sağlayarak vergi dışında bir başka gelir daha elde edecektir ki, buna harç denilmektedir. Bu anlamda harçların, kamu hizmetlerinden yararlananların yararlanmaları karşılığında ve belli ölçüde hizmetin maliyetine katılmaları amacıyla ihdas edilmiş bir mali yükümlülük olarak ifade edilmesi mümkündür.

Kamu hizmetlerindeki çeşitlilik, harç konusu olan kamu hizmetlerinin artmasını ve çok çeşitli harç konularının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla devletin harca konu ettiği kamu hizmetleri arasında bulunan yargı hizmetlerinden alınan ve inceleme konumuzu oluşturan *"Yargı Harçları"* da bu harç türlerinden birini, hatta en önemlisini oluşturmaktadır.

Devletin, tekelinde bulunan yargılama faaliyetinden kaynaklanan hizmetleri kural olarak parasızdır. Ancak, yargı hizmetlerinden yararlananlardan buradaki kamu hizmetinin karşılığı olarak değil de, belli ölçüde hizmetin maliyetine katılmaları amacıyla yargı harçları alınması da doğal karşılanmalıdır. Zira, yargı harçları, yargı hizmetlerinin finansmanının sağlanması ve bu hizmetlerden yararlanmanın kötüye kullanılmaması işlevini yerine getirmektedir. Kaldı ki, yargı harçlarının yükümlüsü, harç konusu hizmetten yararlanan kişi olmasına rağmen, dava sonunda haklı olduğunun hükme bağlanması ya da takip sonunda alacaklı olduğunun kesinleşmesi halinde yargı harçları, davada haksız çıkan kişiden/borçludan alınacaktır.

İnceleme konusu olarak *"Yargı Harçları"*nın seçilmesinde, Harçlar Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1964 yılından bu yana konunun teorik esaslarını ortaya koyan monografik bir çalışmanın yapılmamış olması ve harç uygulamasında yeknesaklığın sağlanmasına hizmet edilmesidir.

"Yargı Harçları" nın konu olarak ele alındığı inceleme giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Birinci bölümde, kamu geliri olarak harçların hukukî niteliği, özellikleri, alınma amaçları, mukayeseli hukukta ve Türk Hukuku'ndaki tarihî gelişimi ve diğer kamu geliri türlerinden fakları üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde, yargı harçlarının konusu mahkeme harçları ve icra-iflâs harçları olarak iki ana başlık altında incelenmekte; bu ana başlıklar altında da her bir harç konusunu oluşturan (ve harç konusu dışında kalan) işlemler ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, yargı harçlarında yükümlülük ve sorumluluk, yargı harçlarının matrahı, yargı harçlarından istisna ve muafiyet ile yargı harçlarının ödenmesi ele alınmaktadır.

İnceleme, elde edilen sonuçları ve bazı önerileri içeren bir *"Sonuç"* bölümü ile tamamlanmaktadır.

İncelemede, yargı harçlarına ilişkin mevzuatın bugüne kadar geçirdiği değişikliklere, önceki uygulamalara yollama yapmakla yetinilmiştir. Ayrıca açıklamalar, yargı kararları ile zenginleştirmeye çalışılmıştır. Konuya ilişkin Yargıtay ve Danıştay kararlarının sadece tarih ve sayıları ile yetinmeyip, özetlerine de yer vermek suretiyle, ilgililerin çalışmadan yararlanmasının sağlanması amaçlanmıştır.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU GELİRİ OLARAK HARÇLAR

I. HARÇLARIN HUKUKÎ NİTELİĞİ, TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

A. Hukukî Niteliği ve Tanımı

Kamu hizmetlerinin kurulması ve yürütülmesi için gerekli olan mali kaynağın sağlanması amacıyla devletin egemenlik gücüne dayanarak koyduğu mali yükümlerden kaynaklanan alacakları genel olarak kamu alacakları olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda kamu alacaklarının sağlandığı kaynakların incelenmesi, kamu alacağını oluşturan gelirlerin belirlenebilmesi bakımından önemli rol oynayacaktır[1].

Devletin kamu alacağını oluşturan gelir kaynaklarından birini de kamu hizmetlerinden yararlananların ödedikleri harçlar oluşturmaktadır. Harçların oluşturduğu mali yükümlülük, teoride *"masrafı karşılama"* ve *"faydalanma"* ilkelerine dayandırılmaktadır. Masrafı karşılama ilkesine göre harç, hizmetin gerektirdiği maliyetle ölçülürken; bunun yerine faydalanma ilkesinde hizmetin maliyeti değil yükümlü için taşıdığı değer esas alınmaktadır[2]. Bu bağlamda yapılan harç tanımları, her iki ilkeyi de içine alacak şekilde yapılmaktadır.

Devletin, hizmetlerinin karşılığı olarak aldığı harçlar ile hizmetlerini ve ürünlerini fiyat karşılığı sunan devlet işletmelerinin bunun karşılığında aldığı bedeller nitelik itibariyle birbirinden farklıdır[3]. Hizmetlerini ve ürünlerini fiyat karşılığı sunan devlet işletmelerinde üretim, piyasa talebi doğrultusunda düzenlenmekte olup hizmetin kalitesi de onu talep edenlerin yaptıkları ödemelere

---

1 **Karakoç,** Kamu Alacaklarının Tahsili, s.25.

2 **Ünver / Arslan,** s.69; **Çelik,** s.239.

3 **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.217; **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.405.

bağlıdır. Oysa, kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığı alınan harçlarda sadece sunulan hizmet nedeniyle bir miktar paranın alınması sözkonusudur. Bu paranın alınmasında da hizmete duyulan talep değil, siyasal süreç içinde alınan kararlar ve bütçe ödenekleri esas alınmaktadır[4]. Bu bağlamda kanunla alınmaları hükme bağlanan vergiler dışındaki mali yükümler (ve özellikle harçlar) açısından, vergide olduğu gibi toplam kamu giderlerine karşılık olma ve mali gücü ölçü olarak alma değil, kısmen de olsa *"kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığı"* özelliği sözkonusu olmaktadır[5]. Dolayısıyla, devlet tarafından bu kapsamda sunulan hizmetler bir kamu ekonomisi faaliyeti olup karşılığında alınan harçlar da yararlanma ilkesine dayanmaktadır[6]. Bu anlamda harçların hukukî niteliğinin belirlenmesinde *"yararlanma ilkesine dayalı olma[7]"*, temel ölçüt olarak kendini göstermektedir.

Harçlar nitelikleri itibariyle vergilere çok benzemektedirler. Hatta önce Wagner daha sonra da Jèzè tarafından yapılan tanımlarda harçlar, *"idarenin ifa ettiği bazı hizmetler veya bu hizmetlerin idareye yüklediği masraflar dolayısıyla alınan özel nitelikli vergiler"* olarak ifade edilmektedir[8]. Bu bağlamda, verginin bir üst kavram olarak benimsenmesi halinde harçların, yararlanma vergilerinin bir türü

---

4 **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.405.

5 AYM, 17.6.1970 gün ve E.1968/60, K.1969/36, (AYMKD, S.7, s.354-358).

6 **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.406.

7 "... harç idarece yapılan bir hizmetten yararlananlardan bu hizmet dolayısıyla alınan para, diğer bir deyimle verginin özel ve ayrık bir türü olduğuna göre, o kamu hizmetinden yararlananların ödeme güçlerine bakılmaksızın harca tâbî tutulması gerekmektedir." AYM, 17.12.1968 gün ve E.1968/12, K.1968/65, (AYMKD, S.6, s.352-354). " ... Anayasa'nın 61.maddesinde, devletin kanunlarla harç niteliğinde bir gelir sağlayabileceği açıkça gösterilmiş olduğuna idare hukukunun ve maliye ilminin genel kurallarına göre de, bazı kamu hizmetlerinden doğrudan doğruya yararlanan kişilerden kanunla belirtilen miktarlarda alınan ve özel nitelikte bir çeşit vergiden ibaret olan paralar harç olarak adlandırılmakta bulunduğuna göre ..." AYM, 24.10.1974 gün ve E.1974/31, K.1974/43, (AYMKD, S.12, s.381).

8 **Sayar,** s.263. Ayrıca Anayasa Mahkemesi de 1961 Anayasası dönemindeki bir kararında harcı özel nitelikte bir çeşit vergi olarak nitelendirmiştir. Bkz. AYM, 24.10.1974 gün ve E.1974/31, K.1974/43, (AYMKD, S.12, s.381).

olarak kabul edilmesi mümkündür[9]. Ancak, aşağıda harcın benzer kavramlarla karşılaştırılması sırasında belirtileceği üzere harçların, karşılıklılık ve ihtiyarîlik unsurları açısından vergilerden ayrıldıkları unutulmamalıdır. Yararlanma ilkesinin de eklenmesiyle yapılacak bir değerlendirme ile harçların hukukî niteliğinin *"yararlanma ilkesine dayalı, vergi karakteri taşımayan, vergi dışı kalan kamu alacağı*[10]*"* olarak nitelendirilmesi harçların niteliğine daha uygun olacaktır.

Harçların niteliğini ortaya koyan bu açıklamaların ardından harçların tüm unsurlarını içeren tanımının şu şekilde yapılması mümkündür :

"Bazı kamu hizmetlerinden yararlanan ve hatta kanun hükmü ile yararlanmak zorunda bırakılan özel ve tüzel kişilerin, özel menfaatlerine ilişkin olarak, kamu kuruluşlarının hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında, belli bir ölçüde bu hizmetlerin maliyetine katılmaları amacıyla konulan ve zor unsuruna dayanan mali yükümlülüklerdir[11]*"* Bu bağlamda harçlar devletin görmeye zorunlu olduğu kamu hizmetlerinden özel yarar sağlayan kişilerden bu özel yararın temini için, yapılan hizmetin karşılığı olarak alınmaktadır.

Bu tanımdan hareketle harç ödenirken sunulan kamu hizmetinin iki unsurunun[12] bulunduğu söylenebilir. Bunlar *"kamu hizmeti"* ve *"özel yarar veya hizmet"* tir. Kamu hizmeti, genel olarak harcı doğuran olayı oluşturduğuna[13] göre, kamu hizmetini oluşturan kısım ile özel hizmetin gerektirdiği giderin karşılanması

---

9 **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.405.

10 **Ünver / Arslan,** s.69; **Olgaç**, s.3.

11 Doktrindeki çeşitli harç tanımları için bkz. **Pelin**, s.263; **Sayar**, s.246; **Erginay**, Prensipler, s.184; **Nadaroğlu**, Parafiskalite, s.136; **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.235; **Öncel / Kumrulu / Çağan**, s.435; **Uluatam / Methibay**, Vergi, s.445; **Aksoy**, Maliye, s.184; **Akdoğan**, Maliye, s.102; **Akdoğan**, Vergi, s.461; **Orhaner**, s.116; **Çelik**, s.239. Harçların yararlanma vergilerinin bir türü olarak tanımı için bkz. **Bulutoğlu**, Kamu Ekonomisi, s.407. Yine harçların bir çeşit özellikli vergi çeşidi olarak tanımı için bkz. **Dikmen**, s.47-48.

12 **İrtenk**, s.184.

13 **Ünver / Arslan,** s.69; **Olgaç**, s.3; **Çelik**, s.239.

harçtaki esas oranı oluşturacaktır[14]. Aksi takdirde oranı çok yüksek tutarak harca konu hizmetlerin giderlerinin tamamının harçlar ile karşılamak, harca vergi niteliği kazandırma anlamına gelecektir[15]. Diğer yandan harçlar ile (vergi) ödeme gücü arasında da bir orantı bulunmamakta; kişiye sağlanan fayda topluma sağlanan fayda yanında oldukça düşük kalmaktadır[16].

Anayasa Mahkemesi, bir hizmetin harç konusu olabilmesini, *"kişinin bir kamu kuruluşundan faydalanması, kişiye kamu eliyle özel bir menfaat sağlanması ve kamu idaresinin kişinin bir işiyle uğraşması"* olarak üç ana özelliğe sahip olma şeklinde belirlemiştir[17]. Buradan hareketle harç konusu hizmetin sahip olması gereken özellikleri içine alacak şekilde harcın özelliklerini incelemek ve yeri geldikçe de harçların diğer kamu gelirlerinden farkını ortaya koymak yerinde olacaktır.

B. Özellikleri

1. Kanunla Alınması

Mali hukukta kanunîlik ilkesi, devletin egemenlik gücüne dayanarak mali yükümlülük koyma yetkisini genel, soyut, kişisel olmayan ve yasama organı tarafından anayasal usullere uygun olarak çıkartılan kanunlarla kullanması anlamını taşır[18]. Bu anlamda egemenlik gücünün bir parçası niteliğindeki mali yükümlülüklerden birini oluşturan harçlar da 492 sayılı Kanun'a göre alınmaktadır.

Bu yetkinin kanunla kullanılmasının başlıca nedeni, mali yükümlerin kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile yakından ilgili olmasından dolayı idarenin -

---

[14] **İrtenk**, s.184.

[15] **Sayar**, s.264.

[16] **Çelik**, s.239.

[17] AMK. 31.3.1987 gün ve E.1986/20, K.1987/9, (RG.28.5.1987, s.23).

[18] **Çağan**, s.103.

hatta yargı organlarının- keyfi ve takdiri uygulamalarını önlemektir[19]. Bu anlamda, devletin malî yükümlülük koyma yetkisini halk tarafından seçilen yasama organı aracılığıyla kullanması ile kişilerin hak ve özgürlük alanlarına yapılan müdahale anayasal hukuk düzeni içinde gerçekleşecek ve keyfilik önlenecektir[20].

Vergideki ortak ve karşılıksız katılım düşüncesinin kanunîlik ilkesinin varlığını zorunlu kıldığı gözönüne alındığında, harçlardaki kanunîlik ilkesi daha da kolay anlaşılmaktadır. Kişiye özel olarak sunulan bir kamu hizmetinden özel bir yararın elde edilmesinin sözkonusu olduğu harçların mali yükümlülük niteliği taşıdığı ve devletin tekelinde olduğu hizmetlerden alındığı düşünüldüğünde, kanunla konulup kaldırılabileceği kişilere güvence sağlayacaktır. Aksi halde, kişilerin temel hakkı niteliğinde olan hak arama, seyahat etme gibi haklar keyfi harç uygulamalarıyla sınırlandırılmış, hatta ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu da anayasada açıkça ifadesini bulan hukuk ve sosyal devlet ilkelerine aykırılık oluşturacaktır.

2. Yetkili Kurumlar Tarafından Alınması

Türk Hukuku'nda mali yükümlülük koyma yetkisi, diğer çağdaş demokrasilerde olduğu gibi, temelini Anayasa'dan almaktadır. 1924 Anayasası'nın 84'üncü, 1961 Anayasası'nın 61'inci ve 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesi, mali yükümlülük koyma yetkisini yasama organına tanımaktadır. Bir mali yükümlülük

---

[19] **Kaneti**, s.36; **Saygılıoğlu**, s.68; **Karakoç**, Yargılama, s.71. Anayasa Mahkemesi bir kararında bu durumu şöyle ifade etmiştir : " Anayasa koyucu her çeşit mali yükümün kanunla konulmasını buyururken keyfi ve takdiri uygulamaları önlemeyi amaçlamıştır. Kanun koyucunun yalnız konusunu belli ederek bir mali yükümün ilgililere yükletilmesine olur vermesi, bunun kanunla konulmuş sayılabilmesi için yeterli olamaz. Mali yükümlerin matrah ve oranları, tarh ve tahakkuku, tahsil usulleri, yaptırımları, zamanaşımı, yukarı ve aşağı sınırları gibi çeşitli yönleri vardır. Bu yönleri dolayısıyla yasayla yeterince çerçevelenmemişse kişilerin sosyal ve ekonomik durumlarını, hatta temel haklarını etkileyecek keyfi uygulamalara yol açabilmesi mümkündür. Bu bakımdan mali yükümler, belli başlı öğeleri de açıklanarak ve çerçeveleri kesin çizgilerle belirtilerek yasalarla düzenlenmelidir. ", AMK., 3 1.3.1987 gün ve E.1986/20, K.1987/9, (RG. 28.05.1987, s.24) ; (AYMKD, S.23, s.190).

[20] **Çağan**, s.100.

olan harçların da, konulması, değiştirilmesi ve kaldırılmasında yasama organı yetkilidir. Yine topluma sunulan kamu hizmetlerinden yararlanmada özel yararların ortaya çıkması, kişiye özel yarar sağlayan bu hizmetlerden harç alınıp alınmayacağı ya da ne kadar harç alınacağı hususunda da yasama organı yetkili bulunmakta olup harç miktarlarını ve oranlarını belirleme, yasama organı tarafından daima tek taraflı olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, harç konusu kamu hizmetlerinin giderlerinin tümünün harçlar ile karşılanmasının mümkün olmaması karşısında, bu giderlerden ne kadarının hizmetten yararlananlara, ne kadarının vergiler yoluyla halka yükletileceğinin takdiri konusu da yasama organına aittir[21]. Bu bağlamda merkezî idare ile yerel yönetimler harç alacaklısı durumunda olmaktadır.

Merkezî idare ile yerel yönetimler harç alacaklısı olmakla birlikte, yerel yönetimlerin bu konuda sahip olduğu yetki farklılık göstermektedir. Devletin harç koyma yetkisi mutlak nitelik taşıdığı halde, yerel yönetimlerin harç koyma yetkileri yasama organının bir işlemi olan kanundan doğmaktadır. Bir başka deyişle, bu yetkiler aslî değil, devrolunmuş yetki niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda Anayasa'nın 73'üncü maddesi uyarınca yerel yönetimlere harçların tarh, tahakkuk ve tahsili gibi idarî işlemler için, ancak ve yalnızca kanunla yetki verilmesi halinde sözkonusu idareler bu yetkileri kullanabileceklerdir[22]. Bu çerçevede yerel yönetimlerin harçların konu, matrah, tarife, oran, istisna ve muaflıklarında değişiklik yapma yetkileri bulunmamaktadır. Yerel yönetimlerin burada sahip oldukları yetki bağlı yetki niteliğindedir. Ayrıca yerel yönetimler, sahip oldukları yetkilerini yalnızca kendi sınırları içinde kullanabilmektedirler[23].

Çağdaş demokrasinin tarihî gelişimi içinde *"güçler ayrılığı"* ilkesinin yürütme organı yararına büyük ölçüde yumuşatılması sonucu, belirli sınırlar içinde kalmak koşuluyla, mali yükümlülük koyma yetkisinin yürütme organına

---

[21] **Pelin**, s.265.

[22] **Çağan**, s.204.

[23] **Çağan**, s.205.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

devredildiği görülmektedir[24]. Anayasal temelini Anayasa'nın 73'üncü maddesinin dördüncü fıkrası[25] oluşturan bu yetki devri ile kanunla belirtilen sınırlar içinde mali yükümlülüklerin -dolayısıyla harçların- temel öğelerini oluşturan oran, miktar, muaflık ve istisnalar yürütme organının yetki alanı içine alınmıştır[26]. Ancak, bu durum harç işleminin temel öğeleri olan konu, yükümlü, matrah ve harcı doğuran olayın belirlenmesinde yasama organının münhasır yetkisinin bulunmasına engel oluşturmamaktadır. Yasama organınca düzenlenmesi zorunlu olan bu konuların düzenlenmesinin yürütme organına devredilmesi sözkonusu yetki devrini anayasal dayanaktan yoksun bırakacaktır[27].

Yürütme organının düzenleme yetkisine sahip olduğu durumlarda takdir yetkisi de bulunmaktadır. Ancak, kanunîlik ilkesinin bir sonucu olarak ve sınırlı bir düzenleme yetkisine sahip olduğu dikkate alındığında, yürütme organının sahip olduğu takdir yetkisinin istisnai olabileceği de unutulmamalıdır[28]. Anayasa

---

[24] **Çağan,** s.109; **Aksoy**, Maliye, s.143. "Mali yükümlülüklerin kısa vadeli ekonomi politikasının bir aracı olarak kullanılabilmesi ve ekonomik durumdaki değişikliklere karşı hızlı tedbir alınabilmesi için bu yönde bir yetki devri zorunludur. Bu bağlamda yürütme organının yetkilerinin kapsamına ödeme sürelerinde, matrah ve oranlarda değişiklik yapma ve muaflık ve istisnaları yükseltme, azaltma ve kaldırma yetkileri girmektedir", (**Bulutoğlu,** Vergi I, s.5).

[25] 1982 Anayasası'nın 73'ncü maddesinin dördüncü fıkrası şöyledir; *"Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilebilir."*

[26] **Duran,** s.289. Her ne kadar konu, matrah, yükümlü gibi konuların kanunla tespit edilmesi idare bakımından bağlayıcı sınır olarak kabul edilse de kanunla belirlenen bu unsurlara göre tarh ve tahsil yapılması da idare için konulmuş bir direktif mahiyeti taşımaktadır. (**Karakoç,** Yargılama, s.73).

[27] Ayrıca, yürütme organının Anayasa'nın 73'üncü maddesi anlamında kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi de yoktur. Zira, 73'üncü madde Anayasa'nın *"Siyasi Haklar ve Ödevler"* bölümünde düzenlenmekte ve bu bölümde yer alan hak ve ödevler Anayasa'nın 91'inci maddesine göre kanun hükmünde kararname ile düzenlenemeyecek konular kapsamında bulunmaktadır.

[28] **Çağan,** s.136.

Mahkemesi, 1961 Anayasası dönemindeki bir kararında[29] bu durumu şöyle ifade etmiştir :

"Anayasa koyucusu, mali yükümlerin kanunla konulmasını emrederken keyfi ve takdiri uygulamaları önleyecek ilkelerin kanunlarda yer almasını kastettiği şüphesizdir ... "

Anayasa Mahkemesi'nin kararındaki bu ifadeden hareketle, yürütme organının harçlara ilişkin özel, bireysel, sübjektif işlemlerinde kural olarak takdir yetkisinin olmadığı açıktır[30]. Bu bağlamda, Anayasa'nın devlete harç alma yetkisini *"münhasır bir yetki"* olarak tanıdığı görülmektedir. Kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde devletin harç alacağı doğmaktadır. Ayrıca, devletin üstlendiği görevler ve sosyal devlet ilkesi gözönüne alındığında, harç almanın devlet açısından bir yetki olduğu kadar bir görev de sayılabileceği açıktır[31].

3. Hizmetin Tîcari ve Sınaî Nitelikte Olmaması

Devletin harca tâbi tuttuğu hizmetlerin nitelikleri itibariyle ticarî ve sınai nitelik taşımamaları gerekmektedir. Her ne kadar devletin, kamu hizmetleri karşılığında yarar sağlayan kişiden harç adı altında aldığı bedel sözkonusu hizmeti kamusal nitelikli olmaktan çıkarıyor ve hizmete ticarî nitelik yüklüyor gibi görünse de, bir kamu geliri türü olan harçlar piyasa ekonomisinin gelir kaynaklarından birçok açıdan farklılık göstermektedir[32].

Öncelikle sınai ve ticarî amaçla kurulan kamu iktisadî işletmeleri, özel hukuk esaslarına göre çalışan ve özel işletmeler gibi görev yapan kuruluşlardır[33]. Bu bağlamda, sınaî ve ticarî nitelikteki kamu hizmeti sunan bu kuruluşların sundukları

---

[29] AMK., 29.3.1966 gün ve E.1965/45, K.1966/16, (AYMKD, S.4, s.109-112).

[30] **Çağan,** s.137.

[31] **Kumrulu,** s.151 –152.

[32] **Bulutoğlu**, Kamu Ekonomisi, s.405.

[33] **Sayar**, s.246.

hizmetlerin karşılığı olarak aldıkları paralar da o hizmetin fiyatı ya da bedeli olmaktadır. Bu anlamda kişiler devlet işletmeciliğinden yararlanırken fiyat, devlet mallarından yararlanırken kira ve nakliyecilikten yararlanırken ücret yani en geniş anlamıyla bir bedel ödeyecektir[34]. Kamu işletmeleri taşıtlarının bilet bedelleri bu kapsamda verilebilecek en belirgin örnek olarak karşımıza çıkmakta olup devletin sunduğu bu hizmetler ticarî ve sınaî nitelik taşımaktadır.

Ticarî ve sınaî nitelikli hizmetlerinin yanında devlet, harca tâbi tuttuğu hizmetlerini piyasa ekonomisine göre fiyatlandırmak ve işletmek için kurmamıştır. Ayrıca bu hizmetler sahip oldukları kamusal niteliğin baskın olmasından dolayı nitelikleri gereği fiyatlandırılamazlar. Bu anlamda harçta esas olan, ticarî olmayan nitelikte birtakım işler görüldüğü zaman özel yarar sağlayan kişilere bu *özel yararın karşılığını* bir dereceye kadar ödetmektir. Nitekim, devletin harç alması mali, ekonomik ve sosyal amaçlara dayanmaktadır.

4. Belirli Bir Hizmet Karşılığında Alınması

Harcın idare tarafından sunulan belirli bir hizmet karşılığında alınması, harcı diğer kamu gelirlerinden, -özellikle de vergiden- ayıran en karakteristik özellik olarak kendini göstermektedir. Bu özelliğin temelini ise, harca konu kamu hizmetlerinden yararlananların sağladıkları yararların kısmen tespit edilebilmesi, yani yararlanan kişilerin tayininin mümkün olabilmesi oluşturmaktadır[35].

Gerçekten harca konu kamu hizmetleri, toplumun tümünün yararlanmasına sunulmasına rağmen bu hizmetlerden sadece hizmete ihtiyaç duyanlar yararlanmaktadır[36]. Bu tür hizmetler açısından dış kazanç sağlanması da sözkonusu

---

[34] **Pelin**, s.264-265; **İrtenk**, s.183; **Sayar**, s.246.

[35] **Aksoy**, Maliye, s.143; **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.194. Buna karşılık, Ünver / Arslan ise, harç yükümlüleri için, verilen hizmetin değerinin tespitinin imkânsız olduğunu savunmaktadır. Onlara göre, uygulamadaki harç yükümlülüğünün teorik ilkelerden uzaklaşması ve kendine özgü bir *"harç fiskalizmi"* şeklini almasının sebebi budur. (**Ünver / Arslan**, s.69-70).

[36] **Neumark**, s.40.

değildir[37]. Bu bağlamda sunulan kamu hizmetinin kişiye özgülenmesi ister istemez hizmetin karşılığı olarak, yararlanan kişiyi bedele ortak etme anlayışını da beraberinde getirmektedir.

Farklı nitelikteki hizmetler harca konu olabilmektedir. Bazı durumlarda kamusal hizmetin sunulması sırasında kamu görevlilerinin, mahkemelerde, icra dairelerinde, noterlerde, üniversitelerde hizmetten yararlananların özel olarak yararı için bir çaba sarfetmeleri sözkonusudur[38]. Bazen yararlanan kişiye, kaldırımları işgal etmek, silah taşıma ruhsatı almak gibi hukuk kuralları karşısında bazı imtiyazlar tanınmış olabilir. Bazen de, idare, köprü yapmak gibi hizmetlerde bulunarak yararlanan kişilerin hayatlarını kolaylaştırmış ve onları fazla giderde bulunmaktan kurtarmış olabilir. Yine bazı durumlarda da idare, taşınmazının yanından yol geçirmesi ya da taşınmazının bulunduğu yerdeki altyapı hizmetlerini bir düzene kavuşturması sebebiyle kişilerin beklemedikleri halde zenginleşmesini, mallarının değer kazanmasını sağlamış olabilir. Bu anlamda, asıl amaç kamu yararı olmakla birlikte hizmetten yararlanan kişiye de özel bir yarar sağlanması sözkonusu olmaktadır. Dolayısıyla, hizmetten yararlanan kişiden alınan para da bunun karşılığı olacaktır[39]. Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası dönemindeki bir kararında[40], devletin yapmakla yükümlü bulunduğu bir kamu hizmeti için o hizmetten doğrudan doğruya yararlananlardan vergi dışında mali yüküm olarak para alınmasını Anayasa'ya uygun bulmak suretiyle harcın bu temel özelliğini ifade etmiştir. Bu dönemdeki bir başka Anayasa Mahkemesi kararında[41] harçlardaki karşılıklılık ilkesi şu şekilde ifade edilmiştir :

" ... Anayasa'nın 61.maddesinde, devletin kanunlarla harç niteliğinde bir gelir sağlayabileceği açıkça gösterilmiş olduğuna idare hukukunun ve maliye ilminin genel kurallarına göre de, bazı kamu hizmetlerinden doğrudan doğruya

---

37 **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.217.

38 **Pelin**, s.263; **İrtenk**, s.183.

39 **Pelin**, s.264; **İrtenk**, s.183.

40 AYM., 26.3.1974 gün ve E.1973/32, K.1974/11, (AYMKD, S.12, s.111 - 124).

41 AYM., 24.10.1974 gün ve E.1974/31, K.1974/43, (AYMKD, S.12, s.381).

yararlanan kişilerden kanunla belirtilen miktarlarda alınan ve özel nitelikte bir çeşit vergiden ibaret olan paralar harç olarak adlandırılmakta bulunduğuna göre ... Harçlar Kanunu'yla, yargı çalışmalarından davalı ve davacı olarak doğrudan doğruya yararlanmakta olan kişilerden harç adı altında bir takım paralar alınmasının kural olarak Anayasa'nın herhangi bir ilkesine aykırılığından söz edilmesi mümkün değildir."

Harçlarda karşılıklılık, karakteristik özellik olarak kendisini göstermesine rağmen, harç adı altında ödenen bedelle hizmetin maliyeti veya kişiye sağlanan yarar arasında bir ilişki bulunmadığının belirtilmesinde yarar vardır. Bu anlamda harca konu hizmetlerin maliyeti hiçbir zaman alınan harçlarla karşılanmamaktadır[42]. Zaten, aksini gerçekleştirebilmek, yani harca konu hizmetlerin maliyetlerini saptamak da mümkün değildir. Çünkü, bu hizmetlerin gerektirdiği harcamaların birçoğu aynı anda diğer bazı kamusal hizmetlerin de maliyetini oluşturmaktadır[43].

Bazı durumlarda da bir hizmetten yararlanılması yararlanana herhangi bir fayda sağlamamaktadır. Böyle durumlarda harç miktarı, devletin sunduğu hizmetten elde edilecek yararın üzerinde olduğundan, kişi, o hizmeti talep etmemektedir. Bu anlamda hizmetten yararlanan kimsenin bundan sağladığı yararın derecesi de harçların miktarlarının saptanmasında dikkate alınmamaktadır. Harca konu hizmetin niteliği, kalitesi ve harçların miktarları yukarıda belirtildiği gibi siyasî süreçte ve bütçe ödenekleri dikkate alınarak belirlenmektedir.

Kural olarak, harç olarak ödenen bedelin yapılan hizmete kıyasla çok yüksek tutulmaması gerekmektedir[44]. Çünkü, sunulan hizmet sebebiyle kamusal yarar yanında özel yararlar da sağlanmaktadır. İşte bu özel yararların karşılığı olarak harçlar alınmaktadır. Ancak, bazen merkezî ya da yerel yönetimlerin hizmet

---

42 **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.218, 235-236; **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.407; **Çelik,** s.239.

43 "Örneğin aslî görevinin yanında pasaport ile ilgili hizmetleri veren Emniyet Genel Müdürlüğü kurumu için devlet tarafından yapılacak harcamalar hem iç güvenliğin temini hem de pasaport hizmetlerinin ifası için olacaktır. Bu bağlamda hizmetin gerçek maliyetinin tespiti kolay olmayacaktır." (**Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.218).

44 **Aksoy**, Maliye, s.143.

karşılığında alacakları harcı çok yüksek olarak takdir ettikleri de görülmektedir. Burada dikkat edilecek husus, yapılan hizmetle alınan harç arasında, takdirî de olsa, bir kıymet denkliğinin bulunmasıdır[45]. Aksi halde, hizmet ile alınan para arasında kıymetçe bir ilişki kalmadığı zaman harç artık harç olmaktan çıkar ve vergi niteliği kazanmış olur[46].

Ancak, bu yönde genel bir anlayış birliği olmasına rağmen *Nadaroğlu* buna şiddetle karşı çıkmaktadır. Ona göre, harca konu hizmetler genel olarak diğer kamu hizmetleriyle birlikte gerçekleştirildiğinden maliyetini de gerçekçi olarak saptamak mümkün değildir. Bu bağlamda, harç tutarının hizmetin maliyetini aşmasından dolayı aşan kısmının vergi olarak kabul edilebilmesi de pratikte mümkün olamayacaktır. Çünkü ödenen bedelin ne kadarının harç ne kadarının vergi olacağını tespit edebilmek mümkün değildir[47].

Her ne kadar maliyetin tespitinin mümkün olmaması hususunda *Nadaroğlu*'na katılmakla birlikte, sunulan hizmetle karşılığında alınan para arasındaki dengenin biri lehine bozulması halinde harcın niteliğini kaybedeceğinden şüphe yoktur. Bu anlamda, alınan bedel hizmetin karşılığı olduğunda fiyattan sözedilebilecektir. Oysa, takdiri kıymet denkliği ortadan kalktığında ise, artık karşılıklılık unsurundan sözedilemeyeceğinden harç yerini karşılıksız olan vergiye bırakacaktır.

Bununla birlikte, harç olarak alınan bedeller çoğu zaman sunulan kamu hizmetinin maliyetinin altında olmasına rağmen, bazen de üstünde tespit edilmiş olabilmektedir. Bu gibi durumlarda, belirli bir hizmet karşılığında harç alındığı zannedildiği halde, aslında ortada idarenin hizmet adı altında sunduğu ve harç almak için kanunla ihdas ettiği bir formalite ve kayıt işleminden başka bir şey

---

[45] Ferağ, intikal ve ipotek harçları önceleri mülkiyet haklarını tespitin bir bedeli olarak kabul edilmekteyken oranlarının yükseltilmesiyle takdiri anlamdaki kıymet denkliği ortadan kalkmış ve sözkonusu harçların herbiri bu sebeple daha sonra vergi halini almıştır. (**Pelin**, s.264; **İrtenk**, s.184).

[46] **Türk**, s.91; **Orhaner**, s.117.

[47] **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.217.

bulunmamaktadır[48]. Örneğin, bugün yargı, yükseköğretim, noter ve tapu harçlarında hizmetin maliyeti harç olarak ödenen bedelden oldukça yüksektir. Ancak, bu anlamdaki en belirgin harç türü olan pasaport harcında, hizmetin maliyetinin, harç olarak ödenen bedelin oldukça altında kaldığı görülmektedir.

Harçta asıl olanın, kamu hizmeti mahiyetinde sunulan bir takım hizmetlerin sunumunda, bu hizmetten özel yarar sağlayan kişilere tam olmasa da bunun karşılığının ödetilmesi olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte bu ödetmede harç ile ücret arasındaki farkın ortaya konması büyük önem taşımaktadır[49]. Çünkü, devletin sunduğu kamu hizmetleri yukarıda belirtildiği gibi ticarî ve sınaî faaliyet niteliğinde olmadığından bu hizmetlerden ücret alabilmek mümkün olmayacaktır.

5. İhtiyarî Olması (İsteğe Bağlı Olması)

Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesi için devletin temel gelir kaynağını oluşturan ve herhangi bir hizmetin karşılığı olmayan vergilerdeki cebrîlik unsuru harçlarda yerini ihtiyarîliğe bırakmaktadır. Ancak, buradaki ihtiyarîlik, harç yükümlüsünün isteğine göre ödemede bulunabilme hususunda sahip olduğu davranış serbestisi değil, ancak hizmetten yararlanma isteğinden vazgeçmesi şartıyla bu ödeme yükümünden kurtulabilmesi anlamındadır[50]. Bir başka deyişle, buradaki ihtiyarîlik şekli olmaktan öteye gitmemektedir[51].

Görünüşte harçlarda ihtiyarî bir yükümlülüğün varlığından bahsedilebilirse de, aslında harçlarda da cebrîlik unsuru mevcuttur ve bu durum harçların ödenmesinde kendini göstermektedir[52]. Şöyle ki, harç konusu her hizmetten yararlanıp yararlanmama kişinin ihtiyarında değildir. Kişi, harç konusu hizmete

---

48 **Pelin**, s.264.

49 **Pelin**, s.265.

50 **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.236.

51 **Neumark**, s.40-41.

52 **Öncel / Çağan**, s.4.

ihtiyaç duyuyor ve hizmetten yararlanmak istiyorsa, ihtiyacını giderme hususunda kanunen belirlenmiş bir bedel ödemek zorunda bırakılmaktadır.

Bundan başka, harca tâbi bazı kamu hizmetlerine de başvurma zorunluluğu sözkonusudur. Örneğin, belediyelerin aldıkları temizlik ve aydınlatma harçlarının hizmetin reddedilmesi sebebiyle ödenmesinden kaçınılması mümkün değildir[53]. Bu anlamda harçlarda ihtiyarîlik yerini cebrîliğe bırakmış olmaktadır. Kişinin yararlanma konusundaki iradesi, harç ödeme gücü ile sınırlandırılmıştır. Harçtaki karakteristik özellik olan ihtiyarîlikten, kişinin harç konusu hizmete istediği zaman başvurabilmesi değil, harç bedelini ödeyebildiği zaman başvurabilmesi anlaşılmaktadır. Bu da ihtiyarîlik özelliğini anlamsız kılmaktadır. Yoksa harçtaki ihtiyarîlik *"harç ödemek istemiyorsan hizmetten yararlanma"* şeklinde anlaşılacaktır ki, bu, sosyal hukuk devletinde kabul edilemez bir yaklaşım olup, kişinin sosyal yönden kendi kendisini hapsetmesini istemekle aynı anlamdadır[54]. Maddî ve manevî zarara uğrayan kimsenin mahkeme harçlarını ödememek için veya dava ile uğraşmanın getireceği psikolojik baskılar nedeniyle[55] uğradığı zararı sineye çekmesi ya da taşınmaz alım-satım işlemlerinin harç ödememek için kanunun aradığı şekil şartlarına aykırı olarak yapılması düşünülemez[56]. Bu bağlamda, harca tâbî hizmetlerden yararlanmaktan kaçınmanın mümkün olmaması ve harca konu hizmetlerin devletin tekelinde olduğu için sözkonusu hizmetlerin ikamesinin de bulunmaması, harç yükümlülerinin kendilerine sunulan hizmeti veya temin edilen yararı elde edebilmeleri için harç ödemelerini kaçınılmaz kılacaktır. Burada

---

[53] Hiçbir yükümlünün bu hizmetten faydalanmayacağını, yolunu kendisinin aydınlatacağını, çöpünü kendisinin kaldıracağını iddia ederek temizlik ve aydınlatma harcını ödemekten kaçınması düşünülemeyecektir. (**Sayar**, s.247; **Türk**, s.91; **Karakoç**, Sosyal Maliye, s.39).

[54] **Türk**, s.91.

[55] **Yılmaz**, İşlev, s.204.

[56] Hatta bu durum *İnal*'ın tâbîriyle *"sağlam bir vücudu saran hastalıklara karşı, ilâç ve doktor parası olmaması nedeniyle seyirci kalmayı da aşan bir olaydır."*, (**İnal**, s.114). Ancak, uygulamada bu tür zararlara uğrayanların mahkeme harçlarını bulamadıkları için zararlarını sineye çektikleri veya bulmaya çalışırken kanunî süreleri kaçırmalarından dolayı haklarını kaybettikleri; taşınmaz ya da taşıt alım-satım işlemlerinin önceden haricen yapıldığı harç bedelinin teminini takiben de kanuna uygun satış işlemlerinin gerçekleştirildiği sıkça rastlanan durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

sözkonusu olan zorunluluk, hem hukukî hem fiili bir zorunluluk olarak kendini göstermektedir[57]. Bu çerçevede harçlar, her ne kadar ihtiyarî özelliğe sahip kamu gelirleri olarak nitelendirilse de, harca konu kamusal mal ve hizmetlerden yararlanmak isteyenlerin, harç ödemedikleri takdirde harca konu mal ve hizmetleri elde etmesi ve sözkonusu hizmetlerden faydalanabilmeleri mümkün olmayacaktır[58].

II. HARÇLARIN ALINMA AMAÇLARI

A. Genel Olarak

Kamu hizmetlerinin gerektirdiği masrafların vergilerle karşılanması prensibinin yerleşmesinden sonra harçlar, kamu gelirleri arasındaki eski önemlerini kaybetmişler ve yerlerini dolaysız vergilere bırakmışlardır. Özellikle Gelir Vergisi sisteminin kabulüyle başlayan dönemde devlet masraflarının çok büyük bir kısmının bu vergi türü ile karşılanmasıyla, birçok formalitesi olan, işlem süresi uzun, açık ve anlaşılır bir uygulamaya sahip olmayan,[59] bu nedenle de oldukça fazla şikâyetle karşılaşılan harçlardan uzaklaşma eğilimleri kendini göstermiştir[60]. Ancak harçların, kamu hizmetlerinin finansmanında, vergiler kadar olmasa da, önemli bir yer tutması gerçeği ülkeleri bu kaynaktan tamamen vazgeçmekten alıkoymaktadır. Bu bağlamda harçların alınmasındaki en temel amaç kamu harcamalarının finansmanı olmakla birlikte bunun yanında toplumsal adaleti sağlama ve kötüye kullanımları önleme amaçları da vardır. Bu amaçların incelenmesi harçların hukukî dayanaklarının ortaya konması bakımından yerinde olacaktır.

---

57 **Türk**, s.91.

58 **Aksoy**, Maliye, s.143.

59 **Pelin**, s.271; **Akdoğan**, Maliye, s.103.

60 Bu nedenle gelir vergisinin mükemmel uygulaması olan ülkelerde harçların kamu gelirleri içindeki yeri oldukça cüz'idir. (**Gümüşsoy**, s.11).

B. Kamu Harcamalarına Kaynak Sağlama Amacı

İnsanlığın ve toplumsal örgütlenme biçimlerinin gelişimine bağlı olarak karşılanması gereken toplumsal ihtiyaçların yapısı ve kapsamı zamanla hem değişmiş hem de önemli boyutlara ulaşmıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve teknik koşulların değişim ve gelişimiyle birlikte devletin üstlendiği görevler artmış, buna bağlı olarak da kamu hizmetlerin boyutu önemli ölçüde genişlemiştir. Yine milli savunma hizmetlerinin gerektirdiği giderler de ekonomik açıdan en rahat olan ülkeleri bile zaman zaman mali sıkıntı içine sokmaktadır[61]. Bu anlamda kamu hizmetlerinin sürekli, düzenli ve mükemmel şekilde görülebilmesi için gerekli olan kaynağın sağlanması, özellikle ülkemiz gibi sanayileşmekte olan ülkeler için her türlü kamu gelir kaynağının büyük önemi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan gelir vergisi sistemleri ne kadar iyi uygulanırsa uygulansın buradan elde edilecek kaynak ile bütün kamu harcamalarının finanse edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, bütün ülkeler, başta vergiler olmak üzere bir kamu geliri türü olarak harçlardan kamu harcamalarının finansmanında yararlanmak zorundadırlar. Aksi takdirde, bir ya da birkaç kaynağa dayanarak kamu harcamalarının finansmanını sağlamak o kaynaktan elde edilecek verimi zamanla düşürecek ve vergi psikolojisini olumsuz yönde etkilemek suretiyle de yükümlünün vergi dışında kalma çabalarını arttıracaktır[62]. Bu da sürekli artan bir seyir izleyen kamu ihtiyaçlarının karşılanamama tehlikesini de beraberinde getirecektir. Bu nedenle, kamu harcamalarının finansmanında vergiler yanında -başta harçlar olmak üzere- diğer kamu geliri kaynaklarının da harekete geçirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, harç almanın temel amacının kamu harcamalarının finansmanının sağlanmasında kaynak oluşturmak olduğu açıktır.

Harç almanın bir başka amacı, vergi kaçırmak ya da kanun boşluğundan yararlanmak suretiyle vergiye ilişkin yükümlülüklerinden kaçınanların, hiç olmazsa

---

[61] **Gümüşsoy,** s.11.

[62] **Akdoğan,** Maliye, s.286.

devlet hizmetlerinden yararlandıkları sırada kayıt altına alınmalarını sağlamaktır[63]. Ayrıca, dolaylı olarak kamu hizmetlerinin finansmanı açısından da kaynak transferi gerçekleştirme sözkonusu olmaktadır. Harç almanın en temel amacı kamu harcamalarına kaynak oluşturmak olduğuna göre, dolaylı da olsa bu amaç sağlanmış olmaktadır. Bu bağlamda vergi yükümlülüğünden şu veya bu şekilde kaçan bir kişi diğer bir mali yükümlülükle karşı karşıya kalmaktadır. Bu da, kamu harcamalarının finansmanına katkıda bulunacaktır.

C. Toplumsal Adaleti Sağlama Amacı

Kamu hizmetlerinin finansmanını sağlama ve bu bağlamda kamu geliri elde etme amacı dışında, kamu harcamalarının hizmetlerden yararlanma derecesi ile orantılı olarak karşılanması anlayışı, harçların alınma amaçlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Kamu hizmetlerinden bazıları aynı derecede yararlanılan hizmetler niteliğinde olduğu halde, mahkeme, icra ve iflâs, tapu, noter işlemleri gibi bazı hizmetler ise, ancak bu hizmetlerle ilgili olanların yararlanmasını gerektirmektedir. Bu hizmetler bütün vatandaşlardan ziyade mahkemede hakkını arayan, icra ve iflâs takibinde bulunan, tapuda işi olan ya da noterde işlem yapan kişilerin şahsî menfaatleriyle ilgilidir. Bu nedenle kamu hizmetlerinden şahsen yararlanma yönünde menfaatleri olan kişilerden de harç almayarak hizmetten yararlanmayan diğer kişilere bu giderleri alınacak vergilerle ödetmek toplumsal barış ve adaleti zedeleyecektir. Klasik maliyecilerce de *"Eşitlik Prensibi"* olarak adlandırılan bu prensibe göre, sunulan hizmetten özel olarak yararı olan bu kişiler azınlıkta olduğuna göre, bu hizmetlerin parasız olarak görülmesi, kamu yükümlülüklerinin vatandaşlar arasında adaletsiz dağılımına sebep olabilecektir[64]. Ayrıca devletin, kişilerin özel menfaatlerini ilgilendiren hizmetlerden dolayı mali sorumluluğu da söz konusudur.[65] Böyle bir sorumluluğun karşılığı olarak özel menfaati olan kişilerden harç adı altında bir bedel alınması toplumsal adaletin gereğidir.

---

[63] **Gümüşsoy,** s.12-13.

[64] **Türk,** s.92.

[65] **Gümüşsoy,** s.12.

C. Kötüye Kullanımları Önleme Amacı

Harçların alınma amaçlarından bir diğeri, kamu hizmetlerinden yararlanma haklarının kötüye kullanılmasının önüne geçmektir. Kamu hizmetleri, harcın alınmadığı ya da çok düşük miktarda alındığı durumlarda kötüye kullanılmaya oldukça yatkındır[66]. Örneğin yargı hizmetlerinden yararlanmada harcın alınmaması ya da çok düşük miktarda alınması haksız davaların ya da takiplerin açılmasına sebebiyet verebilecektir. Dolayısıyla, bu yönde bir kötüye kullanım kamu dairelerinin gereksiz yere meşgul edilmesine yol açabileceği gibi gerçekten bir hakkının ya da alacağının peşinde olan kişilerin sözkonusu hizmetlerden gereği gibi yararlanamama tehlikesini beraberinde getirmiş olacaktır. Bu anlamda, harçların bu durumda üstlendiği işlev ile harç konusu kamu hizmetlerinden yararlanma haklarının kötüye kullanılması da önlenmiş olacaktır.

III. HARÇLARIN TARİHÎ GELİŞİMİ

A. Mukayeseli Hukuktaki Tarihî Gelişimi

Maliye tarihînde harçların vergilerden önce varolduğu bilinmektedir. Bu anlamda harçların tarihî gelişimi hakkında bilgi edinebilmek için ilkçağa kadar gidilmesi gerekmektedir[67]. Halkta vergi ödeme zorunluluğunun henüz oluşmadığı zamanlarda prensler, dükler ve hükümetler bazı hizmetler karşılığında halktan belirli ücretler almaya başlamışlardır. Bunun sebebini, karşılıksız olarak vergi almak yerine belirli bir hizmetin karşılığı olarak bazı ücretler almanın o dönemlerde açıklamasının çok daha kolay olmasında aramak daha doğru olacaktır[68].

İlk harçlar daha çok mülkiyet intikallerinden alınmaktaydı. Bu zamanlarda bütün ülke toprakları devletin, yani hükümdarın malı olarak kabul edildiğinden bu malların bir kısmının başkalarına devrinden, hükümdarın bir ücret alması doğal

---

[66] **Gümüşsoy**, s.12; **Bulutoğlu**, Kamu Ekonomisi, s.406.

[67] **Pelin**, s.266; **Çelik**, s.239.

[68] **Gümüşsoy**, s.7-8.

karşılanmıştır. Zamanla bu anlayış yerini hükümdar veya devletin halkın yararına yaptığı bazı hizmetler karşılığında bir ücret alması fikrine bırakmıştır. Eski Yunan ve Roma devletlerinde de birçok devlet hizmeti karşılığında çeşitli harçlar alınmıştır[69].

Ortaçağda dükler ve prensler, tebaalarına yaptıkları hizmetler karşılığında oldukça yüksek miktarlarda paralar alıyorlardı. Bu harçların en önemlilerini mahkeme harçları ile esnaf ve lonca teşkilâtlarının tanzimi harçları oluşturmaktaydı[70]. Ancak bu harçlar, yapılan hizmetle alınan para arasında hiçbir ilişkinin bulunmaması[71], hükümdar ve devlet kasasının birbirinden ayrılmış olması sebebiyle birçok yolsuzluklara konu olmuşlardır. Kralların ise, geliri malikanelerinden geldiğinden hazinelerinin zengin olduğunu söylemek pek mümkün değildi. Buna bağlı olarak, genel devlet hizmetlerinin işlemesi için memurların bazılarına aylık verilmesi yerine gördükleri hizmet karşılığı halktan para almalarına izin verilmekteydi[72]. İşte bu yerlerde harçlar, maaş ve ücretleri karşılığı olarak memurların ve müstahdemlerin aldıkları bir para olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda memur ve müstahdemlere ücret vermek için halktan vergi almak yerine belirli borçların memurlara tahsisi daha uygun görülmüştür. Ancak bu usul, beraberinde memurların gelirlerini arttırmak için görevlerini kötüye kullanmalarını da beraberinde getirmiştir. Nitekim memurlar gelirlerini arttırmak için halka baskı uygulayarak aldıkları para miktarını yükseltmeye başlamışlardır. Hatta fazla ücret almak amacıyla görevlerini o derece kötüye kullanmışlardır ki, Amerika'da sömürge devrinde bazı güvenlik memurlarının münhasıran harç almak amacıyla sebepli sebepsiz tutuklamalar yaptıkları dahi görülmüştür. Üstelik bu usule karşı gerçekleştirilecek adlî ve idarî yeniliklere karşı da direnç göstermişlerdir[73]. Aynı

---

69 **Gümüşsoy**, s.8; **Çelik**, s.239.

70 Her ne kadar bu harçlar, yukarıda verdiğimiz harç tanımına ilişkin birçok özelliği bünyesinde barındırıyorsa da, bugün için kabul edilen anlamıyla harç tanımına uymamaktadır.

71 Burada yapılan hizmetle alınan para arasında hiçbir ilişkinin bulunmamasından kasıt, harç ile harca konu hizmet arasındaki takdiri de olsa bir kıymet denkliğinin bulunmamasıdır. Zira, o dönem koşulları ve kötüye kullanımların çokluğu bu yönde düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

72 **Pelin**, s.268; **İrtenk**, s.184; **Çelik**, s.239.

73 **Pelin**, s.269.

şekilde, birçok yolsuzluğa diğer ülkelerde de rastlanmıştır[74]. Bununla beraber, geleneklerine çok bağlı olan Anglo-Sakson ülkelerinde bu usulün terkedildiğini söyleyebilmek mümkün değildir[75].

Bütün bu açıklamalardan sonra eski harçları günümüz harçlarından ayıran üç esaslı nokta kendini göstermektedir[76] :

- Bunların regalien[77] haklara karışması,
- Gelirlerinin kısmen ya da tamamen hizmetleri gören memurlara bırakılması,
- Miktarlarının çok ağır olmasıdır.

Tarihî gelişimi ve meşruluk sebepleri yukarıdaki seyri izleyen harçları, hemen her ülkede çeşitli uygulama şekilleri ile görmek mümkündür. Buna bağlı olarak, harçların konuları, oranları, tahakkuk ve tahsil şekilleri her ülkenin ekonomi ve maliye politikalarına ve kamu hizmeti anlayışlarına göre farklılıklar göstermektedir. Bu itibarla çeşitli ülkelerdeki harç konularını mukayese etmek ortak bir ölçü bulunmaması sebebiyle imkânsız gibidir.

Ekonomileri ne kadar iyi durumda olursa olsun, hemen hiçbir ülke harçlardan yararlanma konusunda kayıtsız kalmamıştır. Ancak, günümüzde devletler, kamu hizmetlerindeki çeşitliliğin ve buna bağlı olarak da maliyetlerin artmasıyla oluşan kaynak ihtiyacının çok önemli bir bölümünü vergilerle karşılamaktadırlar. Hatta denilebilir ki, kamu gelirlerinin %70-95'ini vergi gelirleri oluşturmaktadır[78].

---

74 **Gümüşsoy,** s.8.

75 **Pelin,** s.269.

76 **Pelin,** s.267.

77 *"Regalia"*, kelime anlamı olarak kralın yetkileri anlamına gelmektedir. (**Şener,** s.660). Bu anlamda *Pelin*'in burada *"regalien haklara karışma"* ifadesinden kasıt, önceki dönemlerdeki harç alma yetkisinin daha sonraları harç alanlar için bir hak haline gelmesidir.

78 **Akdoğan,** Maliye, s.101.

Klasik devlet anlayışında meydana gelen gelişmeler sonucunda devletin sosyo-ekonomik nitelikte önemli görevler yüklenmesi, vergilerin kamu gelirleri içindeki rolünü ve önemini de arttırmış bulunmaktadır. Bu bağlamda devletin temel işlevi olan kamusal nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesi, kişiyi sosyal statüsü ve yararlanma oranına bakmaksızın bu hizmetlerden kaynaklanan masraflara katmak ile mümkün olacaktır[79]. Dolayısıyla, harçlar –vergiye nazaran- kamu gelirleri içindeki yeri ve öneminin azalması nedeniyle ya doğrudan kaldırılmış ya da gayrimenkul alım-satımları, intikal, ipotek gibi işlemler dolayısıyla alınan harçların zaman geçtikçe verilen hizmetle arasındaki ilişkisinin kalmaması nedeniyle vergiye dönüştürülmesi sözkonusu olmuştur[80]. Bugün için harçlar daha çok yerel yönetimlerin gelir kaynakları arasında yer alır hale gelmiştir.

B. Türkiye'deki Tarihî Gelişimi

1. Genel Açıklama

Ülkemizde harçlar batı ülkelerindeki gelişime paralel bir seyir takip etmiştir. İlk zamanlarda bütün ülkenin hükümdarın mülkü olduğu ve her hakkın kendisine ait bulunduğu fikrine bağlı olarak alınan harçlar bu hükümranlık gücünün de etkisiyle zamanla resim haline getirilmiştir[81]. Bu çerçevede harçların ülkemizde izlediği tarihî gelişimin iki dönemde incelenmesi yerinde olacaktır.

---

79 **Pelin,** s.267; **Akdoğan,** Maliye, s.101.

80 Fransa'da alım-satım ve intikal resimleri feodal mülkiyetin bir gereği olarak gayrimenkullerin bir kişiden bir başka kişiye geçmesi için verilen izinin bir bedeli şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Zamanla oran gittikçe yükseltilmiş ve verasetlerdeki verginin sahası gayrimenkullerden menkullere doğru genişlemiştir. Bu suretle eskiden hizmet nedeniyle alınan paralar bugün hizmetle hiçbir ilişkisi kalmayan birer emlak alım-satımı, veraset, ipotek vergisi halini almıştır. Aynı nedenle bizde de tapu, ferağ ve intikal harçları tarihte bir icarei muaccele gibi başlamış, onunla karışmış ve sonunda konusu genişleyerek ferağ, intikal ve veraset vergisi halini almıştır. (**Pelin,** s.184; **İrtenk,** s.184).

81 **Gümüşsoy,** s.9; Eskiden resim olarak adlandırılan ve kullanım alanı oldukça yaygın olan mali yükümler, daha sonraları yapılan düzenlemelerle harç veya vergi olarak adlandırılmaya başlamıştır.

2. Osmanlı Devleti Dönemi

Selçuklular'da olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren kamu gelirleri İslam Hukuku'na göre düzenlenmişti. Bu açıdan Osmanlı'da vergiler, İslâm Hukuku'na göre alınan şer'i vergiler (tekalif-i şer'iyye)[82] ve şer'i hükümlerle çatışmamak kaydıyla, kamu gelirlerinin yeterli olmadığı hallerde sultan tarafından konulan örfî vergiler (tekalif-i örfiyye)[83] olarak iki kısma ayrılırdı. İki ana gruba ayrılan örfî vergilerden birincisi, devletin idare ve yargı organlarının ifa ettikleri hizmetler karşılığında halktan aldıkları vergilerdir ki, bunlar, harç karakteri taşımaktaydı. Tevzi defterlerine dahil edilmeyip doğrudan hizmeti yapan kadı ve diğer kamu görevlileri veya serbest tımarlarda tımar sahibi tarafından tahsil edilirdi[84].

Harçların kısmen veya tamamen kadılara, tımar ve zeamet erbabına ve hizmetleri gören memurlara hizmet karşılığı bırakılması usulü batı ülkelerinde olduğu gibi, bu harçlar üzerinde yapılan büyük yolsuzlukları ve halkın bu konudaki büyük tepkisini de beraberinde getirmiştir. Fazla harç vermenin davada haklı çıkmak için başlıca şart oluşturduğu, yalnız mahkemelerde değil, hemen her işte mübaşir adı altında birçok memurlar kullanıldığı ve bunların hizmetlerine karşılık

---

82 Burada dikkat çekici olan, halkın devlete vereceği vergilerin tür ve miktarlarının önceden kanunnamelerle tesbit edilmiş oluşuydu. Buna bağlı olarak Osmanlı'da da vergilerin kanunîliği ilkesinin geçerli oluğunu söylemek yanlış olmayacaktır. (**Falay**, s.62; **Öner**, s.114-115). Osmanlı'da vergilerin kanunîliği ilkesinin uygulaması ile ilgili geniş bilgi için bkz. **Güneş**, Yasallık, s.75.

83 **Öncel / Kumrulu / Çağan**, s.8; **Falay**, s.62; **Öner**, s.135.

84 Kadıların aldığı örfi vergilerin dışında vezirler, valiler, mutasarrıf ve sair memurların memuriyetlerine ait emir ve beratlar, mukataat ve iltizamata ve sair hususlara dair verilen tüm fermanlardan alınan harçlar ile büyük memurların bir mahalde tayinlerinde alınıp verilmesi mutat olan hediyeler ise, bu gruba dahil olmayıp ikinci grup örfi vergiler olan merkez hazinesi tarafından tahsil edilen avarız vergilerine (tekalif-i divaniye) dahildi. Bu kabil harçlar mahallerinde tekalif-i örfiye tevzi defterleri düzenlenirken ona dahil edilerek halktan tahsil edilir ve mahallerinde sarf olunurdu. Harc-ı ferman, harc-ı evamir, harc-ı beha, kudumiye, cevaiz, hediye-i beha gibi adlarla alınan bu harçların tamamı Tanzimat'ta ikinci grupta yer alan örfi vergilerle birlikte kaldırıldı. (**Öner**, s.136; **Falay**, s.65; **Çelik**, s.239).

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

olarak oldukça fahiş ücretler aldıkları ve bir memurun yapabileceği işin birkaç memura birden tevdii edildiği oldukça sık karşılaşılan durumlar olmuşlardır[85]. Bununla birlikte, harçların mahkemelerde hükmü dahi etkileyecek duruma ulaştığı halk arasında yaygın bir kanı haline gelmiş, yargıya olan güven son derece sarsılmıştır[86]. Harçların hizmeti gören memurlara bırakılması usulü, memurların rüşvet ve irtikap ile halktan çeşitli adlarla para almalarının halkta isyan edici boyuta varması üzerine ve maliyenin merkezileştirilmesiyle ilgili çalışmaların etkisiyle II.Mahmut tarafından kaldırılmıştır[87].

II.Mahmut'un son dönemlerinde birtakım genel yenileşme çalışmalarına başlanılmıştı. Bu çalışmalar Tanzimat'la birlikte büyük hız kazanmış ve mali alanda yenilik Tanzimat'ın temel hareket noktalarından biri olmuştur[88]. Bu anlamda Tanzimat sonrası yenileşme çalışmaları çerçevesinde adlî teşkilatta yapılan köklü yapı değişikliğine paralel olarak yargı harçlarında da çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Mehâkim harçları olarak anılan bu harçlar ilgili nizamnamelerde şer'iyye, nizamiye, ticaret ve idare mahkemeleri ile temyiz (yüksek) mahkemeleri itibariyle ayrı ayrı hükme bağlanmıştır[89]. Yine harca tâbî işlemler ile alınacak nisbî ve maktu harç miktarları ayrıntılı olarak belirlenmiştir[90].

Gayrimenkullerle ilgili olarak ise, İmparatorluğun ilk zamanlarından bu yana taşınmazlardan ferağ ve intikal harçları alınmaktaydı[91]. Bu bağlamda satış yoluyla gayrimenkul devrinden *"ferağ"* , veraset yoluyla gayrimenkul devrinden *"intikal"*

---

85 **Pelin,** s.267; **Gümüşsoy,** s.9.

86 **Pelin,** s.267.

87 "Bu usul yerine memurlara mali merkeziyetçiliğe geçişin bir gereği olarak 27 Mart 1838 tarihli bir hatt-ı hümayunla, rütbelerine ve işlerinin önemine göre maliye hazinesinden maaş bağlanması usulü getirildi. Bu usul başlangıçta yalnız merkez memurlarına uygulanırken Tanzimatla birlikte bütün devlet memurlarını içine alacak şekilde genişletildi." (**Öner,** s.221; **Çevikbaş, s.**53).

88 **Öner,** s.236; **Sayar,** s.252.

89 **Emiroğlu,** s.336.

90 **Emiroğlu,** s.336; **Öner,** s.268.

91 **Pelin,** s.422.

harçları alınmaktaydı[92]. Ancak, harç uygulaması sadece bunlarla sınırlı değildi. Rehin, ifraz ve taksim, senetsiz tasarruflar dolayısıyla da harç alınmaktaydı. Yine mülkiyetin devri için malik huzurunda takrir verilmesi için de harç alınmaktaydı. Bunun için alınan harçlar görülen hizmetin bedeli olarak kabul ediliyordu. Devredilen arazinin mülkiyeti devlete ait ise, harç daha yüksek; değilse daha düşüktü[93]. Bunun sebebi, devlet arazisinden alınan harçlarda devlet mülkünü kullanma yönünde bir imtiyazın varlığıdır. Oysa, özel mülk devirlerinden alınan intikal harçlarında böyle bir imtiyaz söz konusu değildi. Bu harçlar yalnız hizmetin karşılığı olarak kabul edilmekteydi[94].

Bunların dışında, menkul malların maliklerinin ölümü halinde terekenin hükümet memuru tarafından tahriri dolayısıyla alınan *"tahrir harcı"* mevcuttu[95]. Bütün bu harçlar da, Tanzimatla birlikte meydana gelen yapısal değişikliğe paralel olarak yeniden düzenlenmiş ve devlet bütçesinin devamlı bir gelir kaynağı haline getirilmişlerdir. Öncelikle 1847 yılında çıkarılan *"Tapu Hakkında İcra Olunacak Nizamname"* ile ferağ ve intikal harçlarının hazineye ait olması kararlaştırılmış;[96] daha sonra da *"Defteri Hakkani Emaneti"* kurulunca harçlar bunun tarafından alınmaya başlanmıştır[97].

Ayrıca, bunlardan başka Osmanlı İmpratorluğu'nda nüfus, maden, avlanma, pasaport ve kançilarya harçları, saydi berri ve bahri harçları, resmî tahsil ve sair kaydiyeler gibi isimler altında da harçlar alınmakta idi. Bütün bu harçlar Meşrutiyet dönemleri boyunca da uygulanarak Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir[98].

---

92 **Pelin,** s.422; **Bulutoğlu,** Vergi II, s.56; **Erginay,** Vergi, s.271; **Akdoğan / Kızılot / Eyüpgiller,** s.376; **Aksoy,** Maliye, s.379.

93 **Pelin,** s.422.

94 **Karakoç,** Veraset, s.22.

95 **Erginay,** Vergi, s.271; **Bulutoğlu,** Vergi II, s..56; **Aksoy,** Maliye, s.379.

96 **Öner,** s.271.

97 **Pelin,** s.422-423.

98 **Öner,** s.372.

Osmanlı İmparatorluğu'nda harçlar, diğer devletlerde olduğu gibi istihlak vergileri ve para tağşişinden elde edilen gelirlerle birlikte bütçenin en önemli gelir kaynakları arasında yer almakta idi. Hatta denilebilir ki, harçların devlet gelirleri içindeki büyüklüğü %5 olarak ifade edilmekteydi[99]. Buna bağlı olarak, harç miktarları da yıldan yıla artan bir seyir takip etmişlerdir. Bu artışın sebebini ise, kamu geliri niteliğindeki harçlar ile bütçe ihtiyaçlarını karşılama anlayışı ve buna bağlı olarak zamanla harç konusu işlemlerin artmasında aramak daha doğru olacaktır[100].

3. Cumhuriyet Dönemi

a. 5887 Sayılı Kanuna Kadar Olan Dönem

Osmanlı İmparatorluğu döneminde geniş çaplı uygulama alanı bulan harçlar, Cumhuriyet döneminde de çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir. Çok sayıda kanunda harçlarla ilgili hükümlere dağınık biçimde yer verilmiştir. 1927 tarih ve 1143 sayılı Şehbenderlik Rusümu Kanunu; 1928 tarih ve 1318 sayılı Hariciye Vekaleti Tasdik Harçları Kanunu; 1934 tarih ve 2503 sayılı Adlîye Harç Tarifesi Kanunu; 1938 tarih ve 3494 sayılı Noter Harç Tarifesi Kanunu ile Pasaport Kanunu; Tütün ve Tütün İnhisarı Hakkındaki Kanun ile bunlar gibi birçok kanunun eklerinde ve değişik kanunlarında harçlarla ilgili çeşitli hükümler bulunmaktaydı[101]. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Fransa başta olmak üzere diğer batılı ülkelerde harçlarla ilgili karışık, dağınık ve sistemsiz bir uygulama söz konusuydu. Bu uygulamadan esinlenen Osmanlı İmparatorluğu ile başlayan karmaşık ve sistemsiz uygulama 5887 sayılı Kanuna kadar devam etmiştir. Bu süreçte çeşitli kanunlara ek madde ya da değişiklik kanunu getirerek harç mevzuatı oluşturma alışkanlığı 1949 yılında başlayan vergi reform hareketi ile son bulmuştur.[102]. Bu hareketin etkisiyle harçların sistem ve açıklık bakımından değilse bile, düzen ve tasnif yönünden yeni

---

[99] **Çelik**, s.240.

[100] **Gümüşsoy**, s.9-11.

[101] **Erginay**, Vergi, s.298; **Çelik**, s.240.

[102] **Olgaç**, s.5-6.

bir düzene bağlanması yoluna gidilmiş ve 5887 sayılı Harçlar Kanunu ile dağınık durumdaki harçlar tek bir kanunda toplanmıştır.

b. 5887 Sayılı Kanun Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana çeşitli adlar altında alınan harçlar, başta tapu ve kadastro harçları ile mahkeme harçları olmak üzere bütçenin oldukça önemli gelir unsurlarından biri haline gelmişti. Ancak, harç mevzuatındaki dağınıklık ve sistemsizlik sorununun yanında, harçlarla ilgili hükümlerin o dönemin anlayış ve ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalması, harçların toplu olarak ve yeni kanunla düzenlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştı. Bu ihtiyacın gereği olarak, 1952 yılında 5887 sayılı Harçlar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun gerekçesinde, geçmişten günümüze gelen harç uygulaması eleştirilmekte ve yeni kanuna ihtiyaç duyulmasının sebepleri şu dört noktada kendini göstermektedir[103].

1. Türkiye'de harca tâbi konular harç uygulamasından esinlendiğimiz batılı devletlere nazaran son derece geniş ve ayrıntılı tutulmuştur[104]. Bu nedenle ekonomik hayat, hukukî işlemler ve bireylerin devletle olan ilişkileri bu yükümlülük formalitelerinin sıkıcı etkisi altında bulunmaktadır.
2. Harçların en önemlisi ve verimlisi olan ve modern vergicilikte bağımsız bir vergi karakterini almış bulunan emlâk alımları ile ilgili tapu harçları halâ eski özelliğini korumaktadır.

---

[103] 5887 sayılı Mülga Harçlar Kanunu gerekçesinden, (**Gümüşsoy,** s.16 vd.).

[104] Gerçekten, harç mevzuatı çeşitli kanunlar ve tüzüklerin düzenlediği karmaşık bir yapıya sahipti. Mahkeme, tapu, noter harçlarının düzenlendiği bazı müstakil harç kanunları olmakla beraber özellikle ruhsat ve imtiyaz harçları, alameti farika, telif hakları, ihtira beratları ve pasaport harçları gibi birçoğu çeşitli kanun ve tüzükle düzenlenmiş bulunmaktaydı. Harç mevzuatının ek ve değişik kanunlarla birlikte 55 adet kanun ve tüzüğe serpilmiş bir halde bulunduğu düşünülecek olursa uygulamada kolaylığı sağlamak üzere bu dağınık mevzuatın tek bir kanun halinde toplanması gereği doğmuştu. Ayrıca kanunun yazılış tekniği bakımından da bir düzen eksikliği kendini göstermekteydi. Adlîye Harç Tarifesi Kanunu'ndaki istisna ve muafiyetlere ilişkin hükümlerin 1, 19, 26, 27, 36, 38, 58 ve 100.maddelerde düzenlenmesi bu düzensizliğin en çarpıcı göstergesiydi. (**Gümüşsoy,** s.16-17).

3. Harca tâbî işlemlerin bütünü, bu arada adlî işlemler, tapu harcına tâbî işlemler, pasaport ve konsolosluk işlemleri ve ruhsatnameler aynı zamanda Damga Resmîne[105] de tâbi bulunmaktadır.
4. Harçların büyük bir kısmını modern vergi politikasına hâkim olan ekonomik ve sosyal görüş ve ihtiyaçlarla bağdaştırmak mümkün değildir[106].

Bu eleştirilerin ışığında hazırlanan 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nda harç konuları biraraya toplanarak sistematize edilmeye çalışılmıştır. Harca bağlı işlemler ayrı ayrı kısımlara ayrılmış olarak konu, yükümlülük, istisnalar ile birlikte on kısımda toplanmış ve her kısıma karşılık olmak üzere ayrı ayrı on tarife kanuna eklenmiştir. Onbirinci kısım ise, genel hükümlere ilişkindir. Genel muaflıklar, yükümlüler, harçları almaya yetkili daireler, tahakkuk, tahsil ve cezalara ilişkin genel esaslar, kanun yolları, tahakkuk ve tahsil zamanaşımı gibi bütün harçları kapsayan hükümler bu kısımda zikredilmiştir. Hayvan sağlık zabıtası ve Sefineler resmî ve mahalli idareler tarafından alınan harçlar bu kanunun dışında bırakılmıştır[107].

Kanun'un kapsam maddesi niteliğindeki 1'inci maddesinden[108] anlaşılacağı üzere, on grupta toplanmış bulunan harçlardan yalnız dördüncü grubu oluşturan

---

[105] Eskiden resim olarak adlandırılan ve kullanım alanı oldukça yaygın olan mali yükümler, daha sonraları yapılan düzenlemelerle harç veya vergi olarak adlandırılmaya başlamıştır.

[106] Harçlara ilişkin yürürlükteki mevzuatın büyük bir kısmı 1927-1934 yılları arasında kabul edilen kanun ve yönetmeliklerden oluşmaktaydı. Hatta Alameti farika harçları 1304 tarihli Tüzük'e; İhtira Beratı harçları ise, 1296 tarihli Kanun'a göre alınmaktaydı. Aradan geçen zamanda gerçekleştirilen birçok değişiklik ve yapılan ilavelere rağmen mevzuatın günün ihtiyaçlarına cevap vermediği açıktı. Bu sebeple oluşturulacak yeni Harçlar Kanunu'nda bütün harç konularının yeniden tespiti, muafiyet ve istisnaların yeniden ayarlanması, miktar ve oranların yeniden gözden geçirilmesi, yükümlüleri, itiraz işlemleri, tahsil şekilleri, harçtan kaçınma halinde verilecek cezalar ve izlenecek usul gibi günün ihtiyaçlarına cevap verici nitelikteki hükümlerin bulunmasını gerekli kılmaktaydı. (**Gümüşsoy,** s.17-18).

[107] **Olgaç,** s.6.

[108] 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nun 1'inci maddesi şöyledir :
"Aşağıda yazılı mevzulardan bu kanun hükümlerine göre harç alınır :

vergi, resim ve harçlara ait itiraz ve temyiz işleriyle diğer vergi işlemlerinden alınacak harçlar yeni getirilen bir düzenleme mahiyetinde olup diğer dokuz gruptaki harçların ise, daha önceden çeşitli kanunlarda dağınık biçimde düzenlemeleri bulunmaktaydı. Bununla beraber bu dokuz grup içine geçmişte harca tâbî tutulmayan pek çok yeni konular eklenmiş; buna karşılık önceden uygulaması olan bazı harç konuları da harç kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bundan başka önceleri Adlîye Harç Tarifesi Kanunu içinde düzenlenmiş olan icra ve iflâs harçları ile yine Adlîye Harç Tarifesi Kanunu'na ek bir kanuna göre alınmakta olan noter harçları da yeni kanunda ayrı bir kısımda düzenlenmiştir. Kadastro harçları ile tapu harçları, tapu ve kadastro harçları adı altında ayrı bir kısımda birleştirilmiş; pasaport, vize, ikamet tezkeresi harçlarıyla Dışişleri Bakanlığı tasdik harçları da, konularının yakınlığı dikkate alınarak tek bir grupta toplanmıştır. Konsolosluk harçları ise, konularının önemi dolayısıyla ayrı bir kısımda düzenlenmiş; çeşitli kanun ve tüzüklerde dağınık halde bulunan ruhsatnameler, vesikalar, şahadetnameler, imtiyazlar, ihtira beratları, alameti farikalar ve saireye ilişkin harçlar da onuncu grupta toplanmıştır [109].

---

1. Her nevi davalar ile mahkemeler, hâkimler ve savcılar ve ticaret sicil memurları tarafından yapılan muamelelerle avukatlık işleri,
2. İcra ve iflâs muameleleri,
3. Noter muameleleri,
4. Vergi, resim ve harçlara ait itiraz ve temyiz işleriyle diğer vergi muameleleri,
5. Tapu ve kadastro muameleleri,
6. Nüfus muameleleri,
7. Konsolosluk muameleleri,
8. Pasaport ve vize işleriyle ikamet tezkereleri ve Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan tasdik muameleleri,
9. Tâbîiyet muameleleri,
10. Her nevi ruhsatnameler, ihtisas ve izin vesikaları, ihtira beratları, marka hakları, imtiyazlar, diploma, tasdikname ve şahadetnameler, satış tezkereleri ve bunlara benzer vesikalar."

[109] **Gümüşsoy**, s.19.

Yeni Harçlar Kanunu'nun getirdiği önemli yeniliklerden birisi de harçların miktar ve oranlarını kanun metinlerinde dağınık halde bırakılmayarak ayrıca tarifelere bağlamış olmasıdır. Bu sebeple on harç grubuna karşılık her kısımın birinci maddedeki sıra numarasını taşıyan on ayrı tarifede harç oran ve miktarları düzenlenmiştir[110].

5887 sayılı Harçlar Kanunu, getirdiği bütün yeni ve olumlu düzenlemelere rağmen, sistem itibariyle vergi tekniğine uygun bulunmamış ve eleştirilmiştir. Kanunda harçların konusu, yükümlülük, muafiyet, tarh, tahakkuk ve ödeme ile ilgili hükümler açık olarak her kısımda belirtilmediği gibi harç konuları ile ilgili kısımlar bazı yerlerde içiçe girmiş durumda idi. Yine Vergi Usul Kanunu'nda yer alması gereken usule ve cezaya ilişkin hükümlere kanunun çeşitli maddelerinde, birbiriyle bağlantı kuramayacak şekilde yer verilmiş bulunmaktaydı. Ayrıca, kanunda müşterek hükümleri ifade eden kısımda, kanunun çeşitli konularıyla ilgili ve birbirleriyle ilgisiz hükümler ifade eden birçok maddeler mevcuttu[111]. Bu yönde eleştirilere uğramış olsa da, 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nun dağınık ve sistemsiz halde bulunan harç hükümlerini tek bir kanunda toplaması ve bunları konuları itibariyle sınıflandırması bakımından olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, dağınık haldeki harç hükümlerini ayrı kanunda toplarken vergi tekniğine uygun olmayan düzenlemesinden kaynaklanan kendi içindeki dağınıklığı ve sistemsizliği, zamanla bu kanunu da ihtiyaçları karşılayamaz hale getirmiştir. Bu bağlamda, harçlar alanında yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı, 492 sayılı Kanunu'nun ortaya çıkışını sağlamıştır.

c. 492 sayılı Kanun Dönemi

5887 sayılı Kanun'un uygulamada görülen bazı aksaklıkları ve Damga Resmî ile olan karışıklıkları harçlar alanında yeni bir düzenleme yapma zorunluluğunu doğurmuş ve daha rasyonel, günün koşullarına uygun olarak

---

[110] **Gümüşsoy,** s.19-20.

[111] **Olgaç,** s.8.

2.7.1964 tarih ve 492 sayılı Harçlar Kanunu[112] kabul edilmiştir. Bu kanun ile harç konuları dokuz kısıma ayrılmış ve her kısım da vergi sistematiğine uygun olarak konu, yükümlülük, muafiyet, harç alma ölçüsü ve nispetleri, harcın ödenmesi başlıkları altında yeniden düzenlenmiştir. Kanunun kısımlar arasındaki müşterek hükümleri düzenleyen onuncu kısmının olabildiğince sınırlı hükümler içermesine çalışılmış, diğer kısımlardaki hükümlerin düzenleme alanlarına girilmemesine özen gösterilmiştir. Yürürlükten kaldırılan 5887 sayılı Kanunu'nun ise, müşterek hükümleri düzenleyen onbirinci kısmında çeşitli harç konularıyla ilgili ve birbirleriyle ilgisiz hükümler içeren çok sayıda maddeler mevcuttu. Yeni kanunun bu çeşitliliği ortadan kaldırılmasıyla her hüküm ait olduğu konu ile ilgili kısımda düzenlenmiş ve kısımların kendi içlerinde bütünlük oluşturması sağlanmıştır.

Diğer taraftan usule ve cezaya ilişkin hükümlerin 5887 sayılı Kanun'un çeşitli maddelerinde, birbiriyle bağlantı kuramayacak şekilde düzenlenmesi de önceki kanuna getirilen eleştirilerden birini oluşturmaktaydı. Bu bağlamda, eleştiriye konu olan bu yan, yeni kanun hazırlanırken gözönünde bulundurularak bu gibi hükümlere Vergi Usul Kanunu'nun içinde yer verilmiştir[113].

492 sayılı Harçlar Kanunu, yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar çok sayıda değişikliğe uğramıştır. Ancak, Harçlar Kanunu'nun bu kadar değişiklik geçirerek günümüze ulaşmasını doğal karşılamak gerekir. Cumhuriyet tarihî boyunca mali yükümlülük getiren kanunlarda nitelikleri gereği toplumsal ve ekonomik gelişmelere ve değişmelere paralel olarak sürekli bir iyileştirme, yenileştirme çabaları olmuştur[114]. Buna paralel olarak Harçlar Kanunu'nda da artan ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla düzeltmeler ve revizyonlar yapılması çok doğaldır. Ayrıca, enflasyonist sürecin yaşandığı ülkemizde, kanundaki tarifelerin günün şartlarına uygun hale getirilmesi gereği de, bu değişikliklerin sürekli olarak yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

---

[112] RG., 17.7.1964, S.11756.

[113] **Olgaç**, s.9.

[114] **Öncel / Kumrulu / Çağan**, s.227.

Harçlar Kanunu'nu değişikliğe uğratan kanunlardan 2345 sayılı Kanun'un ikinci maddesi ile yargı harçlarını düzenleyen I sayılı tarife yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, genel tebliğlerle de 1.1.1995 tarihînden itibaren geçerli maktu ve nisbî harç miktarları yeniden tespit edilmiştir.

d. 492 Sayılı Kanun'un Yürürlük Sorunu

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, yürürlüğe girmeden önce açılan davalardaki işlemlerin durumunun ne olacağı Kanun'un geçici ikinci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, 492 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki zamanlara ait harçlarla ilgili işlemler eski hükümlere tâbî olacaktır. Kanun'un 2'nci maddesindeki ifadeden anlaşılması gereken, harç yükümlülüğü doğuran işlemin bu tarihten önce yapılmış bulunmasıdır. Buna bağlı olarak, yükümlülük de bu tarihten önce doğmuş olacaktır. Bu anlamda, 1.11.1964 tarihînden önce açılmış davalarda bu tarihten önce yapılmış işlemler 5887 sayılı Harçlar Kanunu'na, bu tarihten sonra yapılacak işlemler ise, 492 sayılı Harçlar Kanunu'na tâbî olacaktır. Bir başka ifadeyle, görülmekte olan davalardaki işlemlerden hangisi henüz tamamlanmamış ise, o işlemlere 492 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır[115]. Buradan hareketle, Harçlar Kanunu'nun değiştirilmesi

---

[115] "... Dava, mahkemeden verilecek bir hükümle, bir iddia üzerinde hukukî korunmanın sağlanması dileğidir. Bir davada türlü işlemler vardır. Bu işlemler, taraf işlemleri ve hâkim işlemleri olmak üzere ikiye ayrılır ... İşte, usule ilişkin olan bu işlemler, Harçlar Yasası'na bağlı tarifede harca bağlanmışsa, o işlemin yapıldığı tarihte devletin harca ilişkin hakkı doğacaktır, ondan önce ise böyle bir harcın alınmasına imkân yoktur. Dava dilekçesinin 5887 sayılı Kanun'un yürürlükte bulunduğu tarihte mahkemeye verilmiş olması, yeni Yasa'nın yürürlüğe girdiği 1.11.1964 tarihînden sonra yapılacak taraf veya hâkim işlemlerinde veya diğer işlemlerde yeni kanuna uygun harç alınmasını engellemez. Geçici ikinci maddenin koyduğu kurala göre, bu tarihten sonra 492 sayılı yeni Harçlar Yasası'na uygun bir harç alınmasını gerektirir ... Sözü edilen "Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önceki zamanlara ait harçlar"dan maksat, harç ödevliliği doğuran işlemin bu tarihten önce yapılmış bulunmasıdır ve sonuç olarak, harç mükellefiyetinin bu tarihten önce doğmuş bulunması kuralı esas tutulup uygulamalar yapılmıştır. Burada davanın uzun sürmesi ve yeni Yasa'nın bazı harçları arttırmış bulunması sonucunda harç ödevlilerinin durumlarının ağırlaştırılmış olacağı ve bunun haklı görülmeyeceği gibi bir düşünceye de yer yoktur ... bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, 492 sayılı Harçlar Yasası'nın 1.11.1964 tarihînde

halinde de, değişiklik hükmü tamamlanmamış usuli işlemler hakkında uygulanarak değiştirilen hükme göre harç alınması gerekecektir[116]. Aynı durum tarifelerdeki değişiklik halinde de geçerli olacaktır[117].

Düzenleme böyle olmakla beraber, tarife değişikliklerinde harcın doğduğu ana bakmak ve harcın doğduğu anda hangi tarife yürürlükte ise, ona uygun olarak harç almak gerekecektir. Harcı doğuran olayın doğduğu an esas alındığından, her bir harç için bu durumun ayrı ayrı tespiti gerekecektir. Buna göre, başvurma harcında davanın açıldığı, davaya müdahalenin yapıldığı ve (1) sayılı tarifede belirtilen taleplerde bulunulduğu anda; celse harcında, oturumun ertelenmesine sebebiyet verildiği anda; karar ve ilâm harcında, mahkemece nihaî karar verildiği anda yürürlükte olan tarifeye göre harç alınacaktır. Bu anlamda, belirtilen bütün bu durumlardan hareketle harçlara (daha doğrusu harçların yürürlüğüne) ilişkin temel bir ilkenin varlığının kabulü zorunlu hale gelmektedir; o da *"harç konusunda kazanılmış haktan sözedilememesi, yani harç bakımından eksikliğin usuli kazanılmış hak oluşturmayacağı*[118]*"* yönündeki ilkedir. Bu ilkenin gereği olarak da harcı

---

yürürlüğe girmesinden önce açılmış bulunan davalarda, bu Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce açılmış bulunan davalarda, bu Yasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra yapılmış bütün işlemlerde ise bu yeni Yasa'nın uygulanması gerekecektir ... Sonuç olarak, 492 sayılı yeni Harçlar Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önce açılan açılmış bulunan davalarda, bu Yasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak bütün işlemlerde 5887 sayılı eski Harçlar Yasası'nın değil, 492 sayılı yeni Harçlar Yasası'nın uygulanmasının gerektiğine karar verildi." YİBK, 7.12.1964 gün ve E.1964/3, K.1964/5, (RG., 12.12.1964 , S.11880).

[116] **Aldemir,** s.180.

[117] "... Hüküm verildiği tarihte yürürlükte olan 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı tarifenin maktu harçlar kısmının (a) bendine göre ... lira harç alınması gerekirse de dava derdest bulunduğundan sonradan yürürlüğe giren 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair olan 5435 sayılı Kanun'un (1) sayılı tarifenin maktu harçlar kısmının (a) bendi gereğince ... lira harç alınmasına, ibaresinin konulmasına ve HUMK'nun 438.maddesi gereğince ... hükmün onanmasına karar verildi.", Yrg.. 6.HD., 18.12.1980 gün ve E.1980/7931, K.1980/11727, (**Aldemir,** s.181).

[118] "Kamulaştırma Kanunu'nun kamu düzenine ilişkin bulunmasına, Harçlar Yasası'nın 8.maddesi uyarınca bozmadan sonra hükümlerden yeni bir hüküm gibi harç alınması gerekmesine, harç konusunda kazanılmış haktan söz edilme olanağı bulunmamasına göre bu yöne ilişen itiraz yerinde değildir." Yrg. 5. HD., 22.1.1982 gün ve E.1982/12534, K.1982/240, (**Aldemir,** s.181);

doğuran olayın doğduğu an esas alınmak suretiyle yürürlükte olan tarifeye göre harç alınacaktır.

IV. HARCIN DİĞER KAMU GELİRLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

A. Harç ve Vergi

Vergi, devletin veya devletten vergilendirme yetkisini alan diğer kamu idarelerinin kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla kanuna dayanarak ve usulüne uygun olarak, gerçek ve tüzel kişilerden, hukukî cebir altında, karşılıksız olarak ve geri vermemek üzere aldıkları paralardır[119]. Bu anlamda vergiyi diğer kamu gelirlerinden ayıran üç temel özellik kendini göstermektedir :

1. Cebrî olması, yani verilip verilmemesinin yükümlünün iradesinden bağımsız olması;
2. İade edilmemek üzere alınması[120];
3. Bir hizmet karşılığında alınmaması.

" ... harç bakımından eksiklik usuli kazanılmış hak oluşturmayacağından idareye harç yükletilmesi yasaya uygun bulunmuştur." Yrg. 5. HD., 22.6.1981 gün ve E.1981/6468, K.1981/7075, (**Aldemir**, s.181).

[119] **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.215. Doktrindeki diğer tanımlar için bkz. **Öncel / Çağan**, s.3; **Kaneti**, s.4; **Uluatam / Methibay**, Vergi, s.7; **Karakoç**, Kamu Alacaklarının Tahsili, s.30, dp.29. "Bilindiği gibi, vergi kamu giderlerini karşılamak amacıyla yasalarla gerçek ve tüzel kişilerden mali güçlerine göre istenen bir yükümlülüktür. Devlet bu yolla kamu giderlerini karşılamak için ya da mali politika nedeniyle piyasa ekonomisinden bütçeye gelir aktarmaktadır. Vergi belirli bir hizmetten doğrudan yararlanma karşılığı olmayıp tüm kamu hizmetleri için yapılan giderlere ortak katılma paylarıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülüklerin ortak özellikleri kamu gücüne dayanılarak tek taraflı irade ile salınmaları, gereğinde zorla alınmaları ve bir yasayla konulmalarıdır." AMK. 14.2.1991 gün ve E.1990/18, K.1991/4 , (RG.8.5.1991, S.20865).

[120] Verginin bu özelliği onun istikrazdan farkını oluşturmaktadır. (**Nadaroğlu**, Parafiskalite, s.135; **Erginay**, Maliye, s.46).

Kamu hizmetlerinin finansmanı sağlanması bakımından devletin başlıca gelir kaynağı olan vergiler, temelde harçlarla aynı amacı taşımalarına rağmen - doktrindeki karşı görüşler[121] bir yana bırakıldığında- iki açıdan birbirlerinden ayrılmaktadır :

---

[121] *Dikmen*'e göre harçlar vergiden başka bir şey değildir. Ona göre harçların özel bir yükümlülük meydana getirdiğini, vergilerin karşılıksız bir ödeme olmasına karşın harçların hizmet karşılığı olarak yapılan bir ödeme olduğunu belirten görüşler vergiyi hizmet bedeli olarak kabul eden teorinin bugüne kadar gelmiş kalıntılarını oluşturmaktadır. Oysa günümüzde harç konusu hizmetle bu hizmet karşılığı alınan harç arasında bir ilişki yoktur. Yine harçların ihtiyarî bir ödeme olduğu iddiasının da kabul edilebilmesi mümkün değildir. Çünkü harca tâbî hizmetler adlîye hizmetleri örneğinde olduğu gibi ancak devlet tarafından yapılan ve ferdin iktisadi veya sosyal sebeplerle faydalanmak zorunda bulunduğu hizmetlerdir. Bu bakımdan mecburi bir nitelik arzederler. Diğer taraftan harca tâbî hizmetler çoğu kez fertlerin hissettikleri yani psikolojik nitelikteki ihtiyaçlarının karşılığı olmayıp pasaport harçları örneğinde olduğu gibi devlet tarafından ortaya atılmış ve mecburi kılınmış olan hizmetlerdir. Oysa yabancı bir ülkeye seyahat etmek isteyen kimsenin psikolojik bir *"pasaport ihtiyacı"* yoktur. Bu kimsenin duyduğu ihtiyaç seyahat etmekten ibarettir. Fakat devlet, yurtdışına çıkışta herkes için pasaport alma şartı koyduğundan yurtdışına çıkmak isteyen kimse için pasaport temin etmek zorunludur. *Neumark*'ın ifadesiyle pasaport dairesine gidip pasaport istemesi tamamen ihtiyarî olmakla beraber burada bir mecburiyet durumu sözkonusudur. Bu mecburiyet seyahat ekonomik ve içtimai sebeplerle olduğu zaman daha fazla göze çarpacaktır. Bu anlamda vergi ve diğer mali yükümlülüklerdeki *"mecburilik"* unsuru belli derecelerde farklılık oluştursa da sonuçta hepsinin mecburi olduğunun kabulü gerekecektir. Bu sebeple harçların ihtiyarî niteliğini savunan yazarların iddiaları ancak istihlak vergilerinde mümkün olabilecektir. Hatta daha da ileri giderek belirli bir miktardan fazla kazanç elde etmek veya belirli bir miktarın üzerinde servet sahibi olmak da yükümlünün isteğine bağlı olduğuna göre vasıtasız vergilerin dahi ihtiyarî nitelikte olduğu söylenebilecektir. Bu bağlamda bazı farklılıkları olsa bile bütün vergilerde mecburilik niteliği bulunduğuna göre harçlar da bir dereceye kadar özellik oluşturan bir vergi çeşidinden başka bir şey değildir. (**Dikmen**, s.47-48). Bugünkü harç uygulamasında *Dikmen*'in –özellikle mecburilik unsuru konusundaki- görüşlerinin yerinde olduğunu söylemek mümkündür. Harca tâbî hizmetlerin devlet tekelinde olması ve –özellikle de pasaport harcı örneğinde olduğu gibi- bunlardan yararlanma hususunda kanunî bir mecburiyetin bulunması sözkonusu olduğundan kanaatimizce harçların ihtiyarî olmasından sözetmek mümkün değildir. Ancak, karşılıklılık konusunda *Dikmen*'in yaklaşımını olumlu karşılamakla birlikte sonuç itibariyle bu görüşe katılmamaktayız. Zira harç konusu hizmet ile bunun karşılığında ödenen harç arasında hiçbir zaman tam bir karşılık anlamında orantı bulunmamakta; aralarındaki ilişki takdiri nitelik taşımaktadır. Bu anlamda harçtaki karşılıklılık unsuru varlığını korumakta; harcın hiçbir zaman

İlk olarak alınan harç karşılığında bu harcı ödeyenin şahsına bir hizmet yapılmaktadır. Klasik maliyecilerin *"Randıman Prensibi"*[122] olarak da adlandırdıkları harca tâbî hizmetlerin karşılığının alınması anlayışı vergi-harç ayrımında temel farkı oluşturmaktadır. Oysa, vergide böyle bir karşılıklılık durumu söz konusu değildir. Vergi, bir kamu yükümlülüğüdür ve bu karşılıklılık unsuru yerini vergilerde kamu giderlerine ortak ve karşılıksız katılım düşüncesine bırakmaktadır. Bu anlamda, vergi karşılıksızdır ve vergi ödeme gücü olan herkesten alınmaktadır. Bir başka deyişle, vergiler toplu olarak kamu hizmetlerinin karşılığıdır[123]. Bu anlamda, vergi yükümlüsü devletten özel bir yarar sağlamamakta, yani kamu hizmetlerinden yararlanma vergi yükümlülüğünde dikkate alınmamaktadır. Buna karşılık, vergilendirmede iktidar ilkesinin bir gereği olarak vergi yükümlülerinin, vergi ödeme gücüne sahip olmaları önem taşımaktadır[124].

İkinci olarak, vergide cebrî bir ödeme yükümlülüğü olmasına karşılık harçta ihtiyarî bir ödeme söz konusudur[125]. Bir başka deyişle, vergi yükümlüsünün herhangi bir karşılık beklemeksizin vergiyi ödeme zorunluluğu mevcuttur. Buna karşılık, harçta böyle bir zorunluluk söz konusu değildir. Ancak harçtaki ihtiyarîlik unsurundan, yukarıda belirtildiği gibi, yükümlünün ödememe gibi bir serbestiye sahip olabileceği şeklinde bir anlam çıkarılmamalıdır. Çünkü, kişi bu serbestiye

---

karşılıksız bir kamu yükümlülüğü niteliğindeki vergi kimliğine bürünmesi mümkün olamamaktadır.

[122] Bu prensipteki temel amaç vergi yükümlülerinin yüklerini arttırmamak için harca tâbî hizmetlerin parasız yapılmasını engellemektedir. Ancak Klasik maliyeciler bu prensip ile karşılıklılık unsurunu daha da ileri götürerek harca tâbî hizmetten yararlananların, sınırlı birkaç hal dışında, yararlandıkları hizmetin tamamının karşılığını ödemeleri gerektiğini savunmaktadırlar. (**Türk**, s.92).

[123] **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.135; **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.213-214; **Erginay,** Maliye, s.46; **Akdoğan,** Maliye, s.108-109.

[124] **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.217.

[125] **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.236.

ancak hizmetten yararlanma isteğinden vazgeçme şartıyla sahip olabilmektedir[126]. Bununla birlikte, harç konusu hizmetlerden vazgeçebilmenin pek de mümkün olmadığı gözönünde bulundurulduğunda vergideki cebrîliğin maddî ve hukukî; harçlardakinin ise, manevî olduğu anlaşılmaktadır[127].

İhtiyarîlik konusundaki çekinceler bir yana bırakıldığında, başlıca kamu gelir kaynağı olan vergi ile iki noktada farklılık göstermesine rağmen, harçların hukukî niteliğinin belirlenmesinde vergiden hareket edildiği[128] ve harçların *"yararlanma ilkesine dayalı, vergi karakteri taşımayan, vergi dışı kalan kamu alacağı"* olarak nitelendirildiği de unutulmamalıdır[129].

B. Harç ve Resim

Resim, kamu harcamalarının finansmanını karşılamak amacıyla, kamu gücüne dayalı olarak belirli bir hizmetin veya işin görülmesi için yetkili makamlarca verilen yetki ve izin karşılığında alınan paralar olarak tanımlanmakla[130] birlikte, resimler esas itibariyle kişilerarası ve kişiler ile devlet arasındaki ilişkilerde hukukî durumların kanıtlanmasına yarayan belgelerin düzenlenmesinden alınmaktadırlar[131]. Bu anlamda resimlerde konu, belirli bir hizmetin veya işin görülmesi karşılığında

---

[126] Bazen vazgeçme de harç yükümlülüğünden kişiyi kurtarmamakta belediyelerin aldıkları Temizleme ve Aydınlatma Harçlarında olduğu gibi kamu hizmetine başvurma zorunluluğu hizmetin reddi imkânını ortadan kaldırmaktadır. (**Türk**, s.91).

[127] **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.237.

[128] Hatta verginin bir üst kavram olarak anlaşılmasıyla da harçların *"yararlanma vergileri"* kategorisine konulması mümkündür. Harçların hukukî niteliği ile ilgili daha fazla açıklama için bkz. I.Bölüm, I, A.

[129] **Olgaç**, s.3.

[130] **Kaneti**, s.8; **Uluatam / Methibay**, Maliye, s.8; **Aksoy**, Maliye, s.144; **Orhaner**, s.117. "Resim ... , devlet dairelerinde ve kamu kuruluşlarında görülen hizmetin ve yapılan giderlerin karşılığında yalnız o işle ilgili olarak gerçek ve tüzel kişilerden alınan paralardır." AMK. 14.2.1991 gün ve E.1990/18, K.1991/4, (RG.8.5.1991, S. 20865).

[131] **Bulutoğlu**, Kamu Ekonomisi, s.409.

kanıtlayıcı bir belge verilmesinden ibarettir[132]. Bu çerçevede resmîn belirleyici özellikleri kendini iki noktada göstermektedir :

1. Zorunlu bir ödemedir. İznin alınıp alınmaması konusunda ihtiyarîlik sözkonusu olsa da, izin aldığı ya da alınmak istendiği takdirde ödenmesi zorunludur[133].
2. Karşılıklılık sözkonusudur. Kamu idarelerinin belli bir iş yapmaya izin vermesi bir anlamda ödenen resimin karşılığını oluşturmaktadır[134].

Günümüzde resim, eskisinden farklı anlamda kullanılmaktadır. Eskiden vasıtalı vergiler karşılığında kullanılırken –örneğin gümrük resmî, damga resmî, trafik resmî gibi[135]- bugün bu anlamdaki yerini vergi veya harca terketmiştir. Gümrük vergisi, damga vergisi, trafik harcı gibi.[136] Bununla birlikte, günümüzde resim adıyla tahsil edilen bir kamu alacağının artık kalmadığını söylemek yerinde olacaktır[137].

Ayırtedici özelliklerinin varlığına rağmen, resim ile harç arasındaki farkı ortaya çıkarabilmek her zaman mümkün olmamakta, bu bağlamda resim, bazen vergi bazen de harç anlamında kullanılabilmektedir[138]. Buna rağmen, resimlerle harçlar arasında –kolayca ayırtedilmesi mümkün olmayan- iki fark bulunmaktadır.

---

[132] **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.409.

[133] **Karakoç,** Sosyal Maliye, s.40.

[134] **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.217; **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.136; **Erginay,** Maliye, s.27; **Akdoğan,** Maliye, s.85.

[135] Osmanlı Maliyesinde gerek resim, gerekse bu kelimenin çoğulu olan rüsum kelimesi, verginin yerine kullanılmaktaydı. (**Sayar,** s.245).

[136] **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.137; **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.238; **Aksoy,** Maliye, s.145; **Sayar,** s.244; **Orhaner,** s.117-118.

[137] Bugün sadece il özel idarelerinin gelirleri içinde birkaç resim bulunmakta, devlet bütçesinde ise ithalat damga resmî ile rıhtım resmînden başka bir resim bulunmamaktadır. Resimlerin ödenme şekli ise makbuz verilmesi, pul yapıştırılması, basılı damga konulması ya da kesinti yapılması suretiyle gerçekleştirilmektedir. (**Aksoy,** Maliye, s.145; **Sayar,** s.244; **Orhaner,** s.117).

[138] **Sayar,** s.244; **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.217; **Erginay,** Maliye, s.27-28; **Akdoğan,** Maliye, s.85; **Orhaner,** s.117.

Herşeyden önce, harçlarda konu, devletin bir işlemi, verdiği bir karar (ilâm harçları), yaptığı bir onay veya sunduğu bir hizmettir. Oysa, resimlerde konu, kanıtlayıcı bir belge, bir kağıttır[139]. İkinci olarak, harca konu işlemlerin bir tarafını daima devlet oluşturmakta olup ve harçlar hizmetin yapılması sırasında tahsil edilmektedir. Oysa, resimlerde yükümlülüğün konusu hukuken geçerli bir belgenin kişilerarası ilişkilerde kullanılmak üzere doldurulmasıdır[140]. Bu çerçevede, resimlerin ödenme şekli makbuz verilmesi, pul yapıştırılması, basılı damga konulması ya da kesinti yapılması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Harçlar ise, pul yapıştırılması ya da makbuz verilmesi suretiyle tahsil edilmektedir. Ancak, bu farkların tespit edilebilmesi kolay değildir. Bununla birlikte, resimlerin uygulama alanının kalmaması bu ayrımın yapılmasından kaynaklanabilecek sorunları peşinen ortadan kaldırmaktadır. Bu anlamda, uygulama alanı oldukça geniş olan harçların resimlerle arasındaki farkın belirlenmesi (resimlerin uygulama alanının kalmaması sebebiyle) pratikte mümkün olmayacak, dolayısıyla önem de taşımayacaktır.

C. Harç ve Parafiskal Gelirler

Parafiskal gelir, sosyo-ekonomik kamu maliyeciliğinin genişlemesi sonucu artan kamu hizmetlerinin bir kısmını yerine getirmek amacıyla kurulan kamusal veya yarı kamusal nitelikli ekonomik, sosyal veya meslekî kurum ve kuruluşların amaçlarının gerçekleştirilmesinde kullanılan ve hizmetlerinden yararlananlar veya mensuplarından bu kurum veya kuruluşlarca zorunlu olarak tahsil edilen bütçe dışı kamu geliri türüdür[141]. Bu tanımdan hareketle diğer kamu geliri türlerine benzeyen yönlerine rağmen parafiskal gelirlerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Parafiskal gelirler kamu kuruluşu niteliğindeki ekonomik, sosyal veya mesleki kurum ve kuruluşların finansmanını karşılamak amacıyla bu kurumların mensuplarından ve/veya kurum hizmetlerinden dolaylı veya dolaysız şekilde

---

[139] **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.410.

[140] **Bulutoğlu,** Kamu Ekonomisi, s.410.

[141] **Karakoç,** Kamusal, s.58.

yararlananlardan alınmaktadır. Bu anlamda, parafiskal gelirlerde karşılıklılık unsurunun hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Ödemeyi yapan yaptığı ödeme karşılığında belirli bir çıkar elde etmektedir[142].

- Parafiskal gelirlerin ödenmesi dış görünüşte ihtiyarî olmasına rağmen, aslında ödenmelerinde bir mecburilik kendini göstermektedir. Zira, kişi bir meslek veya kuruma girdikten sonra bu parayı ödemek zorundadır. Bu mecburiliğin kaynağını da kamu hukuku oluşturmaktadır[143]. Bu bağlamda, parafiskal gelirlerin tahsili kendilerine yetki verilmiş kamu kurumları ve ekonomik, sosyal ve mesleki teşekkülleri tarafından yapılmaktadır[144].

- Parafiskal gelirler, geliri elde eden kuruluş devlet dışında bağımsız bir kuruluş olduğu için devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin bütçelerinde yer almazlar; parafiskal gelir elde eden ilgili kuruluşların bütçelerinde yer alırlar[145]. Bu nedenle, *"ademi tahsis"* prensibine göre değil, aksine *"tahsis"* prensibine göre harcanmaktadır[146].

Parafiskal gelirlerin özelliklerini bu şekilde belirttikten sonra harçlarla benzerlikleri üzerinde durmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda, harçlar ve parafiskal gelirler özel bir hizmet karşılığı alınmakta; ödemeyi yapan bu ödeme karşılığında

---

[142] **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.137; **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.224; **Herekmen,** s.11; **Erginay,** Maliye, s.31; **Akdoğan,** Maliye, s.322; **Karakoç,** Kamusal, s.57-58, 63; **Orhaner,** s.118; **Türk,** s.93-94. Ancak burada ödemede bulunanın ödediği miktar ile orantılı bir karşılık elde etmesi şart değildir. Hatta hiçbir karşılık elde etmesi dahi şart değildir. Bu anlamda parafiskal gelirlerde muhtemel bir karşılık olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü parafiskal gelirler sadece elde edilen ve/veya edilmesi muhtemel olan bir menfaat karşılığı değil belirli bir meslek veya kuruma mensup olmanın gereği olarak da alınmaktadır. (**Karakoç,** Sosyal Maliye, s.26).

[143] **Karakoç,** Sosyal Maliye, s.27.

[144] **Herekmen,** s.17; **Öncel,** s.23; **Akdoğan,** Maliye, s.323; **Orhaner,** s.118, 243.

[145] **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.137; **Nadaroğlu,** Kamu Maliyesi, s.224; **Herekmen,** s.11,18; **Öncel,** s.11; **Erginay,** Maliye, s.11; **Akdoğan,** Maliye, s.323; **Karakoç,** Kamusal, s.58; **Orhaner,** s.118, 244.

[146] **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.139; **Herekmen,** s.10, dp.29; **Öncel,** s.11; **Karakoç,** Kamusal, s.58.

bir çıkar sağlamaktadır[147]. Yine harçlar ve parafiskal gelirlerde de ihtiyarî bir ödeme sözkonusu olsa da, bu sadece görünüşte kalmaktadır[148]. Nasıl ki, kişi harca tâbi kamu hizmetlerden kaçamıyor ve bu bağlamda da ödeyeceği harcı reddetmesi mümkün olamıyorsa, parafiskal gelir yükümlüsü kişi de belirli bir mesleğin veya topluluğun zorunlu üyesi olmaları sıfatıyla onun kendilerine sağlayacağı çıkarları reddedemeyeceklerinden yükümlülüğünden de kurtulamazlar. Bu nedenle harçlar gibi parafiskal gelirlerin de mecburi bir ödeme olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır[149].

Ülkemizde sosyal güvenlik kuruluşlarından T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur; özel kanunlarla kurulmuş meslekî kuruluşlardan Ticaret Odaları ve Sanayi Odaları, Ziraat Odaları, Mühendis ve Mimar Odaları, Eczacı Odaları, Barolar, Tâbîpler Odası gibi kurumların kurum mensuplarından aldıkları prim, aidat, kesenek adıyla topladığı gelirler parafiskal gelirlerdir[150].

Bu benzer özellikleri olmasının yanında harçlarla parafiskal gelirler birbirlerinden çok farklı iki ayrı kamu geliri türü olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu anlamda ilk temel ayrım, tahsil eden makamın farklılığında görülmektedir. Harçlar sadece devlet, belediye gibi kamu idareleri tarafından alınmasına karşılık, parafiskal gelirler kendilerine yetki verilen kamu kurumlarınca tahsil edilmektedirler[151].

İkinci ayrım, sağlanan hizmetin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Harçlarda hizmetten yararlanan kişiye özel bir yarar sağlanmaktadır. Buna karşılık parafiskal gelire konu ödeme karşılığında sağlanan yarar harçtaki gibi doğrudan elde edilen

---

147 **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.136; **Herekmen,** s.16-17; **Akdoğan,** Maliye, s.326; **Orhaner,** s.118, 243-244; **Türk,** s.93-94.

148 **Öncel / Çağan,** s.4; **Öncel,** s.23.

149 **Karakoç,** Sosyal Maliye, s.39.

150 **Orhaner,** s.119.

151 **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.137; **Herekmen,** s.17; **Öncel,** s.24; **Akdoğan,** Maliye, s.326; **Orhaner,** s.118,243.

özel bir yarar olmayıp bir meslek grubuna sunulan hizmetten faydalanma şeklinde dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır[152].

Üçüncü ve en önemli ayrım ise, yer aldıkları bütçenin farkıdır. Harçlar devlet ve yerel yönetim bütçelerinde yer alırken, parafiskal gelirler ise, bu çeşit gelir elde eden ilgili kuruluşların bütçelerinde yer almaktadırlar.

Bu ayrımlarla aralarındaki fark kesin çizgilerle belli olan bu iki kamu geliri türünden parafiskal gelirler harçlara nazaran daha yeni bir kamu geliri olmakla birlikte kamu gelirleri içinde harçlara verilen önemin azalmasına ters orantılı olarak gittikçe önem kazanmaktadır[153]. Özellikle sosyal güvenlik kuruluşlarının topladığı parafiskal gelirler daha önceki yıllarda oluşan fonlarla birlikte gayri safi milli hasılanın ortalama %10-15'lik kısmını oluşturmaktadır. Parafiskal gelirler vergi yükü hesabında da dikkate alınmaktadırlar. Bu bağlamda, Türkiye'de sosyal güvenlik primleri vergi olarak halktan toplanmış olsaydı, vergi yükünün ortalama % 4 civarında artış göstermesi sözkonusu olabilecektir[154].

---

[152] **Nadaroğlu,** Parafiskalite, s.138; **Herekmen,** s.17; **Öncel,** s.24; **Akdoğan,** Maliye, s.326.

[153] **Karakoç,** Sosyal Maliye, s.40.

[154] **Orhaner,** s.118.

İKİNCİ BÖLÜM

YARGI HARÇLARININ KONUSU

I. GENEL AÇIKLAMA

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun yargı harçlarının konusunu düzenleyen ikinci maddesine göre yargı işlemlerinden bu Kanun'a bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanlar yargı harçlarına tâbidir. Yine ceza mahkemelerinde şahsî hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere, (1) sayılı tarifeye göre harç alınmaktadır. Bu anlamda yargı harçlarının konusunu, Kanun'un (1) sayılı tarifesinde yazılı olan yargı işlemleri oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, (1) sayılı tarifede yazılı olan yargı işlemleri harca tâbî olacak, tarifede yazılı bulunmayan yargı işlemlerinden ise, harç alınmayacaktır. Bunun dışında, kanun koyucu bazı özel durumlarda hangi harcın alınacağını da kanun maddelerinde özel olarak hükme bağlamıştır.

Her ne kadar yukarıdaki ifadeden yargı harçlarının konusunun (1) sayılı tarifedeki işlemler ve kanun maddelerinde özel olarak hükme bağlanan konular ile sınırlı olduğu yönünde bir anlam çıkıyorsa da, Harçlar Kanunu'nun üçüncü kısmını oluşturan *"Vergi Yargısı Harçları"*nın da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira vergi yargısı harçlarının konusunu oluşturan (3) sayılı tarifedeki işlemlerin (1) sayılı tarifedekilerden ad ve nitelik itibariyle farkı olmayıp temelde bir yargılama işleminin harç konusu edilmesi sözkonusudur. Aynı durum kanun hükümlerinde de kendini göstermektedir. Örneğin, Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesindeki harç yükümlüsü tanımının, geniş anlamda yargı işlemlerinin gerçekleştirilmesi yönünde talepte bulunanları harç yükümlüsü kılarken, bu tanımın vergi yargısı harcının yükümlüsünü belirten 53'üncü maddeyi de kapsadığı muhakkaktır. Yine 54-56'ncı maddelerdeki harcın ölçüsü, ödenmesi ve geri verilmesi başlığı altındaki hükümler kanunun birinci kısmındaki hükümlerin birer

tekrarından ibarettir. Bu anlamda 5'inci maddede Danıştay ve Bölge İdare Mahkemeleri'nde açılacak davaların yargı harçlarının konusu olacağı belirtilirken, ayrıca vergi yargısı işlemlerini kanunun bir başka kısmında ve bir başka maddesiyle düzenlemek kanun yapma tekniğiyle de bağdaşmamaktadır[1]. Özellikle idarî yargı organlarının aynı zamanda vergi yargısını da oluşturduğu düşünüldüğünde bu birliktelik kaçınılmaz olmaktadır.

Ayrıca, İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun 31'inci maddesi de bu zorunluluğun bir gereği olarak düzenlenmiştir. Nitekim, sözkonusu maddede, yargılama giderleri konusunda bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanması yönünde düzenleme getirmektedir. Geniş anlamda yargılama giderleri terimi, harçları da kapsamaktadır. Bu anlamda, İdarî Yargılama Usulü Kanunu kapsamına giren uyuşmazlıklar bakımından yargılama giderleri konusunda yapılan atıf harçlar bakımından da kabul edilmelidir. Kaldı ki, Harçlar Kanunu'nun birinci kısmını düzenleyen *"Yargı Harçları"*, üçüncü kısmı düzenleyen *"Vergi Yargısı Harçları"*nı da kapsayıcı niteliktedir[2]. Bir başka

---

[1] Buna karşılık *Candan, "Vergi Yargısı Harçları"*nın ayrı bir başlık altında düzenlenmesini, vergi uyuşmazlıklarının özelliğine ve verginin devlet geliri olması sebebiyle taşıdığı öneme dayandırmaktadır. (**Candan**, 20). Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira kanun koyucunun nihaî amacının yargılama işlemlerini harçlandırmak olduğu düşünüldüğünde harç konusu işlemlerin niteliğindeki aynılık, yargı işlemlerinin tek bir kısım ve tarife altında düzenlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Ayrıca, vergi yargısı işlemleri için (3) sayılı tarifede özel olarak harç öngörülmeyen hallerde, (1) sayılı tarifede o işlem için öngörülen harcın ödenmesi gerekmektedir. Harçlar Kanunu'nun sistematiği incelendiğinde bu yönde bir özel-genel ilişkisinin varlığına gerek bulunmamaktadır. Kaldı ki, 5887 sayılı Kanun döneminde *"İcra ve İflâs Harçları"*nın ayrı kısımda ve ayrı tarifeyle düzenlenmesindeki sıkıntılar dikkate alınarak bu haraçlara birinci kısımda ve (1) sayılı tarifede yer verilmiştir. Bu nedenle aynı konuyu harçlandırmasına rağmen iki ayrı kısım ve tarife şeklindeki düzenlemenin ortadan kaldırılarak, birinci kısım ve tarifenin tüm yargı harçlarını içine alacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

[2] Nitekim, birinci kısımda düzenlenen harç konularından bazılarının üçüncü kısımda ayrıca düzenlenmemesi ve (1) sayılı tarifede yer alan bazı harçlara (3) sayılı tarifede yer verilmemesi bu durumun bir göstergesidir. Örneğin, karşılık dava açılması, davaya müdahale, feragat ve kabul halleri üçüncü kısımda üçüncü kısımda yer almamaktadır. Aynı şekilde (1) sayılı tarifedeki harçlardan delil tespitine talep ve kararlarına ilişkin alınacak harçlar, celse harcı gibi harçlara (3) sayılı tarifede yer verilmemiştir.

deyişle, geneli yargı harçları, özeli vergi yargı harçları oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yapılan atfın harç konusu işlemin niteliğini de kapsayacak şekilde anlaşılması ve harç konusu işlemin niteliğinin belirlenmesinde birinci kısmın esas alınması gerekmektedir. Dolayısıyla, kanun koyucunun 5'inci maddeyi vergi yargısı harçlarını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlemesi ve Kanun'un üçüncü kısmını tamamen kaldırması yerinde olacaktır. Bu sayede, 492 sayılı Kanun'un getirilme amaçlarından biri olan harç mevzuatının daha basit ve sade hale getirilmesi yönünde hareket edilmiş olunacaktır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yargı harçlarının *konusunu,* Kanun'un (1) ve (3) sayılı tarifede yer alan işlemleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu başlık altında yargı harçlarının konusunu oluşturan (1) ve (3) sayılı tarifede yazılı olan yargı işlemleri incelenecektir.

II. YARGI HARÇLARININ KONUSUNU OLUŞTURAN İŞLEMLER

Yargı harçlarının konusuna giren, yani yargı harcına tâbî işlemleri, mahkeme harçlarının ve icra ve iflâs harçlarının konusu olmak üzere iki ana grupta incelemek mümkündür[3].

A. Mahkeme Harçlarının Konusu

1. Başvurma Harcının Konusu

a. 5887 Sayılı Harçlar Kanunu'ndaki Düzenleme (ile Karşılaştırılması)

5887 sayılı Harçlar Kanunu'nun uygulaması sırasında bireylerin harç yükümlülüğünden kaynaklanan formalitelerle sıklıkla karşılaşmaları, 5887 sayılı

[3] (1) sayılı tarifede yer alan ve diğer bir yargı harcı türü olarak belirtilen *"Ticaret Sicil Harçları"*nın konusunu yargılama işlemleri oluşturmadığından incelememiz dışında kalacaktır.

Kanun'un ortaya çıkış amacını yerine getiremediğini ortaya koymaktaydı.[4] Mahkemelere ve savcılıklara mağduriyetlerinin giderilmesi talebiyle başvuranlar, kaydiye[5], tebliğ[6], tezkere[7], zabıt harçları[8] adı altında alınan çeşitli harçların muhatabı oluyor; karşılaştıkları bu harç formaliteleri de zaten çeşitli nedenlerle mağduriyet yaşayan kişilerde rahatsızlık oluşturuyordu. Bu durumun uygulamada ortaya çıkardığı sıkıntıları gidermek, yükümlülere kolaylık sağlamak ve harç gelirlerini arttırmak amacıyla[9] 492 sayılı Harçlar Kanunu ile başvurma harcı ihdas edilmiştir. Getirilen bu yeni düzenleme ile dava açan veya davaya katılan kişiler başvurma harcını ödemekle artık kaydiye, tebliğ, tezkere, zabıt harçları gibi çeşitli harçları ödemekten kurtulmuş olmaktadır. Ancak, bu haliyle başvurma harcı önceki kanundaki harç çeşitliliğini ortadan kaldırmakla birlikte onları kapsayıcı nitelik taşımaktan uzaktır.

Başvurma harcı, dilekçe ve tutanakla dava açma, davaya katılma, tevdii mahallinin tayini, ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz ve delil tespiti ile ilgili taleplerden alınan ve peşin olarak ödenmesi gereken maktu bir harçtır. Bu anlamda başvurma harcı, önceki kanundaki kaydiye ve zabıt harçlarını karşılamaktadır. Ancak, burada tam bir karşılık oluşturma sözkonusu değildir. Zira, kaydiye harcı, sorgu

---

4 Yukarıda belirtildiği üzere, 5887 sayılı Harçlar Kanunu, dağınık ve ayrıntılı durumdaki harç mevzuatının tek bir kanun metninde toplanarak sadeleştirilmesi ve bireylerin devletle olan ilişkilerinde harç yükümlülüğünden kaynaklanan formalitelerinin sıkıcı etkisini ortadan kaldırmak amacıyla getirilmişti

5 Kaydiye harcı, mahkemelere, sorgu yargıçlıklarına, Cumhuriyet Savcılıkları'na verilecek her çeşit dilekçeler, dava dilekçeleri, cevap layihaları ile bunlara bağlı olarak verilecek herhangi bir husus için ibraz olunacak evrakın her birinden alınmaktadır.

6 Tebliğ harçları, tebliğ edilen dava dilekçesi, dilekçe, layiha, celpname ve sair dava evrakının her birinden alınmaktadır.

7 Tezkere harçları, yargılama sırasında resmî dairelere yazılacak tezkereler dolayısıyla; tezkere ile istenilen kayıt mevcut olmadığı veya iddia aksine bir ayda dair cevap geldiği takdirde ise ayrıca alınmaktadır.

8 Zabıt harçları, dava ve cevapların mahkeme kalemlerine zapdettirilmesi, hâkim veya naibi tarafından mahkeme binasının haricinde tanzim olunacak her zabıt evrakından ve mühür koyma ve aldırma işlerine ait zabıt belgelerinden alınmaktadır

9 **Öktemer**, s.567.

yargıçlıklarına, Cumhuriyet Savcılıkları'na verilen dilekçelerle dava dilekçeleri, cevap layihaları ve bunlara bağlı verilecek her bir husus için sunulacak her evraktan alınırken; başvurma harcı, sadece hukuk ve ticaret mahkemeleriyle idarî davalar ve çekişmesiz yargı konuları ve icra tetkik mercilerinde ilk başvurulardan alınmaktadır. Yükümlüler açısından bu anlamda bir rahatlama sözkonusu olmaktadır. Bu nedenle başvurma harcının yükümlü açısından olumlu yenilik getirdiğini söylemek mümkündür.

Tebliğ ve tezkere harçları ise, bugünkü uygulamada dava açılırken yargılama gideri olarak ayrıca alınmaktadır[10]. Başka bir deyişle, tebliğ ve tezkere harçları anlamında önceki kanun dönemindeki çeşitlilik bugünkü uygulamada başvurma harcı dolayısıyla ortadan kalkmış olsa da, sözkonusu harç konuları yargılama gideri olarak varlığını sürdürmektedir. Nitekim, daha önce yükümlüden harç adı altında alınanlar bu kez yargılama gideri olarak (posta pulu alınması suretiyle) alınmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, 492 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemenin harç-gider ayrımına daha uygun olduğunu söylemek mümkündür. Zira harç, verilen bir hizmetin karşılığı olarak doğrudan hazineye aktarılmaktadır. Oysa, giderler hazineye aktarılmamakta, yapılan işlemin bir anlamda bedeli olarak yargılamanın yürütülmesini sağlamaktadır.

Bu açıklamaların ardından 492 sayılı Kanun ile getirilen başvurma harcının gerek harç yükümlüleri açısından harç ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırması, gerekse devlet organlarına başvururken harç prosedürünü sadeleştirilmesi nedeniyle rahatlık ve kolaylık sağladığını belirtmek yerinde olacaktır. Bu anlamda, başvurma harcının belirtilen gerekçelerle olumlu bir müessese olduğunu söylemek mümkün olabilecektir.

---

[10] Uygulamada tebliğ giderlerini yargı harcının yükümlüsü, dava açarken posta pulu alınmak suretiyle karşılamakta, bu da önceki kanundaki tebliğ harçlarını karşılamaktadır. Yargılama sırasında ise, resmî dairelere yazılacak müzekkereler için posta pulu alınması da tezkere harçlarının yerini tutmaktadır.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

b. 492 Sayılı Harçlar Kanunu Sonrası Başvurma Harcı'nın Tarihî Gelişimi

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun başvurma harcının bulunduğu (1) sayılı tarifesinde 2345 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmadan önce başvurma harcı yalnızca dilekçe veya tutanakla dava açma veya davaya müdahale işlemlerinden alınmaktaydı. Sözkonusu kanun değişikliğinden sonra ise, ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz, delil tespiti ve tevdi mahallinin tayini işlemleri de başvurma harcının kapsamına alınmıştır. 2430 sayılı Kanun'la[11] başvurma harcına ilişkin bir başka değişiklik daha yapılmıştır. Ancak, bu değişiklik farklı bir nitelik taşımaktadır. Daha önceki değişiklikte para değerindeki değişmeler gözönünde tutulmak suretiyle harç miktarlarının arttırılarak yeniden tespit edilmesi sözkonusuyken, 2430 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik ise, vatandaşların hak aramalarını kolaylaştırmak için başvurma harcına ilişkin harç miktarlarında indirim getirmekteydi. Ayrıca, il idare kurullarına yapılacak başvuruların da başvurma harcı kapsamına alınması sağlanmıştır.

(1) sayılı tarifenin başvurma harcına ilişkin kısmı 2588 sayılı Kanun[12] ile tekrar gözden geçirilmiş ve 2430 sayılı Kanun ile başvurma harcı kapsamına alınan il idare kurullarına başvuru kaldırılmış; bu kez 2576 sayılı Kanun[13] ile kurulan Bölge İdare Mahkemeleri'ne başvurular başvurma harcı kapsamına alınmıştır. 3239 sayılı Kanun[14] ile ise, para değerindeki değişime paralel olarak Harçlar Kanunu'na mükerrer 138'inci madde eklenmiştir. Bu hüküm, Bakanlar Kurulu'na maktu harçları on katına kadar arttırmaya ve kanunda yazılı sınır ve miktarlardan az, bu sınır ve miktarların on katından çok olmamak üzere yeni sınır ve miktarlar tespit etmeye yetki vermektedir. Dolayısıyla, bu tarihten sonraki başvurma harcına ilişkin değişiklikler bu yetki dolayısıyla para değerindeki değişmeler gözönünde tutularak harç miktarlarının arttırılması suretiyle yapılmıştır.

---

[11] RG., 22.3.1981, S.17287.

[12] RG., 27.1.1982, S.17587.

[13] RG., 20.1.1982, S.17580.

[14] RG., 11.12.1985, S.18955.

c. Başvurma Harcının Konusunu Oluşturan İşlemler

Harcın tanımından hareket edildiğinde başvurma harcının, hakları ihlâl edilen (veya tehlikeye sokulan) özel ve tüzel kişilerin, bu ihlâlin ve tehlikenin bertaraf edilmesi için korunma talep edilmesi şeklindeki kamu kuruluşlarından yararlanmaları karşılığında ihdas edilen bir mali yükümlülük olarak tanımlanması mümkündür. Bu bağlamda başvurma harcı, hukuk ve ticaret mahkemelerinde, idarî davalarda, çekişmesiz yargı konularında ve icra tetkik mercilerinde dilekçe veya tutanakla[15] dava açma veya davaya müdahale, tevdi mahallinin tayini, ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz ve delil tespiti ile ilgili taleplerden alınmaktadır. Ancak, buradaki dava açma kavramının Harçlar Kanunu'nun (3) sayılı tarifesinde belirtilen Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay'a yapılan başvuruları içerecek şekilde geniş olarak anlaşılması gerekmektedir. Zira, Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay'a yapılan başvurular, *Vergi Yargısı Harçları*'nın düzenlendiği (3) sayılı tarifede yer almaktadır. Yargı harçlarının konusunu, (1) ve (3) sayılı tarifede sayılan işlemlerin oluşturduğu kabul edildiğinde, Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay'a yapılan başvuruların da bu kapsamda değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Buradan hareketle, başvurma harcının konusunu oluşturan işlemler, dava açma, davaya müdahale, tevdi mahallinin tayini, ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz ve delil tespiti ile çekişmesiz yargı işlemleri başlıkları altında incelenebilecektir.

aa. Dava Açılması

Başvurma harcı, kapsamını belirleyen (1) sayılı tarifede belirtildiği üzere hukuk davaları, idarî davalar ve icra tetkik merciine dilekçe veya tutanakla dava açma veya davaya müdahale ile ilgili taleplerde alınmaktadır. Ancak burada icra

---

[15] Buradaki tutanakla dava açmaktan kasıt, sözlü yargılama usulündeki tarafların birlikte veya sadece davacının mahkemeye başvurarak dava açmasıdır. **(Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 550). Yine yazı bilmeyenler bu usulde sözlü olarak mahkemeye başvurup tutanağa geçirmek suretiyle dava açabilmektedir (HUMK.m.474).

tetkik merciine başvuru durumunda başvurma harcı alınıp alınamayacağı üzerinde durulmasında yarar vardır.

İcra tetkik merciine dilekçe veya tutanakla dava açma veya davaya müdahale ile ilgili taleplerden başvurma harcı alınması hususunda herhangi bir sorun olmamakla birlikte, şikâyet ve itirazın kaldırılması halleri birer dava sayılmayacağından başvurma harcının konusu dışında bırakılması gerektiği, buna karşılık istihkak iddiası ile icra tetkik merciine başvurulması halinde ise, başvurma harcı alınma gerektiği ileri sürülmektedir[16]. *Öktemer*'e göre icra tetkik mercilerine yapılan şikâyet başvurularının kabulü üzerine, şikâyet konusu işlem ya bozulacak ya da düzeltilecek, bu ise, 13'üncü maddenin d bendi anlamında harç istisnası kapsamında değerlendirilerek, harç alınması mümkün olmayacaktır. Ayrıca, icra memurunun hatalı bir işlemini düzelttirmek için harekete geçen bir kişiye bir de harç yükümlülüğü yükletilmesi kanunun ruhuna ve hukuk mantığına aykırı düşecektir[17].

Her ne kadar *Öktemer*'in görüşü, şikâyetin bir dava olmaması[18] ve icra müdürünün hatalı işlemini düzelttirme amacı ile harekete geçen kişiye bir de harç yükümlülüğü yüklemesi bakımından olumlu karşılanabilirse de şikâyetin reddi ya da kötüniyetle şikâyet yoluna başvurulması ihtimallerinin de bulunması bu görüşü dayanaksız kılmaktadır. İsviçre hukukunda, icra organının işlemi ile hukukî yararı ihlâl edilen kişilerin, bu işlemlerin iptalini, giderlerin yüksek olması nedeniyle ileri sürmekten kaçınmalarının önlenmesi amacıyla şikâyetin harca tâbî olmaması kuralı getirilmiş, ayrıca kötüniyetle şikâyet yoluna başvurulması ihtimali gözönüne alınarak da para cezası kabul edilmiştir[19]. Ancak, bizim hukukumuzda böyle bir para cezası öngörülmediğinden ve harçların amaçlarından biri de haksız ve kötüniyetli yargı işlemlerinin yapılmasını önlemek olduğundan, icra tetkik merciine şikâyet talebi ile başvurulması halinde başvurma harcı alınmasını, *Öktemer*'in görüşünün aksine, kanunun ruhu ve hukuk mantığı ile bağdaştırmak mümkün olabilecektir. Bu

---

16 **Öktemer**, s. 596-597.

17 **Öktemer**, s. 597.

18 **Pekcanıtez**, Şikâyet, s. 20, 35; **Muşul**, İcra, s.116.

19 **Pekcanıtez**, Şikâyet, s. 162.

bağlamda, icra tetkik merciine şikâyet talebiyle başvuran kişiden başvurma harcı alınacaktır[20].

Borçlunun borçlu olup olmadığının ilâmsız icra prosedürü içinde tespit edilmesine yarayan bir yol olan itirazın kaldırılması ise, bir dava olmamasına rağmen, bu yöndeki başvurulardan başvurma harcı alınacaktır[21]. Zira, burada alacaklının, alacağına kavuşmak için, yani özel menfaatlerine ilişkin olarak kamu hizmetlerinden yararlanması, adlî yargıya dahil özel bir mahkeme[22] olan icra tetkik merciinden alacağına kavuşması için yardım talep etmesi sözkonusu olmaktadır. Ayrıca itirazın kaldırılması taleplerinin, niteliği itibariyle dava olduğunu savunan görüşlerin[23] de yerinde olarak belirttiği üzere, alacaklının başlatmış olduğu takibe borçlunun itiraz etmesiyle takip edilen alacağın çekişmeli hale gelmesi, burada her davada olduğu gibi iki tarafın bulunması ve basit yargılama usulünün uygulanması[24] itirazın kaldırılması taleplerini başvurma harcının konusu içinde kabul eden kanun koyucunun mantığına uygun düşecektir.

(1) sayılı tarifede Bölge İdare Mahkemeleri ile Danıştay'da dava açılması halinde başvurma harcı alınacağı hükme bağlanmaktadır. Ancak bu hükmün, ilk derece mahkemesi olarak dava açılması halinde başvurma harcının konusunu oluşturacağı yönünde anlaşılması gerekmektedir. Zira aşağıda belirtileceği üzere, temyiz yoluna başvurma halinde yeni bir yargılama yapılmadığından, bu yöndeki başvurular başvurma harcının konusu dışında kalmaktadır. Bölge İdare Mahkemesi'ne ilk derece mahkemesi olarak dava açılması imkanı olmadığı ve

---

[20] **Kuru,** İcra I, s.99; **Üstündağ,** Yargılama, s.69-70; **Postacıoğlu,** İcra, s.84-85; **Pekcanıtez,** Şikâyet, s. 162; **Muşul,** İcra, s.124.

[21] **Kuru,** İcra I, s. 110; **Üstündağ,** Yargılama, s.69-70; **Postacıoğlu,** İcra, s.84-85.

[22] **Pekcanıtez,** Şikâyet, s. 20, 35.

[23] İtirazın kaldırılması talebinin bir takip hukuku davası olduğu yönünde görüş için bkz. **Kiraz,** s. 70-72.

[24] Nitekim iki taraf sistemine göre düzenlenmiş olan basit yargılama usulü, zıt menfaatleri temsil eden iki tarafın olmadığı çekişmesiz yargı işlerinde uygulanamayacaktır. Çünkü basit yargılama usulünün konusunu davalar oluşturmaktadır. (**Kiraz,** s. 71).

burada yapılan incelemenin temyizden herhangi bir farklılık oluşturmadığı[25] gözönüne alınarak bu yöndeki başvuruların başvurma harcının konusu dışında kalması gerekmektedir[26]. Buna karşılık *Vergi Yargısı Harçları'nın* düzenlendiği (3) sayılı tarifede Bölge İdare Mahkemesi ve Danıştay'a yapılan başvurulardan sözedildiğinden, Bölge İdare Mahkemesi'ne itiraz ve Danıştay'a temyiz başvuruları yapıldığında bu başvurulardan başvurma harcı alınacaktır. Nitekim, uygulama da bu yöndedir. Yine, vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümler ile bunlara bağlı zam ve cezalara ilişkin uyuşmazlıklardan dolayı Vergi Mahkemelerine dava açılması halinde de başvurma harcı alınacaktır. Buradan hareketle dava açılması veya bu şekilde açılmış bir davaya katılma talebinde bulunulması başvurma harcının konusunu oluşturan işlemlerden ilkini oluşturmaktadır.

Başkaları tarafından hakkı ihlâl edilen veya tehlikeye sokulan kimsenin, yeniden tartışma konusu yapılmayacak şekilde ve geleceğe yönelik olarak, bu ihlâlin ve tehlikenin bertaraf edilmesi için mahkemeden korunma talep edilmesi olan dava açma[27] işlemi başvurma harcının konusunu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, hakkı ihlâl edilen kişilerin mahkemeden hukukî korunma talep etmesiyle başvurma harcı açısından harcı doğuran olay gerçekleşmiş olmaktadır. Bu bağlamda, başvurma harcı, hakları ihlâl edilen veya tehlikede bulunan kişilerin bu ihlâl veya tehlikenin bertaraf edilmesi için dava açmak suretiyle kamu hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında alınmaktadır.

bb. Davaya Müdahale Talebinde Bulunulması

Dava sonunda verilecek hükümden etkilenecek kişinin, kendi yararını koruması için taraflar yanında davaya katılması imkânı tanıyan[28] davaya müdahale müessesesi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 53-58'inci maddelerinde *"Üçüncü Şahsın Müdahalesi"* olarak düzenlenmektedir. Üçüncü şahsın müdahalesi

---

[25] **Gözübüyük / Dinçer** , s. 873 ; **Gözübüyük / Tan,** s.1059.

[26] Karşı görüş için bkz. **Candan,** s.5.

[27] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 286.

[28] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 203.

denilmesine rağmen, bu maddede sadece fer'î müdahale düzenlenmektedir[29]. Aynı şekilde, kanunda üçüncü şahsın müdahalesi denilen kurum için doktrinde de *"fer'î müdahale"* terimi kullanılmaktadır[30]. Oysa, üçüncü kişinin davaya aslî müdahil olarak da katılabilmesi mümkündür. Bu bağlamda davaya müdahale, hem fer'î müdahaleyi, hem de aslî müdahaleyi kapsayan bir üst kavram olarak kabul edilmelidir[31]. Doktrinde, davaya fer'î müdahale ve aslî müdahale, davaya müdahale veya üçüncü kişinin davaya müdahalesi başlığı altında incelenmektedir[32]. Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı tarifesinde belirtilen ve başvurma harcı bakımından harcı doğuran olay olan davaya müdahale kavramının hem aslî müdahaleyi hem de fer'î

---

29 Fer'î müdahale genel olarak, üçüncü kişiye, görülmekte olan bir davaya, davayı kazanmasında yararı olan taraf yanında katılma imkânı veren bir kurumdur. (**Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 204). Davanın tarafı olmayan üçüncü kişinin dava sonunda verilen hükümden etkilenebileceği gözönünde tutulduğunda üçüncü kişinin bu sebeple tarafın bu davayı kazanmasına yardımcı olması gerekmektedir. Üçüncü kişi, tarafın davayı kazanması için, davaya onun yanında katılmak ve davada ileri sürülebilecek iddia ve savunma araçları için tarafa yardımcı olmakla, yani fer'î müdahale ile bunu sağlayabilecektir. Fer'î müdahale yoluyla üçüncü kişi davaya katılabilmekte ve katıldığı tarafın davayı kazanması için ona yardım etmektedir. Böylelikle kendisine karşı açılabilecek muhtemel bir davayı yanına katıldığı tarafın kazanmasını sağlayarak önlemek imkânına sahip olmaktadır. (**Berkin,** Rehber, s.695; **Bilge / Önen,** s.264; **Postacıoğlu,** Usul, s.305; **Pekcanıtez,** Fer'i Müdahale, s.18). Bu anlamda fer'î müdahil, hücumun kendisine geleceğini bekleyecek yerde, komşusunu savunmaya koşan kişiye benzetilmiştir. (**Postacıoğlu,** Usul, s.306).

30 **Belgesay,** s.158; **Karafakih,** s.133; **Postacıoğlu,** Usul, s.306; **Bilge / Önen,** s.267; **Kuru,** Usul III, s.3451; **Pekcanıtez,** Fer'i Müdahale, s.20.

31 **Pekcanıtez,** Fer'i Müdahale, s.20-21. Her ne kadar aslî müdahale Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmemiş olsa da bu durum hukukumuzda aslî müdahalenin olmadığı anlamına gelmez. (**Ansay,** s.135; **Özekes,** Asli Müdahale, s. 6). Çünkü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda buna engel bir durum olmadığı gibi, Medenî Kanun'un 713'üncü maddesine göre açılan tescile itiraz davası örneğinde olduğu gibi maddî hukukta birçok dava da aslî müdahale davası şeklinde açılabilmektedir. (**Özekes,** Asli Müdahale, s. 6; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 217). Ayrıca, aslî müdahilin böyle bir dava açmakta hukukî yararı vardır. Yine aslî müdahale davası ile ilk dava arasında bağlantı bulunduğundan bu iki davanın birlikte görülmesi usule uygundur. Çünkü, aslî müdahale davası hakkında verilecek hüküm ilk davayı etkileyecek niteliktedir (HUMK m.45/III) . (**Kuru,** Usul IV, s.3492).

32 **Postacıoğlu,** Usul, s.305; **Berkin,** Usul, s.692; **Kuru,** Usul III, s.3451 vd. ; **Bilge / Önen,** s.264; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 203.

müdahaleyi kapsayacak şekilde anlaşılması mümkün değildir. Herşeyden önce aslî müdahale, bir hukukî uyuşmazlık veya çekişmesiz yargı işinde, o yargılama konusu şey veya hak üzerinde yargılamanın tarafları ve ilgilileri ile hukukî yararı çatışan üçüncü bir kişinin, bu kişilere karşı aynı mahkemede ayrı bir dava açmasıdır[33]. Başka bir deyişle, üçüncü kişinin dava konusu üzerinde kısmen veya tamamen hak sahibi olduğunu iddia ederek, bu davanın taraflarına karşı dava açması sözkonusu olmaktadır[34]. Bu bağlamda aslî müdahale, gerçekte üçüncü kişinin açılmış bir davaya müdahalesi olmayıp ilk davanın taraflarına karşı açılmış bağımsız bir davadır[35]. Bu durumda aslî müdahil, tarafları karşısına almakta, bir bakıma onların davacısı durumuna girerek taraf sıfatını kazanmış olmaktadır[36]. Bu nedenle, aslî müdahale kavramını karşılayan en uygun terimin, başlı başına dava olma niteliğini vurgulayan *"müdahale davası"* olduğu kabul edilmektedir[37].

Aslî müdahale, bir başka deyişle müdahale davası, asıl davadan bağımsız olduğu ve bu dava sonunda ayrı bir hüküm verildiği için yargılama harçlarından sorumluluk da normal bir davadan farklı olmayacaktır[38]. Bu anlamda aslî müdahale, davaya üçüncü kişinin müdahalesinin bir alt başlığını oluşturmasına rağmen, bağımsız bir dava olması itibariyle başvurma harcının alınmasında davaya müdahale kavramı içinde değil, dava açılması kavramı içinde mütalaa edilmelidir[39]. Bir başka deyişle, Harçlar Kanunu anlamında, başvurma harcı bakımından açılmış davaya müdahale talebinde bulunulmasından sadece fer'î müdahale anlaşılacak ve

---

33 **Özekes,** Asli Müdahale, s.16.

34 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s. 216.

35 **Kuru,** Usul III, s.2533; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s., 216 .

36 Bkz. Yrg. 2.HD., 27.11.1975 gün ve E.1975/8849, K.1975/9044, (YKD, 1976/3, s.307).

37 **Özekes,** Asli Müdahale, s.13.

38 **Özekes,** Asli Müdahale, s.13.

39 "Aslî müdahale usul hükümlerine göre asıl davadan ayrı bağımsız bir dava niteliğindedir." Yrg. 13.HD, 20.10.1995 gün ve E.1995/8250, K.1995/9053, (Yasa., 1996/1, s. 125-126). "... aslî müdahale ile müstakil bir hak talep olunduğundan, bu ayrı bir dava olup, ancak husumet yöneltilen kişi hakkında görülebilir ve hüküm kurulabilir." Yrg. 20.HD, 27.4.1995 gün ve E.1995/7870, K.1995/5383, (YKD., 1996/12, s. 1925-1926).

müdahale gideri olarak ödenmesi gereken başvurma harcı da bu kapsamda değerlendirilecektir[40].

Aslî müdahilin, aslî müdahale davası için gerekli harcı ödememesi halinde ise, Harçlar Kanunu'nun 27'nci maddesinin ikinci fıkrası ve 32'nci madde hükümleri gereğince mahkeme, aslî müdahale talebini inceleme konusu yapamayacaktır[41]. Çünkü, harcın yatırılması gereğinin yerine getirilmesi taraflardan ziyade hâkimin görevidir[42].

Aslî müdahale davası açması gereken bir kişi, fer'î müdahale talebinde bulunursa, mahkemenin, müdahalenin niteliğinin aslî müdahale olduğunu bildirerek müdahilden aslî müdahale davası için ayrı harç yatırmasını istemesi gerekecektir[43].

cc. Tevdi Mahallinin Tayini Talebinde Bulunulması

Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifede başvurma harcı alınacak haller belirtilirken dava açma ve davaya müdahale hallerinin yanında, Borçlar Kanunu'nun 91'inci maddesinde yer alan, tevdi mahallinin tayini de belirtilmiştir. Bu hükme göre borçlu, konusu bir şey, maddî bir edim olan borçlarda alacaklının mütemerrit

---

40 **Pekcanıtez,** Fer'î Müdahale, s.159, dp.1.

41 "Harcı yatırılmayan aslî müdahale dilekçesindeki talepler incelenemez ve harç tamamlanmadıkça da bir işlem yapılamaz." YHGK., 6.12.1989 gün ve E.1985/552, K.1989/636, (İKİD., 1990/352, s. 7159-7160). "Davaya müdahale eden üçüncü şahıs, usulü dairesince harcını verip aslî müdahil sıfatını iktisap etmedikçe müstakil bir dava konusu olan iddiasının hükme bağlanmasını talep edemez", Yrg.1.HD., 4.3.1958 gün ve E.1958/8287, K.1958/1449, (**Aldemir,** s.257). "Katılma dilekçesi veren kişiden harç alınmış, davanın niteliğine göre taraf durumunu kazanmış olmakla, o kimse duruşma gününden haberdar edilmelidir." Yrg. 8. HD., 15.3.1976 gün ve E.1976/8681, K.1976/2089, (**Aldemir,** s.258).

42 Bkz. YHGK., 6.12.1989 gün ve E.1985/552, K.1989/636, (İKİD., 1990/352, s. 7159-7160).

43 "Müdahale isteyenin başvuru dilekçesinin içeriğinden, dava konusu taşınmazda, taraflar dışında müstakil hak talep ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumda isteğin aslî müdahale olarak değerlendirilmesi gerekir. Aslî müdahale istekleri ise ancak bütün şartları taşıyan bir dava dilekçesi ile talep edilip, harcın tamamlanması ile değer kazanabilir." YHGK., 6.12.1989 gün ve E.1985/552, K.1989/636, (İKİD., 1990/352, s. 7159-7160).

olması halinde, bu şeyi bir yere tevdi etmek suretiyle borçtan kurtulabilmektedir[44]. Bu durum, borçlu bakımından tevdi hakkının kullanılması niteliğinde olup[45], bu hakkının kullanılmasıyla borçlu borcundan kurtulma imkânına kavuşmaktadır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 8'inci maddesinin ikinci fıkrasının dördüncü bendine göre, tevdi mahallini tayin etme görevi sulh hâkimine verilmiştir. Bu anlamda hâkimin yetkisi, talep halinde sadece tevdi mahallini tayin etmekle sınırlı olup, bu yetkisinin dışında davanın esasına girmeyecek ve borçlunun tevdi hakkının bulunup bulunmadığını araştırması gerekmeyecektir[46]. Bu bakımdan mahkemenin bu yöndeki faaliyetinin adlî bir işlemden ziyade idarî bir faaliyet olarak nitelendirilebileceği[47] ve buna bağlı olarak da sözkonusu kararların ihtiyatî tedbir niteliğinde olup temyiz kabiliyeti bulunmadığı ileri sürülmektedir[48].

Tevdi mahallinin tayinine ilişkin usul ve hukukî nitelik belirlemesini genel olarak bu şekilde yaptıktan sonra, tevdi mahallinin tayini bakımından harcı doğuran olayı, *tevdi mahallinin tayinini talep etmek* olarak belirlemek mümkündür. Nitekim, (1) sayılı tarifede de bu durum *"dilekçe veya tutanakla ... tevdi mahallinin tayini ... ile ilgili taleplerde"* başvurma harcı alınacağı şeklinde belirtilmektedir. Ayrıca, bu yönde bir açıklık olmasaydı dahi, tevdi mahalline ilişkin talepler sonucunda verilen kararların ihtiyatî tedbir niteliğinde olduğunu ileri süren görüşten hareketle (ve

---

[44] Borçlar Kanunu'nun 91'inci maddesi hükmü gereğince tevdi hakkı, sadece maddî, yani konusu bir şey olan edimlerde uygulanır; maddî edim dışında kalan, özellikle dar anlamda yapma ve yapmama edimlerinin nitelikleri itibariyle tevdii mümkün değildir. Bir başka deyişle, bir hizmet veya rekabet yapmama ediminin bir yere tevdi edilmesi düşünülemez. (**Eren**, s. 1010). Uygulamada da tevdi yeri tayini genellikle para borçları için sözkonusu olmaktadır. Zira, para dışındaki taşınır malları saklamak için kabul edecek kişi ve kuruluşları bulmak kolay değildir. (**Koç**, s.188).

[45] **Tekinay / Akman / Burcuoğlu / Altop**, s.1124.

[46] Ancak, tevdi şartları gerçekleşmemişse hâkimin tevdi yeri tayin etmiş olması borçluyu tevdi hakkını kullanması hususunda haklı kılmayacaktır. Borçlunun tevdi hususunda haklı olup olmadığını ileride uyuşmazlığı inceleyecek hâkim tespit edecektir. (**Oğuzman / Öz**, s.277; **Koç**, 187-188).

[47] **Koç**, s.188, dp.72.

[48] **Dalamanlı**, s.760; **Yüksel**, s.1233.

ihtiyatî tedbire ilişkin taleplerden de başvurma harcına alınacağı yine (1) sayılı tarifede ayrıca belirtildiğinden dolayı) bu yöndeki taleplerin, başvurma harcının konusunu oluşturacağını kabul etmek mümkün olabilecekti. Zira, mahkemeye bu yönde bir taleple gidilmesi durumunda başvurma harcının alınmasındaki temel neden olan, adlî organların kişilerin özel menfaatleri için harekete geçirilmesi sözkonusu olacaktır ki, tevdii mahallinin tayinindeki borçlunun borcundan kurtulmasını sağlaması da bu anlamda başvurma harcının konusu oluşturmaktadır.

dd. İhtiyatî Tedbir, İhtiyatî Haciz Ve Delil Tespiti Talebinde Bulunulması

Başvurma harcının konusunu oluşturan işlemlerden bir diğerini ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz ve delil tespiti oluşturmaktadır. Bu işlemlerin tek bir başlık altında incelenmesinin sebebi, sözkonusu işlemlerin genel anlamda *"geçici hukukî koruma tedbiri"* üst kavramının birer alt başlığını oluşturmalarından kaynaklanmaktadır[49].

İhtiyatî tedbir, en geniş anlamıyla kesin hükme kadar devam eden yargılama boyunca, davalı ve/veya davacının dava konusu ile ilgili olarak hukukî durumunda meydana gelebilecek zararlara karşı öngörülmüş, geçici nitelikte, geniş veya sınırlı olabilen hukukî korumadır[50]. Bu anlamda ihtiyatî tedbir, genellikle davadan önce, bazı hallerde de dava sırasında inceleme konusu yapılan talep niteliği taşımaktadır. Buna göre Harçlar Kanunu (1) sayılı tarifede belirtilen ihtiyatî tedbir taleplerinde başvurma harcı uygulamasını, ihtiyatî tedbirin dava açılmadan önce talep edilmesi

---

[49] **Yılmaz,** Geçici Hukukî Himaye I, s.38. Her ne kadar ihtiyatî tedbir, geçici hukukî koruma tedbirlerinin bir türü olarak kabul edilebilirse de, (ihtiyatî tedbirle yakın ilişkisi ve benzer yönleri olmasına rağmen) bugün artık ihtiyatî haciz bağımsız bir geçici hukukî koruma türü olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde, delil tespiti de geçici bir hukukî koruma tedbiri özelliği taşımaktadır. Bu anlamda tüm yargılama hukukları bakımından ve medenî yargılama hukukunda da bu işlemler bakımından *"geçici hukukî koruma"* kavramının bir üst ve genel kavram olarak kullanılması yerinde olacaktır. (**Özekes,** İhtiyatî Haciz, s.40-41).

[50] **Özekes,** İhtiyatî Haciz, s.56; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s.557; **Yılmaz,** Geçici Hukukî Himaye I, s.178.

ve dava sırasında talep edilmesi ihtimallerine göre ayrı ayrı incelemek gerekmektedir.

Dava açılmadan önce ihtiyatî tedbir talebinde bulunulması halinde, (1) sayılı tarife gereğince başvurma harcı alınacaktır. Buna karşılık, aynı dava dilekçesi ile hem ihtiyatî tedbir talebinde bulunulmuş hem de esas hakkında dava açılmış ise, ihtiyatî tedbir talebi için herhangi bir harç alınmayacak, esas hakkında açılan dava için bir tek başvurma harcı alınacaktır[51]. Aynı şekilde, ihtiyatî tedbir talebinin, delil tespiti talebiyle birlikte yapılması halinde de, ayrı ayrı başvurma harcı alınmayıp tek harç alınması yeterli olacaktır.[52] Yine, dava açıldıktan sonra ihtiyatî tedbir talebinde bulunulması halinde başvurma harcı alınmayacaktır. Bunun gibi, ihtiyatî tedbirin icrası için icra dairesine başvurulması halinde de, başvurma harcı alınması mümkün değildir[53].

İhtiyatî haciz, para alacaklarına ilişkin mevcut ve müstakbel bir takibin sonucunun güvence altına alınması için, mahkeme kararı ile borçlunun malvarlığına el konulmasını sağlayan geçici bir hukukî korumadır[54]. Davadan önce ihtiyatî haciz talebinde bulunulması halinde (1) sayılı tarife gereği başvurma harcı alınacaktır.

---

51 **Kuru,** Usul IV, s.4325; **Yılmaz,** Geçici Hukukî Himaye I, s.873.

52 **Yılmaz,** Geçici Hukukî Himaye I, s.873.

53 "HUMK'nun 101.maddesinin üçüncü ve dördüncü bentleri uyarınca ittihaz olunan nafaka alınmasına ve çocuk teslimine ilişkin kararlar ihtiyatî tedbir niteliğindedir. Aynı Kanun'un 106.maddesine göre ihtiyatî haciz hariç, tatbikleri mahkeme başkatibi veya katiplerinden birine tevdi olunabilen bu kararların takip hukuku bakımından ilâm sayılamayacakları açıktır. İhtiyatî haciz kararlarının yerine getirilmesinde icraya başvurma harcı ve tahsil harcı alınamayacağı, bu harçların ancak takibin ihtiyarîlikten çıkıp, icrai bir niteliğe dönüşmesinden sonra sözkonusu olabileceği yönündeki Maliye Bakanlığı'nca da kabul edilmiş görüşün gerektirici sebepleri, ihtiyatî tedbir kararlarının icrasında da mevcuttur. Zira ihtiyatî tedbirle ilgili dava tedbiri aynen veya değiştirerek hüküm haline getiren bir sonuçla sonuçlandığında, takip hukuku çerçevesinde icra edilecek bir ilâmla karşılaşılacaktır. Ezcümle, ihtiyatî tedbir kararlarının tatbikinde, bu tatbik icra dairesince de yapılsa, icraya başvurma ve yerine getirme harçlarının alınmaması gerekmektedir." Adalet Bakanlığı'nın HİGM., 10.6.1967 gün ve 12684 sayılı Genelgesi, (**Kuru,** Usul IV, s.4327-4328).

54 **Özekes,** İhtiyatî Haciz, s.12; **Yılmaz,** Geçici Hukukî Himaye II, s.1078.

Bununla birlikte yargı harçlarından istisna edilmiş işler ve muaf tutulan kişiler kapsamında bulunan durumlar için başvurma harcı alınamayacağından ihtiyatî haciz talebinde bulunulması halinde de harç alınmaması gerekmektedir[55]. Bu nedenle harç istisnası kapsamında bulunan davalardan başvurma harcı alınmadığı gibi bu davalara konu edilen alacağa ilişkin ihtiyatî haciz talebinde bulunulması halinde de başvurma harcı alınması mümkün olmayacaktır[56].

İhtiyatî haciz uygulaması, soyut mahkeme kararının infazının gerçekleştirilmesinden ibaret olduğundan ihtiyatî haczin infazına yönelik taleplerden başvurma harcı alınması mümkün değildir.[57]. Ancak, ihtiyatî haciz kararının infazından sonra bu karara istinaden takip talebinde bulunulduğu takdirde başvurma harcı alınması mümkündür[58].

Kamu icra hukukunda yer alan güvence önlemlerinden birini oluşturan ihtiyatî haciz uygulamasına başvurulması halinde ise başvurma harcı alınabilmesi mümkün değildir. Herşeyden önce burada ihtiyatî haciz mahkeme kararı ile gerçekleşmemektedir. Kamu icra hukukunda ihtiyatî haciz, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 13'inci maddesinde belirtilen nedenlerin varlığı halinde, alacaklı kamu idaresinin mahalli en büyük memurunun kararı ile uygulanmaktadır. Bu anlamda, burada yargı organına başvurulmamakta; yargı hizmetlerinden yararlanma sözkonusu olmamaktadır. Dolayısıyla, başvurma harcı bakımından harcı doğuran olay gerçekleşmiş olmadığından, bu yöndeki talepler başvurma harcının konusunu oluşturmayacaktır. Ancak ihtiyatî haciz işlemine karşı dava açılması halinde, başvurma harcının konusu oluşturan işlemlerden biri olan *dava açılması* sözkonusu olacağından bu yöndeki taleplerden başvurma harcı alınması mümkün olacaktır.

---

55 **Özekes,** İhtiyatî Haciz, s.190.

56 **Özekes,** İhtiyatî Haciz, s.190-191.

57 **Aldemir,** s.194.

58 **Aldemir,** s.194 – 195.

Geçici hukukî koruma tedbirlerinin bir diğer türü olan delil tespiti de başvurma harcının alındığı hallerden birini oluşturmaktadır. Delil tespiti en genel anlamıyla, ileride açılacak veya açılmış olan bir dava ile ilgili delillerin bazı şartlar altında zamanından önce toplanıp emniyet altına alınmasını sağlamak için kabul edilmiş bir müessesedir[59]. Delil tespiti talebinde bulunulması halinde, (1) sayılı tarife gereğince başvurma harcı alınmaktadır. Ancak, delil tespiti başvurma dilekçesi ile birlikte isteniyorsa ayrıca bir başvurma harcı ödemek durumunda kalmayacak, davacıdan tek bir başvurma harcı alınacaktır[60].

Bütün bunların yanısıra, geçici hukukî koruma tedbirlerine ilişkin taleplerin reddi halinde, talepte bulunandan herhangi bir harç alınacağına dair Harçlar Kanunu'nda hüküm yoktur. Bu bağlamda, geçici hukukî koruma tedbirleri olan ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz ve delil tespiti taleplerinin reddine ilişkin kararlardan harç alınması mümkün olmayacaktır[61].

ee. Çekişmesiz Yargı Yoluna Başvurma

Başvurma harcının alınacağı işlemlerden birini de çekişmesiz yargı konuları oluşturmaktadır. Ancak, öncelikle *"çekişmesiz yargı"* kavramından ne anlaşılması gerektiğinin ortaya konulmasında yarar vardır. Çekişmesiz yargı, genel olarak, objektif hukukun mahkemelerce şu dört kıstastan biri veya birkaçına göre bu kapsamda değerlendirilebilecek işlemlere uygulanmasıdır[62]:

1. Çekişme yokluğu kıstası, yani ilgililer arasında bir çekişme olmayan haller.

---

59 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s.573.

60 **Kuru,** Usul IV, s.4440; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s.575.

61 "Delil tespiti, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz taleplerinin reddine dair verilen kararlardan harç alınacağı hakkında bir hüküm bulunmamasına binaen ve harç işlerinde kıyas cari olmadığına göre bu gibi taleplerin reddi halinde harç alınmaması icap edeceği mütalaa olunmaktadır." Adalet Bakanlığı HİGM., 2.2.1955 gün ve 1762 sayılı ve 13.1.1952 gün ve 14133 sayılı Mütalaası, (**Aldemir,** s.304).

62 Çekişmesiz yargı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kuru,** Nizasız, s.37. Benzer bir tanım için bkz. Yrg. TD., 2.4.1970 gün ve E.1970/1124, K.1970/1348, (**Aldemir,** s.195).

2. Sübjektif hakkın yokluğu kıstası, yani ilgililerin özel kişilere karşı ileri sürülebilecek nitelikte sübjektif haklarının bulunmadığı haller.
3. Re'sen harekete geçme kıstası, yani hâkimin re'sen harekete geçeceği bütün haller.
4. İnşai-önleyici etki kıstası, yani özel hukuk ilişkilerinin yeni şekiller alması, kurulması ve sona ermesinde; bu ilişkilerde henüz gerçekleşmemiş fakat gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olan tecavüzlerin önlenmesinde, ilgililerin mahkemece korunması gereken haller.

Doktrinde, çekişmesiz yargıya giren konu ve işlerin mahkemelere tevdi edilmiş olmakla birlikte çoğunlukla idarî nitelik taşıdığı, taraf oluşumunu genellikle gerekli kılmayan işler olduğu ve dava niteliği taşımadığından bahisle başvurma harcına tâbî tutulmaması gerektiğini yönünde görüş[63] bulunmakla birlikte, çekişmesiz yargı kapsamında bulunan konu ve işlere ilişkin talepte bulunulması halinde başvurma harcı alınmaktadır.

Gerçekten de çekişmesiz yargıya dahil konular mahkemeler tarafından yürütülmekte olup bu yönde bir talep ile yargı organları harekete geçirilmekte ve yargı harcını doğuran olay meydana gelmektedir. Kaldı ki, çekişmesiz yargı kapsamındaki konulara ilişkin her türlü talebin dava dilekçesi ile yapılması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir[64]. Ayrıca, yargı harcının yükümlüsü harca konu işlemin yapılmasını isteyen kişi olduğuna göre, başvurma harcında yükümlülük harca konu işlemin talebi ile doğmaktadır.

Başvurma harcına konu işlemler Harçlar Kanunu'nun ikinci maddesinin yollamasıyla (1) sayılı tarifede belirtilmiştir. Buna göre, başvurma harcının alınacağı durumlardan birisi olarak çekişmesiz yargı konuları burada açıkça belirtilmiştir. Bu

---

[63] **Öktemer,** s.570 – 572.

[64] Bunun yanında çekişmesiz yargı kapsamındaki konuların, uygulamada dava olarak adlandırılması sözkonusu olmaktadır. Ancak, çekişmesiz yargı kapsamındaki konular teknik anlamda bir davayı oluşturmadığından, bu yönde bir adlandırma ve buna bağlı olarak bu kapsamdaki her türlü talebin dava dilekçesi ile yapılması yerinde değildir.

itibarla çekişmesiz yargı kapsamındaki konuları mahkemeden talep eden kişi başvurma harcını ödemek durumundadır. Maliye Bakanlığı da çekişmesiz yargı kapsamındaki konuların başvurma harcına tâbî olması gerektiği görüşündedir[65]. Ancak, Maliye Bakanlığı, bu konudaki gerekçesinde, yargı harçlarından istisna ve muafiyetleri düzenleyen 13'üncü maddeyi hukukî dayanak olarak esas almıştır[66]. Bu anlamda, bir işlemin 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinde yazılı olmaması, o işlemin başvurma harcına tâbî tutulduğunu gösteren kesin bir ölçüt olarak kabul edilmesini sağlamayacağı gibi tezkere, tebliğ gibi çeşitli harçların yerini alan başvurma harcının, bu harçları karşılayan her konu veya işlemden alınmasını gerektirmeyecektir. Kaldı ki, (1) sayılı tarifedeki açık hüküm yanında başvurma harcının, bir mahkemeye ilk derece mahkemesi olarak, bir davanın açılması veya bir mahkemenin ilk derece mahkemesi olarak bakmakta olduğu bir davaya bir kimsenin katılma talebinde bulunması durumları için öngörüldüğü[67] dikkate alındığında, kanun hükmünün açıklığını ve başvurma harcı müessesesinin amacını dikkate almayan Maliye Bakanlığı görüşünün gerekçesine katılmak mümkün değildir.

d. Başvurma Harcının Alınmaması Gereken Haller

Başvurma harcının alınmasında Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin yollamasıyla, (1) sayılı tarifede belirtilen konu ve/ya da işlemler esas alınmaktadır. Dolayısıyla (1) sayılı tarifede belirtilen konu ve/ya da işlemler dışında kalan

---

65 " ... Tarafsız açılan nizasız veraset, evlenmeye izin, evlat edinme ve boşanma ihtarı gibi müteferrik kararların, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2.maddesi delaletiyle bu Kanuna bağlı (I) sayılı tarife gereğince maktu harca tâbî tutulması ve bu gibi müracaatlarda başvurma harcı alınması gerekir." Maliye Bakanlığı 31.12.1964 gün ve 22323010/49355 sayılı Mütalâası, (**Öktemer,** s.571 – 572).

66 " ... Yargı harçlarından istisna edilen mevzu ve işlemlerin 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13.maddesinde sayıldığını ve bu madde kapsamına girmeyen konuların harca tâbî olacağını, bu itibarla ihtiyatî tedbir, delil tespiti, ihtar, veraset gibi harçtan müstesna tutulan ve 13.maddede tadat olan mevzu işlemlerine dahil bulunmadığından bilcümle yargı harcına tâbî olması gerekir." Maliye Bakanlığı 3.6.1965 gün ve 2232307-1/22135 sayılı Mütalaası, (**Öktemer,** s.571).

67 YİBK., 10.5.1965 gün ve E.1965/1, K.1965/1 , (RG., 7.7.1965, S.12042, s.19-20).

hallerde başvurma harcı alınamayacaktır. Bu anlamda, başvurma harcının alınamayacağı hallerin sistematik şekilde ortaya konulmasında yarar vardır.

aa. Cevap Layihası Verilmesi

Davalının açılmış bir davaya karşı savunmasını belirten yazıya cevap layihası denilmektedir[68]. Bu anlamda, davanın açılmasından sonra davalının davaya cevap niteliğindeki dilekçesinin verilmesi kural olarak dava dilekçesinin mahkemeye verilmesi gibi olacak, ancak bu başvurma mahkemeye yapılan ilk başvuru, yani yeni bir dava anlamına gelmeyeceğinden cevap layihası verilmesinden başvurma harcı alınması mümkün olmayacaktır[69]. Buna karşılık, cevap dilekçesi ile karşılık dava açılması halinde başvurma harcı alınması gerekecektir[70]. Zira, karşılık davalar müstakil davalar gibi harca tâbîdir (HK m.6/I). Bu bağlamda karşılık davacı, cevap layihası ile karşılık davasını açarken asıl davadan bağımsız bir dava açtığı için başvurma harcı ödemek durumunda olacaktır.

bb. Ara Kararların Yerine Getirilmesi

Hâkimin karar verdikten sonra uyuşmazlığın çözümüne devam etmesini sağlayan kararlara ara kararlar denilmektedir[71]. Bu anlamda uyuşmazlığı nihaî olarak çözmeyen görev ve/ya da yetki itirazının reddi, delil ikamesinin emredilmesi, hâkimin davaya ilişkin bir işlemin yapılması (delilerin gösterilmesi, bilirkişi giderlerini yatırmaları) için taraflara süre vermesi, bilirkişiyi ret talebinin kabulü ya da reddi, zamanaşımı def'inin reddi, bozma kararına uyma, yargılamanın iadesi talebinin kabulü gibi hususların sağlanması amacıyla verilen kararlar ara karar niteliği taşımaktadır[72].

---

68 **Kuru,** Usul II, s.1778; **Öktemer,** s.569.

69 **Kuru,** Usul II, s.1784; **Öktemer,** s.569.

70 **Kuru,** Usul II, s.1784, dp.89a; **Öktemer,** s.569.

71 **Kuru,** Usul III, s.2998-2999; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s.449.

72 "Gıyap, keşif, istiktap ve benzeri kararlar esasa taalluk etmeyen ara kararlar mahiyetinde bulunduğundan bu gibi kararların harca tâbî tutulmaması icap eder." Maliye Bakanlığı GGM., 31.12.1964 gün ve 2232310-5/49355 sayılı yazısı, (**Öktemer,** s.569).

cc. Görevsizlik Veya Yetkisizlik Kararlarından Sonra Görevli Veya Yetkili Mahkemeye Yeniden Başvurulması

Mahkemenin yetkisizlik veya görevsizlik kararı vermesini takiben yetkili veya görevli mahkemeye başvurulması halinde başvurma harcı alınabilmesi mümkün değildir. Çünkü, bu durum Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifede, başvurma harcının alınacağı halleri belirten kısım sonunda parantez içi hüküm olarak belirtilmektedir. Kaldı ki, görevsizlik veya yetkisizlik kararlarından sonra görevli veya yetkili mahkemeye yeniden başvurulması halinde, yeniden başvurma harcı alınmaması, *"başvurma harcının bir defa alınması gerektiği"* ilkesinin bir sonucudur. Bu anlamda görevsizlik veya yetkisizlik kararlarının kesinleşmesinden itibaren on gün içinde görevli veya yetkili mahkemede görülecek dava, yeni bir dava olmayıp yani bir mahkemeye ilk mahkeme olarak başvuru olarak değil görevsiz veya yetkisiz mahkemede açılmış bir davanın devamı niteliğindedir (HUMK m.27, 193).

Görevsizlik veya yetkisizlik kararlarının kesinleşmesinden itibaren on gün içinde görevli veya yetkili mahkemeye müracaat edilmemesi halinde ise, görevli veya yetkili mahkemede davaya devam edilebilmesi için, yeniden harç yatırılması gerekmektedir. Bu durumda, harcın yatırılması halinde dava müstakil bir dava niteliği kazanacak ve önceki davanın devamı niteliğini kaybedecektir[73]. Bunun yanında yeniden harç ödenerek açılan davanın süresi geçti diye açılmamış sayılmasına karar verilebilmesi de mümkün değildir[74].

---

[73] "Görevli mahkemede açılan dava on gün zarfında açılmamış bulunduğu takdirde şayet harç verilmiş ise, yeni bir dava sayılır, eski davanın devamı sayılmaz." Yrg. 4.HD., 3.2.1966 gün ve E.1966/1414, K.1966/1198, (**Aldemir**, s.255).

[74] "HUMK'nun 193.maddesinde yazılı on gün içinde yeniden dilekçe verilmemiş ise de davacının aslîye mahkemesine verdiği dilekçesi üzerine mahkemece, dava edilen taşınmazların değeri üzerinden yeniden harç alınmış, bu suretle dava müstakil bir dava mahiyetinde olup, olayın Usulün sözü geçen 193.maddesiyle bir ilgisi bulunmamış, davaya bakılmak gerekirken davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi isabetsizdir." Yrg. 8.HD., 20.1.1967 gün ve E.1967/7851, K.1967/170, (**Aldemir**, s.255); "Görevli mahkemede açılan dava on gün zarfında açılmamış

(1) sayılı tarifede belirtilen hüküm gereği, idarî yargıya tâbî bir davanın hukuk mahkemesinde açılması üzerine veya tersi bir durumda verilen görevsizlik kararının kesinleşmesinden sonra görevli yargı yerine başvurulması halinde başvurma harcı alınmayacaktır. Ancak, Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri ve Yargıtay'da başvurma harcının (2003 yılı için) 11.970.000 TL. olduğu, hukuk mahkemelerinde ise, daha düşük olduğu dikkate alındığında aradaki farkın başvuru sırasında ödenmesi gerekecektir.

dd. Davanın Islahı

Islah, karşı tarafın iznine veya hâkimin onayına bağlı olmaksızın, bir tarafın usule ilişkin olarak yaptıkları işlemleri, gerekli giderleri vermek koşuluyla, kanunda belirtilen süre içerisinde yöntemine uygun olarak tamamen veya kısmen düzeltilmesini sağlayan hukuksal çare olarak tanımlanmaktadır[75]. Bu bağlamda ıslah müessesesi, tarafların yargılamadaki usul işlemlerinde düşebilecekleri yanlışlıkları tamamen veya kısmen düzeltmelerini ve bırakabilecekleri eksiklikleri tamamlamalarını amaçlayarak adaletli karar verilebilmesine hizmet etmektedir[76].

Islahın yapılması[77] ile verilen dilekçe üzerinden incelenecek olan dava yeni bir dava olmayıp, eski davanın devamı niteliğindedir[78]. Bir başka deyişle, yeni bir davanın açılması yerine, davaya bu yeni hali ile devam edilmesi sözkonusu

---

bulunduğu takdirde şayet harç verilmiş ise yeni bir dava sayılır, eski davanın devamı sayılmaz. Yeni bir harç ödenerek açılan davanın süresi geçti diye açılmamış sayılmasına karar verilemez." Aynı yönde Yrg. 4.HD., 3.2.1966 gün ve E.1966/1414, K.1966/1198, (**Aldemir**, s.255).

75 Tanım ve ayrıntılı bilgi için bkz. **Yılmaz**, Islah, s.27.

76 **Yılmaz**, Islah, s.20-21.

77 Burada ıslah olarak belirtilenden kasıt davanın tamamen ıslahıdır. Zira davanın kısmen ıslahı halinde davanın bütününe yönelme sözkonusu olmadığından başvurma harcı bakımından bir tereddüt oluşmayacaktır. Bu durumda başvurma harcı alınmayacağı açıktır. Bu nedenle yukarıda yapılan irdeleme, davanın bütününe yönelik olan *"davanın tamamen ıslahı"* bakımından sözkonusu olmaktadır.

78 **Yılmaz**, Islah, s.255 , 283.

olmaktadır. Ayrıca, şartlarının yerine getirilmesi halinde ıslahın yapılabilmesi karşı tarafın ve mahkemenin kabulüne bağlı değildir[79].

Her ne kadar Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 88'inci ve 89'uncu maddelerinde *"yeni bir dava açılması"* şeklinde ifade edilmiş olsa da buradaki ifade, yeni bir dava dilekçesi verilmesi şeklinde anlaşılmalıdır[80]. Çünkü dava, mahkemeye ilk başvuru tarihînde açılmıştır. Ortada yeni açılmış dava yoktur[81]. Verilecek olan yeni dava dilekçesi de önce açılan davaya ilişkin bir işlem olup yeni bir davanın başlangıç işlemi değildir[82]. Bu anlamda ıslah ile dava yeniden açılmış olmayıp, ilk andan itibaren etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Bir başka deyişle, davaya ıslahtan sonraki haliyle devam edilmesi sözkonusu olmaktadır[83]. Bu nedenle, davanın ıslahı halinde yeniden başvurma harcı alınması mümkün değildir[84].

Ancak, davacının davalıyı değiştirmek için verdiği ıslah dilekçesi[85], aynı zamanda yeni davalıya karşı açılmış bir dava dilekçesi niteliğinde olup, bu yeni dilekçe için ayrıca başvurma harcı yatırılmış ise, bu halde, yeni davalıya karşı yeni bir dava açılmış sayılarak mahkemenin bu yeni davaya bakması gerekecektir[86].

---

79 **Yılmaz**, Islah, s.24.

80 **Kuru**, Usul IV, s.3998; **Tuna**, s.601. "... davasını tamamen ıslah eden tarafın üç gün içinde yeni bir dava dilekçesini mahkemeye vermesi gerekir." Yrg. 4.HD., 30.4.1973 gün ve E.1973/12071, K.1973/5302, (ABD., 1973/6, s.1204).

81 **Yılmaz**, Islah, s.283; **Kuru**, Usul IV, s.3998.

82 **Ansay**, s.194; **Tuna**, s.601; **Bilge / Önen**, s.363.

83 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.348.

84 "Davasını ıslah eden kimse yeniden dava açmış olmaz. İlk istidayı verdiği zaman ödediği harç, 87.madde mucibince müddeabihi tezyit edemeyeceğinden, ıslahtan sonra davaya bakılması için kafidir." YHGK, 18.12.1957 gün ve E.1957/2-66, K.1957/64, (**Kuru**, Usul IV, s.3995).

85 Bununla birlikte Yargıtay ıslah yolu ile davalının değiştirilemeyeceği görüşündedir. Bkz. Yrg. 1.HD., 23.6.1999 gün ve E.1999/6692, K.1999/6795 (YKD., 1999/11, s.1509-1510); Yrg. 1.HD., 31.10.1997 gün ve E.1997/12387, K.1997/13465, (YKD., 1998/2, s.191-193); Karşı görüş için bkz. **Ansay**, s.185; **Bilge / Önen**, s.364-365; **Postacıoğlu**, Usul, s.461-463; **Kuru**, Usul IV; s. 4039-4040; **Üstündağ**, Yargılama, s.462.

86 "Bir dava açıldıktan sonra hasmın ıslah suretiyle de olsa değiştirilemeyeceği bilinen bir husustur. Ancak görülmekte olan bir davada hasmı değiştirmek veya davayı üçüncü şahsa teşmil etmek gibi usul kanununda yeri olmayan bir muameleyi hedef tutan lâlettayin bir dilekçe ile

ee. Temyiz, Karar Düzeltme Yoluna Başvurulması Ve Hükmün Bozulması

Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifede başvurma harcının alınacağı haller belirtilirken, Yargıtay veya Danıştay'da ilk derece mahkemesi olarak dava açılması halinde başvurma harcı alınacağı hükme bağlanmıştır. Ancak, burada başvurma harcının Danıştay ve Yargıtay'a başvururken alınabilmesi için, ilk derece mahkemesi olarak dava açılması şartına bağlanmıştır. Bu anlamda bir kanun yolu olan ve mahkemelerden verilen kararların yeniden incelenmesi anlamına gelen temyiz yoluna başvurulması halinde başvurma harcı alınabilmesi mümkün değildir. Her ne kadar Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 443'üncü maddesinde *"temyizi dava"* şeklinde bir ifade mevcut ise de, burada açılmış bir davadan söz

---

HUMK'nun 179.maddesindeki kayıtları içeren ve başlı başına bir dava dilekçesi şeklinde düzenlenen dilekçe arasında gerek nitelik gerekse tâbî oldukları işlemler bakımından önemli farklılıklar bulunduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Dava dilekçesi hüviyeti taşıyan bir dilekçenin sadece havale edilip dosyaya eklenmesi ile muamele tamamlanmış olmaz. Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Talimatnamesi'nin 14 ve 21.maddelerinde de açıkça belirtildiği gibi mahkemeye verilen dava dilekçesi üzerine kalem şefi veya yardımcısının ödenmesi icap eden harç ve masrafları hesap ederek, dilekçenin arkasına birer birer yazıp ilgilisinden istemesi ve harcın ödenmesini müteakip dava dilekçesini sıra numarası altında esas defterinin belli hanesine kayıt emesi gerekir. .. Olayımızda davacı, aracın kime ait olduğunu (davalı Şaban'a ait olmadığını) sonradan öğrendiğini beyanla araç sahibi Ali'yi hasım göstermek suretiyle düzenlediği dilekçeyi mahkemeye tevdi etmiş ve Harçlar Kanunu'na göre verilmesi iktiza eden harcı da sonradan ödeyerek kendine düşeni ve özellikle dava açmanın birinci koşulu olan harç verme yükümlülüğünü yerine getirmiştir. Bundan sonra dilekçenin ayrı bir numara altında esas defterine kaydedilerek müstakil bir dosya halinde muameleye konması ve koşulları varsa ilk iki dava ile birleştirilmesi gibi işlemler mahkemeye ait işlerdendir. Yasa ve yönetmelik gereği mahkemece yapılması icap eden ve mahkemenin kendi iç bünyesini ilgilendiren muamelelerin eksik veya yanlış yapılması elbetteki dava sahibinin haklarının tehlikeye düşmesine neden olamaz. Ve onun davasını takip ve intaç eylemesini engelleyemez. Şu halde davalılardan Ali hakkında verilen ve harcı yatırılan dilekçenin yeni bir dava dilekçesi olarak kabulü ile iddia ve savunma dairesinde gerekli incelemenin yapılması ve hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekir. Yrg. 11.HD., 16.9.1976 gün ve E.1976/3304, K.1976/3793, (İKİD., 1977/197, s.5100-5102).

edilmesi mümkün olmayıp temyiz yoluna ilişkin bir hakkın kullanılması sözkonusu olmaktadır[87]. Bir başka deyişle, temyiz incelemesinin istenmesi, müstakil bir dava olmayıp dava içinde bir işlemi[88], ilk derece mahkemesinde yapılan yargılamanın bir devamını oluşturmaktadır[89]. Bunların yanında başvurma harcının bir kez alınacağı ilkesi[90] de temyiz yoluna başvurulması halinde, başvurma harcı alınamayacağını destekleyen bir başka gerekçedir.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi *Vergi Yargısı Harçları'nın* düzenlendiği (3) sayılı tarifede Bölge İdare Mahkemesi ve Danıştay'a yapılan itiraz ve temyiz başvurularından başvurma harcı alınacağı hükme bağlanmıştır. Ancak adli yargıda temyiz başvurularını –yerinde olarak- yeni bir yargılama yapılmadığından bahisle başvurma harcının konusu dışında bırakırken, vergi yargısında başvurma harcına tabi tutmak çelişki oluşturmaktadır. Zira, burada da niteliği itibariyle bir temyiz incelemesi yapılmakta, yargılamaya yeniden başlanmamaktadır. Ayrıca vergi yargısı harçlarının ayrı bir kısımda ve ayrı bir tarife ile düzenlenmesinin yerinde olmadığına yukarıda değinilmişti. Bu anlamda yapılacak düzenleme ile tüm yargı harçlarının tek bir başlık altında toplanması ve aynı nitelikteki işlemlerden aynı harcın alınmasının sağlanması yerinde olacaktır.

Karar düzeltme yoluna ilişkin başvurulara gelince, bu yöndeki talepler kanun yolu olarak temyiz yolunun bir tamamlayıcısı olduğundan karar düzeltmeye ilişkin taleplerden de başvurma harcı alınamayacaktır[91]. Ancak, bu duruma Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 444'üncü maddesindeki hükmün istisna getireceği yönünde bir bakış açısı kabul edilebilirse de, başvurma harcı, bir mahkemeye ilk

---

87 YİBK., 10.5.1965 gün ve E.1965/1, K.1965/1, (RG., 7.7.1965, S.12042).

88 **Öktemer**, s.576.

89 **Arslan**, s.46, dp.23.

90 YİBK., 10.5.1965 gün ve E.1965/1, K.1965/1, (RG., 7.7.1965, S.12042).

91 Her ne kadar karar düzeltme yolunun olağan / olağanüstü kanunyolu olduğu yönünde, doktrinde görüş farklılıkları mevcut ise de, karar düzeltmede mevcut olan *"şekli kesinliği önlenme"* özelliği karar düzeltmeyi olağan kanun yolları arasında nitelendirmeye elverişli ve yeterli bir ölçüdür. Karar düzeltmenin hukukî niteliğine yönelik tartışmalar ve bu müesseseye ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **Bilge**, 104-111.

derece mahkemesi olarak başvurulması durumları için öngörülmüştür. Bu anlamda, karar düzeltmeye ilişkin talepler başvurma harcının konusunu oluşturmayacaktır[92]. Buna bağlı olarak, temyiz incelemesi sonucunda kararın bozulmasından sonra davanın yeniden görülmesi taleplerinden de başvurma harcı alınmayacaktır[93]. Her ne kadar Harçlar Kanunu'nda hükmün bozulmasını takiben verilecek hükümler, yeni bir hüküm gibi karar ve ilâm harcına tâbî olup müteakip hükme ait harçtan mahsup olunacağı yönünde hüküm mevcut ise de, davanın yeniden duruşmaya alınması istekleri başvurma harcına tâbî tutulamayacaktır. Bu durum aynı zamanda başvurma harcının aynı davada bir kez alınacağı kuralının da bir sonucudur[94].

e. Özellikli Bazı Durumlarda Başvurma Harcı

aa. Yargılamanın Yenilenmesi

Harçlar Kanunu'na göre yargı harçlarının hangi işlemlerden alınacağı (1) sayılı tarifede tek tek tespit edilirken, kanun koyucu bazı özel durumlarda hangi harcın alınacağını kanun maddelerinde hükme bağlamış bulunmaktadır. Bunlardan biri de, Harçlar Kanunu'nun 10'uncu maddesinde düzenlenen yargılamanın yenilenmesi durumunda alınacak harçlardır.

Yargılamanın yenilenmesi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun kabul ettiği sisteme göre olağanüstü nitelikli bir kanun yoludur[95]. Ancak, burada temyiz ve karar düzeltmeden farklı olarak hükmün kesinleşmesi sözkonusudur. Bu anlamda, dava konusu uyuşmazlık halledilmiş ve kesin hüküm halini almıştır[96]. Bundan sonra

---

92 Her ne kadar karar düzeltmeye ilişkin talepler içtihadı birleştirme kararında usul yönünden bir dava olarak nitelendirilse de, gerçekte bu yöndeki taleplerin teknik anlamda bir dava olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. YİBK., 10.5.1965 gün ve E.1965/1, K.1965/1, (RG., 7.7.1965, S.12042).

93 **Aldemir**, s.194.

94 **Öktemer**, s.577.

95 **Ansay**, s.371; **Postacıoğlu**, Usul, s.776; **Üstündağ**, Yargılama, s.910; **Umar**, s.265; **Pekcanitez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s. 517.

96 **Arslan**, s.41-42; **Öktemer**, s.578.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

yapılacak bir incelemede temyiz ve karar düzeltme yolunda olduğu gibi, temyiz hakkının kullanılması sözkonusu olmayacaktır. Yargılamanın yenilenmesi, burada olağan kanunyollarının dava içi işlem kimliğinden sıyrılarak bağımsız olarak açılan bir dava niteliğine bürünecektir. Bir başka deyişle, yargılamanın yenilenmesinde bir üst yargı organına değil, müstakil bir dava olarak kararı veren mahkemeye başvuru sözkonusu olmaktadır[97]. Nitekim, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 449'uncu maddesindeki *"İadei muhakeme davası"* ifadesine yer veren kanun koyucu yargılamanın iadesine ilişkin harç durumunu (1) sayılı tarifede düzenlemek yerine, özel olarak 10'uncu maddede hüküm altına almıştır[98]. Buna göre, yargılamanın yenilenmesi üzerine açılacak davalar, yeniden açılan bir dava gibi harca tâbî olup, bu durum yeni açılan diğer davalarda olduğu gibi başvurma harcının alınmasını gerektirmektedir.

bb. İşlemden Kaldırılan Dosyanın Yenilenmesi

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409'uncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca duruşmaya çağrılmış olan tarafların hiçbiri gelmediği veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde, dava yenileninceye kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilir. Ancak, dosyanın işlemden kaldırılmış olmasına rağmen, dava derdest olup davanın tüm sonuçları üç ay süre ile

---

97 **Arslan**, s.46. "İadei muhakeme talebinin de bir dava olduğu Usulün 449.maddesinde açıkça belirtilmiştir. Müteakip 450, 452, 454. maddelerinin mana ve mefhumları, taraflar davet edilmeden iadei muhakeme taleplerinin evrak üzerine karara bağlanmasına müsait olmadığını göstermektedir." YİBK., 23.5.1956 gün ve E.1956/8, K.1956/9, (RG., 11.8.1956, S.9379). " ... İade-i muhakeme talebi müstakil bir davadır ..." Yrg. 2.HD., 6.5.1969 gün ve E.1969/24, K.1969/2435, (**Erdemir**, s.1837); " ... Yargılamanın yenilemesi isteğini içeren davanın bağımsız bir dava olduğu ve harca tâbî bulunduğu kuşkusuzdur. Bu husus 492 sayılı Yasa'nın 10.maddesinde açıkça vurgulanmıştır ..." Yrg. 8.HD., 1.4.1969 gün ve E.1969/7033., K.1969/1630, (**Erdemir**, s.1838).

98 Her ne kadar Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 443'üncü maddesinde de *"temyizi dava"* şeklinde bir ifade kullanılmakta ise de, yukarıda belirtildiği gibi, temyiz denetimi, yargılamanın yenilenmesinin aksine yeni bir dava olmayıp, ilk derece mahkemesince yapılan davanın bir parçası, devamıdır. (**Arslan**, s.46, dp.23).

devam etmektedir. Dosyanın işlemden kaldırılması kararı, davanın görülmesinin dava yenileninceye kadar üç ay süre ile ertelenmiş olduğu anlamına gelmektedir[99].

Dosyanın işlemden kaldırılmış olmasından sonra, üç ay içinde dava taraflardan biri tarafından yenilenmek istenirse, iki ihtimal sözkonusu olmaktadır. Dava, dosyanın işlemden kaldırıldığı tarihten itibaren bir ay içinde yenilenirse, yenileme talebinde bulunan taraftan herhangi bir harç alınamayacaktır. Ancak dava, dosyanın işlemden kaldırıldığı tarihten itibaren bir ay geçtikten sonra yenilenirse, bu durumda başvurma harcı alınacaktır[100]. Bu şekilde harç ödenerek yenilenen dava yeni bir dava olmayıp eski davanın devamı niteliğindedir[101]. Bu nedenle, dava bu yeni harcın ödendiği tarihte değil, ilk defa harç ödendiği tarihte açılmış sayılacaktır. Burada üç aylık süre, dosyanın işlemden kaldırılması koşullarının gerçekleştiği tarihten işlemeye başlayacak; mahkemenin bu konuda daha sonraki bir tarihte dosyanın işlemden kaldırılmadığına karar vermesi, üç aylık sürenin de bu tarihten sonra başlamasını mümkün kılmayacaktır[102].

Benzer bir düzenleme İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda da yer almaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 26'ncı maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarına göre işlemden kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması halinde başvurma harcı alınmayacaktır.

---

99 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s.343.

100 "HUMK'nun 409.maddesi uyarınca dosyanın işlemden kaldırılması tarihinden itibaren üç ay içinde dava, taraflardan birinin dilekçe ile başvurması halinde yenilenebilir. Ancak dava, bir ay geçtikten sonra yenilenirse yeniden harç alınır." Yrg. 5.HD., 24.6.1996 gün ve E.1996/10187, K.1996/10405, (**Erdemir,** s.1620-1621). Aynı yönde Yrg. 19.HD., 6.2.1995 gün ve E.1995/6209., K.1995/707, (**Erdemir,** s.1621).

101 " ... Harç verilerek işlemden kaldırılan davanın yenilenmiş olması davaya yeni bir dava niteliği vermez. Yenileme üzerine eski davanın yargılamasına devam edilir..." Yrg. 2.HD., 17.3.1983 gün ve E.1983/1938, K.1983/2258, (YKD 1983/10, s.1467).

102 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Medenî Usul, s.343.

cc. Ceza Mahkemelerine Başvurma

Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı tarifede tek tek belirttiği harç alınacak hallerin dışında, özel olarak, kanun hükmü ile düzenlediği durumlardan birini ceza mahkemelerindeki harçlar oluşturmaktadır. Buna göre, ceza mahkemelerinde şahsî hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde –celse harçları hariç- (1) sayılı tarifeye göre harç alınacaktır (HK.m.2). Bu itibarla, ceza mahkemelerinde başvurma harcı alınabilmesi durumunu da kamu davası/şahsî dava ayrımına göre incelemek gerekir.

İlk olarak kamu davası açılması veya şahsî hak isteğini kapsamaksızın kamu davasına müdahale durumlarında başvurma harcı alınması mümkün değildir[103]. Zira, (1) sayılı tarifede başvurma harcının alınacağı haller arasında ceza mahkemeleri belirtilmemiştir. Başvurma harcının kıyas yolu ile ceza mahkemelerini kapsayacak şekilde yorumlanması kanun hükmüne ve ceza davalarının harca tâbî olmadığı ilkesine aykırı düşmektedir[104]. Bu da, prensip olarak ceza mahkemelerinin başvurma harcı konusu dışında bırakıldığını göstermektedir[105]. Aksi bir düşünce, Harçlar Kanunu'nun ikinci maddesinin ikinci fıkrasındaki ifadeyi anlamsız kılacaktır.

Şahsî hak taleplerini içeren şahsî dava ve şahsî hak isteğini taşıyan müdahale talepleri ise, başvurma harcına tâbîdir. Herşeyden önce, şahsî hak taleplerini içeren şahsî dava ve şahsî hak isteğini taşıyan müdahale taleplerinin Harçlar Kanunu sistemine göre hukuk mahkemelerinde görülen davalardan nitelik itibariyle farkı

---

[103] **Olgaç**, s.25; **Öktemer**, s.581.

[104] YCGK.11.10.1965 gün ve 277/D-3-348 sayılı kararı, (**Öktemer**, s.581-583). Ayrıca bu konu (1) Seri No.lu Harçlar Kanunu Genel Tebliği'nin dördüncü maddesinin (b) bendinde ifade edilmiştir. Bu hükme göre, "Şahsî haklarla ilgili davalar hariç olmak üzere, ceza davalarından alınacak harçlar ile avukatlık işlerine ait harçlar harç mevzuu dışına çıkarılmıştır. Gerçekten ceza davalarının bir harç mevzuu ve sebebi yapılması harçların dayandığı prensip ile bağdaşmamaktadır. Devletin amme menfaatine kullandığı tedip ve ıslah hakkının suçlulara yönelen bir harç mükellefiyeti meydana getirmeyeceği neticesine varılmıştır." Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No.1), (RG., 13.11.1964, S.11831).

[105] **Öktemer**, s.583.

yoktur[106]. Bu anlamda, bu yöndeki taleplerden başvurma harcı alınması yerinde olacaktır. Ayrıca, aynı nitelikte bir dava için hukuk mahkemesine başvuran kimse ile ceza mahkemesine başvuran kişi arasında harç bakımından yapılacak uygulama farklılığı da bu sayede giderilmiş olacak, eşitlik ilkesi uygulama alanı bulacaktır. Zira, aksi durumda şahsî davacı veya müdahil belirli bir miktar maddî veya manevî tazminatın hüküm altına alınmasını ceza mahkemesinden talep ettiği halde başvurma harcı ödemezken, aynı miktar maddî veya manevî tazminatı hukuk mahkemesi nezdinde dava konusu yapması halinde kendisinden başvurma harcı alınacaktır[107]. Yine, kanun koyucu şahsî hukuka ait hakların hüküm altına alınması amacını hedef alan şahsî dava ve müdahale isteklerini başvurma harcına tâbî tutmayacak olsa idi, sadece celse harçlarını istisna kapsamında belirtmekle yetinmez, başvurma harçlarını da, istisna olarak kanun hükmüne eklerdi.

dd. Tahkime Başvurma

İrade özgürlüğünün maddî hukuk yanında usul hukukunda da bulunması tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları, devletin mahkemelerinden alarak hakemler aracılığıyla çözümlemelerine imkân tanımıştır. Bu anlamda tarafların medenî hukukta sahip oldukları irade özgürlüğünün sona erdiği yerde, artık usul hukukundaki irade özgürlüğünün sınırları kendini gösterecektir[108]. Buradan hareketle, egemenliğin bir unsuru olarak yargı hakkının devlete ait olması ilkesine, tahkim usulü bir istisna oluşturmaktadır. Bu bağlamda tahkimi, genel olarak, kanunun yasaklamadığı konularda taraflar arasında doğmuş veya doğacak anlaşmazlıkların bir sözleşme veya kanun hükmü uyarınca devlet yargısına başvurulmadan taraflarca veya kanunla doğrudan doğruya seçilmiş olan veya tarafların veya kanunun yetki tanıdığı kişi ve mercilerce tayin edilmiş bulunan kişiler aracılığı ile çözümlenmesi olarak tanımlamak mümkündür[109].

---

[106] **Öktemer**, s.584-585.

[107] **Öktemer**, s.585.

[108] **Üstündağ**, Tahkim, s.99.

[109] **Yeğengil**, s.94.

Tahkim işlerinde harç konusunun incelenmesinden önce bir noktaya dikkat çekmekte yarar vardır ki, o da tarafların sözleşmelerinde hakeme ilişkin kayıt koymak yerine bu yetkinin kullanılmasını mahkemeye bırakmaları[110] ve işin tahkim yolu ile çözümlenmesinin gerekip gerekmediği hususunda tespit davaları açmalarıdır[111]. Bu yöndeki talepler, genel nitelik taşıyan davalardan farklı bir yargılama faaliyeti olmayıp[112], birer çekişmeli yargı işi olduklarından bu yönde taleplerden başvurma harcı alınmalıdır[113]. Zira, bu durumda mahkeme, davayı basit yargılama usulüne göre ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nu uygulayarak sonuçlandıracaktır.

Tahkim işlerinde harçlara ilişkin irdelemenin yapılabilmesi için öncelikle yargılama giderleri hakkında karar verme durumunda olan hakemlerin harç konusunda yetkili olmadıklarına yönelik temel ilkenin ortaya konulmasında büyük yarar vardır[114]. Zira, Harçlar Kanunu'nun hakem kararlarına ilişkin harcı düzenleyen 3'üncü maddesi hakem kararlarına ilişkin olarak harcı doğuran olayı, *"infazı lâzım geldiğine dair mahkeme başkanı veya hâkim tarafından şerh verme"* o larak i fade etmiştir. Bu anlamda, bu işlemlerin harçlandırılabileceği aşama, kararın mahkemeye verilmesi ve tasdiki ile başlamaktadır. Bir başka deyişle, tahkim yargılaması sonucunda verilen hükmün kesinleşmesi[115] üzerine mahkeme başkanı veya hâkim

---

[110] Hakem tayini için her iki taraf birlikte mahkemeye başvurabilecekleri gibi, taraflardan birisi diğer tarafı davalı olarak göstermek suretiyle hakem tayinini mahkemeden isteyebilirler. **(Ertekin / Karataş**, s.173).

[111] **Gökçe**, s.66.

[112] Ancak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda hakem tayinine ilişkin davanın nasıl açılacağı, yargılama yönteminin ne olacağı ve nasıl karara bağlanacağı hakkında özel bir düzenleme getirilmemekle birlikte, uygulamada bu tür davaların genel nitelik taşıyan davalara eş tutulduğu, davanın açılışında, yargılama usulünde ve hükme bağlanışında özel bir prosedür aranmadığı görülmektedir. **(Ertekin / Karataş**, s.172-173).

[113] **Gökçe**, s.67.

[114] **Gökçe**, s.65.

[115] Hakem kararlarının kesinleşebilmesi için iki ihtimal sözkonudur. İlk olarak, hakem kararı, tebliğden itibaren 15 gün içinde temyiz edilmezse kesinleşir. Burada tasdik, mahkeme başkanı tarafından gerçekleştirilecektir. Ancak, temyiz yoluna gidilir ve karar onanırsa, karar, o şekli ile kesinleşir. Bir başka deyişle, denetim işi Yargıtay'ca gerçekleştirilmiş olur. Hâkim tarafından

tarafından tasdik edilme[116], tahkim bakımından harcı doğuran olay olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hakeme başvuru aşaması, yukarıdaki temel ilkeden hareketle, kararın mahkemeye verilmesi ve tasdiki aşamasının öncesinde yer aldığından ve resmî alan dışında kaldığından[117], o safhada başvurma harcı ödenmesi gerekmeyecektir[118]. Buradaki *"resmî alan dışında kalma"* olarak ifadesinden kasıt, kişinin özel menfaati için bir kamu kurumu olan mahkemelere başvurmaması, hukukî korunma talep etmeyerek başvurma harcını doğuran olayı gerçekleştirmemesidir.

Hakem yargılaması sonucunda kurulan hükmün devlet tarafından ekleri ile saklanmaları zorunluluğu[119] dolayısıyla hakemler, verilen kararlarını ve eklerini mahkeme kalemine tevdi etmek durumundadırlar. Bu ise, saklama ve diğer resmî işlemleri başlatmak için devlete hükmü emanet etme anlamına gelip[120] dava niteliği taşımadığından[121] başvurma harcına tâbi olmayacaktır. Başka bir deyişle, bu tür işlemler idarî bir işlem ve kanunî bir formalitenin gerçekleştirilmesi faaliyetinden ibarettir[122].

Hakem kararlarının temyizi de yargılamanın devamı niteliğinde olduğundan bu aşamada da başvurma harcı alınması mümkün olmayacaktır[123]. Nitekim, hakem kararlarına ilişkin olarak temyize başvurulması teknik anlamda bir kanun yolu

---

yalnızca, hükmün onandığı belirlenebilir. Ancak buna gerek yoktur. Hüküm bozulursa, ihtilâfın yeniden hakem yolu ile, bozma çerçevesinde çözümlenmesi gerekir. Zira, hakemlerin bozma kararına karşı direnebilme imkânları olmayıp, bozma doğrultusunda karar vermek zorundadırlar.

116 "Hakem kararlarının tasdiki keyfiyeti alelade fiili durumu tespit eden bir şerh mahiyetinde olmayıp, hakem kararının usule, şekle ve amme intizamına uygunluğu bakımından karara muhkem kaziye vasfını veren ve icra kabiliyetini haiz bir ilâm haline getiren kazai bir tasarruftur." YHGK., 7.11.1951 gün ve E.1951/126, K.1951/109, (**Ertekin / Karataş**, s.278).

117 **Gökçe**, s.67,

118 **Öktemer**, s.579.

119 **Gökçe**, s.66.

120 **Gökçe**, s.67.

121 **Öktemer**, s.579; **Gökçe**, s.67.

122 **Öktemer**, s.579.

123 **Gökçe**, s.68.

niteliğinde olup[124] burada temyizde harçlara ilişkin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 434'üncü maddesi hakem kararlarına da uygulama alanı bulacaktır[125]. Bütün bunların yanında, harçların kanunîliği ilkesi de hakem yargılamasına ilişkin olarak başvurma harcı alınmamasında gözönünde bulundurulması gereken bir başka gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, hakem yargılamasına ilişkin harçları düzenleyen 3'üncü madde hükmü ve (1) sayılı tarife incelendiğinde, tahkim usulüne ilişkin talepler devlet mahkemelerine açılan bir dava olarak nitelendirilemeyeceği gibi kanun hükmü ile de başvurma harcı alınmasına yönelik bir düzenleme de sözkonusu değildir. Bunun yanında, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 536'ncı maddesinde belirtilen ve temyiz süresinin temyize başvuru olmaksızın geçirilmesi halinde mahkeme başkanı veya hâkim tarafından karara icra edilebilme gücü veren *"tasdik edilme işlemi"*, 3'üncü madde anlamında karar ve ilâm harcının konusu olabilirse de, yukarıda belirtilen gerekçelerle başvurma harcının konusunu oluşturamayacaktır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamındaki hakem kararlarının temyiz edilebilmesi mümkün olsa da, bu kararlara karşı karar düzeltme yoluna gidebilmek mümkün değildir (HUMK.m.440, III/4). Buna karşılık, aynı kapsamdaki hakem kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmak ise, mümkün olup, (HUMK.m.534) yargılamanın yenilenmesi ayrı bir dava niteliği taşıdığından, bu talep karşısında başvurma harcı almak mümkün olacaktır.

Yabancı hakem kararları ise, kesinleşmeleri ve icra edilebilir hale gelmeleri halinde, tenfizleri aslîye mahkemelerince istenebilir (MÖHUK.m.43). Bu istek bir dava dilekçesi niteliğinde olup, bu başvuru üzerine sanki Türkiye'de dava açılmış gibi başvurma harcı alınması gerekecektir. Tenfiz kararlarının temyizi, bir kanun yoluna başvuru niteliği taşıdığından bu yönde başvurulardan başvuru harcı alınmayacaktır[126]. Temyiz üzerine verilen kararlar bakımından, diğer mahkeme kararlarında olduğu gibi, karar düzeltme talep edilebilirse de, bu yöndeki taleplerden

---

[124] **Alangoya**, s.193.

[125] **Ertekin / Karataş**, s.282.

[126] **Gökçe**, s.73.

de başvurma harcı alınamayacaktır. Ancak, burada uluslararası antlaşmaların varlığına da dikkat çekmekte yarar vardır.

Gerçek ve tüzel kişiler arasında doğan uyumazlıklarda, tanınması ve icrası istenen devletten başka bir devlet toprağında verilen hakem kararlarının tanınma ve tenfizine ilişkin olarak 10 Haziran 1958 tarihli New-York Sözleşmesi'nin[127] 3'üncü maddesi hükmü uygulama alanı bulacaktır. Buna göre, sözleşme kapsamına giren hakem kararlarının tanınması ve icrası için ulusal hakem kararlarına oranla daha yüksek adlî harç alınamayacaktır. Uluslararası antlaşma niteliğinde olan New-York Sözleşmesi'nin bu hükmü, Anayasa'nın 90'ıncı maddesi hükmü gereği kanun hükmünde olup, düzenledikleri alan içinde özel hüküm niteliğinde sayılacağından, 2675 sayılı Kanun'dan önce uygulanacaktır[128]. Bir başka deyişle tahkim alanında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, uluslararası tahkim veya hakem kararlarının tenfizini düzenlediği için, özel düzenleme (lex specialis) olarak öncelikle uygulanacaktır[129]. Bu itibarla, sözleşmenin uygulama alanı bulduğu durumlarda, bir yabancı hakem kararından ulusal hakem kararından daha fazla harç alınabilmesi mümkün olmayacaktır.

Yukarıda belirtildiği üzere Türk Hukuku'nda uluslararası tahkime ilişkin düzenlemeler, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun ve New-York Sözleşmesi'nde bulunmakla birlikte, bu düzenlemelerin daha çok yabancı hakem kararlarının Türkiye'de tanınması ve tenfizi ile ilgili olması ve yabancılık unsuru dolayısıyla iç uyuşmazlıklardan farklı nitelikte ilişkilerinin olması, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu[130]'nun ortaya çıkmasını sağlamıştır[131]. Bu anlamda Milletlerarası Tahkim Kanunu, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim

---

[127] New-York Sözleşmesi, 1958 tarihinde imzalanmasına rağmen ancak 8.5.1991 Tarih ve 3731 sayılı Kanun ile onaylanmıştır. (RG.25.9.1991, S.21002).

[128] Yrg. 15.HD., 1.2.1996 gün ve E.996/6209, K.1996/527, (**Ertekin / Karataş**, s.526).

[129] Ayrıca, Türkiye'nin sözkonusu uluslararası sözleşmelere, tahkim ile ilgili kanunlardan sonra taraf olduğu dikkate alındığında yeni kanun sıfatıyla da takhim konusunda, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerin uygulanması gerekmektedir. (**Akıncı**, s.38).

[130] RG.5.7.2001, S.24453.

[131] **Akıncı**, s.39.

yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanacaktır (MTK.m.1). Ancak burada Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tâbî olan hakem yargılamasından farklı olarak, Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamındaki hakem kararlarına karşı başvurulabilecek tek kanun yolu, iptal davasıdır (MTK.m.15). Bir başka deyişle, Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamı dışındaki hakem yargılaması açısından temyiz mümkün iken, bu Kanun'a tâbî olan uyuşmazlıklar bakımından sadece iptal davası yoluna gidilebilecektir.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda, hakem kararlarına karşı iptal davası açılması durumunda ödenecek harçla ilgili olarak herhangi bir özel hüküm bulunmamaktadır. Ancak, açılacak olan iptal davasının, bir dava niteliğinde olması, iptal davasının başvurma harcına tâbî olması sonucunu doğuracaktır. Buna bağlı olarak, iptal davasında mahkemenin vereceği karara karşı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre temyiz yolu açık olmakla birlikte[132], bu yola gidilmesi halinde, temyiz yolu iptal davasının devamı niteliğinde olduğundan bu aşamada başvurma harcı alınabilmesi mümkün olmayacaktır (MTK.m.15, A/7).

ee. Yabancı Mahkeme İlâmlarının Tanınması Ve Tenfizi Talebinde Bulunma

Yabancı mahkemeler tarafından verilen ve kesinleşmiş bulunan ilâmların tanınması, onun kesin hüküm kuvvetinin, kararın uygulanacağı ülkeyi de kapsaması anlamına gelmektedir[133]. Ancak, yabancı hükmün tanınması, aynı zamanda tanıyan ülkede icra kabiliyetine sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle, bir devletin yabancı bir kararın kesin hüküm kuvvetini tanıması başka şey, bu kararın ülkesinde icrasını kendi organları eliyle kabul etmesi başka şeydir[134]. Bu sebeple, hemen hemen tüm ülkelerde –ve Türk hukukunda- yabancı mahkeme kararının

---

[132] Buna karşılık iptal davası hakkında verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna gidilebilmesi mümkün değildir (MTK.m.15, A/7).

[133] **Nomer**, s.389.

[134] **Nomer**, s.390.

tenfizi özel bir usule tâbi olarak verilen bir yargı kararı ile[135] tespit edilmektedir. Bu şekilde özel bir usule tâbi olarak verilen karar, sadece bir cebrî icranın gerektiği durumlarda aranmakta olup yabancı bir mahkeme kararının cebrî icra kabiliyeti de yargı kararına dayanmaktadır[136].

Yabancı ilâmların tanınması ve tenfizi tanınması için açılacak davalarda izlenecek usul, önceden Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 537-545'inci maddelerinde düzenlenmekte idi[137]. Ancak, bu hükümlerin 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun[138] ile yürürlükten kaldırılmasıyla bugün için yabancı mahkeme kararlarının tenfizi (ve tanınması) konusunda Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Kanunu'nun 34-42'nci maddeleri uygulanmaktadır.

Tenfiz talebi, aslîye mahkemesine verilecek dilekçe ile olmaktadır (MÖHUK.m.36). Buradaki *"istemin dilekçe ile olması"* ifadesi, bu dilekçenin bir dava dilekçesi niteliği taşıdığı şeklinde anlaşılmalıdır. Tenfiz talebini içeren dilekçe duruşma günü ile birlikte karşı tarafa tebliğ edilecektir. Mahkeme, tenfiz talebini basit yargılama usulü hükümlerine göre inceleyerek karara bağlayacaktır (MÖHUK.m.39/I).

---

[135] Devletler Özel Hukuku doktrininde "exequatur" olarak adlandırılan bu karar, tenfizin *"sine quo non"* –olmazsa olmaz- şartını oluşturmakta ve yabancı ilâmlara Türkiye'de sahip olmadıkları icra kabiliyeti ve kesin hüküm gücünü kazandırmaktadır. (**Sakmar**, s.123).

[136] **Nomer**, s.390.

[137] Bu döneme ilişkin olarak, tenfiz kararının verilmesinde izlenen usulün niteliği konusunda doktrinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 538'inci maddesindeki tenfiz kararı verilmesi isteğinin *"temyiz şeklinde"* ileri sürüleceğinin belirtilmesinden hareketle görüş ayrılığı sözkonusu idi. *Göğer*, tenfiz talebinin bir dava niteliğinde olmayıp, kanunda sayılan şartların incelenmesine yönelik bir temyiz duruşması niteliğinde olduğunu savunmaktadır. Ona göre, tenfiz kararını verecek olan mahkeme maddî bir ihtilâfı halletmeyip, yabancı ilâmın kanunda gösterilen şartları taşıyıp taşımadığı hususunda inceleme yaptığından izlenen usul, temyiz usulüne yakınlaşmaktadır. (**Göğer**, s.383).

[138] RG., 22.5.1982, S.17701.

Gerek Harçlar Kanunu'nun 4'üncü maddesindeki *"tenfiz için açılacak davalar"* ifadesinin[139], gerekse yabancı mahkemeler tarafından verilen ilâmların tenfizi için açılacak davalardaki basit yargılama usulünün düzenlendiği Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki 507-511'inci maddelerin incelenmesinden, tenfize yönelik taleplerin kanunda gösterilen şartların yerine gelip gelmediğini tespite ve bunların varlığı halinde yabancı ilâm hükmünün uygulanmasına yönelik bir dava niteliği taşıdığı[140] ve bu özelliğinden dolayı da başvurma harcına tâbi tutulması gerektiği anlaşılmaktadır[141].

Tenfiz davası olarak adlandırılabilecek bu dava, iç hukuktaki dava çeşitlerinden kısmen farklı bir yapı göstermektedir. Sözkonusu farklılık, dava konusunun maddî bir ihtilâfı çözümleme şeklinde olmayıp, yabancı ilâmın belirli şartlar açısından incelenmesinden kaynaklanmaktadır ve tenfiz talebinin bir dava niteliği taşımasını engellememektedir. Nitekim, tenfiz davası sonunda verilen kabul kararı, yabancı ilâmın kanunda gösterilen şartlara uygunluğunun kabulü bakımından tespit; ilâmın yerine getirilmesi yönünden ise, eda hükmü içermektedir. Yine bu davanın özelliği ve konusu, aslîye mahkemelerinde uygulanan genel esaslardan ayrılmaya ve yapısına daha uygun olan basit yargılama usulünün uygulanmasına daha uygundur[142].

Tenfiz talebinin kabul veya reddi hususunda verilen kararların temyizi ve karar düzeltme yolunun istenmesi ise, genel hükümlere tâbî olup -aslîye hukuk mahkemesi kararları gibi- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 427 vd. maddelerine göre temyiz edilecektir (MÖHUK.m.41/II). Bu tür taleplerin genel

---

[139] Her ne kadar, maddede yürürlükten kalkan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun *"Ecnebi Memleketlerden Verilen İlâmların Tenfizi"* başlığını taşıyan 9 uncu babın 1 inci faslına uygun olarak sadece *"tenfiz"* kavramına yer verilmiş ise de, tanıma ve tenfiz davalarını yargılama usulü bakımından aynı prensipler çerçevesinde düzenleyen 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 34-42'inci maddeleri dikkate alınarak, bu hükmün harçlar bakımından tanıma davalarını da kapsayacak şekilde anlaşılması gerekmektedir. (**Şanlı**, s.763).

[140] **Sakmar**, s.125; **Öktemer**, s.580.

[141] **Öktemer**, s.580; **Şanlı**, s.765; **Aldemir**, s.358.

[142] **Sakmar**, s.126.

hükümlere tâbî olması nedeniyle, kanunyollarına başvurulması halinde başvurma harcı alınamayacağı şeklindeki temel ilkeden hareketle temyiz ve karar düzeltme taleplerinden de başvurma harcı alınabilmesi mümkün olmayacaktır[143].

ff. İstisna ve Muafiyet Durumlarında Başvurma Harcı

Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesi, yargı harçlarından istisna ve muafiyeti hükme bağlamaktadır. Bu bağlamda, 13'üncü maddede belirtilen kişi, kurum ve konular yargı harçları kapsamı dışında kalmaktadır[144]. Buna bağlı olarak, 13'üncü madde gereğince harçtan istisna edilmiş konularda veya harçtan muaf tutulan kişiler tarafından dava açılması, açılmış bir davaya müdahale talebinde bulunulması durumunda, bu istisna ve muafiyetin başvurma harcını da kapsamasından dolayı başvurma harcı alınamayacağı açıktır. Ancak, özel kanunlarda genel olarak mevcut olan *"her türlü vergi, resim ve harçtan muafiyet/istisna"* şeklindeki hükümler yargı harçları (buna bağlı olarak da başvurma harçları) bakımından bu tür hükümlerden yararlanma konusunda her zaman kabul görmemekte, istisna/muafiyetten yararlanılabilmesi için kanun hükmünün lafzının tereddüte yer bırakmayacak şekilde açık olması aranmaktadır.

Şüphesiz uygulamada bu tereddütün oluşmasında başta *"her türlü mali yükümün kanunla konulması, değiştirilmesi, kaldırılması"* ilkesinin yanında, kanun koyucunun istisna ve muafiyet getiren hükümleri, bu ilkenin hassasiyetiyle bağdaşmayacak ölçüde özensiz bir biçimde düzenlemesi büyük rol oynamaktadır. Zira, bu yöndeki hükümlerden bazılarında lafzın açıkça istisna ve muafiyet kapsamında değerlendirme sözkonusu iken, bazılarında *"her türlü vergi, resim ve harçtan muafiyet/istisna"* gibi yuvarlak ifadeler mevcuttur. Bu nedenle uygulamadaki farklılığın giderilmesi bakımından mali yükümlere ilişkin kanun hükümlerinin, kanun koyucunun amacını hiçbir tereddüte yer bırakmayacak şekilde açık olarak düzenlenmesinde büyük yarar vardır.

---

[143] Bkz. yukarıda II.Bölüm, II, A, 1, d, ee.

[144] Bkz. aşağıda III.Bölüm, IV.

2. Celse Harcı

a. Genel Olarak

Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin mahkeme harçlarını düzenleyen bölümündeki harçların ikincisini, kötüniyetli tarafların veya vekillerinin davayı sebepsiz yere uzatmalarının önüne geçmek amacıyla getirilen celse harcı oluşturmaktadır. Ancak, kanun koyucu (1) sayılı tarifede celse harcına yönelik genel ilkeyi belirlerken, celse harcına ilişkin ayrıntıları 12'nci maddede düzenlemek suretiyle yükümlü, konu, harcı doğuran olay, harcın ödenmesi ve ödenmemesinin yaptırımı gibi temel unsurları tek bir madde altında toplamıştır. Buna göre celse harcı, hukuk ve ticaret mahkemeleri ile idarî yargı mercilerinde taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celseler nedeniyle alınan harç olarak tanımlanabilecektir.

İcra tetkik mercilerinde de celse harcının alınması mümkündür. Celse harcının icra tetkik mercilerinde alınamayacağı görüşünü savunan *Olgaç*'a göre, (1) sayılı tarifede celse harcının alınacağına dair bir kayıt bulunmamaktadır[145]. Ayrıca *Kuru*'ya göre Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesindeki *"hukuk ve ticaret mahkemelerinde ..."* ifadesinden hareketle icra tetkik merciinde celse harcı alınmaması gerekmektedir[146]. Şüphesiz, harçların kanunîliği ilkesi çerçevesinde bu görüşe bir dayanak oluşturabilmek mümkün olsa da, bu görüşe katılmaya olanak yoktur. Zira, herşeyden önce yargı harçlarını düzenleyen (1) sayılı tarifede *"Mahkeme Harçları"* başlığının altında bulunan *"Hukuk ve ticaret davalarıyla, idarî davalarda, çekişmesiz yargı konularında ve icra tetkik mercilerinde"* ifadesi sadece başvurma harçlarına münhasır olmayıp celse ve karar ve ilâm harçlarını da kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. Aksi yönde yapılacak bir yorumlama ile (1) sayılı tarifede başvurma ve celse harçları için her mahkemenin tek tek belirtilmiş olması karşısında, karar ve ilâm harcının alınacağı mahkemelerin tek tek belirtilmemiş olması da bu mahkemelerden karar ve ilâm harcı alınmayacağı sonucu doğuracaktır.

---

[145] **Olgaç**, s.17

[146] **Kuru**, İcra I, s.110.

Daha açık bir ifadeyle *Olgaç*'ın yorumu kabul edildiği takdirde nisbî veya maktu harç başlığının altında sulh ya da aslîye mahkemelerinin belirtilmemiş olması da bu mahkemelerden karar ve ilâm harcının alınmasına engel oluşturacaktır. Ayrıca, 12'nci maddedeki *"hukuk ve ticaret mahkemelerinde ..."* ifadesi de celse harçlarının bu mahkemelere yönelik olmasının yanında sözkonusu hükmün icra tetkik mercii, iş ve kadastro mahkemeleri gibi özel görevli mahkemeler de uygulanması, buna karşılık ceza mahkemelerinde celse harcı alınmasının mümkün olmaması[147]gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Zira, ayrı bir icra tetkik merci hâkimi bulunmayan yerlerde, o yerin aslîye hukuk mahkemesi aynı zamanda tetkik mercii görevini de yapacağından (İİK.m.4), kanunda buna ilişkin bir kayıt bulunmadığından bahisle celse harcının alınamayacağını söylemek özel görevli bu mahkemeler bakımından da celse harcının alınmayacağını kabul etmek anlamına gelir ki bu yönde bir düşüncenin kabulü mümkün değildir. Bunun yanında icra tetkik merciilerinin icra-iflâs işlerine ve icra-iflâs hukukuna ilişkin bazı davalara bakmakla görevli özel bir mahkeme olması[148] ve buradaki yargılama faaliyeti sırasında –diğer tüm özel mahkemelerde olduğu gibi- davanın uzamasına sebebiyet veren tarafların, bu yöndeki davranışlarının yaptırıma bağlanması açısından da icra tetkik merciilerinde celse harcı alınması yerinde bir uygulama olarak kendini göstermektedir.

Celse harcına mahkûm edilebilme bakımından, görevlerini yerine getirmemek suretiyle duruşmanın ertelenmesine sebebiyet veren bilirkişilerin celse harcına mahkum edilebileceği söylenebilirse[149] de, kanunîlik ilkesi bunun önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Bu anlamda, kanunda yükümlü olarak belirtilmeyen kişiye harç yükümlülüğü yüklemek hukuka aykırı sayılacağından bilirkişileri celse harcı bakımından yükümlü kabul etmek mümkün olmayacaktır.

---

147 **Olgaç**, s.17.

148 **Kuru**, İcra I, s.43.

149 "Bilirkişi olmayı kabul edip de, kendisinin tanzimi gereken krokiyi tanzim etmeyerek mahkemenin talikine sebebiyet veren bilirkişinin bu hareketi vazifeden imtina fiilini teşkil eylemesi hasabi ile Usulün 278.maddesine istinaden bu bilirkişiye celse harcı tahmil ve ceza-i naktiyede mahkum edilmesi lazım(dır)" Adalet Bakanlığı HİGM., 7.4.1953 gün ve 5370 sayılı Tamimi, (**Aldemir**, s.199).

Kısacası, celse harcının, hukuk ve ticaret mahkemeleri ile idarî yargı mercilerinde ve icra tetkik merciilerinde *"talik"* hallerinde alınabileceği[150], böyle bir durum ortada yoksa celse harcı alınmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Bütün bunlardan celse harcını doğuran olayın, duruşmanın tarafların veya vekillerin onayı üzerine talik edilmesi veya daha önce yapılması gereken bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı ertelenmesi oluşturmaktadır.

b. Duruşmanın Taraflar Veya Vekillerinin Talep Ve Muvafakatları Üzerine Başka Bir Güne Bırakılması

Tarafların veya vekillerinin talep ve muvafakatları üzerine duruşmanın bir başka güne bırakılması halinde celse harcına hükmedilecektir. Bu nedenle mahkemenin göreceği gerek üzerine re'sen yapılacak ertelemelerden dolayı celse harcı alınmayacaktır[151]. Duruşma, tarafların muvafakati üzerine ertelenmişse, celse harcından iki taraf birlikte sorumlu olacaktır (HK.m.12/II). Böyle bir durumun varlığı halinde, celse harcının bunlardan her biri hakkında ayrı ayrı hükmedilmesi mümkün olmayacaktır. Bu anlamda, hükmedilecek celse harcının iki taraf arasında eşit olarak paylaştırılması kanunun amacına daha uygun düşecektir.

c. Taraflardan Birinin Daha Önce Yapması Gereken İşlemi Yapmaması Nedeniyle Duruşmanın Başka Bir Güne Bırakılması

Davanın taraflarından birinin daha önce yapması gereken işlemi yapmamasından dolayı duruşmanın başka bir güne bırakılması halinde, bu duruma sebebiyet veren taraftan celse harcı alınmasına karar verilecektir. Ancak, burada kanun hükmündeki *"talike sebebiyet verilmesi"*, celse harcı bakımından harcı doğuran olay olmakla birlikte, bu ifadenin yorumunda amaçsal yorum yapılması suretiyle celsenin ertelenmesine sebebiyet verilen her durum için celse harcına mahkum edilmesi kanuna aykırılık oluşturabilecektir. Zira, kanun koyucunun amacı, kötüniyetli tarafların davayı sebepsiz yere uzatmalarını engellemektir. Hükmün

---

[150] DİBK., 16.1.1953 gün ve E.1953/2, K.1953/13, (DKD. S.59, s. 84-85).

[151] **Aldemir**, s.197.

amacına uygun olarak, davayı uzatma kastı olmaksızın ölüm, hastalık gibi nedenlerle ertelemeye sebebiyet verilme sözkonusu ise, celse harcı alınmaması uygun olacaktır[152]. Ancak, belirtilen bu durum tarafın mazeret göstermeme veya gösterememe hali için geçerlidir. Zira, uygulamada bu durumda bulunan kişilerin mazeretlerini belirtmeleri ve belgelendirmeleri halinde celse harcına hükmedilmesi sözkonusu olmamaktadır. Buna karşılık, aleyhine açılan alacak davasından bilgisi olduğu halde, kasıtlı olarak dava konusu borcu davacıya ödediğine dair ibra makbuzunun ibrazı için süre isteyen taraf ise, celse harcından sorumlu tutulacaktır[153]. Ancak, avukatla temsil edilmeyen kişinin mahkeme tarafından hükmolunan ve yapması gereken işlemi yeterince anlayamaması ve yargılama sırasında keşif, bilirkişi gibi masrafların müvekkil tarafından temin edilememesi ya da geç temini durumunda celse harcı alınması durumlarının ayrı olarak değerlendirilmesinde yarar vardır.

İlk olarak kendisini vekil ile temsil ettirmeyen kişinin yapacağı işlemi anlama konusunda zorluk çekmesi ve bunun sonucunda da sözkonusu işleme ilişkin yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle celse harcına hükmedilmesinin, halkta mahkemeler ve devlet kurumlarına karşı güvensizlik oluşturacağı yönünde bir görüş[154] ileri sürülebilirse de bu görüşün kabulü mümkün değildir. Zira, Türk hukuku bakımından davayı vekil ile temsil bir zorunluluk olmamasına rağmen, kişi bundan imtina ediyorsa bunun sonuçlarına katlanmak durumundadır. Ayrıca Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 71'inci madde hükmü de bu yönde bir görüşün kabulünü mümkün kılmamaktadır. Zira, sözkonusu hükme göre, hâkim iki taraftan birinin davasını takip edecek ehliyette olmadığını görürse, o tarafın kendisini bir vekil ile temsil ettirmesi hususunda karar verebilecek, bu kararın yerine getirilmemesi durumunda da yargılamayı o kişinin yokluğunda gerçekleştirebilecektir. Bunun yanında uygulamada, hâkimlerin ve yargı teşkilâtında çalışan görevlilerin kendini vekil ile temsil ettirmeksizin yargılamaya ilişkin işlemlerin muhatabı olan kişilere karşı ayrıntılı ve muhatabın anlayacağı açıklamalar

---

[152] **Önder**, s.8.

[153] **Aldemir**, s.197.

[154] **Önder**, s.8.

yaptıkları da bir gerçektir. Yine maddî açıdan, kendisini vekil ile temsil ettiremeyecek durumda olan kişilerin –herhangi bir karar alınmasına gerek olmaksızın- doğrudan baroya başvurarak adlî yardım talebinde bulunmaları mümkündür (Av.K.m.178). Sözkonusu kişilerin hukuk sistemi içindeki bu imkândan yararlanmayı reddetmeleri karşısında sonuçlarına katlanmalarını da doğal karşılamak gerekmektedir.

İkinci olarak, yargılama sırasında mahkeme tarafından yapılaması hükmolunan keşif, bilirkişi incelemesi gibi işlemler için gerekli masrafların taraf tarafından temin edilememesi ya da geç temini durumunda celse harcı alınmasının adalet duygusunu rencide edeceği yönünde bir görüş[155] mevcut olsa da, bu görüşe de katılma imkânı bulunmamaktadır. Zira, hukuk sistemimiz içinde adlî yardım müessesesi bulunmaktadır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 465'üncü maddesine göre yargılama giderlerini, kendisini ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zora sokmaksızın kısmen veya tamamen ödeyemeyecek durumda olup da haklı oldukları yolunda peşinen bir kanaat uyandırabilen kişilere yargılama giderlerini ödemekten geçici olarak muafiyet tanınmaktadır[156]. Bu anlamda maddî imkânsızlık içinde bulunan kimselere yargı organları önünde haklarını arayabilmeleri veya savunma yapabilmeleri için parasal kolaylıklar sağlanması olarak ifade edilen[157] adlî yardım müessesinin bulunduğu bir sistemde bu imkândan yararlanmayan kişilerin, mahkeme tarafından hükmolunan çeşitli işlemlere ilişkin masrafları temin etmemelerinin ya da edememelerinin yaptırımından yakınmaları da sözkonusu olamayacaktır.

Ayrıca, kişi adlî yardımdan yararlanmaksızın dava açarak, bir anlamda yargılamanın gereği gibi yürütülmesi için üzerine düşecek yükümlülükleri yerine getirmeyi tekeffül etmiş olmaktadır. Bu anlamda, kişi yargılamanın gerektirdiği

---

155 **Önder**, s.8.

156 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 465 vd. maddelerinde yer alan adlî yardım ile ilgili hükümler (m.465-472) hukuk yargılaması yanında Danıştay, İdare ve Vergi Mahkemeleri, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, ceza mahkemeleri ve askeri mahkemelerde de uygulanmaktadır. (**Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.537).

157 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.537.

maliyetin hesabını yapmış ve davasını da açmış ise, yükümlülükleri de eksiksiz olarak yerine getirmesi gerekecektir. Vekil ile temsilin sözkonusu olması durumunda ise, dava açılmadan önce vekil tarafından yargılamanın maliyetine ilişkin bilgiler konusunda peşinen aydınlatılma sözkonusu olacaktır ki, bu da *Önder*'in görüşünün olumsuz yanını ortaya koymaktadır. Bütün bunlardan hareketle yargılama sırasında mahkeme tarafından yapılması hükmolunan keşif, bilirkişi incelemesi gibi işlemler için gerekli giderlerin taraf tarafından temin edilememesi ya da geç temini durumunda celse harcı alınması mümkün olacaktır[158].

Bu başlık altında dosyanın işlemden kaldırılması halinin de incelenmesinde yarar vardır. Zira, celse harçları bakımından, dosyanın işlemden kaldırılması halinde celse harcına hükmolunacağına ilişkin olarak, ne 12'nci maddede ne de (1) sayılı tarifede özel bir düzenleme yer almamasına rağmen, böyle bir durumda davacı vekilinin celse harcına mahkûm edilmesi sözkonusu olmaktadır[159].

Celse harçlarının ihdas edilme amacının, kötüniyetli tarafların davayı sebepsiz yere uzatmalarının önlenmesi olduğu gözönüne alınırsa *Önder*'in de yerinde olarak belirttiği gibi buradaki kötüniyetin sadece davacı tarafa yükletilmesi hakkaniyete uygun olmayacaktır[160]. Bu anlamda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409'uncu maddesinin ilk fıkrasındaki, iki tarafın duruşmaya gelmemesi veya gelip de davaya devam etmeyeceklerini bildirmeleri durumlarından birinin gerçekleşmesi halinde, her iki tarafın da celse harcına mahkum edilmeleri

---

[158] "Davacılardan K. verilen kesin mehile rağmen gerekli masrafları yatırmamış ise de ... tarihli oturumda adı geçen davacı, parayı ancak temin edebildiği ve o gün yatıracağını söylemiş ve muterizler de davacının parayı yatırmasını ve keşfe gidilmesini istedikten sonra mahkemece vaki sual üzerine bu davanın bitirilmesini istediklerini söylemişlerdir. Davalıların son celsedeki bu beyanları keşfin yapılmasına muvafakatlarını tazammum edip kesin mehile rağmen masrafları yatırmaması sebebiyle keşfin yapılmaması yolunda bir itiraz mahiyetinde değildir. Binaenaleyh davacının, duruşmanın talikine sebebiyet vermesi sebebiyle ceza(celse) harcı ile mahkum edilerek, gerekli masrafların alınması ve keşfin yapılması lazımdır." Yrg. 14. HD., 23.10.1975 gün ve E.1975/4328, K.1975/4609, (**Aldemir**, s.199).

[159] **Önder**, s.9.

[160] **Önder**, s.9.

gerekmektedir[161]. Zira, buradaki kötüniyetin müterafik olmasının ve davanın devam etmemesi hususunda tarafların iradelerinin ortak olduklarının kabulü gerekecektedir.

Bunun yanında, 409'uncu maddenin ikinci fıkrasını da bu kapsamda değerlendirmek yerinde olacaktır. Buna göre, duruşma gününün tespiti için tarafların başvurması gereken hallerde taraflardan hiçbiri son işlem tarihinden itibaren bir ay içinde mahkemeye başvurarak duruşma gününün tespitini istemezse, celse harcı bakımından harcı doğuran olayın gerçekleştiğinin kabulü gerekecektir. Zira, burada davanın taraflarından birinin daha önce yapması gereken işlemi yapmamış ve davanın uzamasına sebebiyet vermiştir. Bu anlamda, sözkonusu durumun celse harcı bakımından harcı doğuran olay olduğu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409'uncu maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen durumun gerçekleşmesiyle de celse harcının alınması gerektiğinin kabulü gerekmektedir.

Celse harcı, diğer harçlar gibi yargılama harçları arasında sayılan ve davayı kaybeden tarafa yükletilmesi gereken harçlardan değildir. Bu nedenle, celse harcının tahsilinin sağlanabilmesi için celse harcı ile mahkum edilen tarafın kararda açık olarak gösterilmesi şarttır[162].

(1) sayılı tarifenin celse harcına ilişkin bölümündeki *"... ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden"* ifadesi bir dava sırasında birden fazla celse harcına hükmedilebileceği şeklinde anlaşılmalıdır. Bu anlamda ertelemeye kötüniyetli olarak sebebiyet veren tarafın bir defa celse harcına mahkûm edilmesi, davanın daha sonraki safhalarında –kötüniyetle ertelemeye tekrar sebebiyet verilmesinin tekrarlanması halinde- tekrar celse harcı alınmasına engel teşkil oluşturmayacaktır[163].

---

[161] Ancak *Önder*, her iki durum yerine ilk durumda yani, davacı vekilinin duruşmaya gelmemesi durumunda celse harcının davaya devam etmeyeceğini bildiren davalı vekiline yükletilmesi gerektiğini savunmaktadır. (**Önder**, s.9).

[162] **Aldemir**, s.197.

[163] **Aldemir**, s.198.

Celse harcının incelenmesinde son olarak, davanın ıslahı halinde celse harcı alınıp alınamayacağı konusunun üzerinde durulacaktır. Başvurma harcı incelenirken belirtildiği üzere, ıslahın yapılması ile verilen yeni dava dilekçesi üzerinden incelenecek olan dava yeni bir dava olmayıp eski davanın devamı niteliğindedir. Davaya ıslahtan sonraki haliyle devam edilmektedir. Bu anlamda celse harcının konusunu oluşturan her iki halin, geniş anlamda davanın ıslahı bakımından harcı doğuran olayı oluşturduğu anlaşılacaktır. Ancak birinci hal olan duruşmanın başka bir güne bırakılmasındaki talep ve muvafakat, davanın ıslahında zımni olarak verilmiş olmaktadır. Buna karşılık ikinci hal olan yapılması gereken bir işlemin yapılmaması nedeniyle duruşmanın başka bir güne bırakılması hali, davanın ıslahında daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Zira, ıslah eden taraf, ıslah tarihîne kadar ıslah nedeniyle davanın gecikmiş olmasının sebep olduğu yargılama giderlerini ödemek durumunda olduğundan[164] celse harcı da bu anlamda sözkonusu yargılama giderlerinden birini oluşturacaktır[165].

c. Karar ve İlâm Harcı

a. Genel Olarak

Uyuşmazlık hakkında bir karar vermek, uyuşmazlığı bir kararla sonuçlandırmakla görevli olan mahkemelerin bu görevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri, ancak gereksiz ve/veya sadece diğer tarafı mağdur etmek amacı güden davalarla uğraşmamaları ile sağlanabilir. Bu ise, sorunu sulhen çözmek yerine dava açmak suretiyle, dava açma hakkını kötüye kullananların davranışlarının sonuçlarına katlanmalarının sağlanması ile mümkün olabilir. Ayrıca, gerçekten mağdur durumda olup da haklarının himaye altına alınması zorunluluk gösteren kişileri ayırdedebilmek ve onların mağduriyetlerini giderebilmek bakımından bu gereklidir. Bu anlamda, gereksiz davaların açılmasının ve diğer tarafın haksız yere

---

[164] **Kuru**, Usul IV, 3985.

[165] Ancak ıslah tarihîne kadar olan yargılama giderleri kapsamındaki celse harcının, ıslah nedeniyle alınması gereken celse harcından ayrı olarak, ödenmesinin gerekli olduğu açıktır.

ızrar edilmesinin önlenmesi için ihdas edilmiş bir müessese olan karar ve ilâm harcı[166] mahkeme harçlarının üçüncü çeşidini oluşturmaktadır.

Yargısal karar, genel olarak uyuşmazlık hakkında bir karar verilmesi amacıyla, hukukî gerekçeye dayandırılmış irade açıklaması olarak ifade edilmektedir. Bu irade açıklamasının bir kısmını, mahkemenin uyuşmazlığın esasına girmeden verdiği kararlar ile uyuşmazlığı çözen kararları oluştururken, diğer bir kısmını uyuşmazlığa son veren ve uyuşmazlığa son vermeyen kararları oluşturmaktadır[167]. Karar ve ilâm harcı bakımından önemli olan ise, mahkemenin, davada ileri sürülen talep hakkında kesin karar vermesi, yani nihaî kararıdır[168]. Nihaî karar vermekle hâkim, karar verdikten sonra davaya devam etmemekte, o uyuşmazlıktan elini çekmektedir[169]. Bu bağlamda, mahkeme tarafından uyuşmazlık hakkında nihaî karar verilmesi, karar ve ilâm harcı bakımından harcın konusunu oluşturmakta olup, nihaî karar verildiği anda karar ve ilâm harcı doğmaktadır[170].

Karar ve ilâm harcının konusunu oluşturan nihaî kararlar, usule ya da esasa ilişkin olabilecektir[171]. Bu anlamda, her iki tür karar da, karar ve ilâm harcının konusu oluşturmaktadır. Ancak, karar ve hükmün aynı anlama gelmediğinin belirtilmesinde yarar vardır[172]. Hüküm, davayı esastan çözümleyen, taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdiren bir nihaî karardır[173]. Bu anlamda, hüküm yerine

---

166 **Aldemir**, s.200.

167 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.448.

168 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.449.

169 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.448-449.

170 **Aldemir**, s.180.

171 Usule ilişkin kararlar, davanın esası ile ilgili olmayan yani maddî hukuka değil de usul hukukuna dayanarak verilen kararlardır. Esasa ilişkin kararlar ise, hâkimin uyuşmazlığın esasını inceleyerek verdiği kararlardır. Yani taraf taleplerinin maddî hukuk açısından incelenerek bunlar hakkında, esas bakımından, karar verilmesi sözkonusu olmaktadır. (**Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.449).

172 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.449.

173 **Kuru**, Usul III, s.2996; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.449.

karar denilebilirse[174] de, mahkemenin verdiği her karar hüküm olmayıp[175] karar terimi, hükmü de kapsayacak şekilde geniş olarak anlaşılmalıdır[176].

Karar ve ilâm harcı iki çeşit olup, bunlar nisbî karar ve ilâm harcı ile maktu karar ve ilâm harcıdır. Bu anlamda davanın maktu veya nisbî harca tâbî olup olmaması, kural olarak dava konusunun para ile değerlendirilebilir olup olmamasına göre değişmektedir.

b. Nisbî Karar ve İlâm Harcı

Konusu para veya para ile değerlendirilebilen bir şey olan davalarda, esas hakkında karar verilmesi, hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu üzerinden nisbî karar ve ilâm harcı alınmaktadır. Bu itibarla konusu *"para veya para ile ölçülebilen dava"* ifadesinden ne anlaşılması gerektiğinin üzerinde durulmasında yarar vardır.

Kişiler arasındaki para ile ölçülebilen hak ve borçlara, yani malvarlığına ilişkin olay ve ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarına malvarlığı hukuku adı verilir[177]. Bu anlamda, konusu para veya para ile ölçülebilen bir mal ya da hak olan davalar da mamelek hukukundan doğan davalar olarak nitelendirilmektedir[178]. Buradan hareketle, nisbî karar ve ilâm harcı, konusu para veya para ile ölçülebilen bir mal ya da hak olan davalar bakımından yalnız esas hakkında karar verilmesi halinde alınacaktır.

Nisbî karar ve ilâm harcı esas olarak, davanın tamamen ya da kısmen kabulü halinde verilen kararlardan alınmaktadır[179]. Çünkü, burada konusu belli bir değerle ilgili bulunan uyuşmazlığın esasına ilişkin bir karar verilmesiyle, nisbî karar ve ilâm harcı bakımından harcı doğuran olay gerçekleşmiş olmaktadır. Bir başka deyişle,

---

[174] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.450.

[175] **Kuru**, Usul III, s.2996; **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.449.

[176] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s.449.

[177] **Zevkliler / Acabey / Gökyayla**, s.52.

[178] **Kuru**, Usul I, s. 164.

[179] **Kuru**, Usul V, s.5307.

özel kişilerin, konusu belli bir değerle ilgili bulunan uyuşmazlıklarının devlet organları (genelde adlî teşkilat, özelde mahkemeler) aracılığıyla çözümlenmesi nisbî karar ve ilâm harcı bakımından, harcı doğuran olay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nisbî karar ve ilâm harcının tanımı yapılırken, harcın konusunu sadece para ile ilgili bulunan davalar oluşturmadığından, daha geniş bir kapsamı belirtmek için *"belli bir değer ile ilgili bulunan davalar"* ifadesi kullanılmıştı. Bu bağlamda, konusu paradan başka bir şey, yani mal veya hak olan davalarda sözkonusu şeyin değeri esas alınmak suretiyle nisbî karar ve ilâm harcı alınması sözkonusu olacaktır. Nitekim, Harçlar Kanunu'nun 15'inci maddesinde de bu durum *"(1) sayılı tarifede yazılı işlemlerden değer ölçüsüne göre nisbî esas üzerinden harç alınacağı"* ifade edilmek suretiyle hükme bağlanmıştır.

Harçlar Kanunu'nun 16'ncı maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 17'inci maddesinde kanun koyucunun, nisbî harç bakımından, *"paradan başka bir şey"* ifadesini, özel hükümler ihdas etmek suretiyle, açıkça ifade ettiğini söylemek mümkündür. Zira, bu maddelerde belirtilen müdahalenin men'i, tescil ve tapu kayıt iptali gibi gayrimenkulün aynına ilişkin davalar ile bu tür davalardaki ecrimisil ve tazminat taleplerinde sırasıyla *gayrimenkulün değeri ve gayrimenkulün değeri ile birlikte talep olunan tazminat ve ecrimisil tutarı* harcın konusunu oluşturacaktır.

Yine gayrimenkulün tahliyesi davalarında (yazılı sözleşme olsun veya olmasın) davacı, dava dilekçesinde bir yıllık kira sözleşmesine dayandığına göre *bir yıllık kira bedeli* nisbî karar ve ilâm harcının konusunu oluşturmaktadır. Davalı tarafın itirazının sözkonusu olması üzerine, yazılı kira sözleşmesi davacıya ibraz ettirilecek; yazılı sözleşmenin bulunmaması halinde ise, bir yıllık kira tutarının ne olduğu davacıdan sorulacak, davalı bu miktarı kabul etmezse kira tutarına ilişkin uyuşmazlık çözümlendikten sonra harç belli edilerek alınacak ya da tamamlattırılacaktır[180]. Zira, yargı harçlarına hâkim olan ilkelerden birisi de, harç sorunu çözümlenmeden davaya bakılamamasıdır. Bu anlamda, tahliye davalarında nisbî harcın hesaplanmasında esas alınacak olan kira tutarı, harcın matrahı

[180] **Olgaç**, s.50.

olduğundan, öncelikle harç sorunu (harca esas alınacak kira bedeli tutarı) giderilecek, daha sonra davanın esasına girilmesi gerekecektir. Ancak, burada belirtilenler nisbî harcın alınması bakımından *konusu paradan başka bir değer olan* davalara örnek oluşturmaktadır. Bu anlamda, elatmanın önlenmesi davaları[181], Kat Mülkiyeti Kanunu gereği projeye aykırı yapılan değişiklilerin eski hale getirilmesi davaları[182], şirketten çıkarılma ve şirket mevcudunun tespitiyle davacı ortağa ait payın davalı şirketten tahsiline yönelik davalar[183] nisbî karar ve ilâm harcına tâbî olan ve konusu paradan başka bir değer olan diğer davalar arasında değerlendirilebilecektir. Ayrıca, ceza mahkemelerinde şahsî hak talepleri konusunda (ister maddî, ister manevî tazminat olsun) kısmen veya tamamen kabul yönünde karar verilmesi halinde, şahsî hak davasının niteliği itibariyle bir hukuk davası olması[184] ve Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin ikinci fıkrasındaki açık hüküm gereği hükmolunan miktar üzerinden nisbî karar ve ilâm harcı alınacaktır[185]. Bu bakımdan örnek olarak değerlendirilmesi gereken bu maddeler dışında kalan ve konusu para ile değerlendirilebilecek diğer davalar da nisbî karar ve ilâm harcına konu olabilecektir.

Bir davanın nisbî karar ve ilâm harcına tâbî olup olmayacağı, yani beli bir değerle ilgili olup olmadığı, dava konusu hakkın niteliğine göre belirlenecektir[186].

---

[181] Bkz. Yrg. 1.HD., 21.9.1992 gün ve E.1992/5935., K.1992/10367, (YKD., 1994/3, s.360-361). Aynı yönde Yrg. 1.HD., 3.11.1988 gün ve E.1988/11311, K.1988/11600, (YKD., 1989/3, s.322-323).

[182] Bkz. Yrg. 5.HD., 7.12.1987 gün ve E.1987/17536, K.1987/20984, (YKD., 1988/3, s.343-344). Aynı yönde Yrg. 5.HD., 7.9.1987 gün ve E.1987/11075, K.1987/13721, (Yasa., 1989/1, s.74, no.28).

[183] Bkz. Yrg. 11.HD., 23.101988 gün ve E.1988/9182, K.1988/7852, (YKD., 1989/4, s.517-518).

[184] "Bir hukuk davası olan şahsî hak davasında medenî hukuka ilişkin yaptırımlar sözkonusu olur. Bunlar malın geri verilmesi, suç eserlerinin ortadan kaldırılması, tazminat gibi yaptırımlardır." YİBK., 29.5.1957 gün ve E.1957/4, K.1957/16, (**Öztürk / Erdem / Özbek**, no.314, 315, s.280). Bu bağlamda, şahsî hak davasında ceza mahkemesi medenî bir uyuşmazlığı istisna olarak yargılamaktadır. (**Kunter / Yenisey**, s.178).

[185] Buna bağlı olarak bu taleplerin reddi halinde de maktu harç alınması gerekmektedir. Bkz. Yrg. 3.CD., 7.3.1969 gün ve E.1969/3206, K.1969/3827, (**Yılmaz**, Cezada, s.81).

[186] **Kuru**, Usul V, s.5308.

Bu bağlamda, davacı değer tayini mümkün olan hallerde, dava dilekçesinde değer göstermek zorundadır (HK.m.16/3). Çünkü, dava açılırken alınan peşin harç dava dilekçesinde yazılı olan bu değer üzerinden hesaplanacak ve tahsil edilecektir. Davacının dava dilekçesinde değer göstermemesi halinde ise, *"harç sorunu çözülmeden davaya bakılamaz*[187]*"* ilkesinin bir sonucu olan mahkemenin *"re'sen dikkate alma yükümlülüğü"* gereğince mahkemece davacıya bu değerin tespit ettirilmesi yoluna gidilecektir[188]. Davacının bu tespitten kaçınması halinde ise, dava dilekçesi alınarak esas defterine kaydı yapılacak ancak işleme konmayacak[189] (HK.m.16/IV), dava açılmamış sayılacaktır; yoksa mahkemece davanın reddine karar verebilmesi mümkün olmayacaktır[190].

Dava dilekçesinde gösterilen harca esas değerin, yargılama sırasında gösterilen değerden daha fazla olduğunun tespiti halinde, Harçlar Kanunu'nun 16'ıncı maddesinin yollamasıyla, 30'uncu madde hükmü gereği yalnız o oturum için

---

187 Bkz. Yrg. 5.HD., 8.6.1994 gün ve E.1990/154, K.1994/11867, (**Aldemir**, s.182).

188 "İrtifak hakkı tesisi davaları (m.6'da) açıklanan kural gereğince değer tayini mümkün davalardır. Değer tayini mümkün olan bu hallerde dava dilekçesinde değer gösterilmesi zorunludur. Değer gösterilmemiş ise, davacıya tespit ettirilir. Tespitten kaçınma halinde dava dilekçesi işleme konmaz. Süresinde verilen cevap layihasında davacıya tespit ettirilmesi istenmiştir. Mahkemenin davacıya değeri tespit ettirmesi, gerekirse mevcut itiraz da gözönünde tutularak keşifle tespit olunması icap ederken bundan zuhul ile davanın sonuçlandırılması, avukatlık parasının nisbî yerine maktu takdiri isabetsizdir." Yrg. 14.HD., 16.9.1975 gün ve E.1975/3426, K.1975/3676, (**Karahasan**, s.1032). Aynı yönde Yrg. 3.HD., 5.3.1984 gün ve E.1984/924, K.1984/973, (**Aldemir**, s.201).

189 Yrg. 6.HD., 22.6.1990 gün ve E.1990/8927, K.1990/9203, (YKD., 1990/5-6, s.105-106).

190 "Harçlar Kanunu gereğince, mümkün olan hallerde dava dilekçesinde miktar veya kıymetin gösterilmesi icap etmesine ve kamulaştırılan gayrimenkulün takdir olunan kıymeti kabul etmeyen ve kamulaştırma bedelinin artırılmasını isteyen mal sahibinin malının değerinin ne olduğunu bilmesi lazım geleceğinden istenilen bedeli de tayini mümkün bulunmuş, bu noktalara matuf itiraz varit görülmüşse de, Harçlar Kanunu'na göre müddeabihin tespitinden imtina olunması halinde dava dilekçesinin muameleye konulmaması lazım geldiği halde, mezkur sebepten dolayı davanın reddine karar verilmesi yolsuzdur." Yrg. 5.HD., 8.6.1954 gün ve E.1954/2766, K.1954/3461, (AD, 1954/10, s.1259). "Bir davanın harca tâbî olmaması o dava değerinin saptanmamasını gerektirmez." Yrg. 14.HD., 27.6.1985 gün ve E.1985/1601, K.1985/4628, (YKD., 1985/12, s.1820-1821).

davaya devam olunacaktır. Daha sonraki duruşmaya kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilâm harcı tamamlanmazsa davaya devam edilemeyecektir[191]. Bu anlamda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409'uncu maddesinde gösterilen üç aylık süre içinde dosyanın işleme konulması, sözkonusu eksik harcın ödenmesine bağlıdır (HK.m.30).

Davacının dava dilekçesinde, değer tayini mümkün olan hallerde, nisbî karar ve ilâm harçlarında geçerli olan değer esasından hareketle, değer göstermesi mecburi olmakla birlikte, bu, davacıya dava konusunun para ile değerlendirilebilir olduğunun tespiti hususunda verilmiş münhasır bir belirleme yetkisi anlamına gelmemektedir. Bir başka deyişle, davacının, dava konusunun belli olmayan bir değere ilişkin olduğunu bildirmesi, davanın nisbî karar ve ilâm harcına tâbî bulunmadığının kabulü için yeterli olmayacaktır[192]. Bu bağlamda harçların nitelikleri itibariyle kamu düzeni ile ilgisi dolayısıyla[193] mahkemenin, dava konusu hakkın niteliğini re'sen araştırması ve dava konusunun, davacının dava dilekçesinde belirttiğinin aksine, belli bir değerle ilgili olduğunun anlaşılması halinde, bu hakkın değerini takdir ederek nisbî karar ve ilâm harcını bu değer üzerinden hesaplaması ya da tamamlatması gerekecektir[194]. Buradan hareketle, kanun koyucunun, alınması

---

[191] Bkz. Yrg. 5.HD., 8.6.1994 gün ve E.1990/154, K.1994/11867, (**Aldemir**, s.182).

[192] **Kuru**, Usul V, s.5308.

[193] "Davacı işlemiş faizin yanısıra, işleyecek faizi de isteyerek bu davayı açmıştır. Davada müddeabih işlemiş faiz olup para değeri bellidir. Bu miktar üzerinden nisbî harç alınmak gerekirken davanın para ile değerlendirilmesi mümkün değilmiş gibi maktu harç alınması kamu düzenine aykırı olup doğru görülmemiştir." Yrg. 5.HD., 25.5.1988 gün ve E.1988/29461, K.1988/7974 (**Aldemir**, s.205); "... Devletin, mahkemeden çeşitli faaliyetlerini kısmen karşılamak amacı ile aldığı para, yani harçlar kamu düzeni ile ilgili olduğundan davanın harç alınmadan yürütülüp bakılması da hâkimin görevinden ötürü re'sen bozma sebebi sayılmıştır." Yrg. 15.HD., 19.11.1981 gün ve E.1981/1594, K.1981/2303, (YKD., 1982/4, s.546-547).

[194] "Davacı vekili, dava dilekçesinde ...lira teminat mektubu bedelinin faizsiz bir hesaba bloke edilmesi yolunda karar verilmesini istemişken ...tarihli dilekçesiyle teminat mektubunun ... tarihinde nakde tahvil edildiğini belirterek teminat mektubu bedelinin tahsiline karar verilmesini talep etmiştir. Böylece bloke istemini tahsil istemine dönüştürmüş bulunmaktadır. Davacı vekilinin önceki depo istemini tahsil istemine dönüştürmesi usulen mümkün ise de, depo istemi maktu harca; alacağın tahsiline yönelik böyle bir davanın görülmesi ise nisbî harca tâbî

gereken harcın tahsilini ya da eksik alınan harcın tamamlanmasını tarafların isteğine bırakmadığını; harcın tahsili ya da tamamlanması hususunu mahkemeye re'sen gözetme yükümlülüğü yüklediğini söylemek mümkündür[195]. Mahkeme tarafından harcın tahsili ya da tamamlanması hususuna ilişkin bu yükümlülüğün yerine getirilmesinde keşif yapılabileceği gibi bilirkişi beyanına da başvurulabilecektir[196]. Zira, harçlara hâkim olan temel ilkelerden biri olan *"harç sorunu halledilmeden davaya bakılamaz"* ilkesi de bunu gerektirmektedir. İtirazın sözkonusu olması halinde veya mahkemece re'sen yapılan araştırma sonucunda harca esas değerin, dava dilekçesinde gösterilen değerden fazla olduğunun anlaşılması halinde ise, yukarıdaki temel ilke ve mahkemenin gözetim yükümlülüğü çerçevesinde eksik harcın tamamlattırılmasına karar vermesi gerekmektedir[197].

---

bulunmaktadır. Oysa davacı vekiline ...lira nisbî harcın karşılanması için süre verilip bu husus ikmal edildikten sonra davaya devam edilerek bir sonuca varmak gerekir." Yrg. 11.HD., 14.8.1989 gün ve E.1989/4928, K.1989/1049, (**Erdemir**,s.707). Aynı yönde bkz. Yrg. 11.HD., 23.10.1988 gün ve E.1988/9182, K.1988/7852, (YKD, 1989/4, s.517-518).

195 "İddiaların niteliği ve içeriği itibariyle gerek asıl (ilk) davanın, gerekse karşılık davanın taşınmaz malın aynına ilişkin olduğu ve bu nedenle de konularını oluşturan hakkın para ile değerlendirilmesinin mümkün bulunduğu gibi, Harçlar Yasası harcın alınması veya tamamlanmasını yanların isteklerine bırakmamış, bu yönün mahkemece kendiliğinden (re'sen) gözetilmesinin gerekeceği hükme bağlanmıştır. Anılan Yasa'nın buyurucu nitelikteki 32.maddesinde de, yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe, müteakip işlemlerin yapılmayacağı hükme bağlanmıştır. O halde çekişme konusu hakkın (taşınmaz malın) değerinin saptanması ve saptanacak değer itibariyle nisbî tarife üzerinden noksan harcın tamamlattırılması ve ondan sonra işin esasının incelenerek sonuca bağlanması gerekirken; değer belli edilmeden ve noksan harç tamamlatılmadan maktu tarifeye göre harç alınıp, hüküm kurulması isabetsizdir." Yrg. 1.HD., 3.11.1988 gün ve E.1988/11311, K.1988/11600, (YKD., 1989/3, s.322-323).

196 "Davada, tapu iptali ile davalılar adına tescil konusu da bulunduğuna göre, gayrimenkulün dava tarihîndeki kıymeti bilirkişilere takdir ettirilerek harcın buna göre alınması ve bu kıymet üzerinden muameleye tâbî tutulması icap eder." Yrg. 6.HD., 7.11.1953 gün ve E.1953/6197, K.1953/5703, (**Aldemir**,s.204).

197 " ... Davalı, dava dilekçesinde gösterilen değerin düşük olduğundan bahisle itiraz etmiş, keşif sonucu dava tarihî itibariyle gerçek değerin fazla bulunduğu saptanmasına karşın noksan harç tamamlanmadan davaya devamla hüküm kurulmuştur. Oysa Harçlar Yasası, harcın alınmasını veya tamamlanmasını yanların isteğine bırakmayarak bu yönün mahkemece kendiliğinden (re'sen) gözetilmesi gerekeceğini hükme bağlamıştır. Anılan Yasa'nın buyurucu nitelikteki 30 ve 32.maddeleri gözönünde tutulmaksızın, yargılamaya devamla yazılı olduğu üzere karar verilmesi

Mahkemenin harcın tahsili ya da tamamlanması hususuna ilişkin re'sen gözetim yükümlülüğüne ilişkin bir başka hükme Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nde rastlanmaktadır. Yönetmeliğin 140'ıncı maddesine göre yazı işleri müdürü, bir davanın maktu veya nisbî harca tâbî olduğu hususunda tereddüte düşerse, bu hususun tespitini hâkimden talep edecek; hâkimin dilekçenin arkasına veya alakalı evraka yazacağı talimata göre hareket edecektir. Yine bu hükümden harcın tahsili ya da tamamlanması hususunun mahkemeye verilmiş bir *"re'sen gözetim yükümlülüğü"* olduğu anlaşılmaktadır.

Uygulamada harcı az ödemek için düşük gösterilen harca esas değer ile dilekçe içerisindeki ifadelerin ya da talebin çelişkili olduğu görülmektedir. Dilekçe içerisindeki ifadelerden ya da talepten harcın belirtilen miktardan daha fazla olduğunun anlaşılması durumunda, hâkimin keşif ve bilirkişiye gitmeden, öncelikle dilekçede anlaşılan miktar kadar kısmı tamamlatması, sonra keşif ve bilirkişiye gitmesi gerekecektir. Örneğin, davacı harca esas değer olarak belirli bir miktar göstermiş, sonra da açıklamalar kısmında *"talep konusu malın değeri şu kadardır"* şeklinde, *kendi beyanıyla sabit* ifade kullanmışsa, öncelikle bu ifadesinden hareketle harç alınması gerekecek, gerekirse keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmasından sonra harcın daha fazla alınması gerektiği anlaşılırsa tespit edilen bu harcın alınması yoluna gidilecektir.

Dava konusu yabancı para alacağı ise yabancı paranın dava tarihînde Merkez Bankası efektif döviz satış kuruna göre bulunacak Türk parası üzerinden nisbî karar ve ilâm harcı alınması gerekir[198]. Bu bağlamda davacının dava dilekçesinde,

---

isabetsizdir." Yrg. 1.HD., 4.2.1991 gün ve E.1991/15425, K.1991/1153, (YKD., 1991/9, s.1313-1314). Aynı yönde Yrg. 3.HD., 6.2.1989 gün ve E.1989/69, K.1989/1327, (**Aldemir**,s.202).

198 "... Harca konu işlem hangi günde yapılırsa yapılsın o tarihte uygulanan Harçlar Kanunu'nun 28.maddesi uyarınca nisbî harçlarda karar ve ilâm harcının dörtte biri peşin, geri kalanı kararın verilmesinden itibaren ödenir hükmü getirilmiştir. Nisbî harçlarda, konusu belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında karar verilmesi halinde hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden tarife uyarınca harç alınacaktır ... Bu davada harca esas olan değer davanın açıldığı 26.1.1993 tarihî itibariyle Merkez Bankası efektif döviz satış kuruna göre 609.262.400

müddeabih yabancı para alacağının Türk Lirası karşılığının gösterilmesi gerekecek; gösterilmemişse davacının, yabancı paranın Türk parası karşılığını belirlemesi istenecektir. Aksi halde, Harçlar Kanunu'nun 16'ncı maddesinin üçüncü fıkrası gereğince dava dilekçesinin işleme konması mümkün olmayacaktır.

Son olarak, iflâs davasının para ile değerlendirilebilir olup olmadığı, yani nisbî karar ve ilâm harcının konusunu oluşturup oluşturamayacağı üzerinde durulmasında yarar vardır. Bu anlamda, her ne kadar iflâs davası açılırken ödenecek olan karar ve ilâm harcının, davanın konusunun para ile değerlendirilebilir olmadığından bahisle maktu olduğu ileri sürülmekte[199] ise de, iflâs davasının aynı zamanda alacaklının alacağının tahsili için açılan bir alacak davası niteliğine de sahip olduğu[200] dikkate alınacak olursa, alacaklı tarafından ticaret mahkemesinde iflâs davası açılırken nisbî karar ve ilâm harcı alınması yerinde olacaktır.

c. Maktu Karar ve İlâm Harcı

Nisbî karar ve ilâm harcına tâbî davalar dışındaki hallerde karar ve ilâm harcı maktu olarak alınacaktır. Bu anlamda, ilk olarak konusu para ile değerlendirilemeyen davalar[201] maktu karar ve ilâm harcının konusunu

---

TL.'dır. Bu miktar yargılama sonunda aynen kabul edilmiştir ... Dairemizin 4.5.1995 gün 1995/244 sayılı kararında benimsendiği gibi yabancı para alacaklarında, yabancı paranın dava tarihîndeki Merkez Bankası efektif döviz artış kuruna göre bulunacak Türk parası karşılığı üzerinden ilâm harcı alınması gerekir. Mahkemece bu hususlar gözardı edilerek harcın yabancı paranın dava tarihîndeki Türk parası karşılığı bulunarak artan bu değer üzerinden nisbî harç alınması doğrudur." Yrg. 11.HD., 10.11.1995 gün ve E.1995/7475, K.1995/8452, (**Aldemir**, s.207). Aynı yönde YHGK., 7.4.1993 gün ve 13-41/145.sayılı kararı, (YKD., 1994/4, s.546).

199 Bkz. Yrg. 12.HD., 11.4.1985 gün ve E.1985/13109, K.1985/3439, (**Kuru**, İcra III, s. 2610, dp.13).

200 **Kuru**, İcra III, s. 2610, dp.13.

201 " ... Kamulaştırma Kanunu'nun 17.maddesine göre açılan tescil davalarında harç ve vekalet ücretinin maktu esaslara göre alınması gerektiğinin düşünülmemesi doğru görülmemiştir." Yrg. 5.HD., 22.11.1983 gün ve E.1983/9682, K.1983/10940, (YKD., 1984/2, s.224-225). Aynı yönde Yrg.5.HD., 19.2.1981 gün ve E.1981/10294, K.1981/1438, (**Aldemir**, s.207); "5520 sayılı Kanun'a dayanılarak miktar tezyidi isteğiyle açılan davalarda gerçek anlamda bir mülkiyet

oluşturmaktadır. Bunun dışında esas hakkında karar verilmesi anlamına gelmeyen, usule ilişkin nihaî kararlarda ve davanın konusuz kalması halinde verilecek kararlardan da maktu karar ve ilâm harcı alınacaktır[202].

Usule ilişkin nihaî kararlar, taraflar arasındaki uyuşmazlığı değil de yargılamayı sona erdiren kararlardır[203]. Bir başka deyişle, usule ilişkin nihaî kararlarda talep sonucu hakkında karar verilmesi mümkün olmamakta, usule ilişkin sorunlar karara bağlanmaktadır[204]. Bu anlamda konusu para veya para ile değerlendirilebilen bir şey olan uyuşmazlığın esasa ilişkin olarak çözümlenmesini konu edinen nisbî karar ve ilâm harcı karşısında, davayı esasa ilişkin olarak sonuçlandırmayan kararların maktu karar ve ilâm harcının konusu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Esas hakkında karar verilmesi anlamına gelmeyen kararlardan maktu karar ve ilâm harcı alınmakla birlikte, bu durumun istisnasına burada yer vermek yerinde olacaktır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 4'üncü maddesi hükmü yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi için açılacak davalardan, bu ilâmlarda hükmolunmuş şeyin değeri, nev'i ve mahiyetine göre harç alınmasını hükme bağlamaktadır. Buna göre, tanıma ve tenfiz davasına konu olan yabancı kararda belirli bir bedelin ödenmesine, yani alacak veya tazminata hükmolunmuş ise, yabancı mahkeme tarafından hüküm altına alınan ve davacı tarafından Türk mahkemesinde yerine getirilmesi istenen değer üzerinden nisbî harç; dava konusu

---

uyuşmazlığı yoktur. Davacının amacı, gerçek yüzölçümü ve tapu muhtevası tesbit edilmek suretiyle tapu sicilindeki miktar yanlışlığının düzeltilmesi isteğinden ibarettir. Hal böyle olunca davanın maktu harca tâbî olduğu gözönünde tutulmadan gerçek bir mülkiyet uyuşmazlığı var imiş gibi nisbî harç alınmasına karar verilmesi yolsuzdur. Hükmün bu nedenle bozulmasına, peşin harcın iadesine oybirliği ile karar verildi." Yrg. 1.HD., 24.6.1976 gün ve E.1976/7007, K.1976/6734, (YKD., 1976/12, s.1654).

202 **Kuru**, Usul V, s.5307.

203 **Kuru**, Usul III, s. 3014.

204 Örneğin görevsizlik, yetkisizlik, gönderme, davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararlar, dava şartlarından birinin bulunmaması nedeniyle davanın usulden reddine ilişkin kararlar, davacının davalının muvafakat etmesi ile davayı geri alması nedeniyle davanın son bulduğunu belirten kararlar, usule ilişkin nihaî kararlardır. (**Kuru**, Usul III, s.3014-3015).

yabancı karar herhangi bir eda hükmü içermeyip sadece inşai bir durum oluşturmakta ise, yabancı kararın Türk Hukuku'ndaki niteliği dikkate alınarak maktu harç alınması gerekecektir[205]. Sözkonusu hüküm incelendiğinde, işin esasına girilip girilmediğine bakılmaksızın sadece dava konusu yabancı kararın hukukî niteliği esas alınarak maktu ya da nisbî harca tâbî tutulacağı görülmektedir. Ancak, tanıma/tenfiz davalarında da işin esasına girilmemekte, sadece yabancı mahkeme ilâmının tanıma/tenfiz şartlarını taşıyıp taşımadığı tespit edilmektedir. Bu anlamda, Türk mahkemelerinde açılan tanıma/tenfiz davaları, esasa girilmediği halde maktu karar ve ilâm harcı alınmasına istisna oluşturan, yani nisbî karar ve ilâm harcının alındığı tek dava türünü oluşturmaktadır[206].

Davanın konusuz kalması halinde ise, artık yargılama yapılmasına ve hüküm verilmesine gerek bulunmamakta olup, mahkemece verilen *"esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı"*na ilişkin karar bir tespit hükmü niteliği taşımaktadır[207]. Bu anlamda dava konusu uyuşmazlık, esasa ilişkin olarak karara bağlanmamakta, sadece davanın konusuz kaldığına yönelik bir tespit sözkonusu olmaktadır. Bu nedenle de maktu karar ve ilâm harcının konusu kapsamında değerlendirilmelidir.

Bütün bunların dışında davanın tamamen reddi halinde maktu harç alınması gerekmektedir [208]. Nitekim, Anayasa Mahkemesi de 1961 Anayasası dönemindeki bir kararında[209] davanın reddi halinde maktu karar ve ilâm harcı alınmasını Anayasa'ya uygun bulmuştur. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı, haksız

---

[205] **Şanlı**, s.764.

[206] **Şanlı**, s.765, Bkz. Yrg. 13.HD., 26.9.1988 gün ve E.1988/2693, K.1988/4238, (Yasa, 1988/10, s.1477-1478).

[207] **Kuru**, Usul III, s.3015-3016.

[208] "İstihkak davası, İcra ve İflâs Kanunu'nun 97/11.maddesine göre umumi hükümler dairesinde açılan ve basit yargılama usulüne tâbî bir dava olup, Harçlar Yasası'nın 16.maddesi ve 1 sayılı tarife uyarınca nisbî esasa göre harca tâbîdir. Ancak davanın reddedilmesi halinde aynı tarifenin 2/a fıkrası gereğince maktu harç alınması gerektiği halde, nisbî tarifeye göre harç alınmasına karar verilmiş olması kanuna aykırıdır." Yrg. 15.HD., 9.2.1984 gün ve E.1984/4044, K.1984/332, (YKD., 1984/9, s.1415).

[209] AMK., 24.10.1974 gün ve E1974/31, K.1974/43, (RG.25.2.1975, S.15160).

dava açmayı teşvik eder nitelik taşımaktadır. Zira, böyle bir durumda karar ve ilâm harcının nisbî olarak belirlenmesi, sorunu uyuşmazlık haline getirmeden önce tarafların bir kez daha düşünmelerini ve sulhen çözümü zorlamalarını sağlayacaktır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin gerekçesinde belirttiğinin aksine, burada, davalı ile davacı arasında bir eşitsizlik kendini göstermektedir. Karar ve ilâm harcının -özellikle de nisbî karar ve ilâm harcının-, yukarıda belirtildiği üzere, gereksiz davaların açılmasının ve diğer tarafın haksız yere ızrar edilmesinin önlenmesi için ihdas edilen bir müessese olduğu dikkate alındığında, bu amacın gerçekleştirilmesinde davacı-davalı ayrımı yapılmamalı; bu amacı engelleme yönünde hangi taraf bir davranış içine giriyorsa, o taraf aleyhine mahkumiyet kararı verilebilmelidir. Bu anlamda, dava sonucu haksız çıkan davalı, bu amacın gerçekleştirilmesine ne kadar engel oluşturuyorsa, davayı gereksiz yere açan davacı da o kadar engel oluşturmaktadır. Bu nedenle davası reddedilen davacının da nisbî harca mahkum edilmesi gereği hakkaniyet ve eşitlik ilkesinin bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır[210].

Bunların yanında, davanın tamamen ya da kısmen kabulü halinde davalıyı nisbî karar ve ilâm harcına mahkum ederken, davanın tamamen reddi halinde davacıyı maktu karar ve ilâm harcına mahkum etmek bir çelişkiyi de beraberinde getirmektedir. Şöyle ki, davanın tamamen ya da kısmen kabulü halinde davalıyı haksız çıktığı, uyuşmazlığa sebebiyet verdiği (ve karşı tarafın maddî ve manevî zarara uğramasına sebep olduğu) için nisbî harca mahkum ederken, davanın reddi halinde ise, sadece taraflar yer değiştirmektedir. Bu kez de haksız çıkan, uyuşmazlığa sebebiyet veren taraf davacıdır. Bu anlamda, böyle bir durumun varlığına sebebiyet veren davacı da davalı kadar yaptırıma uğrayabilmelidir. Aksi halde, böyle bir çelişki de mevcut durumun haksız yere dava açmayı teşvik ettiğini bir başka şekilde ortaya koymaktadır. Şüphesiz, mağdur durumda olanlar bakımından dava açmanın (ya da daha genel bir ifadeyle hak aramanın) teşvikinin sağlanması, onların bu yola gitmekten çekinmelerinin engellenmesi yönünde bir gerekçe ileri sürülebilirse de, bu hakkın kötüye kullanılma ihtimalinin varlığı her zaman sözkonusudur. Bu da, ancak kötüye kullanımın yaptırıma bağlanması ile

---

[210] **Kuru**, Usul V, s.5312.

engellenebilecektir. Ayrıca haklı çıkma durumunda böyle bir yaptırımdan sözedilmesi de mümkün olmayacaktır.

Bunların dışında çekişmesiz yargıya tâbî olan işler[211], delil tespiti, ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir talepleri de maktu karar ve ilâm harcının konusunu oluşturmaktadır. Zira, bu yöndeki taleplerin para ile değerlendirilebilmesi mümkün olmadığı gibi delil tespiti, ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir birer geçici hukukî koruma tedbiri niteliğinde olduğundan, bu yöndeki talepler sonucunda uyuşmazlığın esasına ilişkin bir karar verilmesi de sözkonusu olmamaktadır.

B. İcra Ve İflâs Harçları

1. 5887 Sayılı Harçlar Kanunu'ndaki Düzenleme (İle Karşılaştırılması)

5887 sayılı mülga Harçlar Kanunu'nda icra ve iflâs harçları ayrı bir kısım olarak yer almakta ve bu harçlara ait (2) sayılı özel bir tarife bulunmaktaydı. İcra ve iflâs işlemlerinin *"adalet hukuku"* bakımından önemi, bu hükümlerin ayrı ve bağımsız bir bölüm olarak düzenlenmesini zorunlu kılmaktaydı[212]. Bunun yanında icra işlemlerine ilişkin harçların bağımsız olarak icra ve iflâs dairelerince tahsil edilmekte olması da, icra ve iflâs harçlarının ve bu harçları tespit eden tarifenin diğer harçlardan ayrı olarak düzenlenmesini gerektiren bir başka sebep olarak kabul edilmekteydi[213]. 492 sayılı Harçlar Kanunu ile icra ve iflâs harçlarına ilişkin hükümler ayrı bir bölüm olmaktan çıkarılmış ve yargı harçları içine alınmak suretiyle tamamı (1) sayılı tarifede düzenlenmiştir.

---

[211] "Dava, anonim ortaklık pay senedinin iptal ve ihdası istemiyle haksız olarak açılmıştır. 492 sayılı Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin, karar ve ilâm harcını düzenleyen III.kısmının ikinci bendinin (a) fıkrası hükmü gereğince, taraf teşkiline imkân bulunmayan davalardan ...lira maktu harç alınması gerekirken, ...lira nisbî ilâm harcının davacıdan tahsiline karar verilmesi kanuna aykırı olduğundan kararın bozulmasına karar verildi." Yrg. 11.HD., 7.2.1978 gün ve E.1978/469, K.1978/374, (YKD., 1979/6, s.828).

[212] Takip harçlarının 5887 sayılı Kanun dönemindeki düzenlemesine ilişkin olarak ayrıntılı bilgi için bkz. **Berkin**, Takip Harçları, s.175.

[213] **Berkin**, Takip Harçları, s.176.

İcra ve iflâs harçlarının yargı harçları içine alınmasını olumlu bir değişiklik olarak nitelendirmek mümkündür. Zira, icra ve iflâs hukukuna ilişkin işlemler yargılama faaliyeti ile içiçe olup, bir anlamda yargılama faaliyetini tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadırlar. Nitekim mahkeme tarafından haklı bulunan davacıya, kendiliğinden hak almanın yasak olduğu ülkemizde, devletin icra organları vasıtasıyla bu hakkını elde etme imkânının tanınması da bu tamamlayıcı özelliğin somut uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında, icra harçlarını ilgilendiren ve icra takibi sonunda cezaevi harcı olarak adlandırılan ve 2548 sayılı Kanun'un 1'inci maddesine göre alınan harçlar da icra harçları arasında kabul edilmekte olup, icra harçlarının incelenmesi sırasında bu harç türüne de yer verilecektir.

2. İcra Harçları

a. İcraya Başvurma Harcı

aa. İcraya Başvurma Harcının Konusunu Oluşturan İşlemler

5887 sayılı mülga Harçlar Kanunu'nda icra dairesine başvururken ödenecek harçlar dağınık biçimde ve çeşitli adlarla düzenlenmekteydi. İcra dairesine başvurma bakımından mevcut olan bu dağınıklığın giderilmesi ve harç gelirlerinde oluşan gelir kaybının giderilmesi amacıyla icraya başvurma harcı ihdas edilmiştir. İcraya başvurma harcını, *"miktar itibariyle küçük ve fakat büyük emek ve zaman kaybına sebep olan harçların yerine geçmek üzere kabul edilmiş, icra işlerinde sürat ve basitlik sağlayan bir müessese*[214]*"* olarak nitelendirmek mümkündür. Bu anlamda, icraya başvurma harcının konusunu, ilâmlı/ilâmsız icra takibinin açılması (cebri icra sürecinin başlatılması) oluşturmaktadır. Ancak, icra takibinin açılması yanında, uygulamada icraya başvurma harcının alındığı çeşitli durumların varlığı da sözkonusu olup bu başlık altında bunlar da inceleme alanı bulacaktır.

---

[214] **Kuru**, Düşünceler, s.65-66; **Postacıoğlu**, İcra, s.82-83..

aaa. İcra Takibinin Açılması (Cebrî İcra Sürecinin Başlatılması)

İcra takibinin açılması ile yapılan ilk müracaatta bir defaya mahsus olmak üzere alacaklıdan alınan ve maktu bir harç olan başvurma harcı bakımından, icra takibinin ilâmlı veya ilâmsız olmasının bir farkı yoktur. Her ne kadar ilâm veya ilâm niteliği taşıyan belgelere dayanan takipler peşin harcın konusu oluşturmasalar da başvurma harcının konusunu oluşturmaktadırlar. Zira, başvurma harcının özünde devlet organlarının harekete geçirilmesi yattığından, icraya başvurma harcının konusunu, icra dairesine yapılan ilk müracaatla cebrî icra sürecinin başlatılması olarak ifade etmek mümkündür. Ayrıca, yargı harçlarından istisna ve muafiyeti düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinde de ilâmlı takipler bakımından bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu bağlamda ilâma dayanan takiplere ilişkin başvuruların başvurma harcına tâbî olması gerekmektedir.

İlâmsız icra takiplerinde alacaklının mahkemeye başvurması halinde peşin harcın kendisine iade ya da isteği üzerine mahkeme harçlarına mahsup edilebileceği İcra ve İflâs Kanunu'nun 29'uncu maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenmektedir. Ancak, buradaki peşin harcın iadesi ya da mahkeme harçlarına mahsup imkânını, başvurma harcı bakımından uygulamak mümkün değildir[215]. Zira, *"harçların kanunîliği"* ve *"kıyas yasağı"* ilkeleri bu yönde bir yorumu gerektirmektedir. Ayrıca, başvurma harcının niteliği de başvurma harcının iadesi ya da mahsubuna imkân vermemektedir. Buradan hareketle, mahkemeye başvuru halinde başvurma harcının yeniden ödenmesi gerekecektir.

bbb. Haciz Talebinden Önce Yenileme Talebinde Bulunulması

İcra ve İflâs Kanunu'nun 78'inci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkralarına göre, alacaklı tarafından ödeme emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içinde haciz talebinde bulunulmaması veya haciz talebi geri alındıktan sonra, bu süre içinde yenilenme talebinde bulunulmaması halinde haciz hakkı düşmekte ve dosya işlemden kaldırılmaktadır. Dosya işlemden kaldırıldıktan sonra, alacaklının yeniden

---

[215] **Öktemer**, s.588.

haciz isteyebilmesi için alacaklının öncelikle yenileme talebinde bulunup bunu borçluya tebliğ ettirmesi ve ilâmsız icra takibinde bulunuyorsa, yeniden başvurma harcı ödemesi gerekmektedir (İİK.m.78/V). Ancak, bu yenileme talebi sadece haczin yapılmasına yöneliktir. Yoksa önceden kesinleşmiş olan icra takibi devam etmekte olup dosya derdesttir[216].

Sözkonusu yenileme talebinden başvurma harcı alınması, İcra ve İflâs Kanunu'nun 78'inci maddesinin son fıkrasındaki açık düzenlemeden hareketle *"Harçların Kanunîliği"* ilkesi ile açıklanmakla birlikte, burada esasen icra organını harekete geçirmiş ancak talebini çeşitli nedenlerle uzun süre takipsiz bırakmış alacaklıya uygulanan bir çeşit yaptırım sözkonusudur. Bu anlamda İcra ve İflâs Kanunu'nun 78'inci maddesinde geçen *"harç"* ifadesinin sadece peşin harca özgülenmesi sözkonusu olmayacaktır[217].

Her ne kadar açık kanun hükmü ile *"yenileme talebinde bulunulması"* başvurma harcının konusunu oluşturmakta ve talebini çeşitli nedenlerle uzun süre takipsiz bırakmış alacaklıya uygulanan bir çeşit yaptırım sözkonusu olmaktaysa da, esasen burada başvurma harcının özüne aykırılık sözkonudur. Zira, başvurma harcının konusunu, icra dairesine yapılan ilk müracaatla cebrî icra sürecinin başlatılması ve devlet organlarının harekete geçirilmesi oluşturmakta olup, başvurma harcının bir defa alınması kuralı burada ihlâl edilmiş olmaktadır. Yine yukarıda belirtildiği gibi, burada başlayan icra takibi devam etmekte, dosya derdest bulunmaktadır. Dolayısıyla, devam etmekte olan icra takibinin içindeki bir işleme yönelik olarak icra organının yeniden harekete geçirilmesi sözkonusu olmaktadır. Yenileme talebi üzerine yeniden ödeme emri gönderilmemekte, takibe kaldığı yerden devam edilmektedir. Bu bağlamda, sözkonusu kanun hükmünün, talebini çeşitli nedenlerle uzun süre takipsiz bırakmış alacaklıya verilmiş bir çeşit yaptırımı amaç edinirken bunu harçlar aracılığıyla yapması olumlu karşılanabilirse de, başvurma harcının bu kapsamda değerlendirilmesini teorik anlamda olumlu kabul

---

[216] Bkz.Adalet Bakanlığı HİGM., 22.15.1965 gün ve 22606 sayılı Mütalâası, (**Kuru,** İcra II, s.1346).

[217] **Öktemer**, s.590.

etmek mümkün olmamaktadır. Bunun yerine yenileme talebinde bulunan alacaklıdan, talebini uzun süre takipsiz bırakmasının yaptırımı olarak peşin harç alınması yoluna gidilirse hem yaptırım olma amacına hizmet edilecek hem de başvurma harcı alınmasının getirdiği harçlar hukuku ilkelerine aykırılık oluşturan durumun düzeltilmesi mümkün olacaktır.

ccc. İpotek Alacaklısının Gaip Olması Veya Borcu Almaktan Kaçınması

İpotekle temin edilmiş ve vadesi gelmiş bir alacağın alacaklısının gaip olması veya ikametgâhının bilinmemesi veya alacağını almaktan ve ipoteği çözmekten kaçınması İcra ve İflâs Kanunu'nun 153'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ipotekle temin edilmiş ve vadesi gelmiş bir alacağın alacaklısı gaip olur veya ikametgâhı bilinmez veya alacağı almaktan ve ipoteği çözmekten kaçınırsa, borçlu, borcunu icra dairesine yatırmak suretiyle ipoteğin kaldırılmasını sağlayabilme imkânına sahip bulunmaktadır.

Düzenleme bu yönde olmakla birlikte İcra ve İflâs Kanunu'nun 153'üncü maddesi hükmüne göre yapılacak işlemlerin iki aşamalı olduğunun belirtilmesinde yarar vardır. Buna göre, birinci aşama icra dairesinde; ikinci aşama ise, icra tetkik merciinde gerçekleşmektedir. Bu anlamda, borçlunun ipoteğin çözülmesi talebiyle icra dairesine başvurmasından itibaren yapılan tebligata rağmen, alacaklının süresi içinde gelmediği veya gelip de kanunen geçerli bir sebep göstermeksizin ipoteği çözmekten imtina ettiği durumlarda, borçlunun borcunu icra dairesine yatırmasına kadar geçecek sürede sözkonusu işlemler icra dairesinde yapılacaktır. Bu aşamanın sonunda ise, icra dairesi dosyayı icra tetkik merciine verecektir. Bu çerçevede sözkonusu taleplerden peşin harç ve icranın yerine getirilmesi harcı alınamasa da, icraya başvurma harcı alınabilmesinin mümkün olduğu, ancak bunun alacaklıya yükletilmesi gerektiği ileri sürülmektedir[218].

[218] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 22.15.1965 gün ve 22606 sayılı Mütalâası, (**Kuru,** İcra III, s.2490-2491, dp.3).

Başvurma harcının niteliği gözönüne alındığında, bu görüşün olumlu karşılanabilmesine olanak bulunmamaktadır. Her ne kadar bu yöndeki başvuruların harcın tanımında yer alan *"kişilerin özel işleri için devlet organlarını kullanmaları"* unsurundan hareketle harca tâbî olduğu sonucuna varılabilirse de, bu harcın başvurma harcı olamayacağı açıktır. Herşeyden önce burada, icraya başvurma harcının konusunu oluşturan cebrî icra sürecinin başlatılması, yani (geniş anlamda) alacağın alınmasının devlet organları –icra dairesinin- aracılığıyla gerçekleştirilmesi sözkonusu olmamaktadır. Sadece borcundan kurtulmak isteyen iyiniyetli borçlunun, kanun hükmü gereği, icra dairesine başvurarak edimini ifa etmesi ve borcundan kurtulması sözkonusu olmaktadır. Kaldı ki, İcra ve İflâs Kanunu'nun 153'üncü maddesi, ipotek alacaklısının icra takibi yapmamış olması içindir. Ayrıca, icranın yerine getirilmesi harcının alınamayacağını ileri süren görüş, başvurma harcının alınabilmesini kabul etmekle de kendi içinde çelişkiye düşmektedir. Zira, icra dairesinin buradaki konumunu, *"kanunî tevdi mercii"* olarak değerlendirmek mümkündür. Bu noktada tevdi mahallinin tayini halinde başvurma harcı alınacağını düzenleyen hükmün buradaki duruma da uygulanabileceği düşünülebilir. Ancak, tevdi mahallinin tayini halinde başvurma harcı alınabileceği Kanun'da açıkça düzenlenmesine rağmen, ipoteğin çözülmesi talebiyle yapılan başvurular bakımından böyle bir düzenleme sözkonusu değildir. Dolayısıyla *"harçların kanunîliği"* ve *"kıyas yasağı"* ilkesi çerçevesinde yapılacak yorum da bu yöndeki taleplerden harç alınabilmesine imkân vermediğinden, 153'üncü maddeye göre borçlunun borcunu icra dairesine yatırmak suretiyle ipoteğin kaldırılmasını talep etmesi yönündeki başvuruların başvurma harcına konu olması yönündeki uygulamanın hukuka aykırı olduğunu söylemek mümkündür.

bb. İcraya Başvurma Harcının Konusu Dışında Kalan İşlemler

aaa. Ödeme Emrine İtirazda Bulunulması

İcraya başvurma harcının konusunun icra dairesine yapılan başvuru ile cebrî icra sürecinin, yani icra takibinin başlatılması olduğu yukarıda ifade edilmişti. Buradan hareketle icra takibinin başlatılması ve devletin icra organlarının harekete

geçirilmesi anlamını taşımayan (daha da açık olarak icra dairesinden bir işlem, bir hizmet yapılması talebinde bulunmayan[219]) başvuruların başvurma harcına tâbî olmayacağı açıktır. Bu bağlamda ödeme emrine itiraz eden borçlunun işlemini, cevap layihasında olduğu gibi, bu kapsamda değerlendirerek savunma hakkını kullanmaktan ibaret olan işleminden başvurma harcı alınmaması gerekmektedir[220]. Her ne kadar İcra ve İflâs Kanunu'nun 62'nci maddesinin birinci fıkrasında *"gereken harç ve masraflar"* şeklinde bir ifade mevcut olsa da, yukarıda belirttiğimiz gerekçe ile, ödeme emrine itiraz başvurma harcına tâbî olmadığından, 62'nci maddede belirtilen *"harç"* kelimesinin uygulama olanağı bulunmamaktadır. Zira, buradaki *"gereken masraflar"* ifadesinden anlaşılması gereken, itirazın icra takibinin yapıldığı icra dairesine gönderilmesi için yapılan giderlerdir[221].

Ödeme emrine itiraz edilmesi halinde alacaklının icra takibine devam etmemesi üzerine alacaklı tarafından ödenen harç ise, alacaklının ileride haklı çıkması ihtimaline dayanarak geri istenemeyeceğinden, alacaklının icra takibini başlatırken ödediği bu başvurma harcının borçludan alınabilmesi mümkün olmayacaktır.

bbb. Takip Yolunun Değiştirilmesi

İcra ve İflâs Kanunu'nun 43'üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereğince, iflâsa tâbî borçlusunu haciz veya iflâs yolu ile takip hususunda bir seçim hakkına sahip olan alacaklı[222], aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre başlamış olduğu takip yolunu bırakıp, aynı dosya üzerinden diğer takip yoluna, *bir defaya mahsus olmak üzere,* başvurabilme imkânına sahip bulunmaktadır. İşte, bir defaya

---

219 **Öktemer**, s.589.

220 **Olgaç**, s.54; **Kuru**, İcra I, s.260.

221 **Kuru**, İcra I, s.258, dp.76.

222 Ancak, İcra ve İflâs Kanunu'nun 43'üncü maddesindeki alacaklıya tanınan bu seçim hakkı, sadece haciz yolu ile iflâs yolları arasındadır. Buna karşılık, alacaklının başlamış rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takibi bırakıp, haciz veya iflâs yoluna başvurabilmesi mümkün değildir. (**Kuru**, İcra I, s.172).

mahsus olmak üzere başvurduğu takip yolunu değiştiren alacaklıdan, Kanun'un açık hükmü gereği, yeniden başvurma harcı ve herhangi bir ad altında diğer bir harç alınması mümkün olmayacak, ilk takip talebini yaparken ödemiş olduğu başvurma ve diğer harçlar ikinci takip talebi içinde geçerliliğini koruyacaktır.

ccc. İhtiyatî Haciz Kararının İnfazı Ve İhtiyatî Tedbir Kararının İcrası

İcra ve İflâs Kanunu'nun 261'inci maddesine göre alacaklı, ihtiyatî haciz kararının verildiği tarihten itibaren on gün içinde, kararı veren mahkemenin yargı çevresindeki icra dairesinden kararın infazını istemek zorundadır. İşte, alacaklının kararın infazına ilişkin olarak icra dairesine yapacağı bu başvurusu takip sürecine ilişkin devlet organlarının harekete geçirilmesi anlamına gelmediğinden başvurma harcının konusunu oluşturmamaktadır. Zira, ihtiyatî haczin uygulanması, mahkemenin verdiği kararın infazından ibaret olup, İcra ve İflâs Kanunu'nda gösterilmiş olan takip yollarından ayrı ve öncelik taşıyan bir nitelik oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ihtiyatî haciz işlemi, ancak İcra ve İflâs Kanunu'nun 264'üncü maddesine göre takip talebinde bulunulmasından sonra icraî nitelik kazanacaktır[223]. Bu anlamda, ihtiyatî haciz kararına dayanan talepler bakımından ödeme emri ile başlayan takip süreci işletilmeden icraî nitelik sözkonusu olmayacak ve başvurma harcına konu oluşturmayacaktır.

Aynı şekilde, ihtiyatî tedbir kararlarının icrası için de icra dairesine başvurulurken icraya başvurma harcı alınması mümkün değildir. Zira, ihtiyatî haciz kararının infazına ilişkin olarak yukarıda belirtilen gerekçelerin ihtiyatî haciz kararlarının icrası için de söylenebilmesi mümkündür. Bu bağlamda, ihtiyatî tedbir kararları, ancak aynen veya değiştirilerek hüküm haline geldiği zaman icra hukuku hükümleri çerçevesinde icra edilebilecek bir ilâm haline gelecek ve bu ilâmın icraya konması ile de başvurma harcı bakımından harcı doğuran olay gerçekleşmiş olacaktır[224].

---

[223] **Öktemer**, s.593.

[224] "HUMK'nun 101.maddesinin 3. ve 4. bentleri uyarınca ittihaz olunan nafaka alınmasına ve çocuk teslimine ilişkin kararlar ihtiyatî tedbir niteliğindedir. Aynı Kanun'un 106.maddesine

ddd. İhale Sonrası Gayrimenkulün Tahliyesi ve Alıcıya Teslimi

Gayrimenkulün icra dairesi tarafından alıcıya ihale edilmesiyle alıcı, İcra ve İflâs Kanunu'nun 134'üncü maddesine göre o gayrimenkulün mülkiyetini iktisap etmiş olmaktadır. Bu bağlamda ihalenin kesinleşmesi[225] üzerine tescil üzerine müzekkere yazılacak ve bu işlemi takiben gayrimenkulun tesliminin yapılması gerekecektir. Ancak, alıcıya ihale edilen gayrimenkul borçlu ya da üçüncü bir kişi tarafından işgal edilmekte ise, ihalenin kesinleşmesiyle birlikte alıcı, icra dairesinden üçüncü kişinin gayrimenkulden çıkarılmasını isteyebilir (İİK.m.135/II). Aynı şekilde, alıcının gayrimenkulü, ihaleden sonra bir başkasına devretmesi halinde, birinci alıcının haklarına halef olan ikinci alıcının da 135'inci maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre gayrimenkulün tahliyesini isteyebilmesi mümkündür. Bu anlamda, onbeş gün içinde gayrimenkulü tahliye etmesi için borçlu ya da üçüncü kişiye bir tahliye emri gönderilecek, onbeş gün içinde gayrimenkulün tahliye edilmemesi halinde ise, icra memuru tarafından işgal edenin gayrimenkulden çıkarılmasını takiben gayrimenkul alıcıya teslim edilecektir.

---

göre, ihtiyatî haciz hariç, tatbikleri mahkeme başkâtibi ve kâtiplerden birine tevdi olunabilen bu kararların takip hukuku bakımından ilâm sayılamayacakları açıktır. İhtiyatî haciz kararlarının yerine getirilmesinde icraya başvurma harcı ve tahsil harcı alınamayacağı, bu harçların ancak takibin ihtiyatîlikten çıkıp icrai bir niteliğe dönüşmesinden sonra sözkonusu olabileceği yolundaki Maliye Bakanlığı'nca da kabul edilmiş olan görüşün gerektirici sebepleri, ihtiyatî tedbir kararlarının icrasında da mevcuttur. Zira, ihtiyatî tedbirle ilgili dava tedbiri aynen veya değiştirerek hüküm haline getiren bir sonuçla sonuçlandığında, takip hukuku çerçevesinde icra edilecek bir ilâmla karşılaşılacaktır. Ezcümle ihtiyatî tedbir kararlarının tatbikinde , bu tatbik icra dairesinde de yapılsa, icraya başvurma ve yerine getirme harçlarının alınmaması gerekmektedir. Adalet Bakanlığı HİGM., 10.6.1967 gün ve 12684 sayılı Genelgesi, (**Kuru,** Usul IV, s.4337-4338).

[225] Buradaki kesinleşmeden maksat ya 134'üncü maddenin ikinci fıkrasına göre ihale tarihînden itibaren yedi gün içinde şikâyette bulunmak suretiyle ihalenin feshinin istenmemiş olması ya da yine ihale tarihînden itibaren yedi gün içinde ihalenin feshi istenmiş olup da tetkik merciinin fesih talebinin reddine karar vermiş ve bu ret kararının kesinleşmesiyle de ihalenin kesinleşmiş olmasıdır. (**Kuru,** İcra II, s.1497).

ddd. İhale Sonrası Gayrimenkulün Tahliyesi ve Alıcıya Teslimi

Gayrimenkulün icra dairesi tarafından alıcıya ihale edilmesiyle alıcı, İcra ve İflâs Kanunu'nun 134'üncü maddesine göre o gayrimenkulün mülkiyetini iktisap etmiş olmaktadır. Bu bağlamda ihalenin kesinleşmesi[225] üzerine tescil üzerine müzekkere yazılacak ve bu işlemi takiben gayrimenkulun tesliminin yapılması gerekecektir. Ancak, alıcıya ihale edilen gayrimenkul borçlu ya da üçüncü bir kişi tarafından işgal edilmekte ise, ihalenin kesinleşmesiyle birlikte alıcı, icra dairesinden üçüncü kişinin gayrimenkulden çıkarılmasını isteyebilir (İİK.m.135/II). Aynı şekilde, alıcının gayrimenkulü, ihaleden sonra bir başkasına devretmesi halinde, birinci alıcının haklarına halef olan ikinci alıcının da 135'inci maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre gayrimenkulün tahliyesini isteyebilmesi mümkündür. Bu anlamda, onbeş gün içinde gayrimenkulü tahliye etmesi için borçlu ya da üçüncü kişiye bir tahliye emri gönderilecek, onbeş gün içinde gayrimenkulün tahliye edilmemesi halinde ise, icra memuru tarafından işgal edenin gayrimenkulden çıkarılmasını takiben gayrimenkul alıcıya teslim edilecektir.

---

göre, ihtiyatî haciz hariç, tatbikleri mahkeme başkâtibi ve kâtiplerden birine tevdi olunabilen bu kararların takip hukuku bakımından ilâm sayılamayacakları açıktır. İhtiyatî haciz kararlarının yerine getirilmesinde icraya başvurma harcı ve tahsil harcı alınamayacağı, bu harçların ancak takibin ihtiyatîlikten çıkıp icrai bir niteliğe dönüşmesinden sonra sözkonusu olabileceği yolundaki Maliye Bakanlığı'nca da kabul edilmiş olan görüşün gerektirici sebepleri, ihtiyatî tedbir kararlarının icrasında da mevcuttur. Zira, ihtiyatî tedbirle ilgili dava tedbiri aynen veya değiştirerek hüküm haline getiren bir sonuçla sonuçlandığında, takip hukuku çerçevesinde icra edilecek bir ilâmla karşılaşılacaktır. Ezcümle ihtiyatî tedbir kararlarının tatbikinde , bu tatbik icra dairesinde de yapılsa, icraya başvurma ve yerine getirme harçlarının alınmaması gerekmektedir. Adalet Bakanlığı HİGM., 10.6.1967 gün ve 12684 sayılı Genelgesi, (**Kuru,** Usul IV, s.4337-4338).

[225] Buradaki kesinleşmeden maksat ya 134'üncü maddenin ikinci fıkrasına göre ihale tarihînden itibaren yedi gün içinde şikâyette bulunmak suretiyle ihalenin feshinin istenmemiş olması ya da yine ihale tarihînden itibaren yedi gün içinde ihalenin feshi istenmiş olup da tetkik merciinin fesih talebinin reddine karar vermiş ve bu ret kararının kesinleşmesiyle de ihalenin kesinleşmiş olmasıdır. (**Kuru,** İcra II, s.1497).

Gayrimenkulün tahliyesi ve teslimini içeren talebi nedeniyle alacaklı, bu talebi sebebiyle başta icraya başvurma harcı olmak üzere herhangi bir harç ödemek durumunda olmayacaktır[226]. Zira, herşeyden önce bu talep, satışın yapıldığı, yani aynı takip dosyasında istenecek ve bunun için alıcının ayrı bir icra takibinde bulunmasına gerek olmayacaktır. Ayrıca, tahliye ve teslim işlemi, ihale edilen gayrimenkulün alıcıya ihale edilip bedeli alındıktan sonra adına tescili için 134'üncü maddede belirtilen sürede tapuya müzekkere yazılması şeklindeki ilk işlemin ayrılmaz bir parçası ve icra dairesine yükletilen yerine getirme görevinin bir devamıdır[227]. Bu anlamda yeni bir takip sürecinin başlatılmasından sözedilemeyeceğine göre, icraya başvurma harcı bakımından harcı doğuran olay gerçekleşmeyecek ve alıcının sözkonusu talebinden icraya başvurma harcı alınamayacaktır.

Ancak, satışı yapılan gayrimenkul, hacizden önceki bir tarihte yapıldığı resmî bir belge ile belgelenmiş bir sözleşmeye dayanarak başkaları tarafından işgal edilmekte ise, bu madde hükmüne göre tahliye edilemeyeceğinden, bu şahıslar hakkında 6570 sayılı Kanun ile Borçlar Kanunu'nun 254'üncü ve 276'ncı maddelerine ve İcra ve İflâs Kanunu'nun 269 vd. maddelerine göre tahliye talebinde bulunulması gerekecektir. Dolayısıyla bu yönde bir talebin ayrı bir takip oluşturması nedeniyle de icraya başvurma harcına tâbî olması kaçınılmaz olacaktır[228].

b. Peşin Harç

Harçlar Kanunu'nun 29'uncu maddesine göre ilâma dayanmayan takip taleplerinden, alacaklıdan alacağının binde beşi oranında peşin harç alınacağı hükme bağlanmıştır. Bu bağlamda, madde hükmünde ilk göze çarpan peşin harcın sadece

---

[226] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 22.15.1965 gün ve 22606 sayılı Mütalâası, (**Kuru,** İcra II, s.1346).

[227] "Satış dosyasında İİK'nun 135.maddesine göre muamele yapılması gerekir. Ayrıca takip yapılamaz. Bu durumda müstakilen yapılan takibin iptali gerekirken itirazın reddolunması isabetsizdir." Yrg. 12.HD., 29.6.1987 gün, E.1987/4628, K.1987/8050, (**Kuru,** İcra II, s.1346).

[228] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 25. 9.1967 gün ve 20850 sayılı Mütalâası, (**Kuru,** İcra II, s.1346-1347).

ilâmsız takiplerden alınacağıdır. Buna göre, ilâmsız icrada peşin harç alınmasının amacını, gereksiz takip talebinde bulunulmasına engel olmak olarak açıklayabilmek mümkündür. Zira, ilâmlı takiplerin dayanağı olan ilâmda yazılı olan alacağın hukuken geçerli bir alacak olmadığının tartışma konusu edilebilmesi mümkün değildir. Bunun yanında, ilâmsız icraya ilişkin takip sürecinin başlatılabilmesi için herhangi bir belge bulunmasına gerek olmadığı da gözönüne alındığında peşin harcın işlevinin daha iyi anlaşılabilmesi mümkün olacaktır.

İcra ve iflâs dairelerinden talep olunan takip işlemlerin peşin harca tâbî tutulması, kanun koyucunun haksız talepleri önleyici tedbirlerinin en önemlilerinden birini oluşturmakla birlikte, peşin harçlarla ilgili olarak ilâmlı takipler ile ilâmsız takipler arasında farklılık olması yerindedir. Zira, ilâma dayanan takiplerde, o safhaya gelinceye kadar mahkemeden ilâmın alınması sırasında gerekli harçlar alınmış olup ilâmda yazılı olan hakkın infazının istenmesine ilişkin olarak alacaklının daha fazla masraf yapması uygun bulunmamıştır[229]. Bu anlamda, ilâmlı icraya ilişkin olarak icra dairesinin buradaki görevinin mahkeme hükmünün infazını gerçekleştirmek olduğunu kabul etmek ve ayrıca icra takibi safhasında peşin harç alınması önlenmesi gerekmektedir.

İlâmlı takiplerin peşin harcın konusu dışında kaldığı yukarıda ifade edilmişti. Ancak, ilâm niteliğindeki belgeler bakımından peşin harcın alınıp alınmayacağı hususunda, 492 sayılı Kanun'da ilâma dayanan takiplerin harç istisna veya muafiyetinden yararlanacaklarına dair bir hüküm mevcut bulunmamaktadır[230]. Ayrıca, ilâm niteliğindeki belgelere dayanılarak icra takibine girişilmesi halinde İcra ve İflâs Kanunu'nun 38'inci maddesinin açık hükmü gereğince ilâmlı icraya ilişkin prosedür işletileceğinden, ilâm niteliğindeki belgelere dayanılarak yapılacak ilâmlı icra takibi peşin harcın konusu dışında kalacaktır[231]

---

[229] **Berkin**, Takip Harçları, 195; **Kuru**, İcra III, s.2160.

[230] **Berkin**, Takip Harçları, s.195-196. Ayrıca bkz.. Adalet Bakanlığı HİGM., 19.12.1964 gün ve 20941 sayılı Mütalaası., (**Ay**, s.53).

[231] Dan. 9.D., 3.7.1991 gün ve E.1991/840 ve bu karara dayanılarak çıkarılan Adalet Bakanlığı HİGM., 13.8.1991 gün ve 15-79-35591 sayılı genelgesi, (**Kuru**, İcra III, s.2161).

Buna karşılık, takibin mahkeme ilâmına değil de, İcra ve İflâs Kanunu'nun 38'inci maddesi anlamında, ilâm mahiyetindeki bir belgeye dayanması halinde peşin harcın alınması gerektiğini ileri süren yazarlar[232] da mevcuttur. Buna göre, Harçlar Kanunu'nun 29'uncu maddesindeki *"ilâma dayanmayan takip"* ifadesini dar yorumlayıp takip konusu yapılan mahkeme ilâmı olmadıkça peşin harcın alınabilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, noterlikçe re'sen düzenlenmiş senetler gibi, hakkında daha önce ilâm harcı ödenmemiş diğer ilâm mahiyetindeki belgelere –icra dairelerindeki kefaletnameler ve özel kanunlara göre ilâm mahiyetinde sayılan belgeler- dayanan ilâmlı icra takiplerinde Harçlar Kanunu'nun 29'uncu maddesine göre binde beş peşin harç ödenmelidir[233].

Bunları yanında bir de karma görüş olarak ifade edilebilecek bir görüş daha vardır ki o da mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve feragat hallerinden peşin harç alınmaması, buna karşılık düzenleme biçimindeki noter senetleri, temyiz kefaletnameleri, icra kefaletleri ve özel kanunlarla ilâm niteliğinde sayılan belgelere dayanan ilâmlı icra takiplerinden peşin harç alınması gerektiğidir. Buna göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve feragat hallerinden Harçlar Kanunu'nun 22'nci maddesine göre karar ve ilâm harcı alınmış olacağından ve bu üç hali belgeleyen mahkeme kararının da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 95'inci maddesinin birinci fıkrası anlamında teknik anlamda mahkeme ilâmı sayılacağından sulh, kabul ve feragate dayanarak ilâmlı icra takibi yapan alacaklıdan peşin harç alınmaması gerekmektedir[234].

Şüphesiz, *"harçların kanunîliği"* ilkesi çerçevesinde ilâm niteliğindeki belgelere dayanılarak takibe girişilmesi halinde peşin harç alınabilmesine imkân veren görüşün olumlu karşılanabilmesi mümkündür. Bunun yanında İcra ve İflâs Kanunu'nun 38'inci maddesindeki *"... ilâmların icrası hakkındaki hükümlere*

---

[232] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 19.12.1964 gün ve 20941 sayılı Mütalaası., (**Ay**, s.53). Aynı yönde görüş için bkz. **Karmış**, s.39-141.

[233] **Uyar,** Gerekçeli, s.126.

[234] **Berkin,** İcra, s.176-177; **Kuru,** İcra III, s.2161.

tâbîdir" ifadesinden hareketle, bu maddede yer alan ve ilâm niteliği taşıyan belgelerin icra dairesine tevdiini takiben, ilâmların icrasını düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 24 vd. hükümlerine ilişkin süreç başlatılacağı ve ilâmın konusuna göre icra emri çıkarılması gerekeceğine göre peşin harç alınamayacağını ileri süren görüş de olumlu karşılanabilir. Ancak, burada gözden kaçırılan, ilâmlı icrada peşin harç alınmamasının gerekçesidir.

İlâmlı icra, bir mahkeme hükmünün infazının gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir. Yargılama sırasında gerekli tüm harç ödenmiş ve sıra hükmün infazına gelmiştir. Bir başka deyişle, kişi, ilâmsız icradan farklı olarak, öncelikle mahkemeye başvurarak alacağını hüküm altına aldırmış, daha sonra da bunun infazı için icra dairesine başvurmuştur. Dolayısıyla icra dairesi, burada mahkeme hükmünü yerine getirmekte; harç konusu yargı hizmetini tamamlayıcı işlev görmektedir. Buradan hareketle, ilâm niteliğinde sayılan belgeler bakımından öncelikle ikili bir ayrım yapılmalıdır. Yargı hizmetlerinden yararlanma bakımından öncelikle mahkemeye başvurarak gerekli harcı ödeyen ve alacağını hüküm altına aldıran kişinin, mahkemenin karar verilmesi ile bu hizmetten yararlanması sona ermediği (yani verilen hizmet tamamlanmış sayılamayacağı) için, bu nitelikteki belgeler bakımından icraya başvurulduğunda peşin harç alınmaması gerekmektedir. Örneğin mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve feragat hallerini belgeleyen mahkeme kararları gibi ...

Buna karşılık, kanun tarafından ilâm hükmü tanınmakla birlikte, kanun koyucunun ilâmlı icra yolunun seçilmesi yönünde tercihini kullandığı belgeler bakımından ise, icraya başvurulduğunda peşin harç alınmalıdır. Örneğin, düzenleme biçimindeki noter senetleri, temyiz kefaletnameleri, icra kefaletleri ve özel kanunlarla ilâm niteliğinde sayılan belgeler gibi ... Zira, burada kanun koyucu tarafından ilâmlı icra yönünde tercih kullandırılmış olması, sözkonusu belgeye ilişkin herhangi bir yargılama yapılmadığı (dolayısıyla harç ödenmediği) gerçeğini değiştirmemektedir. İcra dairesine ilk defa yapılan bir başvuru sözkonusu olmakta, yargı hizmeti yeni başlamaktadır. Bu anlamda hizmetin karşılığı olarak peşin harç alınmalıdır.

Son olarak, bu başlık altında uygulamada sorun oluşturan İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı maddesinin peşin harç konusu oluşturup oluşturamayacağı üzerinde durulacaktır. Kural olarak, mevcut bir alacağın temini için konulmuş ipotek akit tablosu kayıtsız şartsız bir para borcunu içeriyorsa, başvurulacak yol ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmlı takip; buna karşılık, ipotek akit tablosu kayıtsız şartsız bir para borcu içermiyorsa, yani ipotek bir cari hesap ve kredi açma sözleşmesinin teminatı olarak verilmişse başvurulacak yol ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmsız takiptir[235]. Buna göre, ipotek akit tablosunun kayıtsız şartsız bir para borcu ikrarını içermemesi ve ipoteğin veya alacağın bir mahkeme ilâmı ile tespit edilmemiş olması halinde ilâmsız takip yapılacak ve bu yöndeki başvurular peşin harcın konusunu oluşturacaktır. Ancak, İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı maddesi bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır[236]. Bu bağlamda, borçlu cari hesap veya kısa, orta, uzun vadeli kredi şeklinde işleyen nakdi veya gayri nakdi bir krediyi kullandıran tarafın ibraz ettiği ipotek akit tablosu, kayıtsız ve şartsız bir para borcunu içermese dahi, krediyi kullandıran taraf, krediyi kullanan tarafa ait cari hesabın kesilmesine ilişkin hesap özetini veya kısa, orta, uzun vadeli kredi hesabının muaccel kılınmasına ilişkin hesap özetini veya gayri nakdi kredinin ödenmemiş olması nedeniyle tazmin talebini noter aracılığıyla krediyi kullanan tarafa göndermiş ise, ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmlı takip yoluna başvurulması mümkün olabilecektir. Ancak, ilâmlı icrada harç alınmaması, daha önce bir yargılamanın yapılmış ve gerekli harçların ödenmiş olması sebebiyle sözkonusu olmaktadır. Dolayısıyla, ilâmlı icra yolu ile bu mahkeme kararının infazı sözkonusu olduğundan harç alınmaması yoluna gidilmektedir. Oysa, burada daha önce yapılmış bir yargılama sözkonusu olmadığından, alınmış harçlardan da sözedilemeyecektir. Bunun yanında, İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı maddesinin uygulanmasının gerekli olduğu bir durumda taraflar arasındaki borç ilişkisi ve miktarı ilâm veya ilâm niteliğindeki belgelerle de tespit edilmiş değildir. Dolayısıyla, İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı maddesinde, ilâm niteliğindeki belgelerden farklı olarak gerek

---

[235] **Kuru,** İcra III, s.2406.

[236] **Kuru,** İcra III, s.2465.

alacağın varlığı ve gerekse alacağın miktarı da yargılamayı gerektirmektedir[237]. Ayrıca, İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı maddesi gereğince icra emri gönderilmesine rağmen, sözkonusu hükümde düzenlenen müessese, genel olarak ipoteğin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmsız takibe daha çok benzemektedir[238].

Bu itibarla, ipoteğin veya alacağın veya her ikisinin ilâm ve ilâm niteliğindeki bir belgede tespit edilmiş olması halinde ilâmların icrasına dair hükümler uygulanacak ve bu yöndeki başvurulardan peşin harç alınmayacak[239]; ancak, *"İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı Maddesine Göre İpoteğin Paraya Çevrilme Usulü"*ne yönelik başvuruların ise, müessesenin niteliği dikkate alınarak peşin harca tâbî olması gerekecektir.

c. İcranın Yerine Getirilmesi Harcı

İcranın yerine getirilmesi harcı, konusu para ile değerlendirilmesi mümkün olmayan ilâmlı icra takiplerinden[240] maktu olarak alınan harçtır. Bu anlamda, menkul teslimi (İİK.m.24), çocuk teslimine ilişkin ilâmların icrası (İİK.m.25), çocukla kişisel ilişki kurulması hakkındaki ilâmların icrası (İİK.m.25a), gayrimenkul tahliye ve teslimi (İİK.m.26-29), bir işin yapılması ya da yapılmamasına ilişkin ilâmların icrası (İİK.m.30), müdahalenin önlenmesi, irtifak hakkı yürütülmesi ya da kaldırılması gibi gayrimenkulün aynına ilişkin ilâmlar (İİK.m.31) gibi konusunun para ile ölçülmesi mümkün olmayan icra takipleri, icranın yerine getirilmesi harcının konusunu oluşturacaktır[241].

---

[237] **Yeşilova,** s.190. Bu nedenle, kanun koyucu sözkonusu boşluğu doldurmak için kredi borçlusuna icra tetkik merciinde şikâyette bulunma hakkı tanımıştır. (**Yeşilova,** s.191).

[238] Nitekim *Yeşilova,* bu yüzden sözkonusu takip usulünü *"İcra ve İflâs Kanunu'nun 150ı Maddesine Göre İpoteğin Paraya Çevrilme Usulü"* olarak ifade etmiştir. (**Yeşilova,** s.180).

[239] Karşı görüş için bkz. **Karmış,** s.39-40.

[240] Konusu paradan başka bir şey olan alacaklar için –İcra ve İflâs Kanunu'nun 269 vd. maddelerindeki istisna hariç olmak üzere- ilâmsız icra yolu kapalıdır. (**Kuru,** İcra III, s.2310).

[241] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 12.4.1967 gün ve 34/2-7776 sayılı Genelgesi, (**Ay,** s.57).

d. Tahsil Harcı

İcra takibi sonunda tahsil edilen paranın miktarına veya alacaklıya teslim edilen taşınır veya taşınmazın değerine göre (1) sayılı tarife üzerinden nisbî olarak alınan harç olarak ifade edebileceğimiz tahsil harcının, mahkeme harçlarından karar ve ilâm harcının icra hukukundaki görünüşü olarak ifade edilebilmesi mümkündür. Bu anlamda, *icra dairesinin icra takibi sebebiyle borçludan para tahsili gerçekleştirmesi*, tahsil harcı bakımından harcı doğuran olayı oluşturmaktadır. Bu nedenle, para tahsilatı dışındaki borç ödeme taleplerinin kabulü halinde tahsil harcı alınamayacak; olsa olsa borca mahsuben bir değerin alacaklı tarafından kabul edilmesi ile (icra takibinden vazgeçildiğinden bahisle) İcra ve İflâs Kanunu'nun 23'üncü maddenin uygulama alanı bulabilmesi mümkün olacaktır. Yine, icra takibi sırasında borçlunun takas talebinde bulunabilmesi mümkündür. Bu bağlamda, takas talebinin itiraz olarak ileri sürülüp kabul edilmediği veya itiraz süresi geçirilerek takibin kesinleştiği hallerde, takibin devamı ile alacağın tahsil edilmesi tahsil harcının konusunu oluşturacağından tahsil harcı alınabilmesi mümkün olacaktır[242].

Tahsil harcının konusunu oluşturan *icra dairesinin bir icra takibi sebebiyle borçludan para tahsili gerçekleştirmesini,* katı olarak yorumlamamak gerekir. Zira, takip sürecinde gerçekleştirilecek çeşitli işlemler ile alacak karşılanmış ise, icra dairesi tarafından bir tahsilat yapılmamış olması sebebiyle tahsil harcı bakımından harcı doğuran olayın oluşmadığını söylemek mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, haczedilen şeyin satışında, ihale bedelinin alacağı tamamen karşılaması sebebiyle icra dairesinin bir para tahsilatı gerçekleştirmediğini söylemek mümkün olmayacaktır. Zira, sözkonusu işlem alacağın tahsiline yönelik bir işlem niteliğinde olduğundan tahsil harcının konusunu oluşturacaktır[243].

Tahsil harcına ilişkin olarak Harçlar Kanunu'nun 18, 19, 23 ve 24'üncü maddelerinde düzenlemeler olmakla birlikte, (1) sayılı tarifenin B/I,3 maddesi

---

[242] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 29.6.1967 gün ve 14307 sayılı Mütalâası, (Ay, 62-63).

[243] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 1.7.1968 gün ve 14516 sayılı Mütalâası, (Ay, 60).

hükmünde de tahsil harcının icra takibinin çeşitli safhalarına göre oranlarını ayrı ayrı belirleyen hükümler yer almaktadır[244].

Harçlar Kanunu'nun 18'inci maddesine göre, bir gayrimenkulün tahliye ve teslimine ilişkin icra takiplerinde tahsil harcı, *bir yıllık kira bedeli*, bu yoksa *bu süreye göre takdir edilecek bedel* üzerinden hesaplanacak; ancak, 24'üncü madde gereği yarısı oranında alınacaktır. Gayrimenkullere ilişkin düzenleme bu şekilde olmakla birlikte, menkuller bakımından tahsil harcına esas olacak değer, 19'uncu madde gereği, menkulün ilâmdaki veya takip talebindeki değeri olacaktır.

e. İcra Takibinden Vazgeçme (Feragat) Harcı

Tahsil harcını düzenleyen hükümler arasında yer almasına rağmen, Harçlar Kanunu'nun *"İcra Takibinden Vazgeçme"* başlığını taşıyan 23'üncü maddesi özellikli bir durum oluşturmaktadır. Zira, uygulamada sıkça karşılaşılmasına rağmen, bağımsız bir harç türü olarak kabul edilmekte ve buna bağlı olarak da *"feragat harcı*[245]*"* olarak adlandırılmaktadır. Ancak, bu yönde bir görüşün kabulü

---

[244] Tahsil harcının alındığı icra takibinin safhaları ve harç oranları şöyledir :

- Ödeme veya icra emrinin tebliği üzerine hacizden önce ödenen paralardan % 3,6 ,
- Hacizden sonra ve satıştan önce ödenen paralardan % 7,2 ,
- Haczedilen veya rehinli malların satılıp paraya çevrilmesi suretiyle tahsil olunan paralardan % 9 ,
- Resmî ve özel müesseseler memur ve hizmetlilerinin maaş, ücret, gündelik ve sair hizmet gelirlerinin haczi suretiyle tahsil olunan paralardan % 3,6 ,
- Takip talebi bulunmayan alacaklılara İcra ve İflâs Kanunu'nun 125'inci maddesinin 3'üncü maddesi gereğince ödenen paralardan % 1,8 ,
- Gayrimenkullerin ve gemilerin tahliye ve tesliminde :
    a. İcra emrinin tebliği üzerine tahliye olunduğu takdirde % 1,8 ,
    b. Tahliye ve teslim icra marifetiyle olduğu takdirde % 3,6 ,
- Menkul tesliminde :
    a. İcra emrinin tebliği üzerine teslim halinde % 1,8 ,
    b. İcra marifetiyle teslim halinde % 3,6 .

[245] "492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 23.maddesi hükmünce, her ne sebeple olursa olsun icra takibinden vazgeçilmesi halinde feragat harcının takipten vazgeçen alacaklı tarafından

kanaatimizce mümkün değildir. Herşeyden önce, burada usul hukuku anlamında feragatin sözkonusu olmadığı açıktır. Zira, usul hukukundaki feragat kesin hükmün sonuçlarını doğurmakta olup (HUMK.m.95/II), davacının feragatten dönebilmesi mümkün değildir. Bir başka deyişle, feragat eden davacı dava konusu talebinden bir daha dava etmemek sonucunu doğuracak şekilde vazgeçmiş olmaktadır[246]. Oysa, 23'üncü maddede belirtilen *"icra takibinden vazgeçme harcı"* sonuç itibariyle feragati gerektirmeyip sadece icra dairesinin o aşamaya kadar olan hizmetinin bir anlamda karşılığı olarak alınmaktadır. Dolayısıyla, alacaklı takip konusu talebini tekrar takibe konu etmekle hakkından feragat etme konusunda serbestiye sahiptir. Bu anlamda, 23'üncü maddede düzenlenen harcın *feragat harcı* olarak değil, *"icra takibinden vazgeçme harcı"* olarak ifade edilmesi yerinde olacaktır. Bunun yanında, icra takibinden vazgeçme harcı bağımsız olarak, icra harçlarının bir türünü oluşturmamakta, tahsil harcına ilişkin bir düzenleme olarak harç mevzuatında yer almaktadır.

İcra takibinden vazgeçme harcını düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 23'üncü maddesi hükmüne göre, her ne sebeple olursa olsun icra takibinden vazgeçildiğinin zabıtnameye yazılması için vazgeçilen miktara ait tahsil harcının yarısı alınacak, ancak vazgeçme paraya çevirme sonrası gerçekleşirse tahsil harcı tam olarak alınacaktır. Dolayısıyla, icra takibinden vazgeçilmesi bu harcın konusunu oluşturmaktadır. Ancak, uygulamada icra takibi sırasında alacaklı ile borçlunun sorunu kendi aralarında çözdükleri ve sözkonusu harcı yatırmamak için de bu durumu icra dosyasına intikal ettirmedikleri görülmektedir. Dolayısıyla, icra dosyası işlemden kaldırılana kadar açık halde bırakılmaktadır. Bu anlamda, haricen para tahsilatı yapılması halinin tespiti oldukça zor olmasına rağmen, icra takibinden haricen tahsil edilen miktar oranında vazgeçilmiş sayılacağından 23'üncü madde anlamında harç alınması gerekecektir[247].

---

yatırılması gerekmektedir." Yrg., 14.HD., 30.1.1975 gün ve E.1975/206, K.1975/543, (**Uyar**, Gerekçeli, s.202).

246 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Medenî Usul, s. 457.

247 Ayrıca, burada harç yükümlülüğünden kaçınmanın yanı sıra vergisel yükümlülüklerin de ihlali sözkonusu olmaktadır. Zira, gerçekte borç ödenmiş ve avukat, alması gereken ücretini tahsil etmiştir. Ancak, icra dosyası açık olduğu için avukat, serbest meslek makbuzu düzenlemekten

f. Cezaevi Harcı

Yargı harçlarının konusu incelenirken buraya kadar Harçlar Kanunu'nun birinci kısmını oluşturan *"Yargı Harçları"* ve buna bağlı olarak (1) sayılı tarifenin üzerinde durulmuştu. Ancak, Harçlar Kanunu'nda düzenlenmemekle birlikte icra ve iflâs harçları uygulamasında yer alan ve icra ve iflâs harçları arasında değerlendirebileceğimiz cezaevi harcının bu başlık altıda incelenmesi yerinde olacaktır.

2548 sayılı *"Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşaası Karşılığı Olarak Alınan Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun*[248]*"* un 1'inci maddesinde düzenlenen cezaevi harcının konusu, *"icra dairelerince (takibin konusu para ile değerlendirilebiliyorsa) ilâmlı ve ilâmsız alacaklardan para tahsil olunması ya da (takibin konusunun para ile değerlendirilebilmesinin mümkün olmaması halinde ise) ilâmların icraya konulması"* olarak ifade edilmiştir. Kanun hükmündeki bu ifadeden hareketle cezaevi harcının konusunu, takibin konusunun para ile değerlendirilebilir olup olmaması bakımından ikiye ayırarak belirlemek gerekmektedir.

Cebrî icra yoluyla borçludan bir para tahsil edilmesi, nisbî cezaevi harcı bakımından harcı doğuran olayı oluşturmakla birlikte buradaki harcı doğuran olay, tahsil harcı bakımından da harcı doğuran olayı oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, her ikisinin de konusunda örtüşme sözkonusu olmaktadır. Buradaki para tahsilinin takip talebi, ödeme emri gibi bir dizi cebrî icra işleminin, yani takibin sonucunda olması yanında, icra dairesince verilen bir hizmet ile bağlantılı olarak bir tahsilatın yapılması halinde de bu tür ödemelerden cezaevi harcı alınması gerekecektir[249].

---

kaçınmaktadır. Dolayısıyla, alacaklı gerçekte yapmış olduğu gidere ilişkin olarak kanunen geçerli bir belge temin edememektedir. (**Ateşli**, s.134).

[248] RG., 9.7.1934, S.2747.

[249] "İpotekli bir gayrimenkulün, ipotek alacaklısından başka bir alacaklı tarafından girişilen icra takibi sonucu haczettirilerek satılması ve ipotekli alacağın muaccel olması dolayısıyla, İcra ve İflâs Kanunu'nun 125.maddesinin 3.fıkrasına göre bir takip neticesi olmayarak tercihan

Ancak, bu, alacağın haricen tahsil edilmesi halinde cezaevi harcı alınacağı anlamına gelmemeli[250], icra dairesinin bir faaliyetinin varlığı, bu haricen tahsilin cezaevi harcının konusu olması önündeki engeli oluşturmaktadır. İlamların icraya konulması[251] ise, maktu cezaevi harcı bakımından harcı doğuran olayı oluşturacaktır. Bir başka deyişle, konusu para ile değerlendirilemeyen takipler bakımından maktu cezaevi harcının, ilâmın icraya konulduğu anda ve peşin olarak alınması gerekecektir[252]. Bu anlamda, gayrimenkul ve gemilerin tahliye ve tesliminde herhangi bir para tahsili sözkonusu olmadığından, buna ilişkin talepler cezaevi harcın konusunu oluşturamayacaktır[253]. Ancak, aşağıda da belirtileceği

---

ödenmesi halinde, icra dairesince kanuna göre yapılan bir hizmet mevcut olup, bir ödeme yapıldığından, bu ödemenin tahsil harcına tâbî tutulması, bu tür ödemelerden tahsil harcına bağlı olarak cezaevi yapı harcı da alınması gerekeceği ..." Adalet Bakanlığı HİGM., 13.10.1967 gün ve 22268 sayılı Mütalâası, (**Uyar**, Gerekçeli, s.185).

250 "Harç alınabilmesi için icra dairesinin cebrî icra yoluyla borçludan bir para tahsil etmesi lazımdır. Borçlunun, böyle bir takip mevzuu olmaksızın alacaklı hesabına yatırdığı paranın icra dairesince tahsil edilmiş bir meblağ olmaması hasebiyle, bu kabil paralardan cezaevi harcı istifa edilmemesi gerekeceği ..." Adalet Bakanlığı HİGM., 15.3.1954 gün ve 3578 sayılı Mütalâası, (**Uyar**, Gerekçeli, s.182).

251 "492 sayılı kanunun 27.maddesinin 2.fıkrasında münderiç ve *"harç alacağının icranın yerine getirilmesi ile doğacağı"* yolundaki hüküm muvacehesince, mahallen teslim yapılmaksızın gayrimenkule müdahale eden tarafından ilâmın yerine getirilmesi takdirinde tahsil harcı alınacağı ve 2548 sayılı kanunun 1.maddesi sarahati icabı cezaevi yapı harcı alacağının doğmadığı ..." Adalet Bakanlığı HİGM., 30.9.1966 gün ve 2119 sayılı Mütalâası, (**Uyar**, Gerekçeli, s.187).

252 "2548 sayılı kanunun 1.maddesinin ikinci bölümünde *"kıymeti muayyen olmayan ilâmların icrası"* sözkonusu edilmekte ve bu takdirde tahsil harcının yarısı nispetinde harç alınacağı derpiş olunmaktadır. Bu harç, maktu olup ilâmın icraya konulduğu zaman peşin olarak alınmaktadır. Netice olarak 2548 sayılı kanunun 1.maddesine istinaden ... değeri belli olmayan ilâmların icrasından ... ilâmın icraya konulduğu anda peşinen, cezaevleri ile mahkeme binaları karşılığı olarak ayrıca harç alınması icap eder." Maliye Bakanlığı GGM., 2.8.1969 gün ve 2111270 sayılı mütalâası, (**Uyar**, Gerekçeli, s.185).

253 "İcra takibi sırasında alacağın haricen tahsil edildiğine dair beyan, tahsil harcı tahakkukuna esas teşkil etmeyip, 492 sayılı Kanun'un 23.maddesine göre, ancak icra takibinden vazgeçildiğinin sarahaten zabıtnameye yazılması halinde, yarı tahsil harcı alınabileceği, sarih vazgeçme olsun veya olmasın, alacağın haricen tahsil edilmesi halinde icraen tahsil olunan paradan

üzere, ikisi arasındaki fark, sadece takip konusunun para ile ölçülebilir olup olmaması değildir. Cezaevi harcının ödeme zamanı da ikisi arasındaki bir diğer farkı oluşturmasına karşın incelenmesine daha sonra yer verilecektir[254].

3. İflâs Harçları

Borçlunun haczi kabil malvarlığının tamamı ve bütün alacaklılarının takip prosedürü içinde yer aldıkları iflâs, borçlunun tüm malvarlığının iflâs organları tarafından alacaklıların alacağının tahsili amacıyla gerçekleştirilen cebrî bir tasfiye usulüdür[255]. Bu anlamda, iflâsa tâbî bir borçluya karşı alacaklının haciz veya iflâs yoluyla takip yapması mümkün olup, bu yollardan birini seçmiş ve takibe başlamış olan alacaklının, bir defaya mahsus olmak üzere başlamış olduğu takip yolunu bırakarak, herhangi bir harç ödemeksizin diğer yola başvurması mümkündür.

İflâs prosedürü, başvurulan iflâs yoluna göre farklılıklar göstermekte olup, iflâs sebeplerine göre iflâs prosedürü takipli iflâs ve takipsiz (doğrudan) iflâs olarak ikiye ayrılmaktadır[256]. Ancak, her iki halde de iflâs yolları ticaret mahkemesinden geçmekte, yani iflâsa mutlaka ticaret mahkemesi karar vermektedir[257]. Takipli iflâsta alacaklı ilk önce icra dairesinde iflâs takibi yaptıktan sonra ticaret mahkemesinde iflâs davası açılabilmektedir. Takipsiz (doğrudan) iflâs yolunda ise, alacaklının borçluya karşı iflâs davası açabilmesi için, ilk önce icra dairesinde bir iflâs takibi yapmış ve borçlusuna bir ödeme emri göndertmiş olmasına gerek yoktur. Kanunda belirtilen sebeplerden birinin varlığı halinde, alacaklı doğruca ticaret mahkemesine başvurarak borçlunun iflâsını isteyebilecektir.

İflâs yolları bu şekilde farklılık göstermekle birlikte İcra ve İflâs Kanunu'nun 1 ilâ 23'üncü maddeleri hükümleri icra ve iflâs hukuku bakımından müşterek

---

bahsedilemeyeceğinden, cezaevi yapı harcı alınmasına cevaz bulunmadığı ..." Adalet Bakanlığı HİGM., 30.9.1966 gün ve 21119 sayılı mütalâası, (**Uyar**, Gerekçeli, s.183).

254 Bkz. aşağıda "Harçların Ödenmesi", s. 146 vd.

255 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Temel Bilgiler, s121.

256 **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Temel Bilgiler, s.122.

257 **Kuru,** İcra III, s.2660.

nitelikli hükümleridir. Dolayısıyla, icra ve iflâs hukukunda harçları düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 15'inci maddesi hükmü iflâs hukuku bakımından da uygulama alanı bulacaktır. Bu anlamda, iflâs hukuku bakımından harçların İcra ve İflâs Kanunu'nun 15'inci maddesi çerçevesinde ancak seçilen iflâs yolunun özelliğine göre ayrı ayrı incelenmesi yerinde olacaktır.

a. Takipli İflâsta Takip Aşamasında Alınacak Harçlar

Takipli iflâs yoluna başvurulması halinde, takip talebinin yapılması ve içeriği genel haciz yolunda olduğu gibidir (İİK.m.58) . Bu anlamda, iflâs talebinde bulunan alacaklıdan başvurma harcı ila peşin harç alınacaktır. Ayrıca, takipli iflâs yolunda borçlu, iflâsına karar verilmeden önce borcunu öderse, bu durumda iflâs takibi, bir icra takibi gibi sona ermiş olacağından burada borçludan, ödeme emrinin tebliği üzerine hacizden önce ödenen paralardan alınacak tahsil harcı gibi, tahsil harcı alınması gerekecektir[258]. Zira, iflâs kararı verilmeden borcun ödenmesi halinde, iflâs takibi icra takibi gibi bir icra dairesinde sonuçlandığından icra harçlarına ilişkin bu hususun iflâs harçlarına da uygulanması uygun olacaktır.

Ancak, her ne kadar Harçlar Kanunu'nda iflâs harçları olarak adlandırılan harçların iflâsın açılmasından sonraki dönem için düzenlendiği, bu bağlamda iflâs takibinde de haciz sözkonusu olmadığından tahsil harcını hacizden önceki döneme kıyasen uygulamak yerinde olacağı ileri sürülebilirse[259] de, gerekçe itibariyle bu görüşe katılmaya olanak yoktur. Zira, harçlar hukukunda, temel ilkeler niteliğindeki *"harçların kanunîliği"* ve *"kıyas yasağı"*nın oldukça katı biçiminde uygulandığı düşünülürse, yukarıda belirtilen görüşün harç uygulaması bakımından gerekçe olabilmesi mümkün olamayacaktır. Ancak, burada icra dairesinin kanunen kendisine yükletilmiş bulunan görevi gereği verdiği bir hizmet karşılığı borçlunun borcunu kabul etmesi (bir başka deyişle, bir icra konusu borcu tahsil etmesi) tahsil harcı bakımından harcı doğuran olayı gerçekleştirmiş olmaktadır. Dolayısıyla, tahsil harcının bu gerekçe ile alınmasından hareketle, yukarıda belirtilen görüşün sonuç

---

[258] **Kuru**, İcra III, s. 2609.

[259] **Kuru**, İcra III, s. 2609, dp.11.

itibariyle yerinde kabul edilmesi mümkün olabilecektir. Yine iflâs kararı verilmeden borcun ödenmesi halinde takip, icra takibi gibi sonuçlanacağından alacaklıdan cezaevleri harcının tahsil edilmesi gerekecektir. Zira, bu durumda icra dairesince tahsil edilen bir alacak sözkonusu olmaktadır[260].

b. İflâs Davası Aşamasında Alınacak Harçlar

İflâs harçları bakımından buraya kadar yapılan inceleme, takipli iflâs yolunun ticaret mahkemesinde alacaklının iflâs davası açmasına kadar olan süreç için geçerlidir. Bundan sonraki aşamada, yani alacaklının iflâs talebi üzerine ticaret mahkemesinde iflâs davası açması halindeki harçlar incelenmektedir.

Takipli iflâs yolunda alacaklının takibi yaparken yatırmış olduğu peşin harç iflâs davası aşamasında kendisine iade edilecek veya alacaklının isteği üzerine iflâs davasından alınacak nisbî karar ve ilâm harcına mahsup edilecektir. Ancak, icraya başvurma harcı incelenirken belirtildiği üzere, başvurma harcının iadesi ya da mahsubu sözkonusu olamayacaktır. Buna karşılık, alacaklının doğrudan ticaret mahkemesine başvurarak borçlunun iflâsını talep etmesi halinde ise, bu yöndeki talebin dava açma olarak kabulü gerekeceğinden başvurma ve nisbî karar ilâm harcının dörtte birinin alınması gerekecektir. Zira, iflâs davası aynı zamanda alacaklının alacağının tahsili için açılan bir alacak davası niteliğindedir[261]. Bu bağlamda, alacaklının gerek takipli iflâs yolunun devamı olarak, gerekse doğrudan ticaret mahkemesinde iflâs davası açması halinde alınacak harçlar, başvurma harcı ile birlikte nisbî karar ve ilâm harcının dörtte birini olacaktır.

Ticaret mahkemesine başvuru sırasında alınacak karar ve ilâm harcının iflâs davasının konusunun para ile değerlendirilebilir olmadığından, maktu olması gerektiği ileri sürülmüştür[262]. Buna göre, iflâs davasının konusu para olmayıp iflâsa

---

[260] **Kuru**, İcra III, s. 2609.

[261] **Kuru**, İcra III, s. 2616.

[262] Bkz. Yrg. 12.HD., 11.4.1985 gün ve E.1985/13109, K.1985/3439, (**Eriş**, s.72).

kararına yöneliktir[263]. Ancak, iflâs davası ile alacaklı, borçlunun borcunu ödemeye mahkum edilmesini, ödemediği takdirde aynı zamanda iflâsına karar verilmesini talep etmektedir[264]. Bu da, iflâs davasının alacağın tahsiline ilişkin dava olduğu görüşünü teyit etmektedir. Ayrıca, alacaklının iflâs davası açmasındaki amacı borçlunun iflâsını hüküm altına almak değil, alacağın ödenmesidir. Dolayısıyla dava konusu alacak ödenince de dava konusuz kalacaktır[265]. Bu anlamda, iflâs davasının nisbî harca tâbî olması harçlar hukuku ilkelerine de uygun düşecektir.

c. İflâs Kararından Sonra (İflâsın Tasfiyesi Sırasında) Alınacak Harçlar

Harçlar Kanunu'nda iflâs harçları olarak, iflâs kararı verildikten sonraki harçlar düzenlenmiş gibi görünse de, yukarıda yapılan incelemeden hareketle, iflâs harçlarının ticaret mahkemesi kararından sonraki kısmını oluşturduğunu belirtmek mümkün olabilecektir. Bu bağlamda, borçlunun iflâsına mahkemece karar verildiği an iflâs açılmış olacak ve iflâs anından başlayarak iflâs hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır[266]. Buna göre, ticaret mahkemesince karar verilmesi anından itibaren iflâsın açılması ve masaya katılma harcı ile iflâsta paylaşılan paralar üzerinden alınan harçlar, Harçlar Kanunu (1) sayılı tarifede gösterilen ve ticaret mahkemesi kararı sonrasındaki aşamaya ilişkin iflâs harçlarının konusunu oluşturacaktır. Buradaki maktu harç olan iflâsın açılması ve masaya katılma harcı bir tür başvurma harcı niteliğindedir.

İflâs harçlarının bir diğerini oluşturan ve nisbî bir harç olan iflâsta paylaşılan paralar üzerinden alınan harçlar ise, iflâs yolunun paraların paylaştırılması safhasında alınmaktadır. Bu safhada iflâs masasındaki malların paraya çevrilmesinden ve satılan malların bedeli tahsil edildikten sonra, masada toplanmış olan paraların alacaklılara paylaştırılmasına geçilmekte ve iflâs idaresi bütün iflâs

---

[263] Bkz. Yrg. 12.HD., 4.12.1984 gün ve E.1984/9467, K.1984/12564, (**Eriş**, s.66-67).

[264] **Kuru**, İcra III, s. 2616-2617.

[265] **Kuru**, İcra III, s. 2610, dp.13.

[266] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, Temel Bilgiler, s.136.

alacaklılarına düşen iflâs hisselerini gösterir bir pay cetveli düzenlenmektedir[267]. Alacaklıların yedi gün içinde şikâyet yoluna gitmemesi halinde pay cetveli kesinleşecektir (İİK.m.250) . Bunun üzerine iflâs idaresi, pay cetveline göre paraları alacaklılara dağıtmaya başlar. İşte, iflâsta alacaklılara dağıtılan bu para üzerinden alınan harç, iflâs harçlarının ikincisini oluşturmaktadır.

Cezaevi harcı ise, icra dairesi tarafından para tahsil edilmediği ve 2548 sayılı Kanun'da bu yönde bir hüküm bulunmadığı için iflâsın tasfiyesi aşamasında alınamayacaktır[268].

4. Konkordato Harçları

Harçlar Kanunu (1) sayılı tarifede düzenlenen iflâs harçları başlığı altında bir de konkordato harçları yer almaktadır. Konkordato genel olarak, dürüst bir borçlunun, belli zaman dilimi içerisindeki tüm adi borçlarını, öngörülen nitelikli çoğunlukla alacaklıları tarafından kabul edilmiş ve yetkili makamca tasdik edilmiş olan teklifi doğrultusunda ve kendisi için elverişli şartlar çerçevesinde ödemesini mümkün kılan, borçluya tanınmış hukukî bir imkândır[269]. Ancak, her ne kadar konkordato harçları iflâs harçları altında düzenlenmekte ise de, konkordato gerçek anlamda bir takip yolu olmayıp, aksine, muhtemel takiplerden –özellikle de iflâs takibinden- kurtulma amacına yönelmiş ve bu amacı gerçekleştiren bir müessesedir[270]. Bu anlamda, konkordato harçlarının ayrı bir başlık altında düzenlenmesi kanun sistematiği açısından yerinde olacaktır. Bununla birlikte, konkordato prosedürü içerisinde borçlu tarafından yapılacak konkordato teklifi, Harçlar Kanunu (1) sayılı tarifenin B,II,1'inci maddesi anlamında *"konkordato isteği harcı"* nın konusu oluşturmakta olup, bir nevi başvurma harcı niteliğine sahiptir.

---

[267] **Kuru,** İcra IV, s.3325.

[268] Bkz. Maliye ve Gümrük Bakanlığı GGM., 6.6.1986 gün ve 2232339-36447 sayılı mütalâası, (**Uyar,** İİK V, s.6596). Aksi yönde bkz. **Aygün,** s.20.

[269] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Temel Bilgiler, s.163.

[270] **Pekcanıtez / Atalay / Özekes,** Temel Bilgiler, s.163-164.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 298'inci maddesinin dördüncü bendinde, borçlunun tasdik kararından önce konkordatonun tasdikinin gerektirdiği yargılama masrafları[271] ve ilâm harçlarını, mahkeme veznesine depo etmenin şart olduğu hükme bağlanmıştır. Buradaki ilâm harçlarından kasıt, Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin B,II,2,b maddesinde belirtilen ve *"alacaklılara verilmesi kararlaştırılan para üzerinden"* şeklinde ifade edilen nisbî harçtır. İcra ve İflâs Kanunu'nun 298'inci maddesinin dördüncü bend hükmünün amacı, ödeme şartını kararın kesinleşmesine bağlayan konkordatolarda, konkordato borçlusunun, bu şekilde tasdik sürecini sürüncemede bırakmasının önüne geçmek, yani borçlunun ilâm harçlarını ödememek suretiyle konkordatonun yürürlüğe girmesini engellemektir[272]. Bu anlamda, Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin B, II, 2, b maddesine göre alınacak olan ilâm harcı hem iflâs dışı konkordato hem de iflâs içi konkordato bakımından zorunludur[273]. Ancak, (1) sayılı tarifenin B, II, 2, b maddesine göre alınacak olan ilâm harcı, bir anlamda karar ve ilâm harcının konkordato harçlarındaki yansıması olup, ondan farklı olarak, peşin olarak tahsil edilmektedir. Bunun dışında, iflâs harçlarında olduğu gibi, konkordatoda da cezaevi harcının, 2548 sayılı Kanun'da bu yönde bir düzenleme olmadığından, alınması mümkün değildir.

Konkordato tasdik harcı olarak ifade edilen ilâm harcının yüksekliği, konkordato yoluna gidilebilmesinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Zira,

---

271 Buradaki yargılama masraflarından kasıt, Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin B, II, 2, b maddesi anlamındaki ilâm harcı dışında kalan giderlerdir. Buna göre, yargılama masrafları, bilirkişi ücreti, tasdik kararının tebliği ve gerekli yerlere bildirilmesi, tasdik ilanı için yapılan giderler, celse harçları, konkordato komiserinin ikinci dönem ücreti gibi giderlerden oluşmaktadır. (**Kuru**, İcra IV, s.3756).

272 Zira, bu hüküm yürürlüğe girmeden önce bu yönde bir düzenleme olmadığından borçlu tarafından ilâm harcı yatırılmamak suretiyle konkordatonun tasdiki kararının tebliğe çıkarılması geciktirilerek tasdik kararının kesinleşip ilan edilmesi sürüncemede bırakılmakta ve bu yolla borçlu lehine haksız bir avantaj sağlanması sözkonusu olmaktaydı. (**Üstündağ**, İflâs, 201; **Postacıoğlu**, Konkordato, s.34; **Tanrıver / Deynekli**, s.133).

273 **Tanrıver / Deynekli**, s.133.

konkordato yoluna gitmek isteyen borçlunun iyiniyetli olduğu kabul edildiğine göre, borçlunun teşvik edilmesi gerekirken harçların yüksekliği ve peşin alınması nedeniyle bu yolu kullanamaması müessesenin amacına aykırı olacaktır. Ayrıca, konkordatoya başvuran borçlunun mali durumu da gözönüne alındığında bu harcı ödeyebilmesi mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, harcın karakteristik özelliği olan verilen hizmet ile alınan harç arasında takdiri de olsa bir kıymet denkliğinin bulunması unsuru konkordatoda ortadan kalktığından, nisbî harcın oranının düşürülmesi hem harcın niteliğine hem de konkordato müessesesinin amacına uygun olacaktır.

Cezaevi harcı bakımından ise, ilâm harcının tahsili icra dairesinin gerçekleştirdiği tahsilden farklı bir nitelik taşımakta olup, 2548 sayılı Kanun anlamında harcı doğuran olayı da oluşturmadığından, tasdik edilen konkordatodan cezaevi harcı alınması mümkün olmayacaktır. Ancak, konkordato öncesi borçlu aleyhinde girişilmiş icra takipleri sonucunda icra dairesince tahsil olunmuş bir para sözkonusu olduğu takdirde, bu paranın hak sahibine konkordatodan sonra ödenmesi halinde cezaevi harcı alınması gerekecektir[274].

[274] Bkz. Adalet Bakanlığı HİGM., 13.5.1965 gün ve 8400 sayılı Mütalâası, (**Uyar**, s.182).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI HARÇLARINDA YÜKÜMLÜLÜK, SORUMLULUK, MATRAH, İSTİSNA VE MUAFİYET, ÖDEME

I. YARGI HARÇLARINDA YÜKÜMLÜLÜK

A. Genel Olarak

Mali hukukta yükümlü, mali yükümlülüklerin gerektirdiği şekli ve/veya maddî ödevlerin yerine getirilmesi bakımından tahsile yetkili makamlara karşı muhatap olan kişi olarak ifade edilmektedir[1]. Yargı harçları bakımından da yükümlüyü, bu genel tanımdan hareketle, Harçlar Kanunu ve özel kanunlarda belirtilen harç konusu işlemin yapılmasını talep eden kişi olarak tanımlamak mümkün olabilecektir. Ancak, *"Kanunîlik"* ilkesinin gereği olarak mali yükümlülüklerin esaslı unsurlarının açıkça kanunda ifade edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, yükümlü de bu esaslı unsurlardan birini oluşturduğundan ilgili kanunda, yükümlüye ilişkin belirlemenin açık olarak yapılması gerekmektedir.

Kanunîlik ilkesinin yansıması olarak yargı harçlarında yükümlü, Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme, göre yargı harçlarının yükümlüsünü, davayı açan veya harca konu olan işlemin yapılmasını isteyen kişiler oluşturmaktadır. Her ne kadar yargı harçlarının yükümlüsü bu şekilde tanımlanmış olsa da, her bir yargı harcı bakımından yükümlülerin kim olduğunun tespiti gerekmektedir.

İlk olarak mahkeme harçlarında yükümlülerin kim olduğunu tespit etmek gerekecektir. Bu anlamda, Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddedeki tanımdan hareketle, başvurma harcının yükümlüsü, davayı açan ya da müdahale talebinde bulunan veya ihtiyatî haciz, ihtiyatî tedbir, delil tespitine yönelik işlemin

[1] **Öncel / Kumrulu /Çağan**, s.71 vd.

yapılmasını isteyen kişi olmaktadır. Yine, karar ve ilâm harcı bakımından, karar ve ilâm harcının konusunu oluşturan işlemin yapılmasını isteyen kişi karar ve ilâm harcının yükümlüsünü oluşturacaktır.

Yargı harçlarının yükümlüsünü düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 11'inci madde hükmü, ikinci fıkrasında vasiye ilişkin özel bir düzenleme getirmektedir. Buna göre, vasinin hesabının görülmesi dolayısıyla alınacak harçlar vesayet altındaki kişiye izafeten vasiden alınmaktadır. Bu anlamda, burada harcın yükümlüsü vesayet altındaki kişi olmakta; vasi, harcın sorumlusu olarak kabul edilmektedir.

Harçlar Kanunu'nun 12'inci maddesinde *"Celse Harçlarında Mükellef"* konusu düzenlemektedir. Buna göre, hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcının yükümlüsü, yargılama sürecinde yapılması gereken bir işlemin yapılmamasından dolayı ertelenmesi halinde buna sebebiyet veren kişidir. Ertelemeye vekillerin sebebiyet vermesi halinde ise, celse harcı vekillere yükletilecektir. Dolayısıyla, böyle bir durumda yükümlü, vekiller olacaktır.

Genel kurala göre, mahkeme harçlarında yükümlünün tespiti bu şekilde yapıldıktan sonra, icra ve iflâs harçlarında yükümlünün tespitinin de genel hüküm olan 11'inci maddeden hareketle yapılması gerekmektedir. Bu anlamda, icraya başvurma harcı bakımından harca konu işlem olan cebrî icra prosedürünü harekete geçiren kişi, yani geniş anlamda alacaklı, yükümlü olacaktır. Yine, peşin harcın yükümlüsü bakımından da aynı şeylerin söylenebilmesi mümkün olmakla birlikte, icraya başvurma harcından farklı olarak burada para ile değerlendirilebilen şeylerin takip konusu edildiği de unutulmamalıdır. Tahsil harcı bakımından ise, yine harcın konusunu oluşturan, icra takibinin sonunda icra dairesi aracılığıyla para tahsil edilmesi işlemini talep eden, lehine tahsilat işlemi yapılan kişi (yani alacaklı) yükümlü olacaktır. Aynı şekilde, iflâs harçları bakımından da harç konusu işlemin yapılmasını isteyen kişi, yani takipli iflâs bakımından icra (iflâs) dairesine başvurup iflâs prosedürünü harekete geçiren, takipsiz iflâs bakımından ise, ticaret mahkemesine başvuran kişi, iflâs harçları bakımından yükümlü olacaktır. Zira, iflâs

yolunda daha önce ifade edildiği gibi ticaret mahkemesine başvuruya kadar (yani takipli iflâsta) icra harçları alınacak, daha sonraki safhada ise, (1) sayılı tarife B, II, 2, a maddesi anlamında nisbî harç tahsil edilecektir.

B. Özellik Gösteren Durumlar

1. Cezaevi Harcı

Buraya kadar gerek mahkeme harçlarında, gerekse icra harçlarında yükümlünün, harç konusu işlemin yapılmasını talep eden yani dava konusu hakkı ihlâl edilen ya da icra ve iflâs hukuku bakımından alacaklı olan kişi olduğu ifade edilmişti. Ancak, icra ve iflâs harçları arasında mütalâa edilen cezaevi harcında yükümlülük konusu özellik oluşturmakta, bu harç türündeki yükümlünün tespitinde genel kuralın dışına çıkılmaktadır.

2548 sayılı Kanun gereği alınan cezaevi harcı bakımından da yükümlü, sözkonusu Kanun'un 1'inci maddesinde belirtilen harç konusu işlemin yapılması talebinde bulunan kişi, yani alacaklıdır. Ancak, diğer yargı harçları bakımından harçlar haksız çıkan kişiye yükletilirken cezaevi harcı bakımından böyle bir şey sözkonusu olmamaktadır. Alacaklı, harcın yükümlüsü olduğu gibi bu harç takip sonunda borçluya yükletilememekte, alacaklı üzerinde kalmaktadır.

2548 sayılı Kanun'un cezaevi harcının yükümlüsünü belirleyen açık hükmüne rağmen, tarafların yükümlülüğün takipte haksız çıkan tarafa yükletilmesi yönünde sözleşme yapmaları uygulamada sıkça karşılaşılan bir durumdur. Hatta doktrinde, 2548 sayılı Kanun'un cezaevi harcının alınmasına yönelik hükmünün, emredici nitelikte olmadığından, yapılacak sözleşme ile yükümlülüğün devredilebileceği savunulmaktadır[2]. Bu bağlamda, harçlara ilişkin olarak

---

[2] Bkz. **Berkin,** İcra, s.174-175. Buna karşılık *Berkin,* başka bir çalışmasında harçlara ilişkin hükümlerin kamu düzeninden olduğundan, harç yükümlülüğünün devrine ilişkin sözleşme yapılamayacağını savunmaktadır. (**Berkin,** İflâs, s.326).

yükümlülüğün devrine yönelik sözleşmelerin bağlayıcılığı üzerinde durulmasında yarar vardır.

Mali hukukta yükümlülüğün belirlenmesinde, yükümlü iradesi rol oynamamakta; yükümlülük kanundan doğmaktadır. Bu bağlamda kanunda belirtilen istisnalar dışında yükümlülüğüne ilişkin olarak tarafların yaptıkları sözleşmeler vergi dairesini bağlamayacaktır. Nitekim, Vergi Usul Kanunu'nun 8'inci maddesinin üçüncü fıkrasında bu durum, *"Vergi kanunlarıyla kabul edilen haller müstesna olmak üzere, mükellefiyete veya vergi sorumluluğuna müteallik özel mukaveleler vergi dairelerini bağlamaz."* şeklinde ifade edilmiştir[3]. Dolayısıyla, cezaevi harcına ilişkin olarak yükümlülüğün devrine yönelik olarak yapılacak sözleşmeler vergi dairesine karşı ileri sürülemeyecektir. Vergi dairesine karşı bu sözleşmelerin hüküm ifade etmeyeceği açık olmakla birlikte, sözleşme hükümlerinin iç ilişkideki bağlayıcılığı konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Yükümlülüğün veya sorumluluğun devrine ilişkin sözleşmelerin yapılamayacağını ileri süren görüşe göre, Borçlar Kanunu kanuna aykırı sözleşme yapılamayacağını açıkça hükme bağladığından (BK.m.19), vergi dairesini bağlamayan bu sözleşmelerin adlîye mahkemelerince hükümsüz sayılması gerekmektedir (BK.m.20)[4]. Buna karşılık, bu tür sözleşmelerin iç ilişkide geçerli olması gerektiğini ileri süren hâkim görüş ise, kamu düzenini bozmaması, verginin konulmasındaki kamusal amaca aykırı düşmemesi[5] ve hukukî sonuçları itibariyle Borçlar Kanunu'na aykırılık oluşturmaması şartlarının mevcut olması gereğini savunmaktadır[6]. Bu anlamda, sözleşme hükümlerinin iç ilişkide bağlayıcı olması gerektiğini savunan doktrindeki hâkim görüşten hareketle, cezaevi harcında yükümlülüğün devrine yönelik sözleşmeler harç tahsilatı yapmakla görevli

---

[3] Vergi Usul Kanunu'nun 1'inci ve 3/A madde hükümleri gereği bu hükmün harçları da kapsayacak şekilde anlaşılması gerekmektedir.

[4] **Öncel / Kumrulu / Çağan**, s.73; **Uluatam / Methibay**, Vergi, s. 95.

[5] **Kaneti**, s.145; **Güneş**, Bağlayıcılık, s. 595; **Akkaya**, s. 150-151; **Şenyüz**, s.34.

[6] **Karakoç**, Genel Vergi, s. 90.

makamlara karşı ileri sürülememesine karşın, belirtilen şartları taşıması halinde iç ilişkide geçerli olacaktır.

2. Konkordato Harçları

Yargı harçlarında yükümlünün tespitinde özellik oluşturan hallerin bir diğerini konkordato harçları oluşturmaktadır. (1) sayılı tarifede *"İflâs Harçları"* başlığı altında yer almasına rağmen, ayrı bir başlık altında düzenlenmesi kanun sistematiği açısından daha uygun olacak konkordato harçlarında yükümlü, harç konusu işlemin yapılması talebinde bulunan ve bu harcın ödenmesine katlanan kişi, yani borçlu, bu harcın yükümlüsü olmaktadır.

Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesinde belirtilen yükümlü tanımındaki *" ... harca konu işlemin yapılmasını isteyen kişiler"* ifadesinden konkordato harçlarındaki yükümlünün, neden böyle bir başlık altında incelendiği sorusu akla gelebilir. Zira, konkordato harçlarının yükümlüsü, harca konu işlemin yapılmasını isteyen kişi yani borçludur. Dolayısıyla, yargı harçlarında yükümlüyü düzenleyen 11'inci maddedeki genel yükümlü tanımına uymaktadır. Ancak burada, diğerlerinden farklı olarak, harç konusu işlemin yapılması talebinde bulunan kişi borçludur. Bir başka deyişle, genel olarak yargı harçlarının yükümlüsü olan alacaklı, yerini konkordato harçlarındaki yükümlülükte borçluya bırakmaktadır. Bu bağlamda, yükümlünün sıfatında bir değişiklik sözkonusu olmaktadır. Ayrıca yargı harçları, kural olarak, medenî usul hukukunda davada haksız çıkan tarafa; icra ve iflâs hukukunda ise, takip borçlusuna yükletilmektedir. Oysa, konkordatoda böyle bir yükletme sözkonusu olmamakta, harçlar konkordato harcının yükümlüsü üzerinde kalmaktadır. Çünkü bu harçların konkordato sürecinin başında üstlenilmesi sözkonusu olmaktadır. Bir başka deyişle, harca konu işlemin talep edilmesiyle yükümlü/sorumlu sıfatları tek bir kişide toplanmaktadır. Dolayısıyla, belirtilen bu nedenler, konkordato harçlarında yükümlünün genel tanımdan ayrı bir başlık altında incelenmesi gereğini ortaya koymaktadır.

3. Re'sen Yapılan İşlemler

Yargı harçları bakımından yükümlü kavramı ve her bir yargı harcı bakımından yükümlünün kim olduğu bu şekilde ortaya konulduktan sonra özellik oluşturan durumların incelenmesinde son olarak herhangi bir istek olmaksızın yapılan işlemlerin yükümlüsünün belirlenmesi yerinde olacaktır. Bu anlamda re'sen yapılacak işlemlerin yükümlüsünü, aksine bir hüküm bulunmaması halinde, lehine işlem yapılan kişiler oluşturacaktır (HK m.11/3, 126). Re'sen yapılan işlemlerin bu başlık altında incelenmesinin sebebi, genel tanımı düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesi dışında ayrı hükümlerde düzenlenmesidir. Buna rağmen, Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesindeki genel tanımla paralellik taşıyan sözkonusu hükümler, yükümlülerin harçlara ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmeyerek karşı tarafı mağdur etmelerinin önüne geçmeyi ve bir kamu geliri olan harçların tahsilinde sürekliliği sağlamayı amaçlamaktadır.

II. YARGI HARÇLARINDAN SORUMLULUK

A. Genel Olarak

Harcın konusunu oluşturan işlemlerin yapılmasını talep eden kişilerin harcın yükümlüsü olduğu belirtilmişti. Bu bağlamda yargı harcının ödenmesi konusunda muhatap alınacak kişiler yükümlüler olup, harcın ödenmemesi halinde müteakip işlemler yapılmayacaktır. Ancak, yargı yoluna başvurmak, başvuran kişiye bir harç yükümlülüğü yüklediği gibi, yükümlü kişinin haklı çıkması halinde bu yükümlülük yer değiştirmekte ve davada haksız çıkana; icra takibinde borçluya yükletilmektedir. İşte, mali hukuk anlamındaki sorumluluktan farklı olarak yargı harçlarından sorumluluk, yargılamanın yapılmasına sebebiyet veren kişinin, yargılamanın gerektirdiği harçların ödenmesinden sorumlu olmasıdır. Bu anlamda buradaki sorumluluk, başkasının borcundan dolayı muhatap alınmayı ifade eden mali hukuktaki sorumluluk kavramından farklı bir nitelik oluşturmaktadır. Zira, burada haksız çıkma halinde yükümlülüğün yer değiştirmesi, haksız çıkan kişinin, bir

anlamda, yargı harcının yükümlüsü olması sözkonusu olmaktadır. Yükümlünün kendi borcundan sorumluluğu anlamında gelebilecek bu durum ise, mali hukuktaki sorumluluk kavramı dışında kalmaktadır[7].

Yargı harçlarından sorumluluk kavramının teknik anlamdaki sorumluluk kavramından farklarının bu şekilde ortaya konulmasından sonra yargı harçlarından sorumluluğa ilişkin genel kural olan *"harçların haksız çıkan taraftan alınması"* kuralı, inceleme alanı bulacak, daha sonra da bu kuralın istisnalarına yer verilecektir.

B. Yargı Harçları Haksız Çıkan Tarafa Yükletilir

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 417'nci maddesinin birinci fıkrasına göre, mahkeme harçları kural olarak davada haksız çıkan tarafa yükletilir. Bu genel kural, bir dava sırasında haksız davranışta bulunan her kimsenin, haksız davranışlarının bütün sonuçlarından, bunları önceden bilmesi mümkün olsun veya olmasın, sorumlu tutulmasını gerektiren hukukun genel ilkelerine dayandırılmaktadır[8]. Bu anlamda, haksız yere dava açmış veya haksız yere savunmada bulunmuş kimse, harç bakımından kazanılmış hak ileri süremeyeceği gibi, haksız davranışının sonuçlarından sorumlu tutulmasında adalete aykırı bir yön bulunduğunu da ileri süremez[9].

Dava sonunda haksız çıkan tarafa yükletilecek yargı harçları, davayı kazanan tarafın daha önce davayı açarken peşin olarak ödediği harçlar ile dava sonunda ödeyecek olduğu harçlardır. Bu anlamda, yargılama sonunda haksız çıkan tarafa yükletilecek harçlardan ne anlaşılması gerektiğinin ortaya konulmasında fayda vardır.

---

7 Vergi hukuku açısından sorumluluk ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Öncel**, s.46.

8 **Ay**, s.96.

9 YİBK., 7.12.1964 gün ve E.1964/3,K.1964/5, (RG., 12.12.1964, S.11880).

Dava sonunda *"davanın kabulü"* yönünde hüküm kurulması halinde, yargı harcından yargılama sonunda haksız çıkan taraf sorumlu olacaktır. Sözkonusu dava nisbî karar ve ilâm harcına tâbî ise, dava açılırken başvurma harcı ile nisbî karar ve ilâm harcının dörtte biri, davacı tarafından peşin olarak ödenmektedir. İşte, peşin ödenen bu harç ile bakiye karar ve ilâm harcı, dava sonunda haksız çıkan taraftan alınacaktır. Davanın maktu karar ve ilâm harcına tâbî olması halinde ise, dava açılırken peşin olarak ödenen başvurma ve maktu karar ve ilâm harcının, davanın kabulü halinde davalıdan tahsiline karar verilmesi gerekecektir.

Yargılama sonucunda kısmen haklılık durumu ortaya çıkar ve kısmen kabul ya da kısmen red şeklinde hüküm kurulursa, yargılama giderleri gibi harçlar haklı çıkma oranında taraflar arasında paylaştırılamayacaktır. Zira, davanın reddi dışında harç daima davalıya yükletileceğinden, diğer giderler gibi kazanılan, kaybedilen miktara göre tekrar bölüştürme yapmak mümkün olmayacaktır[10]. Bu bağlamda, davanın sonunda *"davanın kısmen reddine ve kısmen kabulüne"* karar verilmesi halinde, karar ve ilâm harcı hüküm altına alınan kısım üzerinden hesaplanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan karar ve ilâm harcından, dava açılırken alınan peşin harç mahsup edilecek ve peşin olarak yatırılan başvurma harcı ile bakiye harcın davalıdan tahsili yoluna gidilecektir. Ancak kısmen kabul edilen miktar üzerinden hesaplanan karar ve ilâm harcının miktarı, peşin olarak tahsil edilen karar ve ilâm harcından az ise, mahsuptan sonra artan kısmın talep halinde davacıya iadesine karar verilecektir.

---

[10] " ... Davanın açıldığı tarihe göre uygulanması gereken Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi gereğince taraflara fazla vekalet ücreti yükletilmesi ve dava kısmen de olsa kabul edilmiş olsa, kabul edilmiş olmasına nazaran harcın tamamının davalı tarafa yükletilmesi gerekirken, genel masraflar meyanında bir kısım harcın davacı üzerinde bırakılması usul ve kanun hükümlerine aykırıdır." Yrg. 5.HD., 23.3.1977 gün ve E.1977/1915, K.1977/2090, (**Arcak**, s.1034, no.1282); "492 sayılı Harçlar Kanunu'na göre nisbî harçlar zaten hüküm altına alınan miktara göre hesaplanır. Maktu harç ise tüm olarak verilir. Böylece borçlar, isteğin kabul edilen bölümü için öngörülmüştür. Bu itibarla harçtan sorumluluk tamamen aleyhine hüküm verilen kişiye düşer. Bu yönden Usulün 417.maddesinin uygulanmasına mahal ve cevaz yoktur. Yarı yarıya paylaştırılması usul ve kanuna aykırıdır." Yrg. 2.HD., 16.10.1972 gün ve E.1972/6110, K.1972/5819, (**Aldemir**, s.30). Ayrıca bkz. Yrg. 5.HD., 22.11.1978 gün ve E.1978/8263, K.1978/8779, (Yasa, 1973/3, s.402-403).

Dava sonunda *"davanın reddi"* yönünde karar verilmesi halinde ise, yargı harcından davacı sorumlu olacaktır. Davanın reddi halinde davacıya yükletilecek karar ve ilâm harcı maktudur. Dolayısıyla dava konusunun nisbî karar ve ilâm harcına tâbî olması halinde dahi yargılama sonunda davanın reddine karar verilmiş ise, maktu karar ve ilâm harcı tahsil olunacaktır[11]. Nisbî karar ve ilâm harcına tâbî olan davanın başında peşin olarak alınan karar ve ilâm harcından, red harcı olarak da ifade edilen maktu karar ve ilâm harcı mahsup edilerek bakiye karar ve ilâm harcının istek halinde iadesine; eksik kalması halinde ise, davacıdan tahsili yoluna gidilecektir. Maktu karar ve ilâm harcına tâbî olan davanın yargılaması sonunda davanın reddi yolunda hüküm kurulması halinde maktu karar ve ilâm harcı, davanın başında peşin olarak alınmış olduğundan, başkaca bir harç alınmasına yer olmadığına karar verilecektir.

İcra ve iflâs harçlarına gelince, medenî usul hukukunda olduğu gibi, İcra ve İflâs Kanunu'nun 15'inci maddesine göre, kanunda aksine bir düzenleme mevcut olmadıkça harçlardan *"borçlu[12]"* sorumlu olacak ve bütün bu harçlar ayrıca bir hüküm ve takibe gerek olmaksızın borçludan tahsil olunacaktır. Dolayısıyla, borçlunun sorumluluğu kanun hükmü gereği olup, bu hususta alacaklının talebine ihtiyaç olmayacaktır. Nitekim, İcra ve İflâs Kanunu 138'inci maddesi de bu hükme paralel düzenleme getirmek suretiyle haciz, paraya çevirme ve paylaştırma gibi bütün alacaklıları ilgilendiren giderlerin önce satış tutarından alınacağını ve artan paranın takip masrafları ve işlemiş faizler dahil olduğu haliyle alacaklar oranında paylaştırılacağını hükme bağlamıştır. Ancak, borçlunun sorumlu tutulabilmesi için alacaklının icra takibini sonuçlandırması gerekmektedir. Alacaklı, icra takibini haciz

---

[11] "Dava reddedildiğine göre hüküm gününde yürürlükte bulunan 492 sayılı Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin III-2/a maddesi hükmünce ... lira red harcının davalı idareden alınmasına karar verilmesi gerekirken, emlak vergisi değeri üzerinden ... lira nisbî harcın idareden alınmasına karar verilmesi isabetsizdir." Yrg. 7.HD., 12..4.1988 gün ve E.1988/3577, K.1988/3217, (YKD., 1988/7, s.926-927).

[12] Burada borçludan kasıt, icra takibi sonunda borçlu olduğu anlaşılan ve bu nedenle de borcunu ödemesi gereken kişidir.

veya satış talebinde bulunmamak suretiyle sonuçlandırmazsa (ya da takip talebini geri alıp yenilemezse) ödediği harçları borçludan istemesi mümkün olmayacaktır[13].

Bunların yanında, İcra ve İflâs Kanunu, borçlunun icra takibine sebebiyet vermiş olup olmaması arasında da bir ayrım yapmamış olduğundan, *"harçların kanunîliği"* ve *"kıyas yasağı"* burada uygulama alanı bulacak ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 94'üncü maddesinin ikinci fıkrası icra harçlarına kıyasen uygulanamayacaktır. Bu anlamda, borçlunun hal ve durumu ile kendisine karşı icra takibine sebebiyet vermemesi ve ödeme emrine itiraz süresi içinde borcunu ödemiş olması halinde, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 94'üncü maddesinin ikinci fıkrasının kıyasen uygulanarak borçlunun icra harç ve giderlerinden sorumlu tutulamayacağına ilişkin görüşü[14] harçlar hukuku bakımından dayanaksız hale gelecektir. Böyle bir durumda borçludan, daha önce de belirtildiği üzere, sadece tahsil ve cezaevi harcı alınmaması yoluna gidilecektir. Her ne kadar, *Kuru*'nun icra harçlarından sorumluluk müessesesinin, icra takibinin sonuçlanması hali için olduğu, bu nedenle de alacaklının takibini satış ve paylaştırma safhasına kadar sürdürmemesi ve talebini geri alması halinde borçlunun harç ve giderlerden sorumlu tutulamayacağı yönündeki görüşü, olması gereken hukuk açısından olumlu karşılanabilirse de, harçların sahip olduğu mali yükümlülük kimliği nedeniyle bu yönde bir uygulamaya gidilmesi halinde sözkonusu uygulama, *"harçların kanunîliği"* ve *"kıyas yasağı"* nedeniyle hukuka aykırı olacaktır.

İflâs harçları bakımından sorumluluk, mahkeme harçları ve icra harçlarında olduğu gibidir. Burada genel kural uygulama alanı bulacak ve iflâs takibi ve davasında haksız çıkan borçlu, harçlardan sorumlu olacaktır. Ancak alacaklı, iflâs takibi ve davasının gerektirdiği harç ve giderleri peşin olarak ödeyecektir. Bu anlamda, iflâs isteyen alacaklının ilk alacaklılar toplantısına kadar yapılacak giderlerden sorumlu tutulması (İİK.m.160/I), genel kuralın bir istisnasını

---

[13] **Berkin,** İcra, s.180.

[14] **Kuru,** İcra I, s.111.

oluşturmayacaktır[15]. Borçlunun iflâsına karar verilmeden önce borcunu ödemesi ve iflâsı önlemesi halinde de, borçlunun haksız çıkmış olduğu kabul edileceğinden, iflâs takibi ve davasına yönelik harçlardan borçlu sorumlu olacaktır[16]. Bütün bunların yanında, iflâs isteyen alacaklı, açtığı iflâs davasında haksız görülür ve iflâs davası reddedilirse, iflâs takibi ile iflâs davasının gerektirdiği yargı harçlarından alacaklı sorumlu olacaktır.

III. YARGI HARÇLARININ MATRAHI

Yargı harçları bakımından nisbî ve maktu olmak üzere iki matrah ölçüsü vardır. Nisbî harçların konuları, belli bir değere ilişkindir ve tarifede yazılı olan oran bu değere uygulanır. Buna karşılık, maktu harçların konuları ise, belli bir değerle ilgili değildir. Ancak, her iki durumda da matrahın, harcın esaslı unsurunu oluşturması ve açıkça kanunda yer alma mecburiyetinin bulunması, matrahın tespitine yönelik hususların kanunda düzenlenmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda, nisbî esasta değer ölçüsü; maktu esasta ise, işlemin çeşidi ve niteliği dikkate alınmaktadır.

Değer ölçüsünde, (1) sayılı tarifede yazılı değerler esas alınırken müdahalenin men'i, tescil ve tapu kayıt iptali gibi gayrimenkulün aynına ilişkin davalarda gayrimenkulün değeri dikkate alınmaktadır. Gayrimenkulün aynına ilişkin davalarda ecrimisil ve tazminat gibi taleplerde de bulunulduğu takdirde harç, gayrimenkulün değeri ile talep edilebilen tazminat ve ecrimisil tutarı üzerinden alınacaktır. Değer tayini mümkün olan durumlarda, dava dilekçelerinde değer gösterilmesi zorunlu olup değer gösterilmemişse, davacıya tespit ettirilecek; tespitten kaçınılması halinde ise dava dilekçesi işleme konmayacaktır. Tespit edilen değerin eksik olduğu anlaşılırsa yalnız o celse için yargılamaya devam edilecek ve takip eden celseye kadar eksiklik tamamlanmadıkça davaya devam edilmeyecektir.

---

[15] "Alacaklı bu giderlerden ancak, borçlunun masaya giren malı bulunmaması veya masaya giren malların adî tasfiye masraflarını karşılamaya yetmemesi dolayısıyla basit tasfiye usulünün uygulandığı hallerde sorumlu tutulabilecektir." (**Berkin**, İflâs, s.325-326).

[16] **Kuru**, İcra III, s.2612.

Bunların dışında, yargı harçlarının matrahına ilişkin ayrıntılı açıklamalar ise, özellikle yargı harçlarının konusu incelenirken her bir harç türü bakımından ayrı ayrı yapıldığı için burada üzerinde durulmayacaktır.

IV.YARGI HARÇLARINDAN İSTİSNA VE MUAFİYET

A. Genel Olarak

Yargı harçlarında yükümlülüğün doğması için, harca konu işlemin, harçtan istisna edilen işlemlerden olmaması ya da harç yükümlüsünün yargı harçlarından muaf tutulmaması gerekmektedir. Bu anlamda öncelikle mali hukuktaki istisna ve muafiyet kavramlarının üzerinde durulmasında yarar vardır.

İstisna, aslında mali yükümlülüğe tâbi olması gereken bir konunun; muafiyet ise, aslında yükümlü olması gereken kişinin, kanunun açık hükmüne uyularak mali yükümlülüğün dışında bırakılmasıdır[17]. Bu bağlamda, devlet tarafından tahsil edilecek olan yargı harçlarından ekonomik ve sosyal nedenlerle bazı konu, işlem ve kişilerin kapsam dışında bırakılabilmesi için kanunîlik ilkesi gereği açık bir kanun hükmünün bulunması gerekir. Bir başka deyişle, yargı harçlarından istisna ve muafiyetin kapsam ve içeriğinin hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkta kanunla düzenlenmiş olması gerekmektedir[18]. Bu nedenle, Harçlar Kanunu'nun ikinci

---

17 **Öncel / Çağan**, s.11; **Nadaroğlu**, Kamu Maliyesi, s.237.

18 " ... Devlet tarafından harç alınabilmesi ve harçtan bağışıklığın sözkonusu olabilmesi için bu konuda açık bir yasa hükmünün bulunması gerekir. Nitekim Anayasa'nın 73.maddesinde (vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir ve kaldırılır) hükmü getirilmiştir. Bu Anayasa kuralının vergi, resim ve harç gibi parasal yükümlülüklerin veya bunlardan bağışıklığın, kapsam ve içeriğinin hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkla gösterilmesi amacına yönelik bulunduğu tartışmasızdır. Aksine uygulama kişi ve kurumların yasal dayanağı olmayan bir yükümlülük altına sokulmaları veya devletin önemli gelir kaynağından yoksun bırakılması gibi yasa koyucunun amacına aykırı ve sakıncalı sonuçlar doğurur." Yrg. 10 HD., 13.3.1997 gün ve E.1997/2081, K.1997/1995, (YKD, C.23, S.6, s.935-937).

bölümünde, 13'üncü ve 14'üncü maddeler ile yargı harçlarından istisna ve muafiyet konusu hükme bağlanmıştır. Bu hükümler 5887 sayılı mülga Harçlar Kanunu'nun 3'üncü maddesinin bir tekrarından ibarettir. Ayrıca, bu bölümde gösterilenlerin dışında, Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesinde de hükme bağlandığı gibi, yargı harçlarından istisna edilen işlemler ve muaf tutulan kişiler özel kanunlarda da yer almaktadır. Bu hüküm, ikinci bölümdeki istisna ve muafiyet hükümlerinin tamamlayıcısı niteliğinde olmuştur. Bütün bu hükümlerde Harçlar Kanunu ve özel kanunlarda harçtan istisna edilen işlemler ile harçtan muaf tutulan kişiler belirtilmiştir. Buna göre, istisna ve muafiyetin sözkonusu olduğu durumlarda bu kapsamda bulunan kişilerden harç alınabilmesi mümkün olmamaktadır.

Bununla birlikte, davada taraflardan birinin harç ödemekten muaf olmasının, diğer tarafı da harç yükümlülüğünden kurtarması anlamına gelmeyeceği açıktır[19]. Yine harçtan muaf olanlar tarafından açılan dava sonunda dava kabul edildiği takdirde, davalının davanın değerine göre harçtan sorumlu tutulması gerekir[20]. Ayrıca, harçtan muaf olan tarafın açılan dava sonunda haksız çıkması halinde de, harcın yargılama giderlerine katılması suretiyle harçtan sorumlu tutulabilmesi mümkün değildir[21]. Ancak, harç dışındaki yargılama giderlerinden sorumlu tutulması genel kuralın bir gereğidir.

---

19 Yrg. 13.HD, 26.10.1998 gün ve E.1998/7169, K.1998/8229., (YKD.2000/1, s.62-64).

20 "...4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 23.maddesinin üçüncü fıkrasında, tüketici mahkemeleri nezdinde tüketiciler, tüketici örgütleri ve bakanlıkça açılacak davaların her türlü resim ve harçtan muaf olduğu belirtilmiştir. Bu hüküm tüketicilerin ve tüketici örgütlerinin kolayca dava açmalarını sağlama amacına yönelik olup bu nedenle dava açarken bunlar, harçtan sorumlu tutulmamışlardır. Mal ve hizmet sunan satıcıların harçtan sorumlu tutulmamalarına ilişkin yasada bir hüküm yoktur. Dava sonunda dava kabul edildiği takdirde davanın değerine göre davalının harçtan sorumlu tutulması; hükmü temyiz ettiklerinde de bunlardan temyiz harcı alınması Harçlar Kanunu'nun amir hükmü gereğidir. Davanın reddi halinde ise davacılar harçtan muaf oldukları için bunlardan harç alınmaması gerekir." Yrg. 13.HD., 8.3.1999 gün ve E.1999/528, K.1999/1657, (YKD.2000/1, s.62-64).

21 Yrg. 18.HD., 4.11.1993 gün ve E.1993/9496, K.1993/11863, (**Aldemir**, s.228).

B. Harçlar Kanunu'ndan Kaynaklanan İstisna ve Muafiyetler

1. Harçtan Muaf Tutulan Kişiler ve Kuruluşlar

a. Erler, Onbaşılar ve Çavuşlar

Erler ve ihtiyaçları devlet tarafından temin olunan onbaşı ve çavuşlar, sıfatlarının devamı süresince yapacakları adlîye işlemlerinden ötürü harçtan muaftır (HK m.14). Ancak, bu muafiyet kanunda açıkça ifade edildiği üzere bu sıfatlarının ve hizmetlerinin devamı süresince mümkün olabilmektedir. Yine, Harçlar Kanunu'nun 14'üncü maddesinin açık hükmü karşısında muafiyet, sadece erler ve ihtiyaçları devlet tarafından temin olunan onbaşı ve çavuşlara tanınmış olduğundan, bu muafiyetten astsubaylar ve subayların yararlanabilmesi mümkün değildir.[22]

b. İşçi ve Çıraklar

İş Kanunu'na tâbî gündelikleri 200 lira veya aylık ücretleri 6.000 lirayı geçmeyen işçiler ve çırakların İş Mahkemeleri'nde açacakları davalar ve bu mahkemelerden almış oldukları ilâmların takiplerinde harçtan muaftırlar (HK m.123/2). Bu muafiyetten –her ne kadar maddenin uygulama alanı kalmasa da- sadece işçiler ve çıraklar yararlanabilir; işverenlerin yararlanabilmesi mümkün değildir[23].

---

[22] **Aldemir**, s.229.

[23] Ancak İş Mahkemeleri Kanunu'nun 11'inci maddesi 2345 sayılı Kanunu'nun 3'üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmadan önce muafiyette tarafların sıfatları ile ilgili bir sınırlama sözkonusu olmayıp, işverene de harç muafiyeti tanınmaktaydı. (**Çenberci**, s.103; **Birben / Öktem**, s.1138). Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki muafiyetten işverenlerin yararlanamayacağı hk. Yrg. 10.HD., 11.9.1975 gün ve E.1975/2492, K.1974/4644, (İKİD., 1975/178, s.3804-3805); Yrg. 10.HD., 10.6.1975 gün ve E.1975/1887, K.1974/3651, (**Aldemir**, s.230).

Ancak, işçiler ve çıraklar için kanunda belirtilen bu miktarların enflasyonist süreç yaşayan ülkemizde tedavülü kalmamıştır[24]. Bu bağlamda, kanun metninin değişen ekonomik koşullara ayak uydurabilecek miktarları içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Kanaatimizce bu düzenlemede muafiyet sınırı asgari ücret düzeyinde olmalıdır[25]. Zira, amaç ekonomik ve sosyal sebeplerle getirilen bu hükmün uygulanabilirliğini sağlamak için asgari ücretlilerden başlanmalıdır. Ülkemiz ekonomik gerçekleri karşısında geçimini zor sağlayan bu kişiler için bir de haklarını aramaları için büyük bir külfet yüklenmesi sosyal hukuk devleti ile de bağdaşmamaktadır.

c. Genel Bütçeye Dahil İdareler

Yargı harçlarından istisna ve muaflıklar başlığını taşıyan ikinci bölümde yer alan 13'üncü maddenin j bendi gereği genel bütçeye dahil idarelerin, kanunun (1) ve (3) sayılı tarifelerine giren bütün işlemlerine yargı harçlarından istisna tanınmıştır. Ancak, her ne kadar 13'üncü madde *"Harçtan Müstesna Tutulan İşlemler"* başlığını taşıyorsa da (j) bendindeki işlemleri gerçekleştiren kuruluşların dolaylı olarak yargı harçlarından muaf tutulan kuruluşlar olarak da anlaşılması mümkündür. Bu nedenle (j) bendinin incelemesinin yapıldığı *"harçtan muaf kişi ve kuruluşlar"* üst başlığının altında harçtan muaf kuruluşlar kapsamında incelenmesi uygun görülmüştür.

Bu bağlamda hangi idarelerin genel bütçeye dahil oldukları Bütçe Kanunu'na ekli (A) cetvelinde açıkça hükme bağlanmıştır[26]. Ayrıca, (A) cetvelinde

---

[24] Ancak bu hükmün uygulamasının olduğu zamana ilişkin yargı kararları için bkz. Yrg.10.HD., 18.6.1974 gün ve E.1974/3664, K.1974/4478, (YKD.,1975, s.187-188). Aynı yönde Yrg. 9.HD., 10.6.1981 gün ve E.1981/5617, K.1981/8214, (**Günay**, s.303).

[25] **Öztuna,** s.19.

[26] Bütçe Kanunu'na ekli (A) cetvelindeki genel bütçeye dahil idareler şunlardır :

- Anayasa Mahkemesi Başkanlığı
- Başbakanlık ve Bütün Bakanlıklar
- Cumhurbaşkanlığı
- Danıştay
- Denizcilik Müsteşarlığı

bulunmamasına rağmen, bir bakanlık bütçesinde yer alarak genel bütçe içinde yönetilen Milli Güvenlik Kurulu gibi birimler de vardır[27]. Kanaatimizce, genel bütçe içinde yer alması ve yönetilmesi itibariyle bu kuruluşların da (1) ve (3) sayılı tarife çerçevesinde yapacakları işlemler dolayısıyla yargı harçlarından muaf tutulması işin niteliğine daha uygun olacaktır. Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinin (j) bendi ile yargı harçlarından muaf tutulan idareler dışındaki idarelerin işlemleri dolayısıyla –özel bir kanunla muafiyet kapsamına sokulmadıkça- muafiyet kapsamında kabul edilemeyecektir[28]. Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinin (j) bendinde belirtilen idarelerin işlemlerinden (1) ve (3) sayılı tarife çerçevesinde harç alınması mümkün

---

- Devlet İstatistik Enstitüsü
- Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
- Devlet Planlama Teşkilatı
- Dış Ticaret Müsteşarlığı
- Diyanet İşleri Başkanlığı
- Emniyet Genel Müdürlüğü
- Gümrük Müsteşarlığı
- Hazine Müsteşarlığı
- Jandarma Genel Komutanlığı
- Sahil Güvenlik Komutanlığı
- Sayıştay Başkanlığı
- Türkiye Büyük Millet Meclisi
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
- Yargıtay

[27] **Aldemir**, s.232.

[28] "Davada Valilik, okul yapımından ötürü Özel İdareyi temsilen davalı gösterildiğinden ve Özel İdareler 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2588 sayılı Yasa ile değişik 13/j maddesi gereğince harçtan bağışık bulunmadığından, karar harcı alınması gerektiği düşünülmeden harçtan bağışıklık görülerek hüküm kurulması doğru bulunmamıştır." Yrg. 5.HD., 18.9.1986 gün ve E.1986/9888, K.1986/11514, (YKD., 1987/1, s.45); "2588 sayılı Kanunla 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13.maddesine eklenen j fıkrası, genel bütçeye dahil idareleri harçtan muaf tutmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğü, katma bütçeli idare olduğundan sözü geçen hükümden yararlanamaz." Yrg. 3.HD., 3.3.1983 gün, E.1983/1107, K.1983/1195, (**Aldemir**, s.236); "3202 sayılı Yasa ile kurulan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, tüzel kişiliğe haiz katma bütçeli bir idare olup harçtan bağışık olmadığı halde bağışık kabul edilerek harç alınmadığına yer olmadığına karar verilmesi doğru bulunmamıştır." Yrg. 5.HD., 23.1.1987 gün ve E.1987/16734, K.1987/528, (**Aldemir**, s.237).

değildir[29]. Ayrıca, 13 üncü maddenin (j) bendinin parantez içi hükmü gereğince harç konusu dışında bırakılan bu işlemlerin sözkonusu idarelerin haklılığı ölçüsünde karşı taraftan tahsiline karar verilmesi gerekmektedir (HKm.13/j). Buradan hareketle, 13'üncü maddenin (j) bendinin uygulamasını harçtan muaf olan idarenin dava açması/takip alacaklısı olması ve harçtan muaf olan idareye karşı dava açılması/takip borçlusu olması ihtimallerine göre incelemek ve buradan çıkan sonuçlara göre değerlendirme yapmak gerekmektedir.

İlk olarak harçtan muaf olan idarenin dava açması ve bu davayı kazanması halinde 13'üncü maddenin (j) bendinin parantez içi hükmü gereği önceden alınmamış olan harcın karşı taraftan tahsiline karar verilir[30]. Harçtan muaf idarece açılan davanın kısmen kabul edilmesi halinde ise harçlar, kısmen haksız çıkan tarafa

---

[29] "492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13/j maddesi kapsamındaki kuruluşlar harca tâbî değildir." Yrg.13.HD., 11.4.1995 gün ve E.1995/3083, K.1995/3651, (**Aldemir**, s.236); "... sair Temyiz itirazları yerinde değilse de; 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13.maddesinin (j) bendine göre hazinenin (1) ve (3) sayılı tarifelere giren bütün işlemlerden dolayı harçtan muaf olduğu belirtilmiş; (1) sayılı tarifenin B/1-3-a maddesinde de tahsil harçları düzenlenmiş olduğundan, hazinenin tahsil harcından sorumlu olmaması gerekirken şikâyetin kabulü yerine reddinde isabet görülmemiştir." Yrg.12.HD., 6.11.1992 gün ve E.1992/5786, K.1992/13356, (**Uyar**, Gerekçeli, s.199); "Harçlar Yasası'nın 13/j maddesi uyarınca harçtan bağışık olduğu halde davalı bakanlığa harç yükletilmesi doğru bulunmamıştır." Yrg. 5.HD., 6.12.1987 gün ve E.1987/16487, K.1987/1204, (**Aldemir**, s.235). Aynı yönde kararlar için bkz. Yrg. 8.HD., 30.10.1990 gün ve E.1990/11044, K.1990/14344, (YKD., 1991/2, s.201); Yrg. 6.HD., 16.1.1992 gün ve E.1992/16625, K.1992/408, (YKD., 1992/5, s.699-700); Yrg. 7.HD., 17.1.1989 gün, E.1989/6291, K.1989/216, (YKD., 1989/4, s.500-501).

[30] "... Hazine anılan maddeye (492 sayılı Kanun'un 13/j maddesine) göre harçtan muaf ise de sözü edilen bentten sonra gelen parantez içi hüküm karşısında, davacı hazinenin haklılığı oranında karşı tarafa harç yükletilmesi gerekir." Yrg. 3.HD., 29.9.1983 gün ve E.1983/3730, K.1983/3903, (**Aldemir**, s.235); "Hazine, 492 sayılı Yasanın 13/j maddesi uyarınca harçtan muaf ise de, harca tâbî olan ve Hazine lehine sonuçlanan davalarda, karşı taraf harç ödemekle yükümlü tutulur." Yrg. 14.HD., 1.3.1988 gün ve E.1988/9203, K.1988/1710, (ABD, 1988/2, s.1391-1394); "Hazinenin davası kabul edilmekle, hazine harçtan muaf da olsa, dava lehine sonuçlanmakla çekişmeli taşınmazın değeri üzerinden hesaplanacak harcın davalılardan tahsili gerekir." Yrg. 14.HD., 23.12.1986 gün ve E.1986/5662, K.1986/8285, (YKD.1987/8, s.1208-1210). Aynı yönde kararlar için bkz. Yrg. 4.HD., 29.5.1989 gün ve E.1989/1741, K.1989/4891, (YKD.1989/9, s.1391-1394).

yükletileceğinden başvurma harcı ile kısmen kabul edilen miktar üzerinden hesaplanan karar ve ilâm harcının karşı taraftan tahsiline karar verilir[31]. İdarenin açtığı davanın kaybedilmesi durumunda ise, harçtan muaf olan idareden harç alınmasına yer olmadığına karar verilir.

İkinci ihtimal olarak, bu idarelere karşı dava açılması ve kazanılması halinde davalı idareden harç alınmasına yer olmadığına ve ödemiş olduğu harçların davacıya geri verilmesine karar verilir[32]. Yine, sözkonusu idare aleyhinde icra takibinin başlatılması halinde de durum aynıdır[33]. Harçtan muaf idareye karşı açılan davanın kısmen kabul edilmesi halinde ise, başvurma harcı ve kısmen kabul edilen miktar üzerinden hesaplanan karar ve ilâm harcının davacıya iadesine; kısmen reddedilen miktar üzerinden hesaplanan karar ve ilâm harcının ise, davacı üzerinde

---

31 "... davada kazanılan miktara göre alınması gereken nisbî harcın tümünden davalının sorumlu olduğu düşünülmeden ve davacı idarenin de harçtan bağışık bulunmadığı gözetilmeden harç alınmaması doğru bulunmamıştır." Yrg. 5.HD., 15.5.1986 gün ve E.1986/5369, K.1986/6805, (**Aldemir**, s.234).

32 "2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 56.maddesinin üçüncü bendi delaletiyle 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13/j maddesi uyarınca davalı harca tâbî değilse de bu yanılgının giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden hüküm fıkrasının harca ilişkin ikinci ve üçüncü bendlerinin çıkarılmasına, yerine (davalı idare harçtan bağışık olduğundan harç yükletilmesine yer olmadığına; yatırılan harçların yatırana geri verilmesine) cümlesinin yazılmasına ve hükmün böylece düzeltilerek onanmasına karar verildi." Yrg. 5.HD., 18.1.1995 gün ve E.1995/22466, K.1995/357, (**Aldemir**, s.235). Aynı yönde kararlar için bkz. Yrg. 5.HD., 22.5.1983 gün ve E.1983/11216, K.1983/11170, (**Aldemir**, s.235); Yrg.5.HD., 18.2.1985 gün ve E.1985/1536, K.1985/1776, (**Kuru, Usul V**, s.4301).

33 "İİK'nun 15.maddesi hükmüne göre icra ve iflâs harçlarını kanun tayin eder, kanunda hilafına yazılı değil ise bütün harç ve masraflar borçluya ait olup, neticede ayrıca hüküm ve takibe hacet kalmaksızın tahsil edilir. Takip, alacaklı tarafından borçlu Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine alınan kamulaştırma bedelinin arttırılmasına ilişkin ilâma dayanmaktadır. İlamın borçlusu Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Harçlar Kanunu'nun 13.maddesinin (j) bendinde genel bütçeye dahil idarelerin bu kanunun (1) ve (3) sayılı tarifelerine giren bütün işlemleri harçtan istisna edilmiştir. Anılan maddeler hükmü gözetilerek Mercice tahsil harcı yönünden şikâyetin kabulü gerekirken reddi isabetsizdir." Yrg. 12.HD., 28.9.1992 gün ve E.1992/3686, K.1992/10889, (**Uyar**, Gerekçeli, s.200).

bırakılmasına karar verilir[34]. İdareye karşı açılan davanın kaybedilmesi durumunda ise yatırmış olduğu harçların davacı üzerinde bırakılmasına karar verilir.

Genel idarelerin harçtan muaf tutulması mutlak anlamda olup Harçlar Kanunu'nun 30'uncu maddesi bu maddeye istisna oluşturmamaktadır[35]. Zira, *"Noksan Tespit Edilen Değer Üzerinden Harcın Ödenmesi"* başlığını taşıyan 30'uncu madde ile çeşitli nedenlerle eksik ödenen harcın yargılama sırasında anlaşılması halinde, takip eden celseye kadar tamamlanması durumunda davaya devam olunmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre, altı aylık süre içinde harç tamamlanmazsa dosya işlemden kaldırılır ve bu süre içinde eksik harcın ödenmesi halinde dosya işleme konulur. Bir başka deyişle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409'uncu maddesinin son fıkrası uyarınca altı ay içinde

---

34 "... Harçlar Kanunu'nun 13.maddesine 2588 sayılı Yasa ile eklenen j bendi hükmü uyarınca Hazine harçtan muaftır. Harç yatırılmaksızın dava açan Hazine, davayı kaybedecek olursa yasa uyarınca kendisinden harç alınmamasına rağmen, davayı kazanması halinde önceden alınmamış olan harcın karşı taraftan tahsiline karar verilir. Harç yatırarak hazine aleyhine dava açan gerçek veya tüzel kişilerin davayı kaybetmesi halinde de harca katlanması doğaldır. Ancak bu kişiler davayı kazanacak olursa adı geçen Yasanın 13.maddesinin j bendi uyarınca Hazine harçtan muaf olduğu için önceden yatırmış oldukları harcın bu kişilere iadesine karar vermek gerekir. Olayda 500 lira ilâm harcını peşin yatırmış bulunan davacı, davayı kısmen kazandığına ve kazandığı kısım, istemin 2/3'sini teşkil ettiğine ve bu oran mahkemece de kabul edildiğine göre, bu orana isabet eden harç miktarının kendisine iadesine ve kaybettiği 1/3 oranındaki miktarın da üzerinde bırakılmasına karar vermek gerekirken, davalı hazinenin harçtan sorumlu tutulması usul ve yasaya aykırıdır." YHGK., 29.11.1985 gün ve E.1985/538, K.1985/959, (İKİD., 1987/1, s.4667-4668).

35 "... Harçlar Kanunu'nun 13.maddesinin (j) bendi hükmü ile genel bütçeye dahil idareler harçtan muaf tutulmuştur. Bu muafiyet mutlak anlamdadır. Her ne kadar aynı kanunun 30.maddesinde, muhakeme sırasında tespit olunan değerin, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için muhakemeye devam olunacağı, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilâm harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunamayacağı hükme bağlanmışsa da bu madde Harçlar Kanunu'nun 13/j bendinin istisnası değildir. Anılan Harçlar Kanunu'nun 30.maddesi harca tâbî olan gerçek ve tüzel kişiler ile ilgili bulunmaktadır. Bu itibarla delillerin değerlendirilmesinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre usul ve yasaya uygun bulunan direnme kararının onanması gerekir." YHGK, 23.6.1993 gün ve E.1988/128, K.1993/478, (ABD., 1994/4, s.605-606).

yenilenmeyen davanın görülebilmesi tekrar harç ödenmesine bağlı olduğu gibi, harcı ödenmeyen dosya için durum aynı olmaktadır. Sözkonusu hüküm usule ilişkin bir düzenleme getirmiş olup 13'üncü maddenin j bendi ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bu bağlamda, 30'uncu maddeyi 13'üncü maddenin j bendinin istisnası olarak kabul etmek hukuk mantığı ile bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, bu duruma ilişkin yargı kararları ile bu hususun altının çizilmesi yerinde olmuştur.

d. Diplomat Muaflığı

Yabancı devletlerin Türkiye'de bulunan elçi, maslahatgüzar ve konsolosları ile elçilik ve konsolosluklarına mensup olan ve o memleketin uyrukluğunda bulunan memurları ve Türkiye'de resmî bir göreve memur edilenlerin bu sıfatlarından dolayı yapacakları harca konu işlemler –karşılıklılık koşulunun olması şartıyla- yargı harçlarından muaftırlar (HK.m.124). Uluslararası kamu hukukundan kaynaklanan genel bir ilke olan diplomat muafiyetinin kapsamı sadece yargı harçları ile sınırlı kalmamakta, kanun hükmünde belirtilen diğer koşulların varolması şartıyla Harçlar Kanunu'ndaki tüm harçları kapsamaktadır.

2.Harçtan İstisna Tutulan Konu ve İşlemler

Kanunîlik ilkesinin gereği olarak yargı harçlarının kapsamı dışında bırakılan işlemler, yani istisna edilen işlemler, Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinde sayılmıştır. Bu bağlamda, istisna kapsamındaki konu ve işlemler 13'üncü maddede tahdidi olarak sayıldığından genişletme yoluyla bunların arttırılabilmesi mümkün değildir. Yine, 123'üncü maddenin delaletiyle özel kanunlarda harç istisnalarına ilişkin hükümler yer almadıkça 13'üncü madde dışında yeni istisna konularının oluşturulabilmesi mümkün değildir. Buradan hareketle, 13'üncü maddedeki yargı harçlarından istisna tutulan konu ve işlemleri şu şekilde sıralamak mümkündür :

1. Dava konusu 2500 lirayı geçmeyen dava ve takipler harçtan istisnadır (HK.m.13/a)[36]. Bu miktar hükmedilen miktar değil, dava ya da takip konusu edilen miktardır[37]. Bu nedenle, 2500 liradan fazla bir miktar üzerinden açılan bir dava sonunda hükmedilen miktar 2500 liradan az olsa bile dava harca tâbî olacaktır[38]. Ancak, hükümde belirtilen meblağın uygulanabilirliği kalmamıştır. Bu nedenle, hükümde belirtilen meblağın değişen ekonomik koşullara ayak uydurabilecek miktarları içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Kanun hükmünün bu yöndeki genel kuralı takibin konusunun ticarî senetlere dayanması halinde geçerli olmamaktadır. Takibin konusu ticarî senetlere dayanıyorsa, bu istisnadan yararlanabilmek mümkün olmayacaktır[39].

2. Türk Medenî Kanunu'nun 413'üncü ve 419'uncu maddeleri uyarınca Sulh Mahkemesi vasi tayinini gerektiren hallerde gecikmeksizin vasi atamakla yükümlüdür. Bu işlemi yapan Sulh hâkiminin verdiği kararlar yargı harçlarının istisnası kapsamında olup bu kararlardan harç alınmamaktadır. Yine, Medenî Kanunu'nun 483'üncü maddesinde gösterilen vasinin görevden alınmasını gerektirir sebeplerden birinin varlığı halinde, Sulh Hukuk hâkimi aynı kanunun 485'inci

---

[36] Sözkonusu hükmün uygulandığı zamana ilişkin yargı kararları için bkz. Yrg. 3.CD., 1.3.1988 gün ve E.1988/18695, K.1988/2100, (YKD.,1989/1-2, s.38); Yrg. 3.HD., 6.7.1956 gün ve E.1956/5157, K.1956/3880, (**Aldemir**, s.248).

[37] **Kuru, Usul V**, s.5320

[38] Yrg. 3.HD.1956 gün ve E.1956/5157, K.1956/3880, (Sİ.1957/108, s.3509-3510); YCGK.13.10.1969 gün ve 3/325-431 (Sİ.1970/264, s.94-96).

[39] "Harçlar Kanunu'nun 13.maddesinin (a) bendinde sözü geçen *"ticarî senetler"*, Türk Ticaret Kanunu'na göre poliçe, emre muharrer senetler (bono) ve çeklerdir. Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen mutlak şekil şartlarının herhangi birisinden yoksunluk, bunların ticarî senet niteliği kazanmalarına engel olduğundan bu tür senetlerin adlarına bakılmaksızın adi senet sayılmaları lazımdır. Ticarî senet görünümünde olmakla beraber adi nitelikte bulunan senetlere ait takiplerde değeri 100 (bugün için 2500) lirayı geçmeyenlerin Harçlar Kanunu'nun sözü geçen hükmü uyarınca harçtan istisna edilmeleri gerekir." Adalet Bakanlığı HİGM., 25.4.1969 gün ve 10196 sayılı Mütalaası., (**Uyar**, Gerekçeli, s.159).

maddesindeki yetkisini kullanarak vasiyi görevden alır. Bu kararlar da yargı harçlarından istisna edilenler kapsamında olup harç alınmamaktadır[40].

Hâkimin reddi talebinin kabulü ve hâkimin çekinmesine ait kararlar da yargı harçlarından istisna tutulmuştur (HK.m.13/b).

3. Ayda 5000 lirayı geçmeyen nafakalara ait dava ve takipler harçtan istisnadır (HK.m.13/c)[41]. Birden fazla kişiler yararına nafakaya hükmedilmesine ilişkin ilâmlar sözkonusu olduğunda, her kişi lehine hükmedilen miktar istisna sınırında bağımsız olarak dikkate alınacaktır. Kanunda belirtilen bu miktar hükmedilen nafaka miktarı olması sebebiyle nafaka davalarında başlangıçta peşin harç alınmaz[42]. Ancak (a) bendinde olduğu gibi hükümde belirtilen meblağın uygulanabilirliği kalmamıştır. Bu nedenle, kanun metninin değişen ekonomik koşullara ayak uydurabilecek miktarları içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

4. Cumhuriyet Savcıları kamu adına gerek Türk Medenî Kanunu'ndaki bu konuya ilişkin özel hükümlere[43] ve gerekse özel kanunların kendilerine verdikleri

---

[40] Harçlar Kanunu'nun 13/b maddesinde düzenlenen bu istisna hükmü eski Medenî Kanun'un 363'üncü, 369'uncu ve 427'nci maddelerini karşılamaktaydı. Yeni Medenî Kanun'un yürürlüğe girişiyle 413, 419 ve 483'üncü maddeler bu maddeleri karşılayan hükümler olmuştur.

[41] "... Buna göre 5000 liraya kadar olan (5000 lira dahil) olan nafaka taleplerinden başvurma ve tahsil harcının alınmaması icap eder. Ancak nafaka miktarının 5000 lirayı geçmesi yani mahkemenin aylık 5000 liranın üstünde bir nafaka miktarına hükmetmesi halinde bu konudaki takip taleplerinden başvurma ve tahsil harcının alınması gerekir." Adalet Bakanlığı HİGM., 17.1.1990 gün ve 8-02863 sayılı Mütalaası., (**Uyar,** Gerekçeli, 170).

[42] "Mahkemenin önceden kaç lira nafakaya hükmedeceği kestirilemeyeceği için peşin harcın alınması sözkonusu olamaz. Zira takdir olunan nafaka 250 lirayı geçtiği takdirde harca tâbî olup Harçlar Kanunu'na göre nisbî harç alınır." Yrg. 2.HD., 28.5.1970 gün ve E.1970/2688, K.1970/3226, (ABD.1971/2, s.341).

[43] Türk Medenî Kanunu'nun 101-103'üncü maddelerindeki *"Evlenmenin Meni Davası"* , 113'üncü maddesindeki *"Evlenmenin Butlanı Davası"* , 251'inci maddesindeki *"Nesebin Düzeltilmesine İtiraz"*; 245'inci maddesindeki *"Nesebin Reddi Davası"* ve 294' üncü maddesindeki *"Tanımaya İtiraz"* , 1587 sayılı Nüfus Kanunu'nun 64-66'ncı maddeleri ile 1111 sayılı Askerlik

yetkiye dayanarak[44] hukuk mahkemelerine davalar açarlar. Bu davalar harçtan istisna edilmiştir (HK.m.13/i).

5. İcra Tetkik Mercileri, İcra ve İflâs Daireleri'nin kusuru ile yanlış yapılmış işlemler hakkında ilgililerin şikâyeti üzerine inceleme yapmaktadır. Yapılan bu işlemleri ya ıslah eder ya da iptal eder. İşte bu iptal ve ıslah kararları ile bu karara dayanılarak yeniden yapılan işlemler yargı harçlarından istisna edilmiştir (HK.m.13/d). Bu işlemler, işlemin yanlış yapıldığı iddiasını taşıdığı için bu başvurulardan harç alınmaması hukuk mantığına da uygun düşmektedir[45]. Ancak, şikâyetin kabulü halinde, belirtilen hüküm gereği, sözkonusu kararlar harçtan istisna edildiğinden, şikâyet talebinde bulunan kişinin başlangıçta ödediği harçların kendisine iade edilmesi gerekmektedir. İcra Tetkik Mercii'nin şikâyeti reddetmesi halinde ise, bu yola başvuran şikâyetçiden hem başvurma hem de karar ve ilâm harcı alınması gerekecektir.

6. İcra Tetkik Mercileri'nin cezaya ilişkin kararları ile bu kararların temyizi işlemleri harçtan istisna edilmiştir (HK.m.13/f). Buradaki istisna hükmünün İcra ve İflâs Kanunu'nun 353'üncü maddesi ile birlikte değerlendirilmesinde büyük yarar vardır. İcra ve İflâs Kanunu'nun 353'üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki *"Temyiz, dilekçe veya tetkik merciine zapdettirilecek sözlü beyanla olur. Depo veya layiha aranmaz. Dilekçe veya beyan üzerine evrak hemen Yargıtay'a gönderilir."* Şeklinde ifade edilen hüküm 13'üncü maddenin tamamlayıcısı niteliğindedir.

7. Kiracının kira borcunun ödememesi üzerine İcra ve İflâs Kanunu'nun 270'inci maddesinden kaynaklanan hapis hakkının kullanımı sırasında

---

Kanunu'nun 81/1 maddesi çerçevesinde yaş, isim ve diğer nüfus kayıtlarının düzeltilmesi davaları Cumhuriyet Savcıları'nın kamu adına dava açmaya yetkili olduğu kanun hükümlerine örnek olarak verilebilir.

[44] Dernekler Kanunu'nun 5'inci maddesinin son fıkrası ve 53'üncü maddesindeki *"Derneklerin Feshi Davası"* Cumhuriyet Savcıları'nın kamu adına dava açmaya yetkili olduğu özel kanun hükümlerine örnek olarak verilebilir.

[45] **Ay**, s.92.

gerçekleştirilecek defter tutma işlemleri yargı harçlarından istisna edilmiştir (HK.m.13/g). İcra dairesi, üzerinde hapis hakkı bulunan eşyanın bir defterini yapar ve rehinleri paraya çevirme yoluyla takip talebinde bulunması için kiralayana 15 günü geçmemek üzere münasip bir süre verir (İİK.m.270/3). İşte, buradaki defter tutmaya ilişkin yapılan bütün işlemler yargı harçlarından istisna edilmiştir.

8. Yetkili makamların isteyecekleri ilâm ve sair evrak suretleri yargı harçlarından istisna edilmiştir (HK.m.13/h).

C. Özel Kanunlardan Kaynaklanan İstisna ve Muafiyetler

1.Genel Açıklama

Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesine göre özel kanunlarla harçtan muaf tutulan kişilerle, istisna edilen işlemlerden yargı harcı alınmayacaktır. Bu anlamda muafiyet ve istisnaların açıkça kanun hükmüyle düzenlenmesinin bir gereği olarak, özel kanunlardaki muafiyet ve istisna hükümleri harçlar hukukunda uygulama alanı bulacaktır.

Düzenleme bu yönde olmasına rağmen, Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesi hükmünün mali hukuktaki istisna ve muafiyeti düzenleyen hükümlerden farklılık oluşturduğunun üzerinde durulmasında yarar vardır. Zira, mali hukuka ilişkin mevzuat incelendiğinde, istisna ve muafiyete ilişkin hükümlerin ya ilgili bulunduğu kanuna (KDVK.m.19) ya da düzenlediği konular itibariyle benzerlik oluşturan kanuna hüküm eklenmesi (ya da ilgili kanununda değişiklik yapılması) (KVK.mük.m.45) suretiyle düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Bu anlamda sözkonusu hükümler, uygulama alanlarına giren konulara ilişkin olarak özel kanunlarda istisna ve muafiyete ilişkin düzenleme yapılmasına açıkça engel oluşturmaktadır.

Mali hukuka ilişkin mevzuatın bir parçası olan Harçlar Kanunu'ndaki hükmün aksine düzenleme getiren bu hükümlerin yerinde olduğu açıktır. Çünkü,

istisna ve muafiyete ilişkin hükümlerin toplu halde ilgili kanununda yer almasından daha doğal bir şey olamaz. Ayrıca mali nitelikteki kanunların esaslı unsurlarının ilgili bulunduğu mevzuatta yer alması kanun yapma tekniği bakımından bir zorunluluktur. Böylece istisna ve muafiyete ilişkin hükümlerin tespiti kolaylaşacak; değişiklik yapılması gerektiğinde de ilgili kanuna madde eklemek ya da ilgili kanunda değişiklik yapmak suretiyle bu ihtiyaç giderilmiş olacaktır. Buna karşılık, Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesindeki düzenlemenin sonucu olarak, harçlara ilişkin istisna ve muafiyet hükümlerinin tespiti kolaylıkla mümkün olmamaktadır. Bu nedenle sözkonusu hükümlerden yararlanabilmek ya hüküm bilinmediği için mümkün olmamakta ya da sözkonusu hükümler özel kanuna özensizce eklendiği için kanunîlik engeline takılmaktadır. Harç uygulamasının oldukça geniş olduğu ülkemizde bu durumun oluşturduğu sakıncalar ancak Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesi hükmünün harçlara ilişkin tüm istisna ve muafiyet hükümlerini içine alacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve bu yöndeki düzenlemelerin de ancak bu Kanun çatısı altında yapılabileceği yönünde hüküm eklenmesi ile mümkün olabilecektir.

Harçlar Kanunu'nun 123'üncü maddesinin mali hukuka ilişkin mevzuattaki istisna ve muafiyet hükümlerinden farkını bu şekilde ortaya koyduktan sonra bu başlık altında, özel kanunlardaki muafiyet ve istisna hükümleriyle *"istisnanın istisnası"* niteliğindeki (yani, bu kapsam dışında kalan) kurumlar ve/veya işlemler incelenecektir.

2.Muafiyet ve İstisnanın Kapsamı

a. Muafiyet Kapsamındaki Kurumlar

aa. Sosyal Sigortalar Kurumu

17.7.1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 126'ncı maddesinde harçlara ilişkin olarak Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından yapılan bütün işlemlerle bu işlemler için ilgililere verilmesi veya bunlardan alınması gereken her türlü evrak, belgeler ve bunların örneklerinden harç alınmayacağı

hükme bağlanmıştı. Ancak, uygulamada Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yaptığı işlemlerin yargı harçlarından istisna edilip edilmeyeceği konusunda birtakım tereddütler yaşanmakta; madde hükmünün açıkça yargı harçlarını içermediği savunulmaktaydı[46]. Adalet Bakanlığı da bu konudaki tereddütlerin giderilmesini sağlamak için yayınladığı genelgesinde harç muafiyetinden Harçlar Kanunu'nda, özel yasalarda ve 2548 sayılı *"Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun"*un[47] 1'inci maddesinde öngörülen tüm yargı harçlarının anlaşılması gerektiği yönünde görüş belirtmişti[48]. Bu konudaki artan tereddütlerin giderilmesi ve içtihatlar arasında birliğin sağlanması amacıyla Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından yapılan bütün işlemlerin harçlardan istisna edildiği, ancak yargı harçlarının istisna kapsamında olmadığı karara bağlanmıştır[49]. Kararın gerekçesinde 126'ncı maddedeki *"kurum tarafından yapılan bütün işlemler"* ifadesinden o kurum ve kuruluşun yasa ile belli edilmiş görevlerini yapabilmesi için yapacağı işlemlerin anlaşılması, dolayısıyla da bu kavram içine

---

[46] **Ay,** s.86.

[47] RG., 9.7.1934, S.2747, 2548 sayılı Kanun"un 1'inci maddesi şöyledir : *"İcra dairelerince miktar ve kıymeti muayyen olan ilâmlı ve ilâmsız alacaklardan tahsil olunan paranın %2'si ve kıymeti muayyen olmayan ilâmların icrasından tahsil harcının yarısı nispetinde harç alınır. Bu harçlar borçluya yükletilemez ve mahkumunbih (yargılama sonunda hüküm altına alınan meblağ) bir milyon liradan aşağı olursa bundan harç alınmaz."*

[48] "Bakanlığımız 19 Ekim 1972 gün ve 80-13/33264 sayılı genelgesinde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 126.maddesinde öngörülen vergi, resim ve harç muafiyetlerinin icra ve iflâs harçları dahil tüm yargı harçlarını kapsayacak genişlikte olduğu açıklanmış idi. Bu muafiyetler o kuruluşlara tanınmış kişisel muafiyetlerdir. Anılan kuruluşların vergi, resim ve harç yükümlüsü olduğu durumlarda ancak onlara uygulanacaktır ... Diğer taraftan "harç muafiyeti" deyimi yalnız "tahsil harcı"nı değil Harçlar Kanunu'nda ve özel yasalarda yer alan ve bu arada 2548 sayılı yasanın 1.maddesinde öngörülen tüm harçları da kapsamaktadır." Adalet Bakanlığı HİGM, 26.7.1974 Gün ve 86/8-22841 sayılı genelgesi. (**Uyar,** Gerekçeli, s.179-180).

[49] "506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 126.maddesi gereğince kurum tarafından yapılan bütün işlemlerle, bu işlemler için ilgililere verilmesi veya bunlardan alınması gereken her türlü evrak ve belgeler ile bunların örnekleri harç, resim ve damga vergisinden bağışıktır. Bu bağışıklık yargı harçlarını içermez" YİBK., 3.3.1975 Gün ve 1975/2E., 1975/3K. sayılı kararı., (RG., 5.5.1975, S.15227), (YKD., C.1, S.1, 1975).

yargılamaya ilişkin harçların girmediği belirtilmiştir.[50] İçtihadı Birleştirme Kararının yargı harçlarını istisna kapsamı dışında tutması üzerine bu kez 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nun 24'üncü maddesinin (c) bendinde 2868 sayılı Kanunla[51] yapılan bir değişiklikle kanun koyucu kurum tarafından açılan ve kurumun taraf olduğu dava ve icra kovuşturmaları ile ilâmların harçtan istisna edildiğini açıkça hükme bağlayarak yargı kararlarına da istikrar kazandırmış oldu[52]. Bu değişiklik ile kanun koyucu Sosyal Sigortalar Kurumu'na tanımak istediği harç muafiyetini açıkça ifade etmiştir. Nitekim, Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu'nca verilen karar ile de Sosyal Sigortalar Kurumu'nun davalı, davacı, takip alacaklısı ve takip borçlusu olarak taraf olduğu dava ve icra takipleri karşısında harç yükümlüsü olmadığını açıkça ortaya koymaktadır[53]. Ayrıca, kanun hükmündeki "... *kurum*

---

[50] İçtihadı Birleştirme Kararı yerinde olmakla birlikte, kanun koyucunun 126'ncı madde ile meramını yeterince ifade edemediği açıktır. Kanun koyucu aslında Sosyal Sigortalar Kurumu'na genel anlamda bir harç muafiyeti tanımak istemiş, ancak, bunu hükümde yeterli açıklığa kavuşturamamıştır. Adalet Bakanlığı da kanun hükmünün yorumunda bu yönde hareket etmiştir. Dolayısıyla, kanunîlik ilkesi ve kıyas yasağının geçerli olduğu bir alanda sözkonusu hükmün yargı harçlarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi kanun hükmünü gereğinden fazla zorlamak, hatta kanunun lafzından bağımsız bir yorum yapmak olur ki, bunun kabul edilebilmesi mümkün değildir.

[51] RG., 27.7.1983, S.18117, s.11.

[52] "... Davalı kurumun 2868 sayılı Kanunu'nun ikinci maddesi ile değiştirilen 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nun 24/c maddesi hükmüne göre tarafından açılan ve taraf olduğu davalarda harçtan bağışık olup, bu bağışıklık yargı harçlarını dahi kapsadığı gözönünde tutulmadan harçtan sorumlu kılınması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir." Yrg. 10.HD., 7.10.1986 gün ve E.1986/4648, K.1986/4936, (YKD. 1987/2, s.247-248); "4792 sayılı Kanun'un 2868 sayılı kanunla değişik 24.maddesi hükmüne göre taraf bulunduğu davalarda Sosyal Sigortalar Kurumu'nun harçtan bağışık olduğu gözetilmeksizin davalı kuruma harç yükletilmiş olması bozmayı gerektirir." Yrg. 4.HD., 14.5.1987 gün ve E.1987/2889, K.1987/3819, (Yasa, 1987/12, s.1787-1788). Aynı yönde Yrg. 12.HD., 20.1.1992 gün ve E.1991/12414, K.1992/192, (**Uyar**, Gerekçeli, s.200).

[53] "4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nun 2868 sayılı Kanun'la değişik 24.maddesinin (c) fıkrasında yer alan hükmün her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olduğuna ilişkin hükmün, yargılama gideri olarak, davada haklı çıkan tarafa ödenmesi gereken miktar içinde yer alan harcı da kapsadığına; bu nedenle SSK'na karşı, açılan ve kurum aleyhine sonuçlanan davalarda önceden alınan başvurma ve ilâm harçlarının (varsa yürütmenin durdurulması harcının) davada

tarafından açılan ve kurumun taraf olduğu dava ve icra kovuşturmaları ... " ifadesi istisnanın sadece kurum bakımından sözkonusu olup, istisna kapsamından davanın veya takibin karşı tarafının yararlanması mümkün olmadığını da açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sözkonusu muafiyet hükmü kanun koyucu tarafından sadece kuruma tanınmış olmakla bu muafiyetten davanın veya takibin karşı tarafının yararlandırılması suretiyle genişletilmesi mümkün değildir[54].

bb.Bağ-Kur

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun "Vergi, Resim ve Harç Muafiyeti" başlığını taşıyan 20'nci maddesinin (d) bendine göre bu kurumun taraf olduğu dava ve icra takipleri ile ilâmları harçtan istisna edilmiştir. Ayrıca maddenin son fıkrasındaki *"İlgili kanunlarda kurumun adı ve kuruluş kanunda yazılı olmasa dahi ithalde alınan vergi ve resimler dahil her türlü vergi, resim ve harçlardan muaftır"* ifadesi de bu hükmü destekler niteliktedir. Bu bağlamda, kanundaki ifadeden harç

---

haklı çıkan davacı tarafa iade edilmesi gerektiğine" DİBK., 25.12.1997 gün ve E.1996/1, K.1997/1, (RG.14.6.1998, S.23337, s.22) ; (Dş.Der.,1999/97, s.52).

54 "... 4792 sayılı Kanun'un 24.maddesindeki harçtan bağışıklık sadece Sosyal Sigortalar Kurumu yönünden olup, kurum tarafından açılan davaların kabulü halinde kabul edilen miktar üzerinden davalıya 492 sayılı Kanun'daki tarifeler uyarınca harç yükletilmesi yasal bir zorunluluk olduğu halde harç alınmasına yer olmadığına karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Her ne kadar harç alınmasına yer olmadığına dair bu isabetsizlik temyiz konusu yapılmamış ise de davada haksız çıkan tarafa harç yükletilmesi yasal bir zorunluluk olduğundan bu husus re'sen gözetilmiştir. Bu nedenle de kanun yoluna başvurma kanun yoluna başvuranın durumunu ağırlaştıramaz kuralının bu gibi re'sen gözetilmesi gereken hallerde uygulanması mümkün değildir." Yrg. 10.HD., 13.3.1997 gün ve E.1997/2081, K.1997/1995, (**Aldemir,** s.238-239); "2868 sayılı Yasa hükümlerine göre harçtan bağışıklık sadece Sosyal Sigortalar Kurumu bakımından sözkonusu olduğu halde yazılı şekilde davalı aleyhine harca hükmedilmemesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. Ne var ki bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden hüküm bozulmamalı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 438.maddesi gereğince düzeltilerek onanmalıdır." Yrg. 10.HD., 20.11.1984 gün ve E.1984/5658, K.1984/5800, (Yasa, 1985/3, s.450-451); "Davalı Sosyal Sigortalar Kurumu, 2868 sayılı Yasa'nın 24/c maddesi uyarınca harçtan muaf olduğu halde, davalıdan bakiye harcı alınmasına karar verilmiş olması doğru değildir." Yrg. 19.HD., 15.3.1996 gün ve E.1996/8412, K.1996/2529, (**Aldemir,** s.239).

istisnasından sadece kurumun yararlanabileceği, karşı tarafın yararlanamayacağı sonucu çıkmaktadır[55]. Bununla birlikte, buradaki harç istisnası (1) ve (3) sayılı tarifelerdeki konuları kapsayacak, yani yargı harçlarının tümünü içine alacak şekilde anlaşılmalıdır. Bağ-Kur Kanunu'nun 20'nci maddenin (d) bendinde geçen *"... kurumun taraf olduğu davalar ..."* ifadesi bu anlamda yorumlanarak, istisnanın yargılama sırasında kurumun her ne şekilde olursa olsun harç muhatabı olduğu hallere teşmil edilmesi gerekmektedir. Aksi bir düşünce, istisna ve muafiyet kurumunun amacına ters düşeceği gibi, hukuk mantığıyla da bağdaşmamaktadır[56].

cc. 1606 Sayılı Kanunda Belirtilen Dernek ve Kuruluşlar

1606 sayılı *"Bazı Dernek Ve Kurumların Bazı Vergilerden, Bütün Harç Ve Resimlerden Muaf Tutulmasına İlişkin Kanun"*un[57] 3685 sayılı Kanun'un ikinci maddesi ile değişik 1'inci maddesindeki açık hüküm karşısında :

- Türkiye Kızılay Derneği,
- Türk Hava Kurumu,
- Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü,
- Türkiye Yardım Sevenler Derneği,
- Resmî Darülaceze Kurumları ile Darüşşafaka Cemiyeti,
- Yeşilay Derneği,

---

[55] "Bağ-Kur Yasası'nın 20.maddesinin (d) bendi gereğince davalının harç bağışıklığından yararlanamayacağının gözönünde tutulmaması da usule ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. Harcın kamu düzenine ilişkin olmasından ötürü (temyiz edenin aleyhine temyizen bozulma yapılamayacağı) ilkesi burada ayrık bir durum olarak uygulanamayacağı için hükmün harç yönünden bozulması cihetine gidilmesinde bir sakınca bulunmadığını da belirtmek gerekir." Yrg.10.HD., 30.3.1979 gün ve E.1979/6906, K.1979/2817, (YKD.1979/10, s.1449-1450); "1479 sayılı Kanun'un 3165 sayılı Kanun'la değişik 20/d maddesi uyarınca davalı kurumun yargı harcından muaf olduğu gözetilmeden harçtan sorumlu tutulması doğru değildir." Yrg. 3.HD., 25.3.1991 gün ve E.1991/5810, K.1991/3208, (**Aldemir**, s.240).

[56] Aksi yönde karar için bkz. Yrg. 3.HD., 7.3.1985 gün ve E.1985/944, K.1985/1504, (**Aldemir**, s.239).

[57] RG., 20.7.1972, S.14251.

yargı harçları kapsamında yaptıkları işlemler dolayısıyla kendilerine yükletilecek harç yükümlülüğünden muaftırlar[58]. 1'inci maddede sayılan kurumlara harç muafiyeti tanınmasının altında şüphesiz bu kurumların sosyal amaçlarla kurulmuş olmaları yatmaktadır. Bu kurumlar asıl gayelerine ulaşmaya çalışırken karşılaşabilecekleri hukukî sorunlar karşısında devletin de sosyal devlet olarak kendini göstermesi ve bu kurumlara harç muafiyeti tanıması bir ödev olarak kabul edilmelidir.

dd. Yönetim ve Denetimleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na İntikal Eden Bankalar

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun[59] hükümleri çerçevesinde yönetim ve denetimleri Fon'a intikal eden bankaların alacaklarını dava veya takip yoluyla tahsil etme yoluna gitmeleri halinde bu kapsamda yapacakları bütün işlemler, yargı harçlarından muaf olacaktır (Bank.K.m.14/b). Bununla beraber, muafiyet konusunda bu hüküm ile yetinmeyen kanun koyucu bu maddenin tamamlayıcısı niteliğinde olan 15'inci madde ile sözkonusu muafiyeti *"Fon her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır"* ifadesiyle hüküm altına alınmıştır (Bank.K.m.15/3). Bankalar Kanunu'nda sayılan ve genel olarak bir bankanın faaliyetlerini yürütebilme yeterliliğini yitirdiği

---

[58] "1606 sayılı Kanun'u değiştiren 3685 sayılı Kanun'un ikinci maddesi gereğince Kızılay, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye Yardım Sevenler Derneği, Darüşşafaka ve Darülacezenin harçtan muaf olduğu gözönünde tutulmadan davalıya harç yükletilmesi doğru görülmemiştir." Yrg. 2.HD., 28.3.1995 gün ve E.1995/2290, K.1995/3297, (Yasa, 1996/10, s.1449-1450); "Kamuya yararlı dernek statüsünde olan Kızılay Derneği'nin 3685 sayılı Kanun'la değişik 1606 ve 2004 sayılı Kanunlar gereğince her türlü resim ve harçtan muaf olduğu halde harca hükmedilmesi yanlıştır." Yrg. 13.HD., 27.1.1992 gün ve E.1992/741, K.1992/1692, (**Aldemir**, s.242); "Davalı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 2888 sayılı Yasa'nın 20'nci ve 3685 sayılı Yasalar'da katma bütçeli bir idare olarak her türlü harçtan muaftır. Bu nedenle davalıya harç yükletilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir." Yrg. 2.HD., 27.1.1992 gün ve E.1992/179, K.1992/444., (**Aldemir**, s.242). Aynı yönde bkz. Yrg. 3.HD., 25.9.1986 gün ve E.1986/7842, K.1986/8136, (**Aldemir**, s.242); "Yrg. 3.HD., 4.11.1986 gün ve E.1986/10037, K.1986/10145, (**Aldemir**, s.242).

[59] RG., 23.6.1999, S.23734.

(ya da yitirme tehlikesinin bulunduğu) hallerin tespiti halinde sözkonusu kanun gereği bankanın yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na geçmektedir. Fon'a bu yönde bir muafiyet tanımanın amacı, intikal eden bankanın alacaklarının süratle tahsil edilerek bankaya gerekli yeterliliği kazandırmaktır. Bütün bunlar dışında Bankalar Kanunu'nda harç muafiyetine ilişkin başka hükümler de bulunmaktadır (Bank.K.m.16/8 ve Geçici m.2/j).

ee. Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nun 19/B-a maddesine göre bu kanun gereğince kurulacak ve kurulmuş sayılan kooperatifler ile bölge ve merkez birliklerinin yapacakları işlemler yargı harçlarından istisna edilmiştir. Sözkonusu hükümde bu durum *"... icra makamları, resmî daireler ve mahkemeler nezdinde yapacakları, takip ve tahsillerle açacakları tazminat talepleri ile ilgili her nevi talep, tebliğ ve kararlar her türlü masraf, vergi, resim ve harçtan muaftır"* şeklinde ifade edilmiştir. Bu anlamda, kurumun yargılama ve icra prosedürü içinde muhatabı olacağı her türlü harç kanun hükmünün açık ifadesi sebebiyle kurumdan tahsil edilemeyecektir[60].

---

[60] Ancak kanun hükmünden kuruma vekalet ücreti yükletilmesi konusunda bir muafiyet tanınıp tanınmadığı anlaşılamamaktadır. Bu konuda Yargıtay 19/B-a maddesinin vekalet ücretine teşmil edilemeyeceği kanaatindedir. Yargıtay'ın bu yönde kararı için bkz. Yrg. 5.HD., 4.6.1975 gün ve E.1975/6739, K.1975/10569, (**Arcak**, no.1278, s.1032). "Özel hükümler koyan kanunların genel nitelikte olanlara nazaran özel hüküm taşıyan kanunlardan daha sonra yürürlüğe girenin diğerine nazaran öncelikle tatbiki kuralından hareket edilerek 2836 sayılı Kanun'un değişik 22.maddesi (bugünkü 1581 sayılı Kanun'un 19/B-a maddesi) uyarınca kooperatif işlemlerinin başvurma ve tahsil harcı ile cezaevi yapı harcından da muaf tutulması gerekmektedir." Adalet Bakanlığı HİGM, 25.3.1974 gün ve 8904 sayılı Genelgesi ve Adalet Bakanlığı HİGM, 2.12.1966 gün ve 25938 sayılı Genelgesi. (**Uyar**, Gerekçeli, s.179).

b. İstisna Kapsamındaki Konu ve İşlemler

aa. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan Kaynaklanan İstisnalar

4077 sayılı "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun"da[61] belirtilen yargı harçlarına ilişkin istisna hükümleri, kanunun yargılama ve cezaya ilişkin hükümleri içeren dördüncü kısmındaki 23'üncü maddede düzenlenmektedir. Buna göre, bu kanunun uygulanmasında çıkacak her türlü ihtilâflara bakmakla görevli yargı organı olan Tüketici Mahkemeleri nezdinde açılacak davalar yargı harçlarından muaftır (TKHK.m.23). Bu bağlamda tüketiciler, tüketici örgütleri ve Bakanlığın Tüketici Mahkemeleri'nde açacakları davalarda yargı harçlarından istisna edilmiştir[62]. Buradaki harç muafiyeti tüketiciler, tüketici örgütleri ve Bakanlığa tanınmış olup mal ve hizmeti sunan satıcılar bakımından harç muafiyeti sözkonusu değildir[63]. Kanun koyucu burada günlük hayatta oldukça sık karşılaşılan sorunların başında gelen *tüketici sorunlarını* uyuşmazlık konusu mal ve hizmetin değeri üzerinden harç ödeme endişesi nedeniyle yargı organları önüne götürmeyen ya da götüremeyen

---

61 RG., 8.3.1995, S.16674.

62 "Tüketici Mahkemeleri nezdinde açılan dava sonunda dava kabul edildiği takdirde, davanın değerine göre davalının harçtan sorumlu tutulması; davanın reddi halinde ise davacılar harçtan muaf oldukları için, bunlardan harç alınmaması gerekir." Yrg. 13.HD., 26.10.1998 gün ve E.1998/7169, K.1998/8229, (**Yılmaz**, Hukukta, s.132-133).

63 "... 4077 sayılı Tüketicin Korunması Hakkında Kanun'un 23.maddesinin üçüncü fıkrasında tüketici mahkemeleri nezdinde tüketiciler, tüketici örgütleri ve bakanlıkça açılacak davaların her türlü resim ve harçtan muaf olduğu belirtilmiştir. Bu hüküm tüketicilerin ve tüketici örgütlerinin kolaylıkla dava açmalarını sağlama amacına yönelik olup, bu nedenle dava açarken bunlar, harçtan sorumlu tutulmamışlardır. Mal ve hizmet sunan satıcıların harçtan sorumlu tutulmamasına ilişkin yasada bir hüküm yoktur. Dava sonunda dava kabul edildiği takdirde davanın değerine göre davalının harçtan sorumlu tutulması, hükmü temyiz ettiklerinde de bunlardan temyiz harcının alınması Harçlar Kanunu'nun amir hükmü gereğidir. Davanın reddi halinde ise davacılar harçtan muaf oldukları için bunlardan harç alınmaması gerekir. Mahkemece bu yön gözetilmeden, harç alınmasına yer olmadığına karar verilmesi de kabul şekli bakımından bozma nedenidir..." Yrg. 13.HD., 8.3.1999 gün ve E.1999/528, K.1999/1657, (**Yılmaz**, Hukukta, s.133-135).

tüketicilerin yargı organları önüne sorunlarını daha kolay ve süratle taşıyarak olası hak kayıplarının önüne geçilmesini amaçlamıştır[64]. Bu sayede, birçok tüketici için mahkemeye başvurma bakımından caydırıcı öğe olan harç ödeme endişesi bertaraf edilmiş olacak ve tüketici mahkemelerine yapılacak başvurular bakımından bir çeşit kolaylık sağlanmış olacaktır.

bb. Orman Kanunu'ndan Kaynaklanan İstisnalar

6831 sayılı Orman Kanunu'nun[65] 11'inci maddesine göre, orman kadastro komisyonlarınca düzenlenen tutanaklara karşı askı tarihînden itibaren altı aylık hak düşürücü süre içinde[66] kadastro mahkemelerinde (kadastro mahkemesi olmayan yerlerde kadastro davalarına bakmakla görevi mahkemede) hak sahibi gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılacak orman sınırlamasına itiraz davaları yargı harçlarından istisna edilmiştir.

cc. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'dan Kaynaklanan İstisnalar

2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'un[67] 34'üncü maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesi'nde karara bağlanacak işler için verilen dilekçeler, layihalar, yazılar veya belgelerden, mahkemenin işlemlerinden; kararlarından veya mahkemece yahut mahkemeden istenilecek belge veya karar örnekleri yargı harçlarından istisna edilmiştir.

---

64 **Zevkliler,** s.228.

65 RG., 8.9.1956, S.9402.

66 Ancak tapulu gayrimenkullerde tapu sahiplerinin 10 yıllık süre içerisinde dava açma hakları mahfuzdur (Orm.K.m.11).

67 RG., 22.6.1979, S.16674.

dd. Diğer Özel Kanunlarda Düzenlenen İstisna Kapsamındaki Konu ve İşlemler

Yukarıda belirtilen kanunlarda belirtilen kurumlar dışında başkaca da özel kanunlarda yargı harçlarından istisna edilen konu ve işlemler mevcuttur. Bunların ayrı ayrı değil de genel bir başlık altında incelenmesinin sebebi kanun hükmü olarak yürürlükte olmalarına karşın günümüzde uygulama alanlarının oldukça sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin 3634 sayılı *"Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu"*nun[68] 58'inci maddesinin[69] ya da 4473 sayılı *"Yangın, Yersarsıntısı, Seylap veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adlîye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanun"*un[70] 46'ncı maddesine göre yapılacak yenileme işlemleri yargı harçlarından istisna edilmekle birlikte bugün için uygulamalarına rastlanmamaktadır. Bu bağlamda, harç kanunlarından günümüzde uygulaması kalmayanların yeniden gözden geçirilerek ayıklanması ve uygulamaya hizmet edecek şekilde yeni bir kanunî düzenlemeye kavuşturulması yerinde olacaktır.

3. Özel Kanunlarla Harç İstisna ve Muafiyet Kapsamı Dışında Kalanlar

a. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

6200 sayılı *"Devlet Su İşleri Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun"*un 49'uncu maddesinde harç muafiyetine ilişkin hüküm yer almaktadır. Bu hükme göre Genel Müdürlüğün gelirleri kurumlar vergisinden, işlemleri de her türlü vergi, resim ve harçtan istisna edilmiştir. Ancak, buradaki düzenleme ile yargı organlarında 506 sayılı *"Sosyal Sigortalar Kanunu"*nun 126'ncı maddesindeki harç muafiyetine ilişkin hükümde olduğu gibi yargı harçlarını içerip içermediği konusunda uzun süre tereddütler oluşmuş ve bu nedenle de sözkonusu hüküm uzun bir süre yargı

---

[68] RG., 16.6.1939, S.4234.

[69] Bu maddenin uygulamasının olduğu zamana ilişkin karar için bkz. Yrg. 4.HD., 6.10.1959 gün ve E.1959/6080, K.1959/7022, (Sİ.1960/142, s.4147-4148).

[70] RG., 21.7.1943, S.5461.

harçlarını kapsayacak şekilde yorumlanmıştı.[71] Ancak, Yargıtay son zamanlardaki kararlarında Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 126'ncı maddesi karşısındaki tutumunu burada da göstererek 6200 sayılı Kanun'un 49'uncu maddesindeki istisnanın kurumun idarî işlemlerine yönelik olduğundan bahisle Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün işlemlerinin yargı harçlarından istisna edilmediği yönünde kararlar vermiştir[72]. Kanaatimizce, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararı yerinde olmakla birlikte kanun koyucunun Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 126'ncı maddesinde olduğu gibi 6200 sayılı Kanun'un 49'uncu madde ile meramını yeterince ifade edemediği açıktır. Bunun giderilmesi için kanun hükmüne kurumun yargı harçları karşısındaki durumunu açıklığa kavuşturacak şekilde bir ibare eklemek bu konudaki tereddütlerin giderilmesi hususunda yerinde olacaktır.

b. T.C. Emekli Sandığı Kurumu

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'nun 21'inci maddesine göre sandığın her çeşit menkul, gayrimenkul malları ile hak, gelir ve alacakları ve işlemleri ve bunların tahakkuk, tahsil ve ödemelerine ait kâğıt makbuz ve ilânlar her çeşit harçtan istisna edilmiştir. Ancak, bu maddeden yargı harçlarının istisna edildiği açıkça ve kesin olarak anlaşılmadığından, kurumun yargı harçlarından muafiyeti kabul edilmemiştir[73]. Buna göre, kurumun harçtan istisna edildiği konular mallar ve işlemleri, hakları ile alacakların tahakkuk, tahsil ve ödemeleri, makbuz ve ilanlarıdır. Bunlar arasında yargı harçları sayılmamıştır. Dolayısıyla, hükümde genel ifadeler bulunması kurumun yargı harçlarından muafiyeti için yeterli olmamaktadır. Ayrıca, kurumun genel bütçeye dahil olmaması Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddenin (j) bendinden yararlanmasına da engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda,

---

[71] Yrg. 5.HD., 19.4.1976 gün ve E.1976/3183, K.1976/4661, (YKD., 1982/8, s.1085-1089); YHGK., 11.3.1964 gün ve E.1955/585, K.1964/193, (**Aldemir**, s.245).

[72] Bkz. YHGK., 12.5.1982 gün ve E.1975/341, K.1982/493, (YKD., 1982/8, s.1085-1089); YHGK., 12.5.1982 gün ve E.1979/1180, K.1982/494, (YKD., 1983/2, s.162-163); YHGK., 26.4.1989 gün ve E.1985/246, K.1989/326, (**Aldemir**, s.245); Yrg.5.HD., 10.2.1981 gün ve E.1981/10268, K.1981/1091, (YKD., 1981/9, s.1126-1127); YHGK., 25.4.1984 gün ve E.1975/159, K.1984/466, (Yasa, 1984/6, s.902-904).

[73] Yrg. 3.HD., 26.1.1984 gün ve E.1984/4917, K.1984/312, (YKD., 1984/4, s.556)

istisna ve muafiyetin kanunla açıkça düzenlenmesi gerektiğinden, kanun hükmünde bu yönde bir açıklığa sahip olmayan T.C. Emekli Sandığı Kurumu'nun yargı harçlarından muafiyeti sözkonusu değildir.

Kanaatimizce burada gözden kaçırılan bir husus vardır ki o da kanun hükmündeki *"her çeşit harç"* ifadesidir. Yüksek Mahkeme kurumu muafiyet kapsamı dışında tutarken kanundaki ifadenin açık olmamasına dayanmıştı. Ancak bu ifade kanun koyucunun meramını yeterince ifade edemediğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda kanun koyucunun kuruma genel anlamda bir harç muafiyeti tanımak istediği ancak bunu hükümde yeterli açıklığa kavuşturamadığı ortadadır. Adalet Bakanlığı da kanun hükmünün yorumunda bu yönde hareket etmiştir[74]. Ayrıca aynı amaca hizmet eden sosyal güvenlik kuruluşlarından diğer ikisinin işlemlerine yargı harçlarından istisna tanırken bu kurumun işlemlerine tanımamak hukuk mantığı ile de bağdaşmamaktadır. Kanun hükmünde açık belirtilmediğinden bahisle muafiyet kapsamı dışında bırakmak kolaycılığa kaçmak olacaktır. Bu çerçevede sözkonusu kanun hükmüne kurumun yargı harçları karşısındaki durumunu açıklığa kavuşturacak şekilde bir ibare eklemek hem kanun koyucunun amacına uygun düşecek hem de bu konudaki tereddütlerin giderilmesini sağlayacaktır.

c. Kamu İktisadi Teşebbüsleri

18.6.1984 tarihli kanun hükmünde kararname ile kamu iktisadi teşebbüslerinin harç muafiyetlerinin ortadan kaldırılmıştır[75]. Bu anlamda kamu

---

[74] "Bakanlığımız 19 Ekim 1972 gün ve 80-13/33264 sayılı genelgesinde 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 21.maddesinde öngörülen vergi, resim ve harç muafiyetlerinin icra ve iflâs harçları dahil tüm yargı harçlarını kapsayacak genişlikte olduğu açıklanmış idi. Bu muafiyetler o kuruluşlara tanınmış kişisel muafiyetlerdir. Anılan kuruluşların vergi, resim ve harç yükümlüsü olduğu durumlarda ancak onlara uygulanacaktır ... Diğer taraftan "harç muafiyeti" deyimi yalnız "tahsil harcı"nı değil Harçlar Kanunu'nda ve özel yasalarda yer alan ve bu arada 2548 sayılı yasanın 1.maddesinde öngörülen tüm harçları da kapsamaktadır." Adalet Bakanlığı HİGM, 26.7.1974 gün ve 86/8-22841 sayılı Genelgesi. (**Uyar**, Gerekçeli, s.179-180).

[75] Harç muafiyetinin sözkonusu olmadığı kamu iktisadi teşebbüsleri şunlardır :

iktisadi teşebbüslerinin yargılama faaliyeti çerçevesinde açacakları davalar ve girişecekleri icra ve iflâs takiplerinde Harçlar Kanunu'nda belirtilen harçları ödemek suretiyle yargı organları karşısında yargılama hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

V.YARGI HARÇLARININ ÖDENMESİ

A. Genel Olarak

Yargı harçlarının ödenmesine ilişkin hükümler, Harçlar Kanunu'nun Yargı Harçları'nı düzenleyen birinci kısmının dördüncü bölümünde yer almaktadır.

- Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (Çay-Kur),
- Devlet Malzeme Ofisi (DMO),
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü,
- Hudut ve Sahiler Sağlık Genel Müdürlüğü,
- Karayolları Genel Müdürlüğü,
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Orman Genel Müdürlüğü,
- Petrol İşleri Genel Müdürlüğü,
- Tarım Reformu Genel Müdürlüğü,
- T.C.Devlet Demiryolları (TCDD),
- T.C.Posta İşleri Genel Müdürlüğü,
- T.C.Ziraat Bankası,
- Telsiz Genel Müdürlüğü,
- Türk Hava Yolları A.O.,
- Türk Telekom Genel Müdürlüğü,
- Türkiye Çimento Sanayii T.A.Ş.,
- Türkiye Elektrik Kurumu,
- Türkiye Halk Bankası A.Ş.,
- Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO),
- Türkiye Petrolleri A.O. (TPAO),
- Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikası (SEKA),
- Türkiye Zirai Donatım Kurumu,
- Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.,
- Üniversiteler,
- Vakıflar Genel Müdürlüğü,
- Yüksek Öğretim Kurulu.

Ayrıca burada yer alan hükümlerin dışında çeşitli hükümlerin düzenlendiği beşinci bölümde de ödemeye ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ancak, yargı harçları kısmını düzenleyen ödemeye ilişkin hükümlerin çoğunun incelenmesinden, bu hükümlerin daha çok tüm harç konularına ilişkin ortak hükümlerin birer yansıması ya da tekrarı niteliğinde olduğu görülecektir. Bu bağlamda ödemeye ilişkin hükümlerin yorumlanmasında hem yargı harçları kısmında hem de çeşitli hükümlerin düzenlendiği kısımda yer alan ödemeye ilişkin hükümlerin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

B.Ödeme Usulü

Harçlar Kanunu'nun 25'inci maddesi hükmüne göre, yargı harçlarının, ilgili kâğıt ve belgelere harç pulu yapıştırılmak suretiyle ödenmesi gerekmektedir. Ancak, ödeme usulüne ilişkin bu genel kurala rağmen, Harçlar Kanunu'nun 131'inci maddesinde, Maliye Bakanlığı'nın konunun özelliğini gözönünde bulundurarak harçların pul yapıştırılması, makbuz karşılığı veya basılı damga vurdurulması veya sair bir şekilde tahsili için ilgili dairelere yetki verebileceği hükme bağlanmıştır.

Maliye Bakanlığı bu yetkiye dayanarak zaman zaman yeni düzenlemeler yapmış ve genel tebliğler ile bu düzenlemeleri şekillendirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, 23 Seri No'lu Harçlar Kanunu Genel Tebliği[76] ile yargı harçlarının tamamının makbuz karşılığı tahsil olunacağı belirtilmiştir. Nitekim, uygulamada da yargı harçları makbuz karşılığı tahsil edilmektedir[77].

---

[76] RG., 3.11.1993, S.21747.

[77] Bugün için uygulaması olmasa da Harçlar Kanunu'nun 25'inci maddesi bakımından yargı harçlarının harç pulu yapıştırılması suretiyle ödenmesi usulü şu şekilde uygulanmakta idi. Harcı alan memur pullar üzerine daire mührünü basmakta, tarih koymakta ve yevmiye sıra numarasını yazmaktaydı. Bunun yanında pulların açığına aynı tarihîn konulması ve harç alanın ayrıca yaptığı bu işlemi imzası ile belgelemesi gerekmekte idi. (**Olgaç**, s.58-59). 2503 sayılı Adlîye Harç Kanunu dönemindeki uygulama için bkz. **Öztürk**, s.916-927.

C. Ödeme Yeri

Yargı harçlarının ödeme yerinin belirlenmesinde, yargı harçlarının zamanında ödenip ödenmemesine göre ikili bir ayrım yapılması mümkün olmakla birlikte, esasen, harçların ödeme yerine ilişkin olarak Harçlar Kanunu'nun 26'ncı ve 132'nci maddelerini genel kural olarak kabul etmek gerekmektedir. Zira, asıl olan yargı harçlarının süresinde ödenmesi ve müteakip işlemlerin buna bağlı olarak yapılmasıdır. Bu bağlamda, istisnai nitelik taşıyan ve yargı harçlarının süresinde ödenmemesi halinde ödeme yerini düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 37'nci ve 130'uncu maddelerini, genel olarak, yargılama sonrası süreç içinde kabul etmek yerinde olacaktır.

Harçlar Kanunu'nun 26'ncı ve 132'nci maddeleri hükümlerine göre, yargı harçları harca konu işlemi yapan mahkeme veya daireler tarafından bu iş için görevlendirilmiş memur eliyle alınacaktır. İş yükünün yoğun olduğu adliyelerde harç işi vezne teşkilatı kurulması suretiyle özel vezne memurlarına verilmiştir. İş yükünün daha az olduğu yerlerde ise harç alma işini, mahkeme yazı işleri müdürleri yapmaktadır. Bu bağlamda, başvurma harcı, dava açılan ya da harca konu işlemi yapan; celse harcı ise, duruşmayı *"talik"* eden, yani celse harcına hükmeden mahkeme tarafından alınacaktır. Yine karar ve ilâm harcı, davanın açıldığı veya harca konu işlemleri yapan mahkeme tarafından tahsil olunacaktır.

Harçların tahsil usulü bu şekilde olmakla birlikte Harçlar Kanunu'nun 37'nci ve 130'uncu maddeleri herhangi bir sebeple süresinde ödenmeyen harçlar bakımından ödeme yerini hükme bağlamış bulunmaktadır. Süresinde ödenmeyen yargı harçları, sürenin bitiminden onbeş gün içinde o yerin ilgili vergi dairesine müzekkere yazılarak bildirilecek ve süresinde ödenmeyen yargı harçlarına ilişkin olarak harcın alınması ilgili vergi dairesinden istenebilecektir. Bu müzekkerede harcın çeşidi, niteliği, miktarı, yükümlünün adı ve soyadı ve son ikametgahı, kısaca ödenmeyen yargı harcına ilişkin tüm unsurların açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

D.Ödeme Zamanı

1. Maktu Harçlarda

Yargı harçlarında ödeme zamanı, harçların maktu veya nisbî oluşuna göre değişmektedir. Bu anlamda maktu harçlar, Harçlar Kanunu'nun 27'inci maddesine göre, ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödenecektir. Buna göre, maktu bir harç olan başvurma harcı[78] ve maktu karar ve ilâm harcı bakımından ödeme zamanı, davanın açılması veya davaya müdahale talebinde bulunulduğunu içeren dilekçenin verilmesiyle birlikte peşin olarak ödenmesi gerekmektedir.

Celse harcına ilişkin olarak, konusu belli bir değerle ilgili bulunmayan davalar yani maktu harca tâbî davalar bakımından ödeme zamanı ise, Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinin üçüncü fıkrasında özel olarak düzenlenmiştir. Bu hükme göre, harcın alınmasına ilişkin kararın oturumu takip eden iki oturuma ait zaman içinde yatırılması gerekmekte, yatırılmadığı takdirde ise, aşağıda belirtildiği üzere, iki misli olarak tahsil edilecek, yine tahsil edilmesinin mümkün olmaması halinde ise, maliyeye tezkere yazılmasına karar verilecektir. Bununla birlikte, nitelikleri gereği, işin sonunda hesap edilip alınması gereken maktu harçlar ise, harç alacağının doğmasından itibaren 15 gün içinde ödenecektir (HK.m.27/II).

Maktu harçlarda ödeme zamanını düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 27'inci maddesinin son fıkrası, yargı harçlarına ilişkin temel bir ilke olan Harçlar Kanunu'nun 127'inci maddesinin yargı harçlarındaki yansıması olup, peşin veya süresinde ödenmeyen yargı harçları müteakip işlemlerin yapılmasına engel oluşturacak, bu işlemlere devam edilmesi ise, ancak harç ödendikten sonra mümkün olabilecektir.

---

[78] Yabancı bir para alacağının sözkonusu olmasında maktu olarak alınan başvurma harcı peşin olarak alınmakta olup, bunun için alacağın yabancı para olarak talep edilmesinin bir önemi yoktur. Aynı şekilde icraya başvurma harcı da maktu olarak alındığından bu konuda takip konusu alacağın yabancı para veya ülke parası olması bakımından bir ayrım sözkonusu olmamaktadır. (**Pekcanıtez**, Yabancı Para, s.91, 190).

Maktu cezaevi harcı bakımından ödeme zamanı ise, 2548 sayılı Kanun'un 1'nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, maktu cezaevi harcı, ilâmın icraya konulduğu zaman alacaklıdan peşin olarak alınacak ve borçluya yükletilemeyecektir. Maktu cezaevi harcında ödeme zamanını düzenleyen bu hüküm şüphesiz Harçlar Kanunu'ndaki gerek yargı harçlarına, gerekse ortak hükümlere ilişkin maktu harçların ödeme zamanını düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 27'nci ve 127'nci maddeleri hükümlerinin, harçlara ilişkin özel bir kanun olan 2548 sayılı Kanun'daki yansıması olarak kabul etmek mümkündür.

2.Nisbî Harçlarda

Nisbî harçlarda ödeme zamanı Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinde düzenlenmektedir. Sözkonusu hükümde karar ve ilâm harcı ile icra tahsil harcı bakımından ödeme zamanı ayrı ayrı hükme bağlanmış bulunmaktadır. Buna göre, nisbî karar ve ilâm harcının dörtte biri, dava açarken davacı tarafından dava dilekçesinde gösterdiği değer üzerinden peşin olarak ödenecektir. Ancak, nisbî karar ve ilâm harcının hesaplanmasında dava tarihîne kadar işlemiş olan gecikme faizinin dikkate alınıp alınmayacağı hususunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun açık hükmü karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 1'inci maddenin ikinci fıkrasına göre, dava tarihîne kadar işlemiş olan gecikme faizi davanın müddeabihine dahil olmadığından harca esas teşkil edecek değere, dava tarihîne kadar işlemiş faiz katılamayacaktır.

Geri kalan dörtte üç oranındaki nisbî karar ve ilâm harcı ise, kararın verilmesinden itibaren iki ay içinde ödenecek; aksi halde, ilgiliye ilâm verilmesi mümkün olmayacaktır (HK.m.28/I-a). Bu sürede ödenmeyen karar ve ilâm harcının tahsiline ilişkin olarak ise, Harçlar Kanunu'nun 130'uncu maddesi hükmü uygulanacaktır.

Hüküm verildiği halde tarafların ilâm almamalarından dolayı Harçlar Kanunu'nun 130'uncu maddesi gereği maliyeye müzekkere yazılması halinde, esas

defterine müzekkerenin yazıldığı tarih işaret olunacak; bundan sonra kendisine harç yükletilmiş tarafın ilâm almak üzere başvurması halinde kendisinden, maliye tarafından harcın tahsil edildiğine dair belgenin ibraz edilmesi istenecek; bu belgenin ibrazı halinde ilâm sureti verilecektir (Yön.m.54/I, II).

Nisbî karar ve ilâm harcının kalan dörtte üçünün ödenecek duruma gelebilmesi, davanın esası hakkında karar verilmiş ve bu hükmün davacı lehine olması, yani davayı tamamen veya kısmen kazanması halinde mümkündür. Bu durumda, karar ve ilâm harcı hüküm altına alınan değer üzerinden hesaplanacaktır[79]. Yabancı para alacağının dava yolu ile talep edilmesi halinde ise, harcın geri kalan kısmı için, bu miktarın Türk Lirası karşılığının bulunarak hesaplanması gerekecektir. Özellikle, yabancı paranın, davanın açıldığı tarihten sonra Türk Lirası'na karşı değer kazanması halinde, karar ve ilâm harcının dörtte üçünün, hükmün verildiği tarihteki kur üzerinden Türk Lirası'na çevrilerek hesaplanması ve tahsili gerekecektir[80].

İcra takiplerinde ise, (peşin harç bakımından) Harçlar Kanunu'nun 29'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre, bu harç, takip sonunda alınacak asıl harca mahsup edilecektir. İlâma dayanmayan takiplerde alacaklı, mahkemeye başvuruya mecbur kalırsa peşin alınan harç kendisine iade olunacak veya alacaklının isteği üzerine mahkeme harçlarına mahsup edilecektir. Başlangıçta alacaklıdan alınan bu harç alacaklının neticede haklı çıkması halinde borçluya yükletilebilecektir.

Tahsil harcı ise, alacağın ödenmesi sırasında, ödeme yapılmayan hallerde harç alacağının doğmasından itibaren 15 gün içinde ödenir (HK.m.27/II). İcra bakımından harç alacağı, icranın yerine getirilmesiyle doğar. Aynı şekilde, değer üzerinden alınacak iflâs harçlarında da bu hükümler uygulanacaktır.

---

79 **Kuru**, Usul V, s.5311.

80 Buna karşılık, dörtte bir alınan karar ve ilâm harcı, davanın sonunda ödenmesi gereken miktardan fazla ise, bu fazlalık, davacının isteği üzerine iade edilecektir. **(Pekcanıtez**, Yabancı Para, s.92).

Nisbî cezaevi harcı bakımından ödeme zamanı, 2548 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde hükme bağlanmıştır. Buna göre nisbî cezaevi harcı, peşin olarak değil, takibin sonunda (*alacaklıdan*) tahsil olunacaktır. Ancak, takip talebinden sonra ve fakat ödeme veya icra emrinin tebliğinden önce, borçlunun borcunu icra dairesine ödemesi mümkün olup, böyle bir ödemeyi kabul etmek durumunda olan icra dairesi bu paradan cezaevi harcı alamayacaktır.

E.Harçların Ödenmesinin Davanın Açılma Zamanına Etkisi

1. Genel Olarak

Davanın açılmasının maddî ve usul hukuku bakımından çeşitli sonuçları olmakla birlikte[81], harçlar bakımından en önemli sonucunu davanın açılma zamanını belirlemesi oluşturmaktadır. Bu anlamda, dava dilekçesinin esas defterine (ya da muhabere defterine veya tevzi defterine) kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılacaktır (HUMK.m.178, Yön.m.18/V). Ancak, dava açılırken yapılması gerekli işlem, sadece dava dilekçesinin mahkeme kalemindeki defterine kaydı işleminden ibaret olmayıp, dilekçenin hâkim (veya yazı işleri müdürü) tarafından havale edilmesi ve eğer dava harca tâbî ise, gerekli harçların alınması, esas defterine kayıt işleminden önce yapılması gereken işlemleri oluşturmaktadır. Bu anlamda, davanın açılma tarihîni davanın harca tâbî olması ve davanın harca tâbî olmaması ihtimallerine göre değerlendirmek ve buradan çıkacak sonuca göre davanın açıldığı tarihî tespit etmek gerekecektir.

Ancak, bu tespitten önce harca tâbî davalarda, yatırılacak ve davanın açılış tarihîne esas oluşturacak harçtan ne anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi zorunluluk oluşturmaktadır. Bu anlamda, davanın açılış tarihîne esas oluşturacak harcın, peşin harcın tamamlanabilmesi mümkün olduğundan, başvurma harcı olduğunu kabul

---

[81] Davanın açılmasının maddî hukuk ve usul hukuku bakımından sonuçları hakkında bkz. **Kuru**, Usul II, s.1648-1743, **Pekcanıtez / Atalay / Özekes**, s.296-304.

etmek gerekmektedir[82]. Zira, karar ve ilâm harcının yatırılmamış olması halinde ilgiliye harcın yatırılması için süre verilmekte, ancak harç tamamlanana kadar takip eden işlemler yapılmamakta ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409'uncu maddesinde gösterilen süre içinde dosyanın işleme konulması harcın ödenmesine bağlanmaktadır. Ayrıca esas defterine yapılan kayıttan, mahkemenin uyuşmazlığı çözme konusunda harekete geçirildiği tarihîn anlaşılması gerekeceğine göre, mahkemenin harekete geçirilmesi karşılığı alınan başvurma harcının, davanın açılış tarihîne esas oluşturması Harçlar Kanunu'nun ruhuna da uygun düşmktedir.

2. Harca Tâbî Olmayan Davalarda Davanın Açılma Zamanı

Harca tâbî olmayan davalarda, davanın açılma zamanını belirlerken *"hâkimin dava dilekçesini mahkeme kalemine havale ettiği tarihîn davanın açılma zamanını oluşturması*[83]" kuralı esas alınmaktadır. Çünkü, burada, esas defterine kayıt işleminden önce yapılması gereken ve yapılmaması halinde davanın görülmesini önleyen yargı harçlarının ödenmesi durumu istisna ve muafiyet hükümleriyle ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. Ancak, hâkimin dilekçeyi kaleme havale ettiği tarih, kayıt tarihî sayılarak bu tarihte davanın açıldığı kabul edilmekle birlikte, esas defterine kayıt işleminin havale tarihînden farklı bir tarihte yapılması ihtimali gözönüne alınarak, harca tâbî olmayan davaların açılma zamanının bu ihtimallere göre belirlenmesi gerekmektedir.

İlk olarak dilekçenin ilgilisi tarafından havale tarihînden başka bir tarihte mahkeme kalemine verilmesi ve kalem tarafından da bu durumun belgelendirilmesi halinde, davanın bu tarihte açıldığının kabulü gerekmektedir. Nitekim, Yargıtay

---

[82] YHGK., 2.6.1999 gün ve E.1995/299, K.1995/483, (**Kuru,** Usul II, s. 1643-1645); "Harca tâbî davalarda harcın noksan yatırılması halinde, ilgilisine noksan harcın tamamlanması için önel verilmesi gerekir. Ancak bu halde davanın noksan da olsa harcın yatırıldığı tarihte açılmış sayılacağının kabulü icabeder. Somut olayda da başvuru harcının mahkeme kalemince alındığı ... tarihînde davanın açılmış sayılması gerekir." YHGK.., 22.1.1992 gün ve E.1992/141, K.1992/589-11, (İKİD., 1992/375, s. 8630-8631).

[83] **Kuru,** Usul II, s.1638.

İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararında[84] da belirtildiği üzere, bu durumda mahkeme kalemi tarafından böyle bir belgelendirmenin yapılmaması halinde, davacı kayıt işlemi öncesindeki üzerine düşen tüm görevi yapmış olacak ve dilekçe artık mahkemenin tasarrufuna geçmiş, mahkemenin malı olmuş sayılacağından deftere kayıt işleminin mahkeme kalemi tarafından geciktirildiği kabul edilecek ve dava, hâkimin dilekçeyi havale ettiği tarihte açılmış sayılacaktır. Böyle bir durumda, davacı üzerine düşen görevi yerine getirmiş bulunduğundan, deftere kayıt işlemindeki gecikmenin davacı aleyhine sonuç doğurmaması ve kalemin ihmalinden davacının zarar görmemesi gerekmektedir.

Buna karşılık davacı, hâkimin kendisine verdiği dilekçeyi aynı gün mahkeme kalemine götürmemişse, kendi kusurlu davranışının sonuçlarına katlanacak ve havale tarihînden başka bir tarihte mahkeme kalemine verildiğinin kalemce belgelendirilmesi üzerine de o tarihte dava açılmış sayılacaktır. Ancak, mahkeme kalemi tarafından verilen bu belgede iş sahibinin de imzasının bulunması gerekmektedir. Aksi halde, davacının mahkeme kalemindeki görevlilerin ihmali sonucu dilekçenin, deftere havale tarihînden başka bir tarihte kaydedildiğini ispat etmesi oldukça zordur. Oysa, yukarıda belirtilen bir belgelendirme yapılması halinde ispata ilişkin herhangi bir sorun oluşmayacak ve davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekecektir. Bu bağlamda, harca tâbî olmayan davalarda harçların ödenmesinin davanın açılma zamanına etkisi bakımından *"havale tarihî"* genel kural olarak kabul edilecek; dava dilekçesinin daha sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiğinin mahkeme kalemince belgelendirilmesi halinde ise, davanın o tarihte açıldığının kabulü, bu kuralın istisnasını oluşturacaktır[85].

---

[84] YİBK., 6.2.1984 gün ve E.1984/7, K.1984/3, (RG., 19.3.1984, S.18346), (YKD., 1984/4, s.518-531).

[85] Aynı yönde bkz. YHGK., 26.5.1993 gün ve 16/52-212 sayılı kararı, (TBBD., 1993/2, s.298-299); Yrg. 16.HD., 9.12.1991 gün ve E.1991/3299, K.1991/16534, (**Kuru**, Usul II, s. 1640).

3.Harca Tâbî Davalarda Davanın Açılma Zamanı

Harca tâbî olan davalarda davanın açılma zamanına ilişkin genel kural, davanın *"harcın ödendiği"* tarihte açılmış sayılmasıdır[86]. Burada, harca tâbî olmayan davalardan farklı olarak, dilekçenin hâkim tarafından havale ettirilmesi ile davacının dilekçe üzerindeki tasarruf yetkisi henüz sona ermemiş, dilekçe mahkemenin malı olmamıştır[87]. Bu bağlamda, davacı ancak yargı işleminden kaynaklanan harç yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra kendi üzerine düşen görevi yerine getirmiş sayılabilecektir. Buna göre, gerekli harçların tahsili gerçekleştirildikten sonra o gün dilekçe deftere kaydedilmelidir. Bir başka deyişle, gerekli harçların, harç yükümlüsü tarafından yatırılmasını takiben dilekçe kendisine verilmeyerek aynı gün kalemdeki ilgili deftere kaydı yapılmalıdır. Harcın vergi dairesi tarafından tahsili gereken hallerde ise, ilgiliye bir tahakkuk belgesi verilmeli ve harcın ödendiğine ilişkin makbuzun mahkeme kalemine ibraz edilmesi üzerine, davacı tarafından yapılacak başka bir işlem kalmadığından deftere kayıt işlemi gerçekleştirilmelidir[88].

Genel kural bu şekilde olmakla birlikte, dilekçenin davacı tarafından harcın yatırıldığı günden sonraki bir gün kaleme götürülmesi hali de, yukarıda belirtildiği üzere, mümkün olabilmektedir. Bu durumda keyfiyet, dilekçeyi getiren ilgilinin de imzası alınmak suretiyle belgelendirilecek ve *"dilekçenin mahkeme kalemine verildiği tarihîn davanın açıldığı tarih sayılması"* kuralı yukarıda belirten genel kurala istisna oluşturacaktır. Ancak, böyle bir belgelendirmenin sözkonusu

---

[86] **Kuru,** Usul II, s. 1640.

[87] YİBK., 6.2.1984 gün ve E.1984/7, K.1984/3, (RG., 19.3.1984, S.18346) ; (YKD., 1984/4, s.518-531). Aynı yönde Yrg. 15.HD., 15.4.1982 gün ve E.1982/681, K.1982/890, (YKD., 1982/11, s. 1573-1575).

[88] YİBK., 6.2.1984 gün ve E.1984/7, K.1984/3, (RG., 19.3.1984, S.18346) ; (YKD., 1984/4, s.518-531).

olmaması halinde, genel kural olan harcın ödendiği tarih davanın açılma zamanı olarak kabul edilecektir[89].

4. Harç Alınmadan Dilekçenin Esas Defterine Kaydedilmiş Olması Halinde Davanın Açılma Zamanı

Harca tâbî bulunan bir dilekçenin hiç harç alınmadan esas defterine kaydedilmiş olması halinde davanın, harca tâbî davaların genel kuralı olan harcın ödendiği tarihte değil de, esas defterine kaydın yapıldığı tarihte açıldığının kabul edilmesi gerekecektir (HUMK.m.178, Yön.m.18/V). Ancak, deftere kaydın gerçekleştirilmesi ve davanın bu tarihte açılmış sayılması kabul edilmekle birlikte, burada Harçlar Kanunu'nun *"harçların tamamı peşin olarak ödenmedikçe harca konu olan işlemin yapılamayacağı"* yönündeki 127'nci maddesi hükmünün uygulanması ve gerekli harçlar ödeninceye kadar müteakip işlemlerin yapılmaması gerekmektedir[90]. Zira, bu aşamada dava dilekçesi üzerindeki tasarrufunun kalktığı ve dilekçenin mahkemenin malı olduğu açıktır[91]. Bu anlamda, Harçlar Kanunu'nun 30'uncu ve 32'inci maddeleri uyarınca ödenmesi gereken harçlar dökümlü olarak belirtilip uygun bir süre içinde ödenmesi için davacıya tebligat yapılmalı, tebligata rağmen harç yatırılmadığı takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmelidir[92].

---

89 " ... davacı 25.11.1992 tarihînde harcını vermek suretiyle dava açtığı halde, dava dilekçesi mahkeme hâkimi tarafından 30.11.1992 tarihînde havale edilmiştir. Şu hale göre, davanın harcın yatırıldığı tarih 25.11.1992 tarihînde, 30 günlük yasal süre içinde, açıldığı kabul edilerek davanın esasının incelenmesi gerekir." Yrg. 16.HD., 9.12.1991 gün ve E.1991/3299, K.1991/16534, (YKD., 1997/2, s.247-248). Aynı yönde bkz. Yrg. 7.HD., 23.1.1997 gün ve E.1997/7904, K.1997/36, (YKD., 1997/3, s.377-378).

90 "... harca tâbî bir davada dilekçenin harç alınmadan kaydının yapılmış olması halinde usulün 178. maddesinde yer alan açık hüküm sebebiyle davanın süresinde açılmış olduğu yönünde kuşkuya düşmemek gerekir. Ancak bu durumda Harçlar Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca davacıya tanınacak makul bir süre içinde gerekli harcın yatırılması sağlanarak yargılamaya bundan sonra devam olunması icabeder." Yrg. 7.HD., 19.6.1990 gün ve E.1990/5272, K.1990/7629, (YKD., 1990/8, s.1164-1165).

91 Bkz. Yrg., 13. HD., 25.1.1994 gün ve E.1994/661, K.1994/490, (İBD., 1995/1-3, s.170).

92 Bkz. Yrg. 16.HD., 14.3.1991 gün ve E.1991/11505, K.1991/3851, (YKD., 1991/9, s.1375-1376).

F. Harçların Ödenmemesinin Veya Noksan Ödenmesinin Sonuçları

1. Harçların Ödenmemesinin Sonuçları

Harçlar hukukunun temel ilkelerinden birisi olan *"harç sorunu çözümlenmeden davaya devam olunamayacağı"* ilkesinden hareketle, yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılmayacaktır. Nitekim, bu durum Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesi ve Harçlar Kanunu'nun 27'nci maddenin üçüncü fıkrası ile hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda, yargı harçlarının yükümlüsü tarafından harca ilişkin yükümlülüğü yerine getirilmedikçe, dava dilekçesi esas defterine kaydedilemeyecek[93], davanın mahkeme tarafından incelenip karara bağlanması mümkün olmayacaktır[94]. Bir başka deyişle, mahkeme tarafından harçların ödenmesi konusunda yapılan re'sen araştırma sonucunda gerekli harçların ödenmediği tespit edilecek olursa, ödenmemiş harçların ödenmesi için taraflara kesin süre verilmesi ve harçların yatırılmasından sonra davaya devam olunması gerekecek; verilen süre içinde harcın tekrar yatırılmaması halinde ise, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerekecektir[95]. Ancak, kadastro

---

93 Zira Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 178'inci maddesindeki dava dilekçesinin esas defterine kaydı için davacının kendi üzerine düşen görevleri tamamiyle yerine getirmiş olması, yani dava dilekçesinin artık mahkemenin malı olması gerekmektedir. Bkz. YİBK, 62.1984 gün ve, E.1984/7, K.1984/3, (RG., 19.3.1984, S.18346, s.5-15) ; (YKD., 1984/4, s.518-531.

94 "Harçlar Kanunu'na göre, peşin harcın verilmemesi halinde davaya devam olunamayacağından, müteaddit sürelere rağmen peşin harcı ikmal etmeyen davacının açtığı davaya bu sebeple devam olunmamasına karar verilmek gereklidir." Yrg. 4.HD., 11.5.1953 gün ve E.1953/2980, K.1953/2235, (**Aldemir**, s.213).

95 "Yürürlükten kaldırılan 766 sayılı Tapulama Kanunu'nda kadastro davalarında da genel hükümler uyarınca harç alınacağı hükme bağlanmıştır. Kural olarak yargı harçlarının davanın açıldığı sırada ödenmesi gerekir. Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nin 14/son maddesinde harcı verilmeyen dava dilekçelerinin kabul edilemeyeceği öngörülmüştür. Mahkeme yazı işleri müdürü tarafından harcı ödenmeyen dava dilekçesi kabul edilmiş ve mahkemece tensip suretiyle mahkeme esas defterine kaydedilmiştir. Bu durumda 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 30 ve 32.maddeleri uyarınca ödenmesi gereken harçlar dökümlü olarak belirtilip uygun bir süre içinde ödenmesi için davacıya tebligat yapılmalı, tebligata rağmen harç

davaları bu durumun bir istinasını oluşturmakta, Kadastro Kanunu'nun tasfiye yasası olmasından hareketle bu davalarda harcın eksik ödenmesi halinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilemeyecek, davaya devam edilerek toplanan delillere göre davanın sonuçlandırılmasına karar verilmesi gerekecektir[96].

Mahkeme tarafından, harçlara ilişkin yanlış bir uygulamanın sözkonusu olmasına karşın, bu husus gözden kaçırılarak inceleme yapılmış ve uyuşmazlık karara bağlamış ise, mahkemenin buna ilişkin kararı, Harçlar Kanunu'nun açık hükümleri gereğince, temyiz incelemesinde bozulacaktır. Nitekim Yargıtay bir kararında[97] harca tâbî olan bir davayı, harca tâbî olmadığı kanısı ile peşin harç almaksızın inceleyen mahkeme kararını, harç sorunu çözümlenmediğinden bahisle bozmuştur. Buradan hareketle harçlara ilişkin hatalı bir uygulamanın sözkonusu olması halinde yukarıda belirtilen ilke katı olarak uygulanacak ve ilk derece mahkemesinin harç sorununu gözetmeden verdiği bu yöndeki kararlar temyiz incelemesi sırasında bozma nedeni olarak kabul edilecektir[98].

---

yatırılmadığı takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmelidir." Yrg. 15.HD., 14.3.1991 gün ve E.1991/11505, K.1991/3851, (YKD., 1991/8, s.1375-1376). Bununla birlikte Yargıtay'ın verilen kesin süre içinde harcın ödenmemesi halinde davanın *"yürütülmemesi anlamında askıda"* olduğundan bahisle *"müracaata bırakılmasına karar verilmesi"* gerektiği yönünde de kararı vardır. Yrg. 9.HD., 7.5.1971 gün ve E.1971/372, K.1971/11283, (**Aldemir**, s.215). Ancak Harçlar Kanunu'nun 127'nci maddesinden hareketle harcı yatırılmayan dava üzerinde mahkemenin herhangi bir işlem yapabilmesi kural olarak mümkün olmadığından Yargıtay'ın bu kararına katılmaya olanak bulunmamaktadır. Aynı yönde bkz. YHGK. 18.12.1963 gün ve E.1958/42, K.1963/574, (AD, 1964/5-6, s.620-622).

96 Yrg. 20.HD., 31.1.2000 gün ve E.1999/12661, K.2000/365, (**Aldemir**, s.318).

97 " ... Harcı yatırılmayan davanın yürütülmesi ve yargılamanın yapılması mümkün değildir. o halde harcı yatırılmasından önce yapılan usuli işlemler davalı vekilini etkilemez. Örneğin, çıkarılan gıyap kararı geçerli olmaz, davalı vekili aleyhine sonuç doğurmaz. Bu bakımdan karar bozulmalıdır. Sonuç; Temyiz edilen kararın gösterilen sebepten bozulmasına ve kararın diğer yönlerinin şimdilik incelenmesine yer olmadığına ve peşin alınan temyiz harcının istek halinde ilgiliye geri verilmesine oy birliği ile karar verildi." Yrg. 9.HD.14.3.1972 gün ve E.1972/23791, K.1972/6440, (**Kuru**, Usul V, s.5316).

98 Yrg. 15.HD., 19.11.1981 gün ve E.1981/1594, K.1981/2303, (YKD, 1982/4, s.546-547).

Yargıtay'ın yerleşik içtihatları bu yönde olmakla birlikte, *Kuru,* yerinde olarak, bu durumun tek başına bozma (yeniden yargılama yapılma) sebebi olarak kabul edilmemesi, bunun yerine kararın esas bakımından kanuna uygun ise harç bakımından gerekli değişiklik yapıldıktan sonra düzelterek onanması gerektiğini ileri sürmektedir[99]. Ayrıca *Kuru,* harcın yatırılmamasının yaptırımını, yapılan işlemi geçersiz kılmak yerine, gerekli harcı almadan işlem yapan hâkimin Harçlar Kanunu'nun 128'inci maddesi anlamında harcın yükümlüsü ile birlikte müteselsilen sorumlu olduğunu kabul etmek gerektiğini ileri sürmektedir[100].

Her ne kadar Harçlar Kanunu'ndaki amir hükümler ve kamu alacağı kimliği harçların, yargı işleminin tali unsuru olmasının önüne engel oluşturmaktaysa da[101] yargılama hukukunun temel ilkelerden biri olan *"usul ekonomisi ilkesi"* nin bu durumda uygulanma zorunluluğu karşısında *Kuru*'nun görüşünün yerinde olduğunu kabul etmek gerekecektir. Ancak, sözkonusu görüşün devamını oluşturan ve hâkimi yükümlü ile birlikte müteselsilen sorumlu kılma düşüncesi ise, harçların güvenli tahsili bakımından teorik anlamda olumlu karşılanabilirse de, pratik anlamda uygulanabilirliğini söylemek güçtür.

Herşeyden önce, Harçlar Kanunu'nun 128'inci maddesi hükmünde belirtilen *"memur"* kavramından ne anlaşılması gerektiği burada önem taşımaktadır. Yazı işleri müdürünün Harçlar Kanunu'nun 128'inci maddesi anlamında mali, Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nin 21'inci maddesi anlamında disiplin sorumluluğu mutlak olmakla[102] birlikte, hâkimleri de bu kapsamda

---

99 **Kuru,** Usul V, s.5316. Aynı yönde bkz. Yrg. 11.HD., 7.2.1978 gün ve E.1978/469, K.1978/374, (YKD, 1979/6, s.828).

100 **Kuru,** Usul V, s.5316.

101 Nitekim *"harç sorunu çözülmeden davaya bakılamama ilkesi"* olarak da ifade edebileceğimiz ilkenin kaynağı olan 127 nci maddesi hükmü, tüm harç konusu işlemler bakımından esasa ilişkin olarak *"Ödeme İle İlgili Genel Hükümler"* başlığı altında düzenlenmektedir. Bu maddedeki *"Bu kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, harçların tamamı peşin olarak ödenmeden harca mevzu olan işlem yapılmaz."* şeklindeki açık ifade de harçların, harca konu işlemler bakımından tali unsur olarak kabul edilmeyeceğini belirten en güçlü dayanaktır.

102 Yrg., 13. HD., 25.1.1994 gün ve E.1994/661, K.1994/490, (İBD., 1995/1-3, s.170).

değerlendirmenin mümkün olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Yapılacak yorumda hareket noktası, hâkimlerin gerekli harçların tamamen alınıp alınmadığını tespit edebilecek durumda olup olmadıklarıdır. Bu anlamda, hâkimlerin gerekli harçların tamamen alınıp alınmadığını tespit edebilecek durumda oldukları kabul edilirse, Harçlar Kanunu'nun 128'inci maddesi anlamında sorumlu tutulmaları gerekecektir.

Harçlar Kanunu'nun 127'nci maddesindeki *"harca konu işlem"* ifadesindeki harç konusu işlemin yargı işlemi, yani dava olduğu dikkate alındığında, gerekli harçların alınmaması sebebiyle davanın incelenmeyeceğine karar verecek olan hâkimdir. Kanun, burada hâkime sözkonusu denetim yükümlülüğünü yüklemiş bulunmaktadır. Bu bağlamda, dosyadan da gerekli harçların alınıp alınmadığı da anlaşılabildiğine göre[103] hâkimi de Harçlar Kanunu'nun 128'inci maddesi anlamında müteselsil sorumlu kılmak mümkün olabilecektir. Yine dava dilekçesinde harca esas değerin davacı tarafından gösterilmesi mecburiyetine rağmen, harçların kamu düzeni ile ilgili olması sebebiyle, bununla yetinilmeyip hâkim tarafından re'sen araştırma yapma yükümlülüğünün bulunması da, hâkimin Harçlar Kanunu'nun 128'inci maddesi anlamında sorumlu kılınması için bir başka dayanaktır. Zira, re'sen yapılan araştırma sonunda harçların eksik ödendiği tespit olunursa müteakip işlemler yapılmayacaktır. Ayrıca, yapılacak yorumun Vergi Usul Kanunu'nun 3'üncü maddesinin A bendinin ikinci fıkrası çerçevesinde yapılması gereği dikkate alındığında, bu yönde bir sonucun ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Zira, bu hüküm gereği, hükmün açık olmadığı hallerde yapılacak amaçsal ve sistematik yorum *"memur"* kavramını hâkimleri de içine alacak şekilde yorumlamayı zorunlu kılmaktadır.

Hükmün konulmasındaki amaç, bir kamu alacağı olan harçların tahsilinin güvenliğini sağlamaya yöneliktir. Bu bağlamda, kamu alacağının tahsil zincirindeki denetim ve karar makamı olan hâkimin müteselsilen sorumlu kılınması, denetim ve gözetim yükümlülüğünün bir gereğidir. Ayrıca, sözkonusu hükmün, gerekli

---

[103] Zira, harçlar tahsil edildikten sonra buna ilişkin makbuzun bir örneği dava dosyasına konulmaktadır.

harçların ödenmeden harca konu işlemin yapılamayacağını düzenleyen Harçlar Kanunu'nun 127'inci maddesi hükmünden sonra düzenlenmiş olması da, harç alacağının güvenli tahsilinin sağlanmasında *"memur"* kavramının hâkimi içine alacak şekilde yorumlanmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, hâkime bu yönde bir yükümlülük yüklenmesi, bir başka tehlikenin varlığını da beraberinde getirmektedir ki, o da, hâkimlerin sorumluluk altına girmemek için, harçlar konusuna gereğinden fazla dikkat ve özen gösterirken, davaya yönelik diğer hususları gözden kaçırabilme ihtimallerin varlığıdır. Ancak, Kanun'un amir hükmü gereği kendilerine yüklenen denetim ve gözetim yükümlülüğünden kaynaklanan müteselsil sorumluluk bu ihtimali anlamsız kılacaktır. Zira, hâkimlerin harçların eksiksiz tahsili hususundaki sorumlulukları da, Harçlar Kanunu'nun 127'nci maddesi hükmü gereği, davaya ilişkin sorumluluklarının bir parçası olduğundan, burada görevlerini gereği gibi yerine getirmemelerinin sonucuna katlanmalarını da doğal karşılamak gerekecektir.

Bunlardan başka, harçların yatırılmaması halinde esas hakkında temyiz incelemesi yapılmamasına[104] veya harçların yatırılması için dosyanın yerel mahkemeye gönderilmesine[105] de karar verilebilmesi mümkündür. Yine harca tâbî bir davanın harç alınmadan incelenmesi ve karara bağlanması ve kararın bu şekilde kesinleşmesi üzerine kanun yararına temyiz yoluna gidilmesi halinde, karar yalnız harç nedeniyle kanun yararına bozulacaktır[106].

Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesi göre, karar ve ilâm harcı ödenmedikçe ilgiliye ilâm verilmeyecektir. Ancak, bu hüküm daha çok nisbî karar ve ilâm harcı bakımından uygulama alanı bulacaktır. Zira, maktu karar ve ilâm harcına tâbî olan davalarda başvurma harcı ve maktu karar ilâm harcının tamamı dava açılırken peşin olarak alındığı için bu davalarda ilâm mahkemeden alınırken yatırılacak başka bir harç da sözkonusu olmayacaktır[107]. Bu bağlamda nisbî karar ve ilâm harcı ödenmemesine karşın ilâmın taraflara verilmesi halinde *Kuru*, bunun tebliği ile

---

[104] Bkz. YHGK., 3.5.1967 gün ve 1/1080/232, (**Kuru**, Usul IV, s.5316-5317, dp.68).

[105] Bkz. YHGK., 12.5.1982 gün ve E.1979/1180, K.1982/494, (YKD., 1983/2, s.162-163).

[106] Bkz. Yrg. 3.HD., 8.11.1982 gün ve E.1982/4611, K.1982/4672, (RG., 13.12.1982, S.17897).

[107] **Kuru**, Usul III, s.3153.

temyiz süresinin işlemeye başlayacağını ileri sürmektedir. *Kuru*'ya göre, Harçlar Kanunu'nun 27'inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki ve 32'inci maddesindeki *"müteakip işlem"* ifadesi temyiz süresinin işlemeye başlaması ve tarafların hükmü temyiz etmesini içine alacak şekilde yorumlanmamalıdır[108].

Şüphesiz karar ve ilâm harcı alınmadan taraflara verilen karar suretinin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 392'inci maddesi anlamında ilâm olması ile pratik anlamda hükmün kesinleşme ihtimalinin varlığı ve özellikle Harçlar Kanunu'nun 27'nci maddenin üçüncü fıkrası hükmü, *Kuru*'nun görüşünün teorik anlamda da yerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Zira, sözkonusu fıkradaki *"müteakip işlemlere harç ödendikten sonra devam olunur"* i fadesinden hareketle, temyiz mercii tarafından karar ve ilâm harcının ödenmediğinin tespiti üzerine, *müteakip işlem* olan temyiz incelemesi, karar ve ilâm harcı ödenmeden yapılamayacaktır. Bu anlamda, hükmün temyiz edilmesi ile temyiz incelemesinin yapılması farklı durumlar olup müteakip işlem olarak yalnızca temyiz incelemesinin kabul edilmesi yerinde olacaktır. Zira, bu durum harçların ödenmesine ilişkin olarak hâkimlerin gözetim ve denetim yükümlülüğü ile uyum oluşturmakta, yazı işleri müdürünün ihmali yüzünden hazineye intikal edemeyen harcın temyiz aşamasında tahsil edilebilmesine de imkân sağlamış olmaktadır. Bunun gibi, nisbî karar ve ilâm harcı ödenmemiş olmasına rağmen, ilâmın taraflara verilmiş ve icraya konulmuş olması halinde, bu durum da *"müteakip işlem"* olarak kabul edilmeyecek ve ödenmeyen nisbî karar ve ilâm harcı ödenene kadar icra müdürü tarafından ödeme emri düzenlenmesi ve borçluya tebliği gibi işlemlerin yapılması mümkün olmayacaktır.

Yükümlüsü tarafından ödenmeyen harçların diğer taraf tarafından ödenmesi durumu ise, Harçlar Kanunu'nun 32'inci maddesinde düzenlenmektir. Bu hükme göre, yükümlüsü tarafından ödenmeyen harcın diğer tarafça ödemesi halinde işlemlere devam olunmakla birlikte, bu para, yargılama sonucunda ayrıca bir talebe gerek olmaksızın hükümde dikkate alınacaktır.

---

[108] **Kuru**, Usul III, s.3159.

Celse harçları bakımından ise, vekil veya taraflara yükletilen celse harcının müteakip iki celsede ödenmesi gerekmektedir. Vekil veya taraflara yükletilen celse harcının müteakip iki celsede ödenmemesi durumunda, davanın reddi sözkonusu olmayacak[109] ve davaya devam edilecektir[110]. Bu durumda celse harcı, bir misli fazlasıyla alınması sözkonusu olacak, yine de ödenmemesi durumunda celse harcının bu miktar üzerinden tahsili için maliyeye tezkere yazılmasına karar verilecektir (HK.m.12/III).

2.Harçların Noksan Ödenmesinin Sonuçları

Yargılama sırasında müddeabihin değerinin dava dilekçesinde bildirilenden daha fazla olduğunun tespit edilmesi halinde, ki bu tespit mahkemenin re'sen takdir ve tespitine dayanmalıdır, yalnız o celse için yargılamaya devam edilecek; ancak ondan sonraki celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilâm harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunamayacak, yani dosya işlemden kaldırılacaktır (HK.m.30).

Davacı üç ay içinde noksan karar ve ilâm harcını tamamlarsa, herhangi bir harç alınmaksızın davaya devam olunacak, ancak üç ay geçtikten sonra noksan harçların tamamlanması halinde ise, yeni değer üzerinden hesaplanan karar ve ilâm harcının tamamı ile başvurma harcı ödenecektir (HK.m.30, HUMK.m.409/III,V).

3. Fazla Alınan Harçların İadesi

Harçlar Kanunu, fazla alınan harçların iadesine ilişkin düzenlemelerinde, fazla alınan karar ve ilâm harcını (Harçlar Kanunu'nun 31'inci maddesinde)

---

[109] "Celse harçlarının ne suretle kimden ve ne miktarda ve nasıl tahsil edileceği 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 12.maddesinde açıklanmıştır. Sözü geçen maddede celse harcını belirli sürede ödemeyen taraf için iki kat ödeme cezası verileceği; bunun da ödenmemesi halinde tahsili için maliyeye tezkere yazılması öngörüldüğünden davacı vekilinin celse harcını yatırmadığından bahisle davanın reddi yerinde değildir." Yrg., 3.HD., 9.9.1981 gün ve E.1981/4048, K.1981/3837, (**Aldemir**, s.199).

[110] **Aldemir**, s.199.

düzenlerken başvurma harcına herhangi bir hükmünde yer vermemiştir. Harçlar Kanunu'nun 31'inci maddesinde peşin alınan karar ve ilâm harcının fazla alındığının tespiti halinde, fazla alınan kısmının talep üzerine geri verileceği hükme bağlanmıştır. Ancak, buradaki talebin tavzih isteği olarak değil, fazla alınan karar ve ilâm harcının iadesine ilişkin bir talep olarak yapılması gerekmektedir[111].

Fazla alınan başvurma harcının iadesine ilişkin olarak, yukarıda belirtildiği gibi, bu harcın iade edileceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durum, ancak başvurma harcının maktu olması ve alınması gereken miktarın kanunda belirli olması ile açıklanabilmektedir[112]. Ancak, buna ilişkin özel hükmün bulunmaması, haksız yere fazla alınan başvurma harcının iade edilmemesi gibi bir sonuç doğurmayacak, haksız yere fazla alınan kamu alacağının Vergi Usul Kanunu'nun 116 ilâ 126'ncı maddelerinde düzenlenen *"hata düzeltme"* hükümlerine göre iade edileceğini kabul etmek gerekecektir[113]. Zira, burada başvurma harcına ilişkin hesaplarda ya da harçlandırmada yapılan hatalar yüzünden haksız yere fazla başvurma harcı alınması sözkonusu olmuştur ve teknik içeriğe sahip işlem sakatlıklarının giderilmesinde de başvurulabilecek en uygun yol, vergi sorunlarının idarî aşamada çözüm yollarından biri olan *"hata düzeltme"* yoludur[114]. Bu anlamda yükümlü, kendisinden haksız yere fazla tahsil edilen başvurma harcının hata düzeltme hükümlerine göre iadesini, Vergi Usul Kanunu'nun 116 ilâ 126'ncı maddelerindeki prosedüre uygun olarak talep edecektir. Yükümlünün bu başvurusunda hata türlerinden hangisi ya da hangilerine dayanacağı hususu ise,

---

[111] "Bir davada her ne suretle olursa olsun, fazla alınan harçların 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 31.maddesi gereğince işin hitamında talep üzerine mahkemece iadesine karar verilebilir. Bu nedenle davalı vekilinin tavzih isteği de yerinde olmadığından reddine karar verildi" Yrg. 5.HD., 11.5.1978 gün ve E.1978/3485, K.1978/3833, (**Aldemir**, s.227).

[112] **Öktemer**, s.598.

[113] " ... 213 sayılı Kanun, Harçlar Kanunu'na da şamil bulunduğundan Tarım ve Kredi Kooperatifinden fuzulen tahsil edilen başvurma harcının iadesi gerekir" Maliye Bakanlığı'nın 10.1.1966 gün ve 1100 sayılı mütalâası, (**Öktemer**, s.598).

[114] Vergi sorunlarının idarî aşamada çözüm yollarından biri olan *"hata düzeltme"* hakkında geniş bilgi için bkz. **Öncel / Kumrulu / Çağan**, s.173-185; **Uluatam / Methibay**, Vergi, s.227-229; **Akdoğan**, Vergi, s.67-68; **Karakoç**, Genel Vergi, s. 259-274.

başvurma harcının maktu olduğundan hareketle belirlenecektir. Bu anlamda, başvurma harcının fazla alınabilmesi iki durumda mümkün olabilecektir.

İlk olarak Harçlar Kanunu hükümlerine göre başvurma harcı alınmaması gereken bir dava veya icra takibi (ya da kişi) sebebiyle başvurma harcı alınmış olabilir. Bu durumda yükümlülükte ya da konuda hata sözkonusu olabilecektir. Zira, maktu bir harç olan başvurma harcının, harca tâbî olmayan ya da harçtan muaf bulunduğu açık olan kimselerden veya harç konusuna girmediği açık olan kişilerden ya da harçtan istisna edilmiş konular üzerinden alınması sözkonusu olmaktadır (VUK.m.118) . İkinci olarak ise, başvurma harcının miktarında hata yapılmış olabilir. Zira, harç oran veya tarifelerinin yanlış uygulanması Vergi Usul Kanunu'nun 117'nci maddesi anlamında hesap hatasını oluşturabilecektir.

Bütün bunların yanında iki durum daha vardır ki, bu durumlarda tahsil edilen başvurma harcının iade edilmesi mümkün olmayacaktır. İlk olarak, ilâma dayanmayan icra takiplerinde alacaklı, genel hükümler çerçevesinde mahkemeye başvurmak zorunda kalırsa peşin harç kendisine iade edilecek (HK.m.29); ancak başvurma harcı iade edilemeyecektir. Buna karşılık, takip sebebiyle açtığı davasında alacaklı, başvurma harcı bakımından yeniden harcı doğuran olayı gerçekleştirmiş olacağından, başvurma harcını ödemek durumda kalacak, icra dairesi nezdinde ödediği başvurma harcının mahkeme harçlarına mahsubunu isteyemeyecektir[115]. İkinci olarak ise, başvurma harcı ödenerek açılan davadan veya icra takibinden daha sonra vazgeçilmesi halinde başvurma harcının iadesi mümkün olmayacaktır[116]. Zira, böyle bir durumda fazla alınmış bir harçtan sözedilemeyecek, başvurma harcı bakımından harcı doğuran olay gerçekleşmiş olduğundan harcın iadesi sözkonusu olamayacaktır.

---

[115] Yine başvurma harcının, icra takibinin sonunda alınacak harca ya da mahkemede karar ve ilâm harcına mahsup edilmesi de mümkün değildir. (**Öktemer,** s.599).

[116] Ancak davadan feragat veya davayı kabul veya sulh halinde ya da her ne sebeple olursa olsun haczedilen mal paraya çevrilmeden önce icra takibinden vazgeçilir ve bu durum zabıtnameye yazılırsa peşin alınan harcın kısmen iadesi, mümkündür (HK.m.22,23).

SONUÇ

Kamu hizmetlerinin kurulması ve yürütülmesi için gerekli olan mali kaynağın sağlanması amacıyla devletin egemenlik gücüne dayanarak koyduğu mali yükümlerden kaynaklanan alacakları genel olarak kamu alacakları olarak ifade edilmektedir. Devletin kamu alacağını oluşturan gelir kaynakları çok çeşitli olmakla birlikte, bunlardan birisini de kamu hizmetlerini sunarken bu hizmetlerden yararlananların ödedikleri harçlar oluşturmaktadır.

Harçlar niteliklerî itibariyle vergilere çok benzemektedirler. Hatta verginin bir üst kavram olarak benimsenmesi halinde harçların, yararlanma vergilerinin bir türü olarak kabul edilmesi mümkündür. Ancak, karşılıklılık ve ihtiyarîlik unsurları açısından vergilerden ayrılmaktadırlar. Bu anlamda harçlar, verginin özel ve ayrık bir türü olarak kabul edilmektedir. Yararlanma ilkesinin de eklenmesiyle yapılacak bir değerlendirmede harçların hukukî niteliğinin *"yararlanma ilkesine dayalı, vergi karakteri taşımayan, vergi dışı kalan kamu alacağı"* olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Vergideki ortak ve karşılıksız katılım düşüncesinin kanunîlik ilkesinin varlığını zorunlu kıldığı gözönüne alındığında, harçlardaki kanunîlik ilkesi daha da kolay anlaşılmaktadır. Kişiye özel olarak sunulan bir kamu hizmetinden özel bir yararın elde edilmesinin sözkonusu olduğu, harçların mali yükümlülük niteliği taşıdığı ve devletin tekelinde olduğu hizmetlerden alındığı düşünüldüğünde, kanunla konulup kaldırılabileceği kişilere güvence sağlayacaktır. Aksi halde, kişilerin temel hakkı niteliğinde olan hak arama, seyahat etme gibi haklar keyfi harç uygulamalarıyla sınırlandırılmış, hatta ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu da anayasada açıkça ifadesini bulan hukuk ve sosyal devlet ilkelerine aykırılık oluşturacaktır.

Harçlar, kamu hizmetlerinin gerektirdiği masrafların vergilerle karşılanması prensibinin yerleşmesinden sonra kamu gelirleri arasındaki eski önemlerini kaybetmişler ve yerlerini dolaysız vergilere bırakmışlardır. Özellikle Gelir Vergisi

sisteminin kabulüyle başlayan dönemde devlet masraflarının çok büyük bir kısmının bu vergi türü ile karşılanmasıyla, harçlardan uzaklaşma eğilimleri kendini göstermiştir. Ancak harçların, kamu hizmetlerinin finansmanında, vergiler kadar olmasa da, önemli bir yer tutması gerçeği ülkeleri bu kaynaktan tamamen vazgeçmekten alıkoymaktadır. Bu bağlamda, harçların alınmasındaki en temel amaç kamu harcamalarının finansmanı olmakla birlikte bunun yanında toplumsal adaleti sağlama ve kötüye kullanımları önleme amaçları da vardır.

Harçların düzenlediği temel mevzuat olan 492 sayılı Harçlar Kanunu, yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar çok sayıda değişikliğe uğramıştır. Cumhuriyet tarihî boyunca mali yükümlülük getiren kanunlarda, nitelikleri gereği toplumsal ve ekonomik gelişmelere ve değişmelere paralel olarak sürekli bir iyileştirme, yenileştirme çabaları olmuştur. Bu paralelde Harçlar Kanunu'nda da artan ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla düzeltmeler ve revizyonlar yapılması çok doğaldır. Ayrıca, enflansyonist sürecin yaşandığı ülkemizde, kanundaki tarifelerin günün şartlarına uygun hale getirilmesi gereği de bu değişikliklerin sürekli olarak yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Harçlar Kanunu'nda sıkça gerçekleşen tarife değişikliklerinde harcın doğduğu ana bakmak ve harcın doğduğu anda hangi tarife yürürlükte ise, ona uygun olarak harç almak gerekecektir. Harcı doğuran olayın doğduğu an esas alındığına göre, her bir harç için bu durumun ayrı ayrı tespiti gerekmektedir. Bu anlamda, harçlara (daha doğrusu harçların yürürlüğüne) ilişkin temel bir ilkenin varlığının kabulü zorunlu hale gelmektedir; o da *"harç konusunda kazanılmış haktan sözedilememesi, yani harç bakımından eksikliğin usuli kazanılmış hak oluşturmayacağı"* yönündeki ilkedir. Bu ilkenin gereği olarak, harcı doğuran olayın doğduğu an esas alınmak suretiyle yürürlükte olan tarifeye göre harç alınması gerekmektedir.

*"Yargı Harçları"*nın konusunu Harçlar Kanunu'nun birinci kısmında ve buna bağlı (1) sayılı tarifesinde yazılı olan yargı işlemleri oluşturmaktadır. Ancak, Harçlar Kanunu'nun üçüncü kısmını oluşturan *"Vergi Yargısı Harçları"*nın da bu

kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, kanun koyucunun 5'inci maddeyi vergi yargısı harçlarını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlemesi ve Kanun'un üçüncü kısmını tamamen kaldırması yerinde olacaktır.

İcra tetkik merciine şikâyet ve itirazın kaldırılması talebi ile başvurulduğu hallerin birer dava sayılmayacağından başvurma harcının konusu dışında bırakılması gerektiği, buna karşılık istihkak iddiası ile icra tetkik merciine başvurulması halinde ise, başvurma harcı alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Ancak Türk Hukuku'nda kötüniyetle şikâyet yoluna başvuran kişi için herhangi bir para cezası öngörülmediği ve harçların amaçlarından birinin de haksız ve kötüniyetli yargı işlemlerinin yapılmasını önlemek olduğundan, icra tetkik merciine şikâyet talebi ile başvurulması halinde başvurma harcı alınması gerekmektedir. İtirazın kaldırılmasında ise, alacaklının alacağına kavuşmak için, yani özel menfaatlerine ilişkin olarak kamu hizmetlerinden yararlanması sözkonusu olmaktadır. Bu bağlamda, borçlunun itiraz etmesiyle takip edilen alacağın çekişmeli hale gelmesi, her davada olduğu gibi iki tarafın bulunması ve basit yargılama usulünün uygulanması da itirazın kaldırılması taleplerini başvurma harcının konusu içinde kabul eden kanun koyucunun mantığına uygun düşecektir.

Doktrinde, çekişmesiz yargıya giren konu ve işlerin mahkemelere tevdi edilmiş olmakla birlikte çoğunlukla idarî nitelik taşıdığı, taraf oluşumunu genellikle gerekli kılmayan işler olduğu ve dava niteliği taşımadığından bahisle başvurma harcına tâbî tutulmaması gerektiği yönünde görüş bulunmakla birlikte, çekişmesiz yargı kapsamında bulunan konu ve işlere ilişkin talepte bulunulması halinde başvurma harcı alınmaktadır. Çekişmesiz yargıya dahil konular mahkemeler tarafından yürütülmekte olup bu yönde bir talep ile yargı organları harekete geçirilmekte ve yargı harcını doğuran olay meydana gelmektedir. Ayrıca, başvurma harcının alınacağı durumlardan birisi olarak çekişmesiz yargı konuları (1) sayılı tarifede açıkça belirtilmiştir. Bu itibarla çekişmesiz yargı kapsamındaki konuları mahkemeden talep eden kişinin başvurma harcını ödemesi yerindedir.

İcra tetkik mercilerinde celse harcının alınıp alınmayacağı tartışmalıdır. Ancak, (1) sayılı tarifede *"Mahkeme Harçları"* başlığının altında bulunan *"Hukuk ve ticaret davalarıyla, idarî davalarda, çekişmesiz yargı konularında ve icra tetkik mercilerinde"* ifadesi, sadece başvurma harçlarına münhasır olmayıp celse ve karar ve ilâm harçlarını da kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. Bunun yanında, icra tetkik merciilerinin icra-iflâs işlerine ve icra-iflâs hukukuna ilişkin bazı davalara bakmakla görevli özel bir mahkeme olması ve buradaki yargılama faaliyeti sırasında –diğer tüm özel mahkemelerde olduğu gibi- davanın uzamasına sebebiyet veren tarafların, bu yöndeki davranışlarının yaptırıma bağlanması açısından da icra tetkik merciilerinde celse harcı alınması yerinde bir uygulama olarak kendini göstermektedir.

Celse harcına mahkum edilebilme bakımından taraflar veya vekillerinden başka, bilirkişilerin de, bilirkişi olmayı kabul edip görevlerini yeterince yapmaması nedeniyle duruşmanın ertelenmesine sebebiyet vermesi dolayısıyla celse harcına mahkum edilebileceğini söylenebilirse de, kanunîlik ilkesi bunun önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Bu anlamda, kanunda yükümlü olarak belirtilmeyen kişiye harç yükümlülüğü yüklemek hukuka aykırı sayılacağından bilirkişileri celse harcı bakımından yükümlü kabul etmek mümkün olmayacaktır.

Davanın ıslahı halinde celse harcı alınıp alınamayacağı hususunda ne teorik bir tespit, ne de bir uygulama sözkonusu değildir. Bu anlamda, celse harcının konusunu oluşturan her iki halin, geniş anlamda davanın ıslahı bakımından harcı doğuran olayı oluşturduğu kabul edilmelidir. Ancak, birinci hal olan duruşmanın başka bir güne bırakılmasındaki talep ve muvafakat, davanın ıslahında zımni olarak verilmiş olmaktadır. Buna karşılık ikinci hal olan yapılması gereken bir işlemin yapılmaması nedeniyle duruşmanın başka bir güne bırakılması hali, davanın ıslahında daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Zira, ıslah eden taraf, ıslah tarihîne kadar ıslah nedeniyle davanın gecikmiş olmasının sebep olduğu yargılama giderlerini ödemek durumunda olduğundan celse harcı da bu anlamda sözkonusu yargılama giderlerinden birini oluşturacaktır.

Bir davanın beli bir değerle ilgili olup olmadığı, dava konusu hakkın niteliğine göre belirlenecektir. Bu bağlamda davacının dava dilekçesinde, değer tayini mümkün olan hallerde, nisbî karar ve ilâm harçlarında geçerli olan değer esasından hareketle, değer göstermesi mecburidir (HK.m.16/3). Davacının dava dilekçesinde değer göstermemesi halinde ise, *"harç sorunu çözülmeden davaya bakılamaz"* ilkesinden kaynağını alan, mahkemenin *"re'sen dikkate alma yükümlülüğü"* gereğince mahkemece davacıya bu değerin tespit ettirilmesi yoluna gidilecektir. Davacının bu tespitten kaçınması halinde ise, dava dilekçesi alınarak esas defterine kaydı yapılacak, ancak işleme konmayacak (HK.m.16/IV), dava açılmamış sayılacaktır; yoksa mahkemece davanın reddine karar verebilmesi mümkün olmayacaktır.

İflâs davasının para ile değerlendirilebilir olup olmadığı, yani nisbî karar ve ilâm harcının konusunu oluşturup oluşturamayacağı tartışmalıdır. Her ne kadar iflâs davası açılırken ödenecek olan karar ve ilâm harcının, davanın konusunun para ile değerlendirilebilir olmadığından bahisle maktû olduğu ileri sürülmekte ise de, iflâs davasının aynı zamanda alacaklının alacağının tahsili için açılan bir alacak davası niteliğine de sahip olduğu dikkate alınacak olursa alacaklı tarafından ticaret mahkemesinde iflâs davası açılırken nisbî karar ve ilâm harcı alınması yerinde olacaktır.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 78'inci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkralarına göre, alacaklı tarafından ödeme emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içinde haciz talebinde bulunulmaması veya haciz talebi geri alındıktan sonra, bu süre içinde yenileme talebinde bulunulmaması halinde haciz hakkı düşmekte ve dosya işlemden kaldırılmaktadır. Dosya işlemden kaldırıldıktan sonra, alacaklının yeniden haciz isteyebilmesi için alacaklının öncelikle yenileme talebinde bulunup bunu borçluya tebliğ ettirmesi ve ilâmsız icra takibinde bulunuyorsa yeniden başvurma harcı ödemesi gerekmektedir (İİK.m.78/V). Ancak, burada başvurma harcının özüne aykırılık söz konudur. Zira, başvurma harcının konusunu, icra dairesine yapılan ilk müracaatla cebrî icra sürecinin başlatılması ve devlet organlarının harekete geçirilmesi oluşturmakta olup başvurma harcının bir defaya alınması kuralı burada

ihlâl edilmiş olmaktadır. Bunun yerine yenileme talebinde bulunan alacaklıdan, talebini uzun süre takipsiz bırakmasının yaptırımı olarak peşin harç alınması yoluna gidilirse hem yaptırım olma amacına hizmet edilecek, hem de başvurma harcı alınmasının getirdiği harçlar hukuku ilkelerine aykırılık oluşturan durumun düzeltilmesi mümkün olacaktır.

İpotekle temin edilmiş ve vadesi gelmiş bir alacağın alacaklısı gaip olur veya ikametgâhı bilinmez veya alacağı almaktan ve ipoteği çözmekten kaçınırsa, borçlu borcunu icra dairesine yatırmak suretiyle ipoteğin kaldırılmasını sağlayabilme imkânına sahip bulunmaktadır. Bu yöndeki taleplerden icraya başvurma harcı alınabilmesinin mümkün olduğu, ancak bunun alacaklıya yükletilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu görüşün olumlu karşılanabilmesine olanak bulunmamaktadır. Herşeyden önce, burada icraya başvurma harcının konusunu oluşturan cebrî icra sürecinin başlatılması, yani (geniş anlamda) alacağın alınmasının devlet organları – icra dairesinin- aracılığıyla gerçekleştirilmesi sözkonusu olmamaktadır. Bu anlamda, borçlunun borcunu icra dairesine yatırmak suretiyle ipoteğin kaldırılmasını talep etmesi yönündeki başvuruların başvurma harcına konu olması yönündeki uygulamanın hukuka aykırı olduğunu söylemek mümkündür.

İlâm niteliğindeki belgeler bakımından peşin harcın alınıp alınmayacağı tartışmalıdır. Bu bağlamda mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve feragat hallerinden peşin harç alınmamalı; buna karşılık düzenleme biçimindeki noter senetleri, temyiz kefaletnameleri, icra kefaletleri ve özel kanunlarla ilâm niteliğinde sayılan belgelere dayanan ilâmlı icra takiplerinden peşin harç alınmalıdır. Buna göre, mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve feragat hallerinden Harçlar Kanunu'nun 22'nci maddesine göre karar ve ilâm harcı alınmış olacağından ve bu üç hali belgeleyen mahkeme kararının da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 95'inci maddesinin birinci fıkrası anlamında mahkeme ilâmı sayılacağından sulh, kabul ve feragate dayanarak ilâmlı icra takibi yapan alacaklıdan peşin harç alınmaması gerekmektedir.

Harçlar Kanunu (1) sayılı tarifede düzenlenen iflâs harçları başlığı altında ayrıca konkordato harçları yer almaktadır. Ancak, konkordato harçları iflâs harçları altında düzenlenmekte ise de, konkordato gerçek anlamda bir takip yolu olmayıp aksine muhtemel takiplerden –özellikle de iflâs takibinden- kurtulma amacına yönelmiş ve bu amacı gerçekleştiren bir müessesedir. Bu anlamda, konkordato harçlarının ayrı bir başlık altında düzenlenmesi kanun sistematiği açısından yerinde olacaktır.

Konkordato harçlarından biri olan ve konkordato tasdik harcı olarak ifade edilen ilâm harcının yüksekliği, konkordato yoluna gidilebilmesinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Zira, konkordato yoluna gitmek isteyen borçlunun iyiniyetli borçlu olduğu kabul edildiğine göre, borçlunun teşvik edilmesi gerekirken harçların yüksekliği ve peşin alınması nedeniyle bu yolu kullanamaması müessesenin amacına aykırı olacaktır. Bu bağlamda, harcın karakteristik özelliği olan verilen hizmet ile alınan harç arasında takdiri de olsa bir kıymet denkliğinin bulunması unsuru konkordatoda ortadan kalktığından nisbî harcın oranının düşürülmesi, hem harcın niteliğine hem de konkordato müessesesinin amacına uygun düşecektir.

2548 sayılı Kanun'un cezaevi harcının yükümlüsünü belirleyen açık hükmüne rağmen, tarafların yükümlülüğün takipte haksız çıkan tarafa yükletilmesi yönünde sözleşme yapmaları uygulamada sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu bağlamda, hâkim görüşe göre, cezaevi harcında yükümlülüğün devrine yönelik sözleşmeler harç tahsilatı yapmakla görevli makamlara karşı ileri sürülememesine karşın, kamu düzenini bozmaması, verginin konulmasındaki kamusal amaca aykırı düşmemesi ve hukukî sonuçları itibariyle Borçlar Kanunu'na aykırılık oluşturmaması halinde iç ilişkide geçerli olacaktır.

Mali hukuka ilişkin mevzuatta, istisna ve muafiyete ilişkin hükümlerin ya ilgili bulunduğu kanuna (KDVK.m.19) ya da düzenlediği konular itibariyle benzerlik oluşturan kanuna hüküm eklenmesi (ya da ilgili kanununda değişiklik yapılması) (KVK.mük.m.45) suretiyle düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Buna

karşılık, Harçlar Kanunu'nun 123'inci maddesindeki düzenlemenin sonucu olarak, harçlara ilişkin istisna ve muafiyet hükümlerinin tespiti mümkün olamamaktadır. Harç uygulamasının oldukça geniş olduğu ülkemizde bu durumun oluşturduğu sakıncalar, Harçlar Kanunu'nun 123'üncü madde hükmünün harçlara ilişkin tüm istisna ve muafiyet hükümlerini içine alacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve bu yöndeki düzenlemelerin de ancak bu Kanun çatısı altında yapılabileceği yönünde hüküm eklenmesi ile mümkün olabilecektir.

Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesine göre karar ve ilâm harcı ödenmedikçe ilgiliye ilâm verilmeyecektir. Bu bağlamda, nisbî karar ve ilâm harcı ödenmemesine karşın, ilâmın taraflara verilmesi halinde ilâmın tebliği ile temyiz süresinin işlemeye başlaması gerekmektedir. Zira, hükmün temyiz edilmesi ile temyiz incelemesinin yapılması farklı durumlar olup müteakip işlem olarak yalnızca temyiz incelemesinin kabul edilmesi yerinde olacaktır. Bu anlamda, Harçlar Kanunu'nun 27'inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki ve 32'inci maddesindeki *"müteakip işlem"* ifadesi temyiz süresinin işlemeye başlaması ve tarafların hükmü temyiz etmesini içine alacak şekilde yorumlanmamalıdır.

Harçlar Kanunu, fazla alınan harçların iadesine ilişkin düzenlemelerinde, fazla alınan karar ve ilâm harcını 31'inci maddesinde düzenlerken başvurma harcına ilişkin herhangi bir hükme yer vermemiştir. Bu durumda haksız yere fazla alınan kamu alacağının Vergi Usul Kanunu'nun 116 ilâ 126'ncı maddelerinde düzenlenen *"hata düzeltme"* hükümlerine göre iade edileceğini kabul etmek gerekecektir.

Mali hukuk anlamındaki sorumluluktan farklı olarak yargı harçlarından sorumluluk, yargılamanın yapılmasına sebebiyet veren kişinin, yargılamanın gerektirdiği harçların ödenmesinden sorumlu olmasıdır. Bu anlamda buradaki sorumluluk, başkasının borcundan dolayı muhatap alınmayı ifade eden mali hukuktaki sorumluluk kavramından farklı bir nitelik oluşturmaktadır. Zira, burada haksız çıkma halinde yükümlülüğün yer değiştirmesi, haksız çıkan kişinin bir anlamda yargı harcının yükümlüsü olması sözkonusu olmaktadır. Yükümlünün

kendi borcundan sorumluluğu anlamında gelebilecek bu durum ise, mali hukuktaki sorumluluk kavramı dışında kalmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA*

I. Kitaplar

AKDOĞAN, Abdurrahman / KIZILOT, Şükrü / EYÜPGİLLER, Saygın ; Türk Vergi Sistemi, (Temel Kavramlar-Gelir-Servet ve Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler), Ankara 1984.

AKDOĞAN, Abdurrahman, ; Kamu Maliyesi, 7.Baskı, (Gazi Kitabevi), Ankara 2002, (Maliye).

AKDOĞAN, Abdurrahman, ; Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması, 3.Baskı, (Gazi Kitabevi), Ankara 2001, (Vergi).

AKINCI, Ziya ; Milletlerarası Tahkim, (Seçkin Yayınevi), Ankara 2003.

AKSOY, Şerafettin ; Kamu Maliyesi, 3.Baskı, İstanbul 1998, (Maliye).

AKSOY, Şerafettin ; Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, 4.Baskı, İstanbul 1996, (Vergi).

ALANGOYA, Yavuz ; Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973.

ALDEMİR, Hüsnü ; Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, (Seçkin Kitabevi), Ankara 2000.

ANSAY, S.Şakir ; Hukuk Yargılama Usulleri, 7.Baskı, Ankara 1960.

ARCAK, Ali ; Yeni Kamulaştırma Yasası, Ankara 1984.

---

* Dipnotlarda adı geçen eserler, yazarların soyadları ile anılmıştır. Aynı yazarın birden fazla çalışmasına yapılan atıflar, kısaltılmış şekilleriyle parantez içinde gösterilmiştir.

ARSLAN, Ramazan ; Medenî Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, (Turhan Kitabevi), Ankara 1977.

AY, Mustafa ; Yargı Harçları El Kitabı, (Adalet Bakanlığı Yayınları Seri No.70, Ankara 1986.

BELGESAY, M. Reşit ; İcra ve İflâs Kanunu Şerhi, 4.Baskı, İstanbul 1954.

BERKİN, Necmeddin ; Medenî Usul Hukuku Esasları, İstanbul 1969, (Usul).

BERKİN, Necmeddin ; Tatbikatçılara Medenî Usul Hukuku Rehberi, İstanbul (Tarihsiz), (Rehber).

BİLGE, Necip / ÖNEN, Ergun ; Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3.Bası, Ankara 1978.

BİLGE, Necip ; Medenî Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme, (A.Ü.H.F. Yayınları No:320), Ankara 1973.

BULUTOĞLU, Kenan ; Kamu Ekonomisine Giriş, İstanbul 2003, (Kamu Ekonomisi).

BULUTOĞLU, Kenan ; Türk Vergi Sistemi, C.1, 6.Basılış, Ankara 1978, (Vergi I).

BULUTOĞLU, Kenan ; Türk Vergi Sistemi, C.2, 6.Basılış, Ankara 1979, (Vergi II).

ÇAĞAN, Nami ; Vergilendirme Yetkisi, (Kazancı yayınları), İstanbul 1982.

ÇELİK, Galip ; Servet ve Harcama Vergileri, Ankara 1995.

ÇENBERCİ, Mustafa ; İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969, (İş Mahkemeleri).

DALAMANLI, Lütfi ; Borçlar Kanunu Şerhi, C.1, Ankara 1976.

DİKMEN, Orhan ; Maliye Dersleri, (I.Kitap, Giriş ve Genel Vergi Teorisi), İstanbul 1969.

EMİROĞLU, Cezmi ; Türkiye'de Vergi Sistemi, İkinci Kitap:Vasıtalı Vergiler, Ankara 1932.

ERDEMİR, İlter ; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 1998.

EREN, Fikret ; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt:2, 5.Bası, (Beta), İstanbul 1999.

ERGİNAY, Akif ; Kamu Maliyesi, 16.Baskı, Ankara 1998, (Maliye).

ERGİNAY, Akif ; Vergi Hukuku Prensipleri, Ankara 1953, (Prensipler).

ERGİNAY, Akif ; Vergi Hukuku, 16.Baskı, Ankara 1998, (Vergi).

ERİŞ, Gönen ; Uygulamalı İflâs ve Konkordato Hukuku, Ankara 1991.

ERTEKİN, Erol / KARATAŞ, İzzet ; Uygulamada İhtiyarî Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması, (Yetkin Yayınları), Ankara 1997.

FALAY, Nihat ; Maliye Tarihî (Ders Notları), (Filiz Kitabevi), İstanbul 1989.

GÖĞER, Erdoğan ; Devletler Hususi Hukuku (Kanunlar İhtilâfı), 4.Bası, Ankara 1977.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref / DİNÇER, Güven ; İdari Yargılama Usulü, 2.Bası, (Turhan Kitabevi), Ankara 1999.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref / TAN, Turgut ; İdare Hukuku Cilt:2, İdari Yargılama Hukuku, (Turhan Kitabevi), Ankara 1999.

GÜMÜŞSOY, Sabri ; Gerekçeli-İzahlı Harçlar Kanunu, Ankara 1952.

GÜNAY, Cevdet İlhan ; İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, (Yetkin Yayınları), Ankara 2000.

GÜNEŞ, Gülsen ; Vergilerin Yasallığı İlkesi, İstanbul 1998, (Yasallık) .

HEREKMEN, Aykut ; Teoride ve Türkiye'de Parafiskal Gelirler, Eskişehir 1972.

İRTENK, Saffet ; Maliye, (Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticarî Bilimler Fakültesi Yayınları, No.64/33), İzmir 1973.

KANETİ, Selim ; Vergi Hukuku, 2.Baskı, İstanbul 1989.

KARAFAKİH, İ.Hakkı ; Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, İstanbul 1952.

KARAHASAN, M. Reşit ; Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, 1981.

KARAKOÇ, Yusuf ; Kamu Alacaklarının Tahsili Aşamasında Ortaya Çıkan ve Vergi Yargısında Çözümlenen Uyuşmazlıklar, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2000, (Kamu Alacaklarının Tahsili).

KARAKOÇ, Yusuf ; Türk Miras Hukuku Açısından Veraset ve İntikal Vergisi, (D.E.Ü.H.F. Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No.13) , Ankara 1990, (Veraset) .

KARAKOÇ, Yusuf ; Genel Vergi Hukuku, (Yetkin Kitabevi), Ankara 2002, (Genel Vergi).

KARAKOÇ, Yusuf ; Sosyal Maliye, (D.E.Ü.H.F. Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No.61), İzmir 1995, (Sosyal Maliye).

KARAKOÇ, Yusuf ; Vergi Yargılaması Hukuku, (Alfa Yayınevi), İstanbul 1995, (Yargılama).

KİRAZ, Taylan Özgür ; Genel Haciz Yolu ile Takipte Ödeme Emrine İtirazın Kesin Kaldırılması (İİK.m.68), (Adil Yayınevi), Ankara 1997.

KOÇ, Nevzat ; İsviçre-Türk Hukukunda Alacaklının Temerrüdü, (D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No.25) , Ankara 1992.

KUNTER, Nurullah / YENİSEY,

Feridun ; Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Birinci Kitap (Öğrenme Kitabı I) Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri, 12.Baskı, İstanbul 2002.

KURU, Baki ; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.I, 6.Baskı, İstanbul 2001, (Usul I).

KURU, Baki ; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.II, 6.Baskı, İstanbul 2001, (Usul II).

KURU, Baki ; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.III, 6.Baskı, İstanbul 2001, (Usul III).

KURU, Baki ; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.IV, 6.Baskı, İstanbul 2001, (Usul IV).

KURU, Baki ; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.V, 6.Baskı, İstanbul 2001, (Usul V).

KURU, Baki ; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.VI, 6.Baskı, İstanbul 2001, (Usul VI).

KURU, Baki ; İcra ve İflâs Hukuku, C.I, İstanbul 1988. (İcra I).

KURU, Baki ; İcra ve İflâs Hukuku, C.II, İstanbul 1990. (İcra II).

KURU, Baki ; İcra ve İflâs Hukuku, C.III, İstanbul 1993. (İcra III).

KURU, Baki ; İcra ve İflâs Hukuku, C.IV, İstanbul 1997. (İcra IV).

KURU, Baki ; İcra ve İflâs Kanunu Değişikliği Hakkında Düşünceler, Ankara 1962, (Düşünceler).

KURU, Baki ; Nizasız Kaza, Ankara 1961, (Nizasız).

MUŞUL, Timuçin ; Teorik ve Uygulamalı İcra ve İflâs Hukuku, I-İcra Hukuku, (Alfa), İstanbul 2001.

NADAROĞLU, Halil ; Kamu Maliyesi Teorisi, 11.Baskı, İstanbul 2000, (Kamu Maliyesi).

NEUMARK, Fritz ; Maliyeye Dair Tetkikler, 4.Baskı, İstanbul 1951.

NOMER, Ergin ; Devletler Hususi Hukuku, 11.Baskı, (Beta), İstanbul 2002.

OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut ; Borçlar Kanunu Genel Hükümler, 3.Bası, (Filiz Kitabevi), İstanbul 2000.

OLGAÇ, Senai ; Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanunu, Ankara 1964.

ORHANER, Emine ; Kamu Maliyesi, Ankara 2000.

ÖNCEL, Muallâ / ÇAĞAN Nami ; Bankacılar İçin Mali Hukuk Bilgisi, Ankara 2001.

ÖNCEL, Muallâ / KUMRULU, Ahmet / ÇAĞAN, Nami ; Vergi Hukuku, 11. Baskı, (Turhan Kitabevi), Ankara 2003.

ÖNCEL, Türkân ; Parafiskal Yükümlülükler, (İÜİF.Yayın No:3115/494), İstanbul 1983.

ÖNER, Erdoğan ; Mali Olaylar ve Düzenlemeler Işığında Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare, Ankara 2001.

ÖZEKES, Muhammet ; Medenî Usul Hukukunda Aslî Müdahale, İstanbul 1995, (Aslî müdahale).

ÖZEKES, Muhammet ; İcra ve İflâs Hukukunda İhtiyatî Haciz, (Seçkin Yayınevi), Ankara 1999, (İhtiyatî Haciz).

ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖZBEK, Veli Özer ; Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 7.Baskı, (Seçkin Yayınevi), Ankara 2002.

PEKCANITEZ, Hakan ; İcra-İflâs Hukukunda Şikâyet, Ankara 1986.

PEKCANITEZ, Hakan / ATALAY,

Oğuz / ÖZEKES, Muhammet ; İcra ve İflâs Hukuku Temel Bilgiler, Ankara 2001. (Turhan Kitabevi), Ankara 2001, (Temel Bilgiler).

PEKCANITEZ, Hakan ; Medenî Usul Hukukunda Fer'î Müdahale, Ankara 1992, (Feri Müdahale).

PEKCANITEZ, Hakan / ATALAY, Oğuz / ÖZEKES, Muhammet ; Medenî Usul Hukuku, 2.Baskı, (Seçkin Yayınevi), Ankara 2001, (Medenî Usul).

PEKCANITEZ, Hakan ; Medenî Usul ve İcra-İflâs Hukukunda Yabancı Para Alacaklarının Tahsili, 3.Baskı, 3.Baskı, (Yetkin Yayınları), Ankara 1998, Ankara 1996. (Yabancı Para).

PELİN, İ. Fazıl ; Finans İlmi ve Finansal Kanunlar, 3.Bası, İstanbul 1948.

POSTACIOĞLU, İlhan ; Konkordato, 2. Baskı, İstanbul 1965, (Konkordato).

POSTACIOĞLU, İlhan ; Medenî Usul Hukuku Dersleri, 6.Bası, İstanbul 1975, (Usul).

POSTACIOĞLU, İlhan ; İcra Hukuku Esasları, İstanbul 1982, (İcra).

SAKMAR, Ata ; Yabancı İlamların Türkiye'deki Sonuçları, İstanbul 1982.

SAYAR, Nihad ; Kamu Maliyesi, Cilt.1, Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri, İstanbul 1975.

SAYGILIOĞLU, Nevzat ; Vergi Hukukunda Yorum, Ankara 1987.

ŞENER, Esat ; Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü, (Seçkin Yayınevi), Ankara 2001.

ŞENYÜZ, Doğan ; Vergi Hukuku Açısından Özel Hukuk Sözleşmeleri, (Yaklaşım Yayınları), Ankara 2002.

TANRIVER, Süha / DEYNEKLİ, Adnan ; Konkordatonun Tasdiki, Ankara 1996.

TEKİNAY, S.Sulhi / AKMAN,Sermet

/ BURCUOĞLU, Haluk/ ALTOP, Atilla ; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7.Baskı, (Filiz Kitabevi), İstanbul 1993.

TÜRK, İsmail ; Kamu Maliyesi, 3.Baskı, Ankara 1999.

ULUATAM, Özhan / METHİBAY, Yaşar ; Kamu Maliyesi, 6.Baskı, Ankara 1999. (Maliye).

ULUATAM, Özhan / METHİBAY, Yaşar ; Vergi Hukuku, 4.Baskı, Ankara 2000, (Vergi).

UYAR, Talih ; Gerekçeli-Notlu İçtihatlı İcra ve İflâs Kanunu Cilt.I, İzmir 1996, (Gerekçeli).

UYAR, Talih ; Gerekçeli-Notlu İçtihatlı İcra ve İflâs Kanunu Cilt.V, İzmir 1999, (İİK).

ÜNVER, Hakkı Şinasi / İsmail, ARSLAN ; Esbabı Mucibeleriyle Birlikte Yeni Damga Vergisi ve Harçlar Kanunu, Ankara 1964.

ÜSTÜNDAĞ, Saim ; İcra Hukukunun Esasları, İstanbul 2000, (İcra).

ÜSTÜNDAĞ, Saim ; İflâs Hukuku (İflâs, Konkordato, İptal Davaları), 5.Baskı, İstanbul 1998, (İflâs).

ÜSTÜNDAĞ, Saim ; Medenî Yargılama Hukuku Cilt I-II, 7.Baskı, İstanbul 2000, (Yargılama).

ÜSTÜNDAĞ, Saim ; Medenî Usul Hukukunda Kanunyolları ve Tahkim, İstanbul 1986, (Tahkim).

YEĞENGİL, Rasih ; Tahkim, (Kazancı Yayınları), İstanbul 1974.

YEŞİLOVA, Bilgehan ; İcra ve İflâs Hukukunda Kredi Alacaklarının Tahsili, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2000.

YILMAZ, Ejder ; Geçici Hukukî Himaye Tedbirleri, Cilt:1, (Yetkin Yayınları), Ankara 2001, (Geçici Hukukî Himaye I).

YILMAZ, Ejder ; Geçici Hukukî Himaye Tedbirleri, Cilt:2, (Yetkin Yayınları), Ankara 2001, (Geçici Hukukî Himaye II).

YILMAZ, Ejder ; Medenî Yargılama Hukukunda Islah, Ankara 1982, (Islah).

YILMAZ, Zekeriya ; Cezada Yargılama Gideri, Harç, Vekalet Ücreti ve Şahsî Hak Davası, (Seçkin Yayınevi), Ankara 1999, (Cezada).

YILMAZ, Zekeriya ; Hukukta Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekalet Ücreti, (Seçkin Yayınevi), Ankara 2000, (Hukukta).

ZEVKLİLER, Aydın / ACABEY Beşir / GÖKYAYLA, Emre ; Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), 6. Baskı, (Seçkin Yayınevi), Ankara 1999.

ZEVKLİLER, Aydın ; Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 2.Baskı, (Seçkin Yayınevi), Ankara 2001.

II. Makaleler

AKKAYA, Mustafa ; "Özel Hukuk Sözleşmesinde Yeralan Vergisel Hükümlerin Geçerliliği ve Bağlayıcılığı Sorunu", (Yaklaşım, Yıl:8, S.95, Kasım 2000), s.145-151.

ATEŞLİ, Erkan ; "İcra Dosyası Yerine Alacaklıya Elden Ödenen Borçların İcra Harçları ve Avukatlık Ücretleri Açısından Değerlendirilmesi", (Yaklaşım, Yıl:8, S.95, Kasım 2000), s.129-134.

AYGÜN, Mustafa ; "İflâsın Tasfiyesi Sırasında Cezaevi Yapı Harcı Alınması", (AD., 1989, S.2), s.7-21.

BERKİN, Necmeddin ; "İcra Harç ve Masrafları ve Bunlardan Sorumluluk", (İİTİD., S.1-2), İstanbul 1978, s. 173-192, (İcra).

BERKİN, Necmeddin ; "İflâs Hukuku Bakımından Harç ve Masraflar", Ord. Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay'ın Anısına Armağan, Ankara 1964, s.325-335, (İflâs).

BERKİN, Necmeddin ; "Takip Harçları", (İÜHFM., C.XXI, S.14), İstanbul 1957, s. 175-203, (Takip Harçları).

BİRBEN, Erhan / ÖKTEM, Sezgi ; "İş Yargılamasının Medenî Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi" , (Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan II), İstanbul 2001, s.1076-1144

ÇEVİKBAŞ, Rafet ; "Türk Kamu Yönetiminde Personel Rejimi ve Uygulama Süreci", (Amme İdaresi Dergisi, C.28, S.2, Haziran 1995, s.51-80).

DURAN, Lütfi ; "Anayasa Değişikliğinden Sonra Vergi ve Mali Yükümler Konusu", (İktisat ve Maliye Dergisi, C.20, S.8, Kasım 1973), s.289-293.

GÖKÇE, Ziya ; "Türk Hakem Kararlarının Tasdiki ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfiz ve Tanınmasında Harç ve Vergiler", (MBD., Yıl:16, S.62-63), s.65-77.

GÜNEŞ, Gülsen ; "Vergi Yükümlülüğüne ya da Vergi Sorumluluğuna Yönelik Sözleşmelerin Vergi Dairesi Açısından Bağlayıcılığı", (İBD., C.68, S.7-8-9, 1993), s.595-607, (Bağlayıcılık).

İNAL, Turgut ; "Pahalı Yargı", (AD., 1982/6), s.113-116.

KARAKOÇ, Yusuf ; "Kamusal Nitelikli Fon Gelirleri (I)", (Mali Hukuk, Temmuz-Ağustos 1986, S.4), s.57-66, (Kamusal).

KARMIŞ, Enver ; "İcra ve İflâs Kanunu Işığında Harçlar Yasası'nın Uygulaması", (İz.BD., Yıl;68, S.2, Nisan 2003), s.38-61.

KUMRULU, Ahmet ; "Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri", (AÜHFD, C.XXXVI, 1979, S.1-4), s.147-162.

NADAROĞLU, Halil ; "Teoride ve Pratikte Parafiskalite", (İÜİF. MEK. C.VII., 1963), s.129-166, (Parafiskalite).

ÖKTEMER, Semih ; "Başvurma Harcı", (AD., 1966/8-9), s.565-600.

ÖNCEL, Muallâ ; "Vergi Hukuku Açısından Sorumluluk", (Fadıl Hakkı Sur'un Anısına Armağan), Ankara 1983, s.39-55.

ÖNDER, Akil ; "Celse Harcı Üzerine Düşünceler", (ABD., 1972/1), s.8-9.

ÖZTUNA, Salim ; "Adalet Hizmetlerinin Çabuklaştırılması Konusunda Usul Kanunları İle Diğer Mevzuatta Yapılması Uygun Bulunan Değişiklikler Hakkında Düşünceler", (YD., Yıl:III, S.1-2, Ocak-Nisan 1985), s.7-23.

ÖZTÜRK, Celal ; "Mahkeme ve İcra Dairelerinde Harç ve Resim Alınma Şekli", (AD., 1945/9), s.916-927.

ŞANLI, Cemal ; "Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Tahsil Olunacak Karar ve İlam Harcına ve Ticaret Mahkemelerinin Bulunduğu Yerlerde Görevli Mahkemeye İlişkin Bazı Sorunlar", (İBD., 1993/10-12), s.763-769.

TUNA, Yalçın ; "Islah", (ABD., 1955/1), s.595-604.

UMAR, Bilge ; "Türk Medenî Usul Hukukunda İadei Muhakeme" , (İÜHFM, CXXIX, S.1-2), s.260-298.

YILMAZ, Ejder ; "Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti", (ABD., S.1984/2), s.200-224, (İşlev).

YÜKSEL, Kemalettin ; "492 Sayılı Harçlar Kanunu'nun Tevdi Mahallinin Tayininde Uygulama Yeri Hakkındaki Düşünceler", (AD. , 1984/5), s.1232-1235.

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YARGI HARÇLARI

Burak PINAR

Danışman
Doç. Dr. Yusuf KARAKOÇ

2003

T.C. Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi